

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

ANDRA KAMMAREN

Nr 18

8—9 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 8 maj 2 em.

	Sid.
Svar på interpellation av fröken Höjer ang. beredande av ökat antal vårdplatser åt reumatiskt sjuka	5
Svar på fråga av fröken Wetterström ang. framställning om löneklassplacering för vissa konsulenter, som överflyttats från hushållnings-sällskapen till lantbruksnämnderna	8
Svar på interpellationer dels av herr Svensson i Ljungskile ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare dels ock av fröken Höjer ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt	10
Granskning av statsrådsprotokollen	16
Ändring i 17 § sekretesslagen	28

Tisdagen den 8 maj 7.30 em.

Höjning av radiolicensavgiften	36
Pension åt O. V. Bengtsson	44
Tillfällig lotsavgift	45
Bergverkstäder för krigsviktig produktion	46
Anslag till Europarörelsens läroanstalt	49
Lag om ekonomiska föreningar m. m.	50
Ändring i civilförsvarslagen m. m.	64
Åtgärder i abortförebyggande syfte	66
Formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar	67
Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap	71

Onsdagen den 9 maj fm.

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.	81
--	----

	Sid.
Uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater	115
Instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap	119
Anslag till de tekniska högskolorna m. m.	134
Chalmers tekniska högskola: Avlöningar	134
Interpellation av herr Svensson i Vä ang. ordnande av hamnfrågan för Visingsö	141

Onsdagen den 9 maj em.

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.	142
Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda pri- vata läroanstalter m. m.	168
Löne- och pensionsreglering för lärarpersonal vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m.	173
Höjning av traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet m. m.	174
Dyrortsundersökning m. m.	176
Tillgodoräknande för civil tjänst av värnpliktigs officers- eller under- officersutbildningstid	198
Rättvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.	201
Motion om ändring av 12 § mom. 2 ordningsstadgan för riksdagens andra kammare	205

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 8 maj 2 em.

<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 48, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om elskatteförordning (voteringsprop. godkänd)	15
— nr 49, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om tillfällig automobil- skatt (d:o)	16
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 119, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om understöd åt folkbiblioteksväsendet	16
— nr 120, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om bidrag till nykter- hetens främjande (voteringsprop. godkänd)	16
— nr 121, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut om fria resor för barn m. m. (d:o)	16
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 21, ang. ändring i apoteksvarustadgan	16
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 20, ang. granskning av statsråds- protokollen	16
— utlåtande nr 21, ang. ändring i taxeringsförordningen m. m.	28
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 104, ang. ytterligare aktieteckning i Norr- bottens järnverk aktiebolag m. m.	35

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 105, ang. anslag till företagsräkning	35
— nr 106, ang. upprättande vid Stockholms högskola av en professur i försäkringsrätt	35
— nr 107, ang. köp av stenkol och ved m. m.	35
— nr 108, ang. utbyggnad av statens gruvanläggningar i Malå socken m. m.	35
— nr 109, ang. byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets område	35
— nr 110, ang. byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. . .	35
— nr 111, ang. inredning och utrustning för statens rättskemiska och farmaceutiska laboratorier	35
— nr 112, ang. fortsatt disposition av visst äldre anslag	35
— nr 113, ang. ersättning till G. V. Berg von Linde	35

Tisdagen den 8 maj 7.30 em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 114, ang. bidrag ur postverkets understöds-kassa till semesterhemsverksamhet	36
— nr 115, ang. höjning av radiolicensavgiften	36
— nr 116, ang. försäljning av vissa fastigheter	44
— nr 117, ang. redovisning av utestående reservationer	44
— nr 118, ang. vissa pensioner eller understöd	44
— nr 122, ang. markförvärv för försvaret m. m.	45
— nr 123, ang. tillfällig lotsavgift	45
— nr 124, ang. förstärkt ekonomisk försvarsberedskap	46
— nr 125, ang. anslag till Europarörelsens läroanstalt	49
— nr 126, ang. avlöningsförhållanden för lärare i försöksdistrikt m. m. .	50
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 37, ang. förlängd giltighetstid för viss provisorisk ändring av tulltaxan m. m.	50
— nr 38, ang. ändring i förordningen ang. stämpelavgiften	50
— nr 39, ang. provisorisk tillämpning i förhållande till Österrike av svensk-tyska avtalet mot dubbelbeskattning	50
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. främjande av sparandet	50
— nr 13, ang. forskning om arbete och arbetsplats	50
— nr 14, ang. ändrad lydelse av förordningen ang. Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.	50
— nr 15, ang. ändrad lydelse av förordningen ang. Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.	50
— nr 16, ang. fortsatt giltighet av lagen om särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv m. m.	50
— nr 17, ang. fortsatt disposition av ett reservationsanslag för riksdagsbiblioteket	50
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. lag om ekonomiska föreningar m. m.	50
— nr 26, ang. ändring i lagen om aktiebolag	64
— nr 27, ang. ändrad lydelse av civilförsvarslagen m. m.	64
— nr 28, ang. ändring i lagen till skydd för försvaret m. m.	65
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. ändring av lagen om folkpensionering	65
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. omorganisation av forskningskommittén för lantmannabyggnader	65

	Sid.
— nr 15, ang. försäljning av viss fast egendom, m. m.	65
— memorial nr 16, ang. förteckningar över d:o	65
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 15, ang. åtgärder i abortförebyggande syfte	66
— nr 16, ang. skolans kroppsövningar	67
— nr 17, ang. de rättsliga konsekvenserna av äktenskap	71

Onsdagen den 9 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 120, ang. anslag till nykterhetens främ- jande m. m. (gemensam omröstning)	78
— nr 121, ang. fria resor för barn m. m. (d:o).....	78
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 48, ang. elskatteförordning m. m. (d:o)	79
— nr 49, ang. skärpning av automobilbeskattningen (d:o)	80
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. lag om repetitions- och be- redskapsövningar m. m.	81
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. uppsägning av Marshallavtalet	115
— nr 11, ang. Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättig- och friheterna	119
— nr 12, ang. instruktion för representationen i Förenta Nationerna enligt andra världsfredskongressens budskap	119
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 127, ang. anslag till de tekniska högsko- lorna m. m.	134

Onsdagen den 9 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 128, ang. lönerevision för vissa chefstjänste- män m. m.	142
— nr 129, ang. lönereglering för statsunderstödda privata läroan- stalter m. m.	168
— nr 130, ang. lönereglering för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m.	173
— nr 131, ang. höjning av resetraktamentsersättning	174
— nr 132, ang. dyrortsundersökning m. m.	176
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 22, ang. tillgodoräknande av värnpliktigs officers- eller underofficersutbild- ningstid	198
— nr 18, ang. rättvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.	201
— nr 19, bristfälliga metoder vid renslakt m. m.	205
— nr 20, ändring av ordningsstadgan för kammaren	205

Tisdagen den 8 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll angående den i § 32 riksdagsordningen föreskrivna fullmaktsgranskningen:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 8 maj 1951.

Till justitiedepartementet hade den 7 maj 1951 från länsstyrelsen i Gotlands län inkommit fullmakt för fiskaren Bengt Arweson, Gothem, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Vid detta protokoll var fogad den däri avsedda fullmakten för fiskaren Bengt Arweson, Gothem, att inträda som ledamot av kammaren för tiden till den 1 januari 1953 efter herr Engström.

Herr talmannen meddelade, att herr Arweson intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Svar på interpellation ang. beredande av ökat antal vårdplatser åt reumatiskt sjuka.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG erhöll på begäran

ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Gerda Höjer frågat mig, på vad sätt jag ämnar medverka till genomförandet av 1946 års riksdags beslut att snarast möjligt giva de reumatiskt sjuka ökat antal vårdplatser.

Som svar på interpellantens fråga ber jag få anföra följande.

Såsom interpellanten erinrat om framlades vid 1946 års riksdag i två propositioner förslag angående utbyggnad av reumatikervården. Förslagen grundade sig på betänkanden avgivna av 1941 års reumatikervårdssakkunniga. I nämnda propositioner förordades vissa åtgärder för att söka åstadkomma en åtminstone begränsad förbättring av vårdmöjligheterna för de kategorier reumatiskt sjuka, vilkas vårdbehov vore mest trängande. Därvid avsågs i första hand böra ifrågakomma att inrätta självständiga specialavdelningar vid undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala. Jämsides därmed borde undersökas möjligheterna att genom avtal mellan staten och vederbörande lokala huvudmän få till stånd ett mindre antal självständiga reumatikeravdelningar, förslagsvis 2 å 3 med ett sammanlagt platsantal av högst 250. Avtal härom har sedermera träffats med Göteborgs stad, Malmöhus läns landsting och Västerbottens läns landsting.

Vad först angår de båda undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala vill jag erinra om att jag i propositionen nr 130 till 1949 års riksdag framhöll, att jag icke ansåg mig böra föreslå, att medel anvisades för budgetåret 1949/50 för att påbörja nya byggnadsföretag vid karolinska sjukhuset. Med tanke på en rationell framtida utveckling av sjukhusanläggningen och med hänsyn till den begränsade markyta, som stode till disposition härför,

Svar på interpellation ang. beredande av ökat antal vårdplatser åt reumatiskt sjuka.

vore det i hög grad angeläget att söka erhålla en överblick över hur de under den närmaste framtiden ifrågakommande nybyggnaderna lämpligen borde placeras inom sjukhusområdet. På min föredragning hade därför Kungl. Maj:t uppdragit åt kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande att uppgöra och inkomma med förslag till dispositionsplan för sjukhusområdet. Det första förslaget till dispositionsplan, som upprättades och som omnämndes i propositionen nr 170 till 1950 års riksdag, ansåg jag emellertid böra bli va föremål för skyndsamt ytterligare utredning, bl. a. beträffande den reumatologiska kliniken. I proposition nr 123 till innevarande års riksdag har förslag till ny generalplan för sjukhusets fortsatta utbyggande framlagts och medel äskats för uppförande av bl. a. den beslutade reumatologiska kliniken vid sjukhuset. Totalkostnaden beräknas till cirka 1 460 000 kronor. Om riksdagen icke gör någon erinran mot förslaget räknar jag med att byggnadstillstånd för ändamålet kommer att beviljas innevarande år.

Förslag om en reumatologisk klinik vid akademiska sjukhuset i Uppsala anmäldes, som förut nämnts, för 1946 års riksdag (prop. nr 273). Därvid framhölls, att frågan kommit i ett nytt läge i och med att inom sjukhuset igångsatts vissa utredningar för upprättande av en ny generalplan för sjukhusets framtida utbyggnad. Ett beslut om uppförande av den reumatologiska kliniken på den härför ursprungligen avsedda tomten skulle, enligt uppgifter från sjukhusets ledning, föregripa upprättandet av den nämnda, nya generalplanen och kunna medföra väsentliga olägenheter för sjukhusets fortsatta rationella utbyggande. De skäl, som härvid anförts från sjukhusets sida, syntes så vägande, att beslut om uppförandet av ifrågavarande kliniker då icke kunde fattas. I propositionen nr 123 till årets riksdag har förslag till ny generalplan

anmälts för riksdagen. I denna plan har föreslagits inrättande av en reumatologisk klinik om 60 vårdplatser, vilken skulle inrymmas inom den nuvarande kirurgiska kliniken byggnad. Den närmare tidpunkten härför kan icke nu angivas.

För uppförande av en reumatologisk klinik vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg erhöll staden år 1950 byggnadstillstånd om 2 300 000 kronor. På grund av bristande tillgång på lokaler för den beslutade nya medicinska högskolan i Göteborg och därmed sammanhängande om- och tillbyggnad av nämnda sjukhus torde emellertid kliniken, som beräknas stå färdig omkring den 1 januari 1952, under de närmaste åren icke kunna användas för sitt egentliga ändamål.

Den planerade reumatologiska avdelningen vid Umeå lasarett har försenats på grund av först nyligen avslutat arbete med uppgörande av helt ny generalplan för sjukhusets utbyggande. Enligt nu föreliggande plan torde nämnda avdelning komma att uppföras efter en planerad första utbyggnadsetapp.

Att den avtalade utvidgningen av den reumatologiska kliniken i Lund ännu ej kommit till stånd beror ävenledes på lokala förhållanden. För ändamålet erforderlig tomtmark har nämligen icke tidigare kunnat frigöras, men denna fråga synes nu vara på väg att lösas.

Med den nu lämnade redogörelsen har jag velat redovisa några av de väsentliga anledningarna till varför utbyggnaden av denna vårdgren icke kunnat ske i den takt man ursprungligen räknat med. Jag vill slutligen nämna, att vi i anledning av en framställning från Riksföreningen mot reumatism inom inrikesdepartementet överväga möjligheterna att upplåta det staten tillhöriga Spenshults sanatorium — vilket för närvarande disponeras av konung Oscar II:s jubileumsfond — för eftervård av reumatikersjuka. En sådan utbyggnad av eftervårds- och konvalescentplatserna torde vara nödvändig för

Svar på interpellation ang. beredande av ökat antal vårdplatser åt reumatiskt sjuka.

att komplettera A-vården samt minska överbelastningen på redan befintliga A-platser. Detta sanatorium ligger även i ett område, där behovet av sjukhusvård av detta slag är mycket stort och där antalet tillgängliga vårdplatser är relativt litet. Bl. a. av den anledningen, att förslag rörande för ändamålet erforderliga ombyggnadsarbeten ännu icke framlagts, har proposition i ämnet icke kunnat föreläggas årets riksdag.

Jag vill slutligen framhålla, att jag liksom interpellanten hyser den bestämda uppfattningen, att sjukvården för den stora kategori av sjuka, det här är fråga om, inom en snar framtid bör väsentligt utbyggas. Starka såväl humanitära som sociala och ekonomiska skäl tala härför. Jag är också beredd att för min del medverka till de åtgärder, som kunna erfordras för att — i den utsträckning den begränsade byggnadstillståndskvoten för hälso- och sjukvården medger — åstadkomma ett ökat antal vårdplatser för de reumatiskt sjuka.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå yttrade

Fröken HÖJER: Herr talman! Jag får tacka chefen för inrikesdepartementet för det positiva svaret — positivt så till vida, att det nu, fem år efter riksdagsbeslut om begränsad förbättring av vårdmöjligheterna för de reumatiskt sjuka, vilkas vårdbehov är mest trängande, kan vara förhoppning om utsikter till att av de nödvändiga cirka 320 vårdplatserna 60 skola kunna bli färdiga vid karolinska sjukhuset inom några år. Nog förefaller det underligt, att det tillåtits bli stopp på alla fem ställena för så pass lång tid. Här gäller det ju det mest trängande vårdbehov. Kunna vi bereda sjukhusvård åt de akut insjuknade och dem som behöva sjukhusvård enligt den medicinska vetenskapen, som

under senare år gjort stora framsteg på detta område, är det högst troligt att vi kunna förebygga sjukdomens invaliderande verkningar. Det ligger nu närmast till att iordningställa de 60 platserna på karolinska sjukhuset. Sedan riksdagen fattat beslut därom och del i 1951 års byggnadstillståndskvot beviljats, kan bygget sättas i gång. Tidpunkten för inflyttningen är osäker. Nog dröjer det minst två år. Dessa platser skulle alltså inte stå färdiga förrän sju år efter riksdagens beslut om deras inrättande. Det är utredningen om generalplan för sjukhusområdet som är orsaken till hela denna eftersläpning.

Kliniken i Göteborg, som beräknas bli färdig den första januari 1952, skall användas för annat ändamål. Hur många år det dröjer innan den kommer att öppnas för det vårdbehov den var avsedd till att tillgodose, det ligger fullständigt i fjärran.

I Umeå håller man också på att diskutera generalplan för sjukhusbyggen, men även där har en ljusning inträtt så till vida att planen nu är färdig och att avdelningen för reumatiskt sjuka är med i första etappen.

Men Lund då? Landstinget har bevärt byggnadstillstånd 1947 efter det anslag beviljats för uppförande av en tillbyggnad till nuvarande klinik, rymmande 60 platser. Varför har inte detta bygge kunnat sättas i gång? På grund av lokala förhållanden, säges det i interpellationssvaret. Vad det kan vara är inte lätt att räkna ut. Ett avtal mellan universitetet-staten och Malmöhus läns landsting har från landstingets sida, efter vad jag erfarit, varit klart i flera år. I början av detta år har det även undertecknats av statens representer. Vad är det som hindrar att proposition om uppförande av denna byggnad kommit till årets riksdag?

Det ljusa i tavlans är att man kan hysa förhoppning om att Spenshults sanatorium kan komma att upplätas som något slags B-sjukhus för eftervård av

reumatikersjuka, men det får inte utgöra något hinder för att ett tillräckligt antal A-platser inrättas.

Själva problemet förefaller mig ligga i den begränsade byggnadstillståndskvoten för hälso- och sjukvården. Skall denna diktera t. ex. vården av reumatiskt sjuka, få vi allt vänta länge. För år 1951 ha landsting, städer, universitetssjukhus, sinnessjukhus m. m. anmält trängande behov av nybyggnader på cirka 242 miljoner kronor. Kvoten är 46 miljoner — ökad med 3 miljoner från föregående år. Medicinalstyrelsen har från olika huvudmän begärt uppgift om deras behov för närmaste femårsperiod. Det är cirka 756 miljoner — ungefär 150 miljoner per år.

Med tanke på den för dagen mest aktuella frågan, förebyggande av invalidisering, måste man spörja, om det inte är på tiden, att vi se med litet mera förståelse på vissa hälso- och sjukvårdsfrågor även i tider som dessa. Efter det svar som i dag har lämnats förefaller det mig som om icke utredningar och generalplaner utan bristande byggnadskvot är den främsta orsaken till uppskovet med fullföljande av riksdagens beslut 1946. Alltjämt finner jag frågan om vårdplatser för reumatiskt sjuka särskilt trängande och vill därför framföra mitt tack till statsrådet Mossberg för hans uttalande i frågan. Tillåt mig dock i detta sammanhang kraftigt understryka, att en utökning av byggnadstillståndskvoten för hälso- och sjukvården är nödvändig, ty annars få nog bl. a. de reumatiska sjukdomarna fortsätta sina ödesdigra härjningar bland svenska folket.

Överläggningen var härmed slutad.

På grund av förfall för undertecknad övertogs nu protokollsföringen av tjänstemannen hos kammaren P. Bergsten.

In fidem
Gunnar Britth.

§ 3.

Svar på fråga ang. framställning om löneklassplacering för vissa konsulenter, som överflyttats från hushållningssällskapen till lantbruksnämnderna.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN, som anförde: Herr talman! Fröken Wetterström har frågat mig, när Kungl. Maj:ts beslut kan förväntas i anledning av en utav lantbruksstyrelsen gjord framställning beträffande löneklassplacering för vissa konsulenter, som överflyttats från hushållningssällskap till lantbruksnämnd den 1 juli 1948.

Framställning om tillgodoräkning för löneklassplacering av tidigare tjänstgöring vid hushållningssällskap för bland andra två lantbrukskonsulenter gjordes av lantbruksstyrelsen i samband med att styrelsen den 16 juni 1949 avgav infortrat utlåtande över en ansökning av Civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund i fråga om löneklassplacering för vissa andra tjänstemän vid hushållningssällskap och lantbruksnämnder.

Kungl. Maj:t har den 29 december 1950 meddelat beslut rörande löneklassplacering för vissa av de i nyssnämnda framställningar avsedda tjänstemännen. Samtidigt förklarade sig Kungl. Maj:t vilja framdeles meddela beslut beträffande löneklassplacering för bland andra förutnämnda två lantbrukskonsulenter. Anledningen till att Kungl. Maj:t inte vid detta tillfälle tog ställning till dessa tjänstemäns löneklassplacering var att denna placering i enlighet med tidigare av riksdagen godtagna riktlinjer skulle prövas med beaktande av den för tjänsterna gällande pensioneringsåldern. Frågan om pensioneringsåldern var emellertid vid denna tidpunkt svävande. Sålunda hade besparingsutredningen ifrågasatt en allmän höjning av pensioneringsåldrarna. Vidare var 1948 års pensions-

Svar på fråga ang. framställning om löneklassplacering för vissa konsulenter, som överflyttas från hushållningssällskapen till lantbruksnämnderna.

ålderskommitté då färdig med sitt betänkande i fråga om de civila tjänstemännen. Något ställningstagande till de olika förslagen hade emellertid ännu inte kunnat ske.

Såsom framgår av den proposition (nr 184) angående avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst, som nu ligger på riksdagens bord, har i anslutning till träffad överenskommelse med personalorganisationerna avsetts att — i avvaktan på en översyn av avgångsåldrarna för olika tjänster — tills vidare för varje särskild tjänst skall tillämpas en pensionsperiod, vars nedre gräns motsvarar den för befattningen nu gällande avgångsåldern. Någon ändring av den lägsta ålder, vid vilken pensionsavgång skall kunna ske, skulle i enlighet härmed komma att företagas endast om och i den mån så efter ytterligare överväganden befinnes böra ske.

Med hänsyn härtill är jag beredd att inom den närmaste tiden upptaga det berörda löneklassärendet till slutlig prövning. Det må framhållas, att det kommande beslutet avses skola erhålla retroaktiv giltighet från och med tjänstetillträdet.

Härefter yttrade:

Fröken **WETTERSTRÖM**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för civildepartementet för det svar som jag har fått. Jag kan inte hjälpa att jag tycker det är egenomligt, att Kungl. Maj:t redan år 1949 bemyndigade hushållningssällskapen att för de tjänstemän, som voro uppförda på sällskapens personalförteckning, verkställa löneklassuppflyttningar enligt den av riksdagen beslutade s. k. garantiregeln, medan däremot de tjänstemän, som blevo tvungna att övergå till lantbruksnämnderna på grund av att det arbetsområde, inom vilket de voro verksamma den första juli 1948, överflyttades till dessa, under så lång

tid som varit förhållandet fränkants en löneförmån som de faktiskt blivit garanterade.

Det fall som jag närmast syftar på är en hos lantbruksnämnden i Östergötlands län från den första juli 1948 anställd lantbrukskonsulent, som tidigare var ordinarie täckdikningskonsulent hos hushållningssällskapet. Han uppnådde i januari månad i år 62 års ålder. Hade han kvarstått i hushållningssällskapets tjänst, vilket naturligtvis inte lät sig göra, sedan tillsynen över täckdikningsverksamheten frångagits sällskapet, skulle han normalt den första januari 1951 ha uppflyttats i löneklass 29. Men denne man har ännu inte, närmare tre år efter överföringen till lantbruksnämnden, erhållit en enda löneklassuppflyttning utan uppbär alljämt begynnelselönen enligt lönegrad 26. Det är väl förklarligt att detta förhållande har väckt minst sagt irritation.

För övrigt måste jag erkänna, att jag icke kan förstå hur denna fråga om pensionsålderns höjande har kunnat sammankopplas med en fråga som denna. Ty om nu denne man exempelvis skulle kvarstå i tjänst och om genom höjande av pensionsåldern också garantiregeln på något sätt skulle förskjutas, skulle efter vad jag kan förstå en ganska orimlig situation uppkomma. Då blir det ju faktiskt så, att ett stort antal tjänstemän genom den höjda pensionsåldern skulle få ett ökat antal tjänsteår i högsta löneklassen, medan däremot denne man och med honom likställda skulle få ett större antal tjänsteår i lägre löneklass och därigenom aldrig någonsin kunna få mer än tre år i högsta löneklassen.

Jag är emellertid mycket glad att höra, att dessa tjänstemän ha att vänta rättelse i sina löneförhållanden inom den närmaste tiden. Men jag skulle vilja tillåta mig fråga herr statsrådet, om herr statsrådet är beredd att också ge dem skäligen kompensation för bland

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

annat den avsevärt högre skatt, som de ha att vänta genom en engångsutbetalning av lönesumman.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Som jag framhöll i mitt svar komma de löneförhållanden det här gäller att regleras med retroaktiv verkan ifrån tjänstetillträdet. Detta har samband med avgångsförhållandena i så måtto, att man enligt riksdagens beslut för dessa befattningar vid löneklassplacering skall se till att slutlönen nås tre år före pensionsålderns inträde. För att kunna göra denna beräkning måste man således ha kännedom om när pensionsåldern inträder. Oklarhet har nu uppkommit genom att förslag om ändringar i pensionsåldern framlagts. Därest pensionsåldern sänkts för någon grupp av tjänstemän, för vilken man redan fastställt löneklass, hinna de inte uppbära slutlönen under de tre år som enligt riksdagens uttalande förutsatts.

Jag har emellertid sagt att jag är beredd att reglera dessa förhållanden retroaktivt men att gå ännu längre och lämna någon särskild gottgörelse för den höjda beskattning, som på grund härav kan uppkomma, torde väl icke vara möjligt. Det händer ju då och då att en lön regleras retroaktivt, och skulle man ta sig för att kompensera den högre skatt, som kan uppkomma genom engångsutbetalningen, genom särskilda tillägg, är jag rädd för att man kommer ut i svårigheter, vilkas räckvidd inte kan överblickas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN erhöll på begäran

ordet för att i ett sammanhang besvara herr Svenssons i Ljungskile interpellation angående pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare och fröken Höjers interpellation angående förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Lingman lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Med kammarens tillstånd ha till mig riktats två interpellationer angående vissa äldre från statens pensionsanstalt utgående pensioner. Sålunda har herr Svensson i Ljungskile frågat, om jag avser, att de pensionsbestämmelser, som kunna beslutas i samband med löne regleringen för folkhögskolorna, skola bli tillämpliga även å redan pensionsavgångna folkhögskollärare.

Vidare har fröken Höjer frågat, om jag avser att framlägga proposition angående förbättring av pensioner för dem som före den 1 januari 1950 pensionerats från statens pensionsanstalt och om jag är villig att föreslå, att denna förbättring får retroaktiv giltighet.

Då dessa båda interpellationer beröra samma huvudfråga, har jag ansett det lämpligt att besvara dem samtidigt.

Innan jag går in på de särskilda frågorna, vill jag emellertid lämna en allmän redogörelse rörande pensionsförhållandena för sådana tjänstemän i stats tjänst eller statsunderstödd verksamhet, vilka pensionerats enligt tidigare bestämmelser än dem som nu gälla för aktiva tjänstemän av nämnda kategorier.

Pension utgår åt tjänsteman, som är berättigad därtill, enligt de bestämmelser som för tjänstemannen gällde vid

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

hans avgång ur tjänst. En senare genomförd pensionsreglering för den aktiva personalen får icke automatiskt någon verkan för den som redan pensionerats. Förbättringar av s. k. äldre pensioner ha dock vid vissa tillfällen beslutats i särskild ordning. Vad angår statstjänstemännen och vissa med dem i pensionstekniskt hänseende likställda grupper av tjänstemän i statsunderstödd verksamhet, såsom folkskollärare och ämneslärare vid vissa högre kommunala skolor, genomfördes sålunda under åren 1943, 1944 och 1946 vissa förbättringar av de enligt äldre bestämmelser utgående pensionerna. Härigenom utjämnades de tidigare skillnaderna i pensionsförmånerna för de vid olika tidpunkter pensionerade tjänstemännen helt eller delvis. I stort sett åstadkoms genom de nämnda omregleringarna en enhetlig pensionsnivå för varje lönegrad under lönegraden A 13 (motsvarande Ca 17). I fråga om sådana befattningshavare i statsunderstödd verksamhet, vilka åtnjöt pension enligt det tidigare gällande reglementet för statens pensionsanstalt skedde emellertid icke i nämnda sammanhang någon motsvarande omreglering.

I anslutning till 1947 års löne reglering för statstjänstemän m. fl. genomfördes en pensionsreglering för den aktiva personalen. Samtidigt härmed reglerades också på nytt de äldre statspensionerna — denna gång i princip genomgående upp till samma nivå som fastställts i de nya pensionsreglementena. I detta sammanhang beaktades även de enligt reglementet för statens pensionsanstalt utgående pensionerna åt vissa andra tjänstemän i statsunderstödd verksamhet m. m. än de nyss nämnda lärargrupperna. I enlighet med ett inom finansdepartementet upprättat förslag begränsades emellertid denna reglering till att i princip avse motsvarande förbättringar, som enligt 1943, 1944 och 1946 års pensionsregle-

ringar vidtagits i fråga om statspensionerna. Staten påtog sig hela kostnaden för denna förbättring av anstaltspensionerna. Såväl majoriteten i styrelsen för statens pensionsanstalt som statskontoret förordade dock — under hänvisning till att anstaltspensionerna till viss del finansierades genom bidrag från huvudmännen — att den statliga förbättringen skulle reduceras med en tredjedel i förhållande till förslaget.

I sammanhang med 1947 års förbättring av anstaltspensionerna omräknades pensionerna tekniskt, så att rörligt tillägg skulle kunna utgå enligt samma grunder som i fråga om 1947 års statliga löner och pensioner. I enlighet härmed har å pensionerna utgått rörligt tillägg med 12 procent för tiden intill utgången av år 1950 och med 33 respektive 32 procent för tiden därefter. Pensionerna ha sålunda från och med årsskiftet höjts med 18 å 19 procent.

Nytt reglemente för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare — SPA-reglementet — har utfärdats med giltighet från och med den 1 januari 1950. Enligt detta reglemente gälla i stort sett samma pensionsunderlag som enligt 1947 års statliga pensionsreglementen. Sedan det förslag som sedermera resulterade i SPA-reglementet framlagts för riksdagen, uppdrog Kungl. Maj:t åt statens pensionsanstalt att verkställa utredning och inkomma med förslag i fråga om förbättring av de äldre anstaltspensionerna. Ett sådant förslag har av pensionsanstalten framlagts i en den 30 december 1950 till civildepartementet inkommen skrivelse. Förslaget syftar i princip till att de äldre anstaltspensionerna skola kunna förhöjas upp till den nivå, som gäller enligt det nya SPA-reglementet. Staten skall enligt förslaget bestrida kostnaderna för en förbättring, motsvarande halva skillnaden mellan ny pension

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

och äldre pension. En eventuell ytterligare förhöjning av de äldre pensionerna skall enligt förslaget ankomma på vederbörande huvudman.

Över statens pensionsanstalts förslag till pensionsreglering ha yttranden avgivits av statskontoret samt av Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet och Svenska landskommunernas förbund. Under det att statskontoret tillstyrkt huvudgrunderna i förslaget ha samtliga de hörda kommunala organisationerna motsatt sig att pensionsregleringen skulle utformas enligt förslaget och full förbättring alltså ernås endast i fall då huvudmannen påtog sig kostnaderna för en lika stor förbättring som den som enligt förslaget skulle ankomma på staten. Kommunförbunden ha i stället yrkat, att staten ensam skulle bära kostnaderna för en förhöjning av anstaltspensionerna upp till den enligt SPA-reglementet gällande nivån.

Samtliga kommunförbund ha understrukit, att betydande administrativa svårigheter skulle uppstå om man genomförde en pensionsreglering enligt förslaget och sålunda staten skulle svara för en förbättring motsvarande endast *halva* skillnaden mellan den nya pensionsnivån och den äldre. Svenska landstingsförbundet har uttalat, att det skulle stöta på hart när oöverkomliga svårigheter att reglera frågan enligt de av statens pensionsanstalt föreslagna linjerna.

Med hänsyn till de betydande kostnader, som statsmakterna åtagit sig genom 1947 års pensionsreglering för ifrågasatt icke-statliga befattningshavare, har jag för egen del funnit det tveksamt om staten bör utsträcka sitt ekonomiska engagemang för pensioneringen av dessa befattningshavare i sådan omfattning som kommunförbunden förutsätta. Å andra sidan anser jag mig med hänsyn till förbundens bestämda invändningar icke heller kunna för-

orda att en pensionsreglering enligt pensionsanstaltens förslag genomföres innan de vid remissbehandlingen aktualiserade frågorna ytterligare undersökts och övervägts.

Vidare anser jag, att frågan om skäligheten av den ifrågasatta pensionsförbättringen bör ytterligare klarläggas, varvid jämförelser böra göras med motsvarande förhållanden för de förutvarande kommunala befattningshavare, som pensionerats genom kommunernas egen försorg. I anslutning härtill vill jag erinra om att å de äldre SPA-pensionerna, såsom förut nämnts, utgår rörligt tillägg med samma procenttal som statstjänstemännen få på sina löner och statspensionärerna på sina pensioner.

Vad angår problemets finansiella sida vill jag utöver det förut anförda framhålla, att redan ett genomförande av statens pensionsanstalts förslag skulle medföra en betydande ekonomisk belastning för statsverket utöver vad statsmakterna tidigare åtagit sig. Kostnadsökningen per år skulle med nu utgående rörligt tillägg för staten uppgå till omkring 3 miljoner kronor. Härvid har dock icke medräknats den kostnad som staten i egenskap av finansiell huvudman för åtskilliga av pensionärerna skulle åsamkas. Pensionsanstalten har i sin utredning förutsatt, att frågan om grunderna för statsbidrag i dylika fall skulle övervägas i särskild ordning. Även denna fråga hör enligt min mening klarläggas, innan spörsmålet om pensionsregleringen upptages till avgörande.

Jag har för avsikt att snarast föranstalta om de ytterligare undersökningar, som jag nu angivit såsom erforderliga, så att resultaten om möjligt kunna föreligga vid höstens budgetberedningar.

Något uttalande om från vilken tidpunkt en pensionsreglering kan kom-

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

ma att föreslås bli gällande anser jag mig icke kunna göra i nuvarande läge.

Härpå anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Det är ju en rätt liten detalj av det stora problemet som min fråga gäller, och jag skall också överlåta åt fröken Höjer att behandla de större sakerna.

Statsrådet erinrar i början av sitt svar om principen, att de äldre pensionärerna juridiskt sett inte anses ha någon rätt att följa med när den i aktiv tjänst varande personalen får sina löner eller pensioner höjda. Det är ju en grundsats som riksdagen har hävdad, och det är ingenting att säga om den i detta sammanhang. Å andra sidan har ju riksdagen i många sammanhang fått i praktiken erkänna, att det inte är möjligt att bortse från de äldre pensionärernas förhållanden, och det gäller ju i ännu högre grad nu än många gånger tidigare på grund av den oerhörda penningvärdesförsämringen, som gör att de i normala belopp fastställda förmånerna ha smält samman och blivit allt mindre.

Att statsrådet har tagit intryck av kritiken mot förslaget, att staten skulle betala endast halva skillnaden mellan nuvarande och kommande pensioner, tycker jag i och för sig är tacknämligt, och jag hoppas att det slutliga förslaget kommer att ge bättre stöd från statens sida.

Jag skulle inte ha ställt denna fråga om det endast hade gällt de äldre rektorer och ämneslärare som vänta på en förbättring av sina pensioner. Det är visserligen i och för sig viktigt nog, men vad som framför allt har föranlett denna fråga — och det skulle jag önska att statsrådet ville observera — är de oerhört små familjepensioner som dessa äldre folkhögskollärare ha. Jag kan nämna ett par exempel. En folkhögskol-

rektor dog i sina bästa år för ett par tre år sedan, och hans hustru, som nu är 55 år gammal, har en pension av 232 kronor brutto. Sedan skatten dragits ifrån är ju det inte så mycket. När en människa enligt naturens ordning ingår i pensionsåldern, vet hon naturligtvis långt i förväg vad som händer. Då har en människa, åtminstone i den ställning som en folkhögskolrektor i vanliga fall intar, kunnat förbereda denna nya ordning i livet, men när döden slår sönder familjen och allting förändras i ett tag och den kvarlevande inte har större pension än så här, då blir det verkligt svårt. Den rektorska, som jag här talar om, har fått ta plats på ett hotell för att kunna försörja sig.

En annan änka i samma ställning, vars man dog för inte så länge sedan, har själv en pension av 195 kronor 80 öre. Hon har tre barn i åldern 13, 11 och 7 år, och den sammanlagda pensionen för dem är lika stor. Det blir alltså sammanlagt ungefär 390 kronor brutto, och då har hon som sagt tre barn i den dyraste åldern.

Det är framför allt dessa fall — i den kår det här gäller äro de inte särskilt många, men jag vågar påstå att de äro verkligt ömmande — som ha föranlett min fråga. Jag skulle vilja vädja till statsrådet att söka få fram ett förslag fortast möjligt, och är det inte möjligt att få fram det någorlunda fort, vore det i hög grad önskvärt att det funnes någon möjlighet att provisoriskt hjälpa detta fåtal som har kastats tillbaka på en familjepension som är oskäligt låg.

Med dessa små reflexioner, herr talman, ber jag att än en gång få tacka statsrådet.

Fröken HÖJER: Herr talman! Även jag får tacka statsrådet Lingman för redogörelsen angående förbättring av de äldres pensioner från statens pensionsanstalt.

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

Här har alltså år 1947, fyra, tre och ett år senare än för statligt anställda, skett en förbättring, som motsvarar de statliga pensionerna 1946. Det var år 1947 som den större förbättringen skedde. Frågan om familjepensionerna har den föregående talaren tagit upp. Jag kan därför hoppa över den och instämmer helt i vad den föregående talaren sade. Jag skulle dock något litet vilja beröra tjänstepensionerna.

Resultatet av denna förbättring blev för en barnmorska eller sjuksköterska i 12:e lönegraden en pension av 2 424 kronor enligt det lägre pensionsunderlaget och 2 676 kronor enligt det högre. Motsvarande pension för statligt anställda utgjorde minst 3 852 kronor. Jag vill särskilt understryka, att det är minst detta belopp. Det framkom ej av statsrådets redogörelse, att det förhållandet, att pensionerna för stora grupper kvinnliga befattningshavare äro så låga, beror på att man för dessa fixerat ett belopp, som sedan 1938 ej på minsta sätt stått i relation till vederbörandes lön. Enligt en utredning som skedde hösten 1950 i statens pensionsanstalt fanns det sammanlagt 4 760 pensionärer från anstalten. Av dessa voro 2 999 barnmorskor och sjuksköterskor och 1 761 övriga pensionärer. Jag tror att denna siffra bäst visar, vilken låg pension majoriteten av dessa pensionärer har på grund av sitt fixerade underlag. Jag upprepar: grundpensionen utgör för en del 2 424 kronor, för de flesta 2 676 kronor och borde ha varit minst 3 852 kronor.

Nu säger statsrådet, att rörligt tilllägg utgår på denna pension. Javisst, på en pension som är reducerad med en fjärdedel till en tredjedel av grundpensionen i förhållande till vad den borde vara. Detta är värt att ha i minnet när man framhåller att det rörliga tillägget har höjts. Resultatet blir att en landstings- eller kommunalt anställd efter 55 levnadsår och 25 tjänsteår erhåller en pension på 3 223 eller 3 559

kronor, medan de statligt anställda erhålla minst 5 123 kronor.

Vissa övningslärare ha sedan 1920 haft oreglerade pensioner, och där är intresset hos kommunerna minst sagt ljumt, ty staten har ju nu övertagit hela denna organisation och bör alltså ta hand också om förbättringen.

Statskontoret har tillstyrkt huvudgrunderna i statens pensionsanstalts förslag till förbättring, men de kommunala organisationerna ha motsatt sig detta på grund av att full förbättring skulle ernås först om huvudmannen påtoge sig hälften av förbättringen. Huvudmännen anse, att staten ensam bör bära hela kostnaden. Det skulle uppstå oöverstigligna svårigheter rent administrativt, enligt Landstingsförbundet, om endast halva förbättringen skulle utgå från staten och kommunerna ordna med den andra hälften. Det tycks inte bli några administrativa svårigheter, om staten betalar hela förbättringen. I statsrådets svar finns ingen antydning om att hälften av förbättringen, d. v. s. den del som staten enligt förslaget skall stå för, är oskälig, orimlig eller på något sätt diskutabel, och administrativt är den ju ej heller besvärlig. Varför har då inte propositionen kunnat framläggas till årets riksdag om denna del av förbättringen, samtidigt som man i propositionen meddelade, att utredning angående den andra hälften omedelbart komme att ske? Dessa pensionärer äro redan enligt förslaget ett och ett halvt år efter de statligt anställda. Är det rimligt att låta dem vänta på varje förbättring ett och ett halvt år, inte efter de statligt anställda, utan efter dem som få de nya pensionerna enligt pensionsanstaltens reglemente? Är det rimligt att låta dem vänta på varje förbättring av den låga grundpensionen ytterligare något halvår?

Nu vill jag ta upp frågan, om det är orättfärdigt att kommunerna betala till denna förbättring — det gäller den kommande utredningen. Det är det inga-

Svar på interpellationer ang. pensionsförmånerna för redan avgångna folkhögskollärare samt ang. förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

lunda. Intill 1936 — för vissa kommuner intill 1947 — betalade huvudmännen ej ett öre till dessa sina anställda tjänstemäns pensioner. Tjänstemännen själva erlade en avgift på ca 50 kronor, som 1936 eller senare höjdes till 78 kronor, varvid huvudmannen samtidigt erlade samma avgift. Från huvudmannens synpunkt var detta en synnerligen billig avgift.

I december 1949 sade riksdagen bestämt ifrån, att de kommunalt anställda, som voro anslutna till statens pensionsanstalt, skulle ha pensioner i nivå inte med de kommunalt anställdas pensioner utan med det statliga pensionsreglementets. För dessa pensionärer skall däremot en jämförelse nu ske med kommunerna och hur de tidigare ordnat sin pensionsfråga för övriga anställda. Det är den springande punkten i hela svaret och det nya som nu har kommit fram. Finns det någon logisk linje i detta? Ja, att vi skola låta vår sparsamhet kraftigt gå ut över de gamla. Inflationen skall bekämpas genom dem. Är det rimligt att vi låta dem vänta längre på denna förbättring?

Herr NILSON i Spånstad: Herr talman! Jag vill understryka att en av de viktigaste angelägenheterna för närvarande är att söka skapa en förbättring för de äldre pensionärer som genom formuleringen av bestämmelserna inte ha fått full kompensation för den inflation som har gått fram. Pensionärerna äro den praktiskt sett svagaste av alla grupper, och det är naturligt att dessa, som drabbats hårdare än alla andra, också med en viss förväntan se fram mot ett snabbt resultat av de utredningar som ställts i utsikt.

Eftersom de talare som tidigare ha haft ordet ha lämnat vissa exempel, skall jag också be att få illustrera mitt önskemål med ett exempel. Det är hämtat från den statliga förvaltningen och gäller en järnvägsman som skadades för

mycket länge sedan, så tidigt att olycksfallsförsäkringslagen ännu inte hade trätt i kraft. Han fick efter process med statens järnvägar ett årligt understöd, som det hette på den tiden, av 500 kronor, och han har i dag 1 414 kronor 68 öre. Om hans invaliditet skulle ha bedömts efter olycksfallsförsäkringslagens nuvarande bestämmelser, skulle han ha haft olycksfallsersättning för en invaliditet av mellan 70 och 75 procent av arbetsförmågan. För den invaliditeten får han nu 1 414 kronor 68 öre.

För pensionärer i den ställningen, som inte ha någonting annat att leva på än pensionen, är det ytterligt önskligt att den utredning som är ställd i utsikt bedrivs så snabbt som möjligt och att de förslag, som denna utredning kunna ge anledning till, också bringas i verkställighet så snart som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 207, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

§ 6.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutsrottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att delegerade för riksdagens verk gjort framställning om ändrad löneställning för vissa chefstjänstemän vid riksdagens verk, m. m.

§ 7.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsrottet den på bordet liggande motionen nr 631 av herr *Svensson* i Ljungkile *m. fl.*

§ 8.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 48, med föranledande av

Granskning av statsrådsprotokollen.

kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 40 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 med förslag till förordning om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren beslöt till en början, i enlighet med utskottets framställning, att memorialet skulle företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Härefter godkände kammaren den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 9.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 49, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 41 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144 med förslag till förordning om tillfällig automobils katt, jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren beslöt till en början, i enlighet med utskottets framställning, att memorialet skulle företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Härefter godkände kammaren den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående dispositionen av anslaget för budgetåret 1951/52 till understöd åt folkbiblioteksväsendet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets memorial:

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1951/52 till bidrag till un-

dervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande; och

nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1951/52 till fria resor för barn m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 12.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 21, över motion angående viss ändring i apoteksvarustadgan.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 20, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Härefter anförde:

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag har reserverat mig under avd. D i konstitutionsutskottets förevarande memorial, som gäller utrikesministerns utnämning av statssekreteraren i kommunikationsdepartementet Arne Lundberg till kabinettssekreterare.

Den post det här gäller har varit föremål för uttalanden av två stora kommittéer. Den första var departementalutredningen av år 1917, den Schotteska utredningen. Denna utredning framhöll, att man skulle inrätta politiska statssekreterartjänster i alla departement med undantag av utrikesdepartementet. Där skulle det icke finnas någon politisk statssekreterare. Det sades också ifrån, att kabinettssekreteraren skulle behärska den ämbetsmässiga rutinen.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Han skulle bevaka och upprätthålla kontinuitet och tradition. Han skulle fylla de uppgifter, som i andra departement ålåg expeditionschefen. Kommittén sade sålunda klart ifrån, att man inte ville vara med om att inrätta någon politisk statssekreterarebefattning i utrikesdepartementet.

År 1919 togs frågan åter upp av kommittén för utredning om en lämplig organisation av utrikesförvaltningen. Denna kommitté, som leddes av förutvarande utrikesminister Eric Trolle, fann det önskvärt att kabinetssekreterare hade innehaft en envoyés ställning. Dåvarande utrikesministern Hellner anslöt sig i proposition 1919 helt till de sakkunnigas resonemang. Avlöningsstaten upprättades också med utgångspunkt från det resonemang, som hade förts av såväl denna sistnämnda kommitté som kommittén av 1917, alltså att kabinetssekreterare tidigare skulle ha varit sändebud. På grundval av riksdagens beslut i frågan utfärdades den nu gällande instruktionen för utrikesdepartementets organisation i detta avseende, och i denna står angivet, att en envoyé skall tjänstgöra som kabinetssekreterare.

De två kommittéer, som haft att yttra sig i denna fråga, ha alltså klart och tydligt sagt ifrån, att det inte skulle inrättas någon politisk statssekreterarebefattning i utrikesdepartementet, utan man skulle i stället utse en person, som behärskade den ämbetsmässiga rutinen, att närmast under utrikesministern leda utrikesdepartementets arbete.

Men vad har nu skett? Jo, man har till kabinetssekreterare utnämnt en man, mot vilkens kvalifikationer i övrigt jag inte vill göra någon erinran — jag är säker på att herr Arne Lundberg som statssekreterare uppfyller de högst ställda krav — men som icke har varit sändebud. Detta har skett trots att riksdagen klart har anslutit sig till vad som sagts i utredningarna, nämligen att den person som innehar kabi-

nettssekreterarebefattning skall ha ämbetsmässig rutin och representera kontinuitet och tradition inom utrikesdepartementet. Herr Arne Lundberg hade icke innehaft någon som helst diplomatisk befattning, när han fick denna post. Den ändring, som sålunda skett i andemeningen av denna instruktion, har gjorts utan att riksdagen blivit i tillfälle att säga sin mening. Det synes uppenbart att man här har frångått just de krav, som 1917 års departementalutredning uppställt, liksom också de krav, som uppställts av den kommitté, som hade att utarbeta förslag till 1919 års organisation av utrikesförvaltningen.

Kan det med hänsyn till det anförda påstås, att den utnämnde kabinetssekreteraren uppfyller kravet på ämbetsmässig rutin inom utrikesdepartementet? Såvitt jag kan finna har man här frångått hittillsvarande praxis, vilket klart strider mot vad 1917 och 1919 års kommittéer föreslagit och riksdagen tidigare sagt. Hade det inte varit skäl i att tillfråga riksdagen, huruvida riksdagen vidhåller den uppfattning, som den tidigare har deklarerat?

Jag finner det uppenbart att utrikesministern här har inaugurerat en ny praxis, som går helt emot de bestämmelser som ha legat till grund för instruktionen för utrikesförvaltningen. Jag finner detta stridande emot gällande författning, och därför torde det ha förefunnits skäl att här väcka anmärkning emot hans excellens utrikesministern.

Herr NORDKVIST: Herr talman! Det kan måhända synas en smula egendomligt att jag i konstitutionsutskottets memorial har tagit upp ett anmärkningsyrkande mot förre ecklesiastikministern, herr Weijne, som ju inte längre finns ibland oss. Jag dristar mig dock att ta upp denna fråga, och orsaken härtill är tvåfaldig.

Granskning av statsrådsprotokollen.

För det första torde det yttersta ansvaret för det ärendes behandling, som jag här har tänkt att tala en smula om, vila på nuvarande ecklesiastikministern, statsrådet Hildur Nygren. För det andra var nog den promemoria, som delades ut i konstitutionsutskottet, en smula vilseledande — jag menar inte att den var avsiktligt vilseledande — när man i densamma gjorde en jämförelse mellan två sökande till den tjänst, som jag strax skall komma till. Den där gjorda jämförelsen mellan de sökandes meriter var icke verkställd av skolöverstyrelsen, den hade icke gjorts av någon myndighet å tjänstens vägnar, utan uppgifterna voro helt enkelt hämtade ur den översikt av samtliga sökandes meriter, som Göteborgs allmänna folkskolestyrelse hade upprättat.

Så kommer jag till själva ärendet. Den 8 juni 1948 utgick ansökningstiden för tvenne överlärtjänster i Göteborg. Det kom in 16 ansökningar, bland dem en från folkskolläraren Sten Jonsson i Göteborg.

När ansökningshandlingarna lagenligt inlämnades till skolöverstyrelsen, hade denne Sten Jonsson av Göteborgs allmänna folkskolestyrelse blivit placerad i andra förslagsrummet, och även folkskoleinspektören var av den mening, att Sten Jonssons meriter berättigade honom till detta. Skolöverstyrelsen har i sådana fall att upprätta förslag över de sökande, varefter folkskolestyrelsen i skoldistriktet skall företa val inom ramen för det av skolöverstyrelsen uppgjorda förslaget. Men när detta ärende hade handlagts av skolöverstyrelsen, befanns det att denne Sten Jonsson icke hade blivit placerad. Han överklagade skolöverstyrelsens förslag, och skolöverstyrelsen motiverade sitt ståndpunktstagande med att Jonsson var för gammal. Han var 54 och skulle under året fylla 55 år. Skolöverstyrelsen ansåg, att en person i den åldern icke lämpligen borde tillträda en överlärtjänst. Det blev alltså

en principfråga, inte en fråga om bedömning av olika sökandes meriter. Det gällde här, om en person, som hade uppnått viss ålder, skulle vara avskuren från alla befordringsmöjligheter.

Bemälda Sten Jonsson nöjde sig emellertid inte med detta utan vände sig till JO och underställde ärendet hans prövning. JO skrev sedan i sin inlägga bl. a. följande:

»Då fråga är om sökandens på hans kroppsliga och andliga livaktighet grundade lämplighet för tjänsten, synes det mig emellertid icke kunna fixeras någon viss ålder, lika för alla fall, vars överskridande skulle medföra, att sökanden icke borde ifrågakomma till befattningen. Antalet levnadsår utgör ju icke någon exakt måttstock för vitaliteten, som starkt växlar hos olika individer. Säsom skäl för uppställande av kravet på en viss maximiålder hos den som bör komma in fråga till erhållande av en överlärtjänst kan möjligen anföras önskvärheten av att till befattningen förvärvas en person, som har så lång tid kvar till pensionsåldern att hans duglighet och erfarenhet kunna förväntas under en längre följd av år komma skolan till godo — — —.»

Jag vill här tillägga, att sedan detta skrevs har det ju framlagts en kungl. proposition med förslag om att pensionsåldern för lärare skall höjas från nuvarande 63 till 65 år. Det skulle visserligen inte bli lag på det, utan det var meningen att den som vill fortsätta till 65 års ålder skall få göra det.

Det finns alltså redan med nuvarande bestämmelser möjligheter för denne Sten Jonsson att stå kvar i tjänst i nio år. Dessutom har skolöverstyrelsen anbefallt rikets folkskoleinspektörer att på grund av lärarbristen gärna tillåta att de lärare, som vilja stå kvar i tjänst ytterligare ett år, tills vidare skola få göra detta. Sten Jonsson hade sålunda tio år kvar. Om man sedan ville vända sig till Kungl. Maj:t, skulle han få stå kvar ytterligare ett år. Han hade så-

lunda 11 år kvar, innan han skulle bli pensionerad. Man kan väl inte kalla detta för en kort tid. Inte heller kan man väl påstå, att en lärare, som blir befordrad i samma distrikt som han tidigare tjänstgjort i, där han är väl känd och där han har anlitats av folkskolestyrelsen för diverse utredningsuppdrag, inte på relativt kort tid skulle kunna sätta sig in i sin tjänsts åligganden och under de tio till elva år han har kvar kunna utföra ett fullt tillfredsställande arbete?

JO fortsätter i sin skrivelse:

»I sitt till mig avgivna yttrande har skolöverstyrelsen icke uppgivit annat skäl för uppställandet av den ifrågasvarande åldersgränsen än överstyrelsens uppfattning, att det ej vore till gagn för skolväsendets utveckling, om de kommunala skolledarna utvaldes bland äldre lärare. Även om denna mening har fog för sig, synes den dock — på de skäl jag ovan anfört — icke berättiga till en så skarp avgränsning mellan äldre och yngre lärare, som skolöverstyrelsen praktiserat.»

Sedan hände det emellertid att en av de sökande på egen begäran blev avförd från förslaget, och av den anledningen måste skolöverstyrelsen uppätta nytt förslag. Men trots JO:s påpekanden kom ändå inte Sten Jonsson med. Skolöverstyrelsen kom nu med följande motivering:

»Överstyrelsen har haft för princip att på förslag till överlärartjänst ej uppföra sökande, som fyllt eller under året komme att fylla 55 år, därest andra sökande till tjänsten funnits. Undantag har dock gjorts i sådana fall, där en äldre sökande redan uppehållit tjänsten på förordnande eller där fråga varit om ny tjänst och vederbörande i egenskap av skolstyrelsens ordförande eller tillsynslärare i realiteten fyllt en överlärares väsentliga uppgifter.»

Jag kan ju säga, att det är ganska egendomligt att ta del av vad skolöverstyrelsen skriver vid olika tillfällen och

Granskning av statsrådsprotokollen.

yttrar om sin s. k. åldersprincip, som i själva verket icke är någon åldersprincip. Skolöverstyrelsen har nämligen under den korta tiden av ett år lämnat inte mindre än tre olika versioner av denna s. k. princip. Ena gången säger man att en sökande, som har fyllt 54 år och under året fyller 55 år, inte kan komma i fråga. Andra gången säger man endast, att den som har fyllt 55 år inte kan komma i fråga. Det var just det sistnämnda som var känt för den tjänstemannakår det här gäller, folkskollärarna, och det var av den anledningen Sten Jonsson vågade komma in med sin ansökan. Vidare har skolöverstyrelsen för det tredje förklarat, såsom jag nyss läste upp, att uppehållande av överlärartjänst på förordnande, tillsynslärarskap eller att vederbörande varit skolstyrelsens ordförande kunde berättiga till placering på förslagsrum. Till sist gick givetvis detta ärende till avgörande hos Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t beslöt, att besvären av Sten Jonsson icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Eftersom detta skedde, har man anledning anta, att Kungl. Maj:t hade gillat det tillvägagångssätt som tillämpades inom skolöverstyrelsen.

Om man emellertid jämför tillsättningar av överlärare i andra skol-distrikt får man en rätt egendomlig bild av själva tillämpningen av denna princip. Det hände sålunda 1948 i fråga om Västerås att en lärarinna placerades i andra förslagsrummet, fastän hon var fyllda 55 år. En lärare blev placerad i tredje förslagsrummet vid fyllda 57 år och en i fjärde rummet vid fyllda 60 år. Det gäller här liksom i Göteborg flera tjänster. I annat fall skulle det bara blivit tre förslagsrum. Och i Ramnäs skoldistrikt blev en lärare placerad på förslagsrum vid fyllda 60 år. JO har påpekat och det med rätta, att när det gäller befordran bör grundlagens bud om förtjänst och skicklighet såsom allmän befordringsgrund vara gällande.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Och läser man folkskolestadgan finner man inte något som helst stöd för det sätt skolöverstyrelsen använt vid bedömningen av de sökandes meriter.

Herr talman! Jag har icke kunnat se någon annan utväg att bringa till riksdagens kännedom handläggningen av detta ärende och denna princip. Jag har därför måst påtala detta trots att ecklesiastikministern Weijne numera icke är ibland oss. Jag beklagar, att den nuvarande ecklesiastikministern, statsrådet Nygren, inte nu sitter på statsrådsbänken. I annat fall hade hon kanske kunnat ingå i svaromål i detta ärende. Det gäller för en stor tjänstemannakår, huruvida samma grunder för befordran skola tillämpas som för tjänstemän av andra kategorier, och det är därför, herr talman, som jag har velat påtala detta inför kammaren.

Herr SWEDBERG: Herr talman! Jag har begärt ordet för att genom några korta erinringar fästa uppmärksamheten vid det ärende som är föremål för behandling i reservation III till konstitutionsutskottets förevarande memorial.

Det gäller bemyndigande för järnvägsstyrelsen att av statens järnvägars dispositionsanslag taga i anspråk högst 700 000 kronor för byggande av en linbaneanläggning i Åre.

Frågan om anläggande av en linbana i anslutning till bergbanan i Åre har ju länge varit aktuell och diskuterades redan före andra världskriget. Vid de nu efter kriget fortsatta diskussionerna har särskilt från representanter för speciellt sjukvården, vården av astmalidande, och för turistnäringen framhållits, att det vore synnerligen önskvärt med en transportmöjlighet upp till Mörvikshummeln's topp. En sådan möjlighet skulle, menade man, bidra till att förlänga semestersäsongen ganska väsentligt och lyfta upp Åre i klass med de stora internationella turistorterna,

samtidigt som den självfallet skulle bli av stor betydelse för de astmasjuka som vårdas på pensionsstyrelsens sjukhus i Åre. Ursprungligen var tanken att förlänga den av Åre kurortsaktiebolag innehavda bergbanan ända upp till Mörvikshummeln. Järnvägsstyrelsen gick senare över på tanken att i stället för detta mycket kostnadskrävande projekt en enklare utförd och billigare linbana borde ifrågakomma. Järnvägsstyrelsen hemställde därför i början av 1950, att regeringen hos riksdagen måtte begära 700 000 kronor till anläggande av en sådan linbana i Åre. Då järnvägsstyrelsen i skrivelse den 17 maj 1950 återkom till ärendet, hemställde den, att de tidigare äskade 700 000 kronorna måtte utgå från statens järnvägars dispositionsanslag. På föredragning och hemställen av chefen för kommunikationsdepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 26 maj 1950 bifalla denna järnvägsstyrelsens framställning.

Behovet och nyttan av ifrågavarande anläggning, linbanan i Åre, är en sak som konstitutionsutskottet egentligen inte haft anledning att diskutera. Klart tycks emellertid vara, att olika meningar härom göra sig gällande även bland fackmän, d. v. s. i detta fall läkare och turistnäringens representanter. Den fråga som konstitutionsutskottet haft att ta ställning till är ju, huruvida den skeddä medelsanvisningen är konstitutionellt riktig eller inte. Sedan år 1945 har järnvägsstyrelsen till sitt förfogande haft ett årligt investeringsanslag avsett bl. a. för mindre arbeten, vilka beräknades var för sig draga en kostnad av högst 100 000 kronor. Den återstående delen av anslaget skulle stå till Kungl. Maj:ts förfogande för att efter framställning av järnvägsstyrelsen kunna tagas i anspråk jämväl för arbeten, för vilka medelsbehovet beräknades överstiga 100 000 kronor. I 1945 års statsverksproposition framhöll departementschefen, att ett sådant ianspråk-

Granskning av statsrådsprotokollen.

tagande av dispositionsanslaget för större arbeten och för anslagsöverskridanden givetvis borde föregås av en noggrann angelägenhetsprövning. »Vid anslagets disponerande», säger departementschefen vidare, »torde böra iakttagas att erforderliga medel hålles i reserv för att vid ifrågakommande fall möjliggöra ersättande av genom olycks-händelser förstörd egendom.»

I förevarande fall har järnvägsstyrelsen erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att för nyinvestering av dispositionsanslaget använda inte mindre än 700 000 kronor. Det kan allvarligen ifrågasättas, om detta kan vara riktigt och i linje med vad riksdagen avsett med detta dispositionsanslag. Beloppet är större än vad som någon gång tidigare utgått från ifrågavarande anslag. Tillgängliga handlingar i ärendet ha inte heller kunnat övertyga om att den »noggranna angelägenhetsprövningen» varit så noggrann som den bort vara. Statens järnvägars behov av nyanskaffning av material är uppenbarligen så stort, att det förefaller naturligt att anskaffning av annan art än linbana bort ha prioritet. Denna kammares ledamöter erinra sig säkerligen väl, hurusom behovet av nyanskaffning för statens järnvägars räkning flera gånger i år varit på tal. Det har ju särskilt framhållits, att behovet av ellok och godsvagnar är särskilt skriande. I alla händelser är det tydligt, förefaller det mig, att denna anläggning i Åre inte var av mera brådskande natur än att ärendet mycket väl kunnat underställas riksdagens prövning. Detta borde enligt min mening också ha skett. Tendensen att i fall som detta ställa riksdagen på sidan eller låta den komma i efterhand är allvarlig och bör enligt min mening beivras av riksdagen själv. Jag har därför, herr talman, funnit angeläget att med dessa ord understryka de synpunkter på detta ärende, som reservanterna framhållit under III i förevarande memorial.

Herr NOLIN: Herr talman! Jag tänker med några ord beröra reservationen under IV i utskottets memorial här.

Som bekant utkom i maj månad 1941 en kungl. förordning, som innehåller bestämmelser om erläggande av varuskatt för en del varor som användas i vissa tillverkningar, i synnerhet avseende konfityrindustrien. Denna skatt är av den beskaffenheten, att den är ämnad att i sista hand övervältras på konsumenterna, alltså en s. k. övervält-ringsskatt. Den 25 maj 1945 infördes i nämnda förordning en ny paragraf, betecknad 3 a, som går ut på att Kungl. Maj:t äger, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva befrielse från eller återbäring av varuskatt.

En firma Livsmedelsfabrikations Co. Aktiebolag, i förkortning benämnd »Lifaco», bedrev vid förordningens ikraftträdande tillverkning av vissa halvfabrikat, närmast avsedda för bagerier och konditorier. Firman hade då att träffa ett avgörande, huruvida de varor, som firman begagnade sig av i sin tillverkning, voro av den beskaffenheten, att varuskatt skulle erläggas för dem. Firman kom då till den uppfattningen, att dessa varor inte skulle vara beskattningsbara enligt nämnda förordning och enligt den förteckning på varor, som var fogad till förordningen. Följaktligen underlät firman att till kontrollstyrelsen, som är tillsynsorgan för denna varuskatt, avlämna föreskriven deklaration på dessa varor, med påföljd att kontrollstyrelsen sedermera ålade tillverkaren att erlægga varuskatt för ifrågavarande varor med ett sammanlagt belopp av 86 081 kronor 18 öre ävensom särskild avgift med 3 536 kronor 87 öre. Firman erlade i sin tur nämnda belopp genom avbetalningar under viss tid åren 1941—1944.

Emellertid ansåg sig tillverkaren i alla fall på grund av oklarheten i den kungl. förordningen och i den därtill fogade förteckningen berättigad att få restitution för erlagd varuskatt, och den

Granskning av statsrådsprotokollen.

6 mars 1945 hemställde firman hos Kungl. Maj:t att få restitution av den erlagda varuskatten med det belopp som firman hade erlagt. Det beviljades inte, varför firman sedermera tog ut stämning på kronan för att få restitution av skatten. Stockholms rådhusrätt ansåg sig befogad att uppta ärendet till prövning och fann att ifrågavarande varor inte skulle beläggas med varuskatt. Ärendet fördes av kronans ombud vidare till hovrätten, som även den fann sig behörig att pröva detsamma och som förklarade, att varorna i fråga icke voro skattepliktiga. Högsta domstolen, dit kronan fullföljde målet, ansåg däremot ärendet vara av den beskaffenhet att det inte skulle handläggas av brottmålsdomstol utan av administrativ domstol. Följaktligen tog inte högsta domstolen ärendet under omprövning.

Den första ansökan, som bifölls i så måtto att bolaget återfick 35 000 kronor av det erlagda skattebeloppet, hade gjorts den 15 juni 1945. Sedan stämning uttagits och målet, såsom jag nämnt, passerat två instanser, gjorde bolaget den 18 augusti 1950 en förnyad framställning till Kungl. Maj:t om att erhålla resterande del av skattebeloppet liksom även ersättning med 13 000 kronor för en del kostnader, som bolaget hade fått vidkännas vid målets handläggning i rådhusrätten. Kungl. Maj:t fann efter föredragning och hemställan av chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, skäl icke föreligga att bifalla denna framställning.

Det är ganska anmärkningsvärt, anse vi reservanter inom konstitutionsutskottet, att denna begäran om ytterligare restitution icke bifölls av Kungl. Maj:t. Enligt det tillägg, som gjorts till varuskatteförordningen genom införandet av § 3 a, har ju Kungl. Maj:t möjlighet att i vissa fall medge restitution av oriktigt erlagd skatt, och i detta fall hade båda de juridiska instanser, som prövat ärendet, d. v. s. rådhusrätten och

hovrätten, varit eniga om att så som varuskatteförordningen skulle tolkas voro ifrågavarande varor icke beskattningsbara. Det var endast kontrollstyrelsen som hade ansett dem vara beskattningsbara. Det är följaktligen inte alls förvånansvärt, att tillverkaren själv hade kommit till den uppfattningen, att varorna icke voro beskattningsbara, och därför icke vid fastställandet av försäljningspriset av konsumenterna uttagit den ersättning för varuskatt som han hade haft rätt till.

Kungl. Maj:t har ju även genom sitt beslut i anledning av firmans första ansökan att bevilja restitution av 35 000 kronor medgivit, att ifrågavarande varor kanske inte voro beskattningsbara. Vi reservanter ha ansett det vara ett mycket egendomligt tillvägagångssätt, att Kungl. Maj:t, såsom i detta fall har skett, ger vederbörande tillverkare en restitution med ungefär halva beloppet av den skatt, som erlagts, men avvisar en framställning om restitution av det återstående beloppet liksom om ersättning för de kostnader, som firman fått vidkännas i ärendet. Det är ju att märka, att den tolkning av gällande bestämmelser, som vederbörande tillverkare gjort, har tillkommit på grund av den kungl. förordningens stora oklarhet, när det gäller att ange vilka varor som äro beskattningsbara.

Det är med hänsyn till vad jag här relaterat och som utförligare finnes anfört i reservationen, som vi nio ledamöter av konstitutionsutskottet ansett skäl föreligga till anmärkning mot föredragande statsrådet, i detta fall statsrådet Sköld.

Herr FAST: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har tyvärr inte tillfälle att närvara här i dag, men det kanske ändå, om inte annat av ren artighet, bör sägas några ord från utskottets sida. Jag skall emellertid fatta mig mycket kort.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Vad beträffar den första reservationen, som ju rör utnämningen av kabinettssekreterare Arne Lundberg, vill jag erinra om att den anmärkningsanledning, som i första kammaren väckts, blivit utomordentligt väl belyst i utskottets memorial. Såvitt jag förstår har genom den utredning, som framgår av utskottets memorial, blivit klart konstaterat, att den som framställt anmärkningen tagit helt och hållet miste i fråga om hur ifrågavarande instruktion för utrikesdepartementet skall tolkas. Sådant är både mänskligt och förlåtligt, och jag säger ingenting om den saken — vi göra oss nog litet var skyldiga till sådana misstag.

Däremot tycker jag att det är litet egendomligt att representanter för konstitutionsutskottet, när en sådan utredning som jag här talat om ligger på riksdagens bord, envist vidhålla och även något utvidga den anmärkning vartill en ledamot av första kammaren anmält anledning föreligger. Av handlingarna framgår ju med all önskvärd tydlighet, att tidigare funnits innehavare av kabinettssekreterarposten, vilka icke varit sändebud, och att vad som i instruktionen säges om att i departementet tjänstgör ett sändebud som kabinettssekreterare o. s. v. måste tolkas såsom en avlöningsbestämmelse, tillkommen därför att man ville undvika tendenser till isolering av den inre och yttre karriären inom utrikesförvaltningen. Att denna tolkning måste vara riktig framgår dels av statsutskottets tidigare behandling av utrikesdepartementets stat och därtill fogade instruktionsförslag, dels av sakkunnigutredningen av år 1919, vilken jag gentemot herr Braconier vågar åberopa såsom stöd för utskottets ståndpunkt, samt dels av den proposition, som i anledning av detta sakkunnigutlåtande framlades vid 1919 års riksdag och som i väsentliga delar byggde på detta utlåtande.

I den mån herr Braconier utvidgade herr Lundqvists anmärkningsanledning

och även kom in på frågan om den utnämndes kvalifikationer, har jag knappast lust att följa honom på hans stråt. Inom konstitutionsutskottet gå vi ytterligt sällan, för att inte säga aldrig in på ett bedömande av en utnämnd persons kvalifikationer och lämplighet. Den som gör detta tar oftast rätt mycket miste. Det är endast erfarenheten som kan visa vem som på den punkten har rätt.

Jag vågar alltså på utskottets vägnar hävda att utnämningen av kabinettssekreterare Arne Lundberg icke har, med hänsyn till kända grunder, stått i strid med de instruktioner, till vilka riksdagen själv medverkat.

Herr Braconier undrar varför Kungl. Maj:t inte frågade riksdagen, innan utnämningen företogs. Ja, det berodde väl på att Kungl. Maj:t inte hade något att fråga riksdagen om. Alla äro ju tämligen överens om att den del av instruktionen, som jag här talat om, avser avlöningsförhållanden och ingenting annat, och både riksdagen och vederbörande utskott skulle säkerligen ha blivit mycket förvånade, om Kungl. Maj:t gått till riksdagen med ärendet.

Jag vill vidare något beröra den reservation, som avser det förhållandet att till ledamöter av expropriationsdomstol även utsetts lantbruksdirektörer och länsbostadsdirektörer. I reservationen betonas, att en sådan utnämning icke har någon grund i den givna författningen, och man gör gällande att vederbörande skulle vara partiska på grund av sin tjänstställning. Denna uppfattning har ju inte delats av de myndigheter, som haft att avge förslag till ledamöter av expropriationsnämnd, ty de ha föreslagit befattningshavare av båda kategorierna. Jag vill vidare erinra om att avsikten med här ifrågavarande bestämmelse om expropriationstekniker varit att tillföra vederbörande domstol särskild sakkunskap, och det är väl ingen som bestrider att både lantbruksdirektörer och länsbostadsdirektörer ha kun-

Granskning av statsrådsprotokollen.

nighet på området och att de kunna väntas handla med den oväld som kräves av domstolens ledamöter. Om det skulle vara så att någon av dem tidigare i sin tjänsteutövning handlagt ett ärende, som kommer under domstolens prövning, så tillämpas ju vad som gäller i fråga om domarjäv. Det har också till ledamöter utsetts betydligt flera tekniker än som på en gång skola tjänstgöra i domstolen, och när domaren, som ju på förhand måst läsa in målet, skall kalla sina bisittare, kan man nog tryggt utgå ifrån att han inte kallar någon som kan anses vara jävig.

Om det skall vara någon mening med att ge expropriationsdomstol den förstärkning som avses ske genom att expropriationstekniker skola ha säte i domstolen, så skall man väl inte utesluta just den sakkunskap som representeras av lantbruks- och länsbostadsdirektörer. Jag skulle för min del anse, att det vore en mycket stor olycka om så skedde.

Jag skulle också vilja säga några ord om den reservation som herr Nolin här senast var inne på. Jag kan därvid fatta mig kort av den anledningen, att ärendet, om jag inte misstar mig, återkommer till riksdagen, och då få vi ju se vilken ståndpunkt riksdagen intar.

Inledningsvis vill jag säga till herr Nolin, att om det i detta fall hade funnits anmärkningsanledning, borde en anmärkning ha gjorts för länge sedan eller när Kungl. Maj:t företog den skälighetsprövning, som resulterade i att 35 000 kronor restituerades. Jag medger emellertid gärna att det med hänsyn till den hänvändelse, som senast gjorts, funnits formella skäl att ställa sig avaktande, och jag har inte velat klandra någon utan endast mera i förbigående velat framhålla, att vi kanske litet var inte ha sett upp med saken.

Det ärende, som det här gäller, måste väl ändå betraktas mera såsom en rättsfråga än någonting annat. Det är då ganska naturligt att när vederbörande

sakkunniga myndighet, d. v. s. i detta fall kontrollstyrelsen, har hävdat en bestämd mening och Kungl. Maj:t har följt kontrollstyrelsen, även om Kungl. Maj:t företagit en viss jämkning, i det att man beviljat restitution av en del av beloppet, så bör inte Kungl. Maj:t klandras för den ståndpunkt som intagits. Det hade snarare varit klandervärt och vittnande om vårdslöshet, om Kungl. Maj:t utan vidare medgivit restitution, när ju läget dock är minst sagt oklart.

Reservanterna ha lika litet som vederbörande sökande kunnat bestämt visa att det föreligger en laglig rätt till restitution. Jag erkänner också för min del att man kan ställa sig tveksam till frågan, och det skall bli intressant att se den utredning som statsutskottet — det är väl närmast detta utskott som får ärendet om hand — kommer att företaga i anledning av den väckta motionen, men det är väl osäkert om saken kommer upp nu vid vårriksdagen — det kanske dröjer till höstriksdagen.

Den omständigheten att riksdagen vid denna senare behandling av ärendet eventuellt fattar ett annat beslut än Kungl. Maj:t har gjort kan emellertid icke på något sätt utgöra något klander mot Kungl. Maj:t. Jag tror att det även med hänsyn till den sökandes ställning är angeläget att detta understrykes. Riksdagen har i detta sammanhang betydligt friare händer än Kungl. Maj:t, som ju inte, när rättsfrågan är så oklar som den är, kan utan vidare efterskänka så betydande belopp som det här gäller.

Till herr Nordkvist vill jag säga, att om konstitutionsutskottet är angeläget om att hålla sig borta från någonting så är det ifrån utnämningsfrågor, och här gäller det ju just en utnämningsfråga och därtill en ganska invecklad sådan.

Den ena gången vill man göra anmärkning därför att Kungl. Maj:t har följt vederbörande ämbetsverk och den

Granskning av statsrådsprotokollen.

andra gången därför att Kungl. Maj:t inte har gjort det. Hur många gånger har jag inte i konstitutionsutskottet fått uppleva, att den omständigheten att Kungl. Maj:t frångått skolöverstyrelsens förslag ansetts vara tillräcklig anmärkningsgrund. Nu anser man däremot att Kungl. Maj:t är klandervärd, därför att Kungl. Maj:t har följt skolöverstyrelsens förslag. Självklart är att Kungl. Maj:t har både rätt och plikt att göra en självständig utredning, oberoende av vad vederbörande ämbetsverk ha uttalat, och jag har nu bara en passant velat erinra om att det ofta säges att Kungl. Maj:t bör följa ämbetsverken.

Jag tror att man i ett ärende som detta bör vara ganska försiktig och inte som herr Nordkvist säga, att Kungl. Maj:t framför allt skulle ha tagit hänsyn till åldersförhållandena. Det är klart att hänsyn bör tagas till vederbörandes ålder, men samtidigt böra även meriter och sådant som rör vederbörandes möjligheter att fullgöra tjänstgöringen prövas. Och jag vågar inte, herr Nordkvist, ha någon bestämd uppfattning om hur vederbörande då bör placeras i förhållande till sina medsökande, och jag tror inte heller att någon annan inom utskottet kan ha det. Det gäller här en omdömesfråga, där det icke kan föreligga någon anmärkningsanledning enligt 107 §.

Med detta har jag, herr talman, i all korthet berört några av de skäl, som ha föranlett utskottet att icke följa dem som reserverat sig till utskottets memorial.

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag är överens med herr Fast om att det är mycket svårt att yttra sig i utnämningsfrågor. Men vad jag här framhöll var ju, att de två stora utredningar, nämligen dels 1917 års departementalkommitté och dels den kommitté som tillsattes år 1919, vilka behandlat frågan om ut-

rikesförvaltningens omorganisation, ha klart sagt ifrån att kabinetssekreterarposten inom utrikesdepartementet icke får likställas med politiska statssekreterarposter. Detta har ju inte ett dugg med herr Arne Lundbergs personliga kvalifikationer att göra. Jag framhöll också uttryckligen att enligt min uppfattning har herr Arne Lundberg utomordentligt goda kvalifikationer såsom politisk statssekreterare. Men båda de kommittéer, som jag här talat om och mot vilkas uttalanden riksdagen inte gjort någon erinran, ha tydligt utsagt, att den som väljes till kabinetssekreterare skall ha ämbetsmässig rutin, och det hade icke herr Lundberg. De två tidigare kabinetssekreterare, som herr Fast här syftade på, nämligen herrar Sjöborg och Hammarskjöld, hade vid sin utnämning under lång tid sysslat med diplomatiska ärenden. Herr Arne Lundberg hade däremot icke några som helst meriter i det avseendet, trots att departementalkommittén sagt ifrån att innehavaren av kabinetssekreterarposten skall representera kontinuiteten, traditionen och den ämbetsmässiga rutinen inom departementet.

Med hänsyn till detta skulle det vara ganska egendomligt, om alla de kommittéuttalanden, på vilka riksdagen ofta bygger sin uppfattning, för framtiden i ett visst läge inte skulle ha någon betydelse utan Kungl. Maj:t skulle kunna förbigå dem, och även instruktioner, på sätt som här har skett. Det är här inte fråga om herr Lundberg personligen utan om den tolkning som utrikesdepartementet har tillämpat. Jag har försökt visa den tolkning som utredningarna ha avsett.

Jag skulle kanske också, herr talman, säga något om Lifaco. Statsrådet Sköld har ju så sent som år 1950 uttalat sig i frågan, och då är det väl givet, att reservanterna i konstitutionsutskottet tagit upp den med hänsyn till att rådhusrätten och hovrätten klart sagt ifrån att Lifaco vid tillverkningen av varor-

Granskning av statsrådsprotokollen.

na inte kunde räkna med att dessa voro skattepliktiga. Det är väl ganska orimligt — vilket även framhållits i regeringspressen — att man låter ett företag bli lidande på att en författning är så oklar, att de främsta jurister i Sverige inte kunna säga om ifrågavarande varor skulle ha behandlats enligt varuskatteförordningen eller inte. Det måste vara en ganska egendomlig företeelse i en rättsstat, att ett företag inte kan få ett klart besked om tolkningen i ett fall då skatten i princip skulle kunna övervältras på köparna. Den möjligheten har man ju inte, när man inte får besked förrän efter försäljningen. Jag vill erkänna, att herr Fast uttryckte sig mycket försiktigt på den punkten.

Jag hoppas, att riksdagen när motionen i denna fråga kommer upp skall fatta ett så klart beslut, att kravet på rättssäkerhet tillgodoses.

Herr NORDKVIST (kort genmäle): Herr talman! Det gläder mig att höra, att herr Fast ännu inte har tagit ståndpunkt i denna fråga. Jag är övertygad om att därest konstitutionsutskottet hade fått riktigt klart för sig, att det här inte är fråga om en bedömning av meriter utan om ålder, hade utgången kunnat bli en annan. Jag kan annars fullt instämma med herr Fast i att konstitutionsutskottet bör hålla sig ifrån rena meritbedömningsfrågor, men här gäller det som sagt inte en sådan. Jag kan erkänna, att den sökande, Sten Jonsson, i viss mån förstörde det för sig själv genom att i en av sina inlagor till Kungl. Maj:t jämföra sina meriter med andra sökandes. Det skulle han inte ha gjort; men det hindrar inte att själva principen är felaktig. Till andra befattningar har det ju utnämnts personer med betydligt högre ålder än den det här gäller. Det har utnämnts landshövdingar, som ha befunnit sig i 60-årsåldern, och borgmästare, som ha varit 56 år. Domprostar ha blivit place-

rade i första förslagsrummet vid 60 års ålder.

Det kan inte vara riktigt, herr talman, att personer inom en viss kår skola utestängas från befordran utslutande på grund av åldersskäl. Det är detta jag har velat påtala.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Herr Nordkvist sade, att detta inte är en fråga om meritbedömning utan bara om åldern. Så enkel trodde jag inte att saken var, och så enkel har inte heller sökanden ansett den vara. Herr Nordkvist erkände nyss, att denne själv åberopat, att han hade bättre meriter än sina medsökande eller i varje fall var jämbördig med dem. För egen del har jag aldrig varit med om och kommer aldrig att vara med om att godkänna, att åldern skall tillmätas en särskild betydelse, såvida det inte finns särskilda föreskrifter härom.

Till herr Braconier skulle jag bara vilja säga, att jag är en anspråkslös man, som inte tror mig kunna tolka vad som helst, men jag tycker nog, att jag är i gott sällskap med min tolkning. Jag har bakom mig den stora majoriteten av konstitutionsutskottet, och för den, som hade tillfälle att höra utrikesministerns anförande i första kammaren och som haft tillfälle att gå igenom de handlingar som utskottet har åberopat, förefaller det nog litet djärvt av herr Braconier att trots allt vidhålla sin tolkning av sakkunnigutlåtandet och propositionen år 1919. Jag skulle inte våga det, men det är naturligtvis herr Braconier obetaget att göra det. Det har inte anförts någonting som strider mot utskottets uppfattning — vilken även återfinnes i de genom utskottets försorg företagna utredningarna — nämligen den att det här var fråga om en löneställning för att man skulle få ett bättre samband mellan den inre och den yttre karriären.

Låt mig till sist bara visa, hur orim-

Granskning av statsrådsprotokollen.

lig en sådan tolkning som herr Braconiérs är. Antag att Kungl. Maj:t den ena veckan utnämnt vederbörande till sändebud. Då skulle Kungl. Maj:t vara oförhindrad att veckan därpå utnämna honom till kabinetssekreterare. Det skulle inte ha varit stridande mot formerna, men då skulle kvarstå det som både herr Braconier och jag avböjt att diskutera i detta sammanhang, nämligen frågan om lämpligheten.

Herr NOLIN: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till herr Fast med anledning av hans yttrande om lämpligheten av att nu taga upp frågan om Lifaco i konstitutionsutskottet. Han ansåg, att den borde ha tagits upp redan då Kungl. Maj:t genom det första beslutet lämnat en delrestitution på varuskatten. Men då var ärendet ju inte utagerat ännu. Efter det beslutet uttog firman stämning på kronan för att på den vägen komma till sin rätt. Först efter domstolarnas prövning av ärendet inkom firman till Kungl. Maj:t med en ny begäran om restitution av övriga belopp, och det är det beslut som Kungl. Maj:t då fattade — år 1950 — som vi nu ha anmärkt på i konstitutionsutskottet. Vi ansågo, att saken var så mycket klarare sedan olika juridiska instanser hade förklarat, att de varor firman tillverkat inte voro skattepliktiga.

Att frågan motionsvägen kommit inför riksdagen är en sak för sig. Den omständigheten kan väl ändå inte inverka på konstitutionsutskottets prövning av den konstitutionella sidan av saken i anledning av Kungl. Maj:ts behandling av ärendet. Vad motionen beträffar skola vi hoppas, att när den behandlas riksdagen kommer att rätta till däri påtalade missförhållanden, men det rör som sagt den ekonomiska sidan och inte den konstitutionella, som vi nu diskutera.

Herr PETTERSSON i Norregård: Herr talman! Jag har också biträtt den reservation, nr IV, som säger, att en anmärkning i fråga om Lifaco borde ha gjorts, och jag begärde ordet, när herr Fast talade. Han sade, att detta egentligen är en rättsfråga. Det är klart, att det är en rättsfråga. Den prövades först av två allmänna domstolar, rådhusrätten och hovrätten, men sedan fick målet inte fullföljas längre, och frågan har därefter alltså behandlats av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

När vi ha behandlat frågan, har jag fått det intrycket, att hela beloppet borde ha återbetalats. Bolaget har emellertid endast fått en restitution på 35 000 kronor av de 89 618 kronor som det begärt. Vi ha frågat oss, efter vilka grunder Kungl. Maj:t har kunnat räkna ut att bolaget skulle få tillbaka 35 000 kronor. Om skatten är orättvist pålagd skulle naturligtvis hela beloppet och inte bara en liten del därav ha restituerats. Vi ha undersökt detta inom utskottet men inte kunnat klarlägga grunderna. En av utskottets ledamöter sade, att skattebetalaren här borde tacka och vara belåten med att han fick 35 000 kronor, men så skall man väl inte behandla skattebetalarna. De skola ha sin rätt. Har en skatt oriktigt påförts dem skall hela beloppet återbetalas. En av kardinalpunkterna i anmärkningen är att frågan inte synes ha utretts riktigt utan att man godtyckligt har lämnat ett belopp på 35 000 kronor.

Frågan kommer mycket riktigt upp till behandling i riksdagen på grund av en motion, och jag hoppas, att det därvid skall kunna klarläggas, om det inte kan skipas rättvisa i detta fall. Det är en principfråga, att sådana skattebetalare, som ha betalat för mycket — de må tillhöra vilken kategori som helst — skola få återbetalning efter rättvisa grunder. Därför har jag biträtt reservationen om denna anmärkning, som jag anser hade varit befogad.

Ändring i 17 § sekretesslagen.

Herr FAST: Herr talman! Jag tycker man engagerar sig litet för mycket för behandlingen av en motion, som kanske inte kommer upp förrän på höstsidan. Jag vill ha händerna fria för att kunna avvakta den utredning, som vederbörande utskott kan komma med, och detta utskott har även andra möjligheter att höra motsatta sidan än vi ha haft i konstitutionsutskottet.

Det har sagts, att den omständigheten, att man har erlagt inemot 90 000 kronor i skatt och får restitution på 35 000 kronor är orimlig och att vederbörande borde antingen inte ha fått någonting alls eller också fått 90 000 kronor. Detta beror ju på varornas beskaffenhet. Det kan ha skett en skälighetsprövning, vilket väl också är sannolikt. Den ena varan kan så att säga ligga litet närmare författningens område än den andra. Därom få vi kanske veta mera, när statsutskottets utredning kommer. Jag har bara velat anföra detta för att motivera att man inte bör anse, att det ovillkorligen måste vara endera ingenting eller också full betalning.

Det är också rätt vanligt att man, om en sak är mycket omtvistad, söker åstadkomma en förlikning. Det vet herr Pettersson i Norregård mycket väl. Vederbörande har själv tydligen varit tveksam. Han har ju också betalat varuskatten i olika terminer.

Om frågan nu är tvistig och vederbörande domstolar säga sig inte kunna taga upp den, därför att den rör utgifter, är väl ändå kontrollstyrelsen den myndighet som är närmast till att ge Kungl. Maj:t ett råd om huruvida varorna falla under det varuskattsbegrepp, som man har velat ge uttryck åt i författningen eller inte.

Herr PETTERSSON i Norregård: Herr talman! Herr Fast talade om varornas beskaffenhet, men denna har inte någon betydelse i detta sammanhang, två domstolar ansågo att varorna ej kunde

beskattas. Varorna voro redan sålda, och försäljaren hade inte beräknat någon varuskatt på dem. Oavsett varornas beskaffenhet blir förlusten ändå 89 000 kronor eller därutöver.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14.

Ändring i 17 § sekretesslagen.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 28 februari 1951 såvitt angick nedan intagna förslag till ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 64, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 9 februari 1951 föreslagit riksdagen, bland annat, att antaga vid propositionen fogade förslag till 1) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); 2) förordning om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor; samt 3) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Det under 3) omförmälda lagförslaget var av följande lydelse:

Härigenom förordnas, att 17 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Ändring i 17 § sekretesslagen.

Till myndighet — — — uppgiftens datum.

Förmögenhetslängd ävensom — — — längdens datum.

Handlingar i ärenden, som avses i förordningen om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor, må ej utan samtycke av den som sökt beskedet utlämnas till annan tidigare än tjuvu år från handlingens datum.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 64, i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet, icke kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av samma proposition måtte antaga av utskottet framlagt förslag till lag i ämnet.

Utskottets förslag innebar, att till det nya tredje stycket i 17 § skulle fogas ett tillägg av följande lydelse:

Vad nu sagts skall dock beträffande myndighets beslut i dylikt ärende gälla endast om myndigheten i beslutet förordnat därom. Sådant förordnande skall myndigheten meddela, om den finner, att beslutets offentliggörande, med hänsyn till däri förekommande upplysningar om affärs- eller driftförhållanden, kan lända sökanden eller annan till men. Beslut i ärende om förhandsbesked må i intet fall hemlighållas, sedan det åberopats vid taxering.

Reservation hade avgivits av herrar *Gottfrid Karlsson, Fritjof Thun, Damström, Hedenby, Fast, Norén* och *Spångberg* samt fru *Svedberg* och fru *Wallin*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, nr 64, såvitt den hänvisats till konstitutionsutskottet, måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj

1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr FAST: Herr talman! Det är rätt ovanligt, att jag beträder talarstolen så ofta som i dag, men jag hoppas, att kammaren ursäktar mig, och jag skall inte bli långrandig.

Föreliggande proposition avser att ge ett berättigat sekretesskydd för skattskyldig, som av den nyinrättade riksskattenämnden begär förhandsbesked i frågor, som röra sökandens taxering till kommunal eller statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt eller ersättningsskatt, samt i frågor, som avse taxering av fastighet. Inte minst betydelsefullt torde det vara, att man kan få sådant förhandsbesked när det gäller transaktioner, som sträcka sig över flera år. Riksdagen har på förslag av bevillningsutskottet antagit en proposition om sådan ändring av taxeringsförordningen, att skattskyldig kan av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor. Vad saken nu gäller är att bereda sekretesskydd för de uppgifter, som skriftligen eller muntligen lämnas till riksskattenämnden för erhållande av sådant besked.

De hörda myndigheterna ha funnit, att det föreligger ett behov av sekretesskydd, därest den föreslagna möjligheten skall komma att utnyttjas i erforderlig utsträckning. Det är ganska självklart, att sekretessen på taxeringsväsendets område inte bör utsträckas längre än som erfordras för att skydda vederbörandes lojala intressen. Inom utskottet har man därför övervägt, huruvida inte sekretesskyddet för riksskattenämndens förhandsbesked eller — om besvär föras däröver — för Kungl. Maj:ts eller kammarrättens i anledning av besvaren meddelade beslut borde begränsas till sådana fall, där ett offentliggö-

Ändring i 17 § sekretesslagen.

rande av dem med hänsyn till däri förekommande upplysningar om affärs- eller driftsförhållanden kunna antagas lända sökanden eller annan till men. Skyddet kunde då anordnas så, att myndigheterna från fall till fall besluta, huruvida ifrågavarande handlingar skola offentliggöras eller inte. En annan utväg vore att sökanden, om han önskar att myndigheternas beslut hemlighålles, finge särskilt påkalla detta i samband med ansökan om förhandsbeskedet.

Den sista utvägen — att sekretesskyddet skulle göras beroende av att den sökande särskilt påkallade det — avvisades enhälligt av utskottet, när vi fingo höra de invändningar som restes däremot. Det skulle sannolikt ha betytt, att varje sökande med eller utan fog skulle ha hemställt om sådant skydd för sina intressen. I de fall, då han inte gjorde det, kunde det lätt hända, att han först efter det ansökningen inlämnats kommit underfund med att det förelåg ett behov av sekretesskydd. Genom dylika bestämmelser kunde man sålunda inte uppnå vad man hade avsett med dem och man skulle å andra sidan inte heller nå den begränsning, som minoriteten önskade.

En utformning av bestämmelserna i enlighet med vad utskottets majoritet nu har föreslagit kan enligt mitt förmenande knappast vara lämplig. Det torde inte vara möjligt för vederbörande myndighet att avgöra i vad mån ett offentliggörande av sökandens handlingar kan vara förenat med risk för ekonomisk skada för sökanden eller annan, exempelvis på grund av konkurrensförhållanden. Med denna utformning föreligger dessutom en stor risk för att sökanden på grund av osäkerhet om huruvida av honom lämnade uppgifter komma att hemlighållas eller inte kommer att avhålla sig från att anlita riksskattenämnden, även om han har ett lojalt behov därav.

Jag vill framhålla, att utskottsmajo-

ritet nåtts endast genom lottens hjälp samt att en av socialdemokraterna röstat med utskottsmajoriteten och en borgerlig med reservanternas förslag. Här gäller det ju ett tillmötesgående av framställningar från representanter för näringslivet, vars ram Kungl. Maj:t efter företagen utredning funnit vara legitim och bör tillgodoses. Om man följer utskottets förslag riskerar man, att förhandsprövningar hos riksskattenämnden bli mycket fåtaliga, fåtaligare än vad det legitima behovet från näringslivets sida påkallar. Sökanden vet ju inte vid ansökningens ingivande huruvida han erhåller sekretesskydd eller ej för de uppgifter, som han lämnar in till denna riksskattenämnd. En annan lösning kan ju också vara tänkbar, nämligen att riksskattenämnden mera generellt lämnar sekretesskydd utan att göra någon mera ingående prövning. Med en sådan utveckling är emellertid, herr talman, ingenting vunnet, utan man har endast krånglat till hela saken.

Till det anförda vill jag även framhålla vådan av att ett utskott i ett besvärligt och invecklat ärende författar lagtext. Visserligen har jag utomordentligt stor aktning för dem, som stå bakom utskottsutlåtandet, men min långa erfarenhet på detta område säger mig, att det föreligger en viss risk med att själv skriva lagtext. Tidsutdräkten med utskottsutlåtandets utformning vittnar också om att man haft vissa bekymmer med utformningen av denna lagtext. Reservanternas förslag överensstämmer till alla delar med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det är ett tillmötesgående av legitima intressen, som framförts av näringslivets egna representanter. Det garanterar ett utnyttjande av riksskattenämnden i den utsträckning ett sakligt behov kan föreligga, och jag vill framhålla att detta också är ett intresse för det svenska samhället.

Till sist vill jag framhålla, att de betänkligheter som man på vissa håll hyst mot ett så vittgående sekretesskydd,

som här föreslagits, väsentligt minskas genom den möjlighet till insyn i myndigheternas verksamhet i ifrågavarande ärende, som förefinnes genom att en sökande, som finner myndighetens beslut i hans ärende anmärkningsvärt, äger bringa beslutet till offentligheten. Härtill kommer, att det föreslagna sekretesskyddet icke bör utgöra hinder för att av riksskattenämnden antagna principer bringas till allmänhetens kännedom. Reservanterna ha i anslutning till departementschefens eget yttrande framhållit önskvärdheten av att i instruktionen för riksskattenämnden intages en föreskrift om att av nämnden tillämpade principer i ärenden om förhandsbesked bringas till offentlighet.

Herr talman! Jag har haft en något egendomlig ställning när jag gentemot en rad borgerliga representanter företrätt näringslivets intressen och behov, som framhållits av dess representanter och som även vitsordats av sakkunniga myndigheter, inte minst näringslivets egna organisationer. Sedan jag sagt detta ämnar jag inte slåss med herrarna på den borgerliga sidan. Jag har endast velat redovisa de fullgoda skäl, som reservanterna framlagt. Sedan tillkommer det denna kammare att taga ställning. Jag ämnar inte återkomma, men jag ämnar begära votering i ärendet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NOLIN: Herr talman! Jag instämmer med min ärade vän herr Fast, att vi intaga en mycket egendomlig ställning. De borgerliga partierna strida nämligen här för det offentliga handläggandet inom olika instanser och att hemligstämpeln skall användas så litet som möjligt.

I föreliggande ärende gäller det ju, som den föregående ärade talaren sade, om vederbörande skattskyldig skall kunna gå till riksskattenämnden för att få vissa besked i beskattningsfrågor.

Ändring i 17 § sekretesslagen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag bör det vara ett 20-årigt sekretesskydd dels på de uppgifter, som vederbörande skattskyldig lämnar till riksskattenämnden, och dels på de beslut, som riksskattenämnden fattar. Majoriteten inom utskottet har ansett det olämpligt att belägga dessa ärenden med en generell sekretess. Vi anse, att visserligen skall den som begär uppgifter och förhandsbesked enligt sekretesslagen vara skyddad för sådan offentlighet, som skulle kunna lända honom eller någon annan till men, då det gäller affärs- eller driftsförhållanden. Så snart besked åberopas inför taxeringsmyndighet anser emellertid majoriteten inom utskottet att sekretessen inte längre är nödvändig i de fall, då det inte kan anses lända vederbörande till men. Då handlingarna varit åberopade inför taxeringsmyndighet kunna de ju inte gärna lända någon till men. Det är ju klart att meningarna kunna vara delade på denna punkt, men dessa handlingar samt de beslut, som riksskattenämnden fattar, kunna ju ha stor principiell betydelse för den stora allmänheten och böra i vissa fall kunna offentliggöras. Därmed anser inte utskottet att någon part har blivit kränkt.

Jag skall inte säga så mycket beträffande detta ärende. Jag vill bara bemöta herr Fast när han sade, att det inte är möjligt för en prövande myndighet att avgöra, i vad mån sekretess är nödvändig i vissa ärenden. Vi ha tvärtom den uppfattningen, att det är den prövande och beslutande myndigheten som i varje särskilt fall skall besluta, huruvida ärendet skall beläggas med sekretess. Detta skall göras både när det gäller förhandsbesked och besvärsärenden, och detta beslut bör fattas samtidigt som myndigheten skiljer sig från ärendet.

Jag vill nu också endast tala om, att första kammaren, som avgjorde detta ärende i lördags, fattade beslut i enlighet med utskottets hemställan. Beslutet

Ändring i 17 § sekretesslagen.

fattades med 67 röster mot 52, och jag anser för min del att det vore lyckligast om andra kammaren fattade beslut i samma riktning.

Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Herr Fast var angelägen om att understryka, att det uppstått något slags motsättning mellan de borgerliga och socialdemokraterna i denna fråga, varvid det egendomliga inträffat, att socialdemokraterna i högre grad än de borgerliga skulle företräda näringslivets intressen. Jag tror att man redan från början något kan minska denna klyfta, som skulle finnas mellan partierna. För det första ha ju partilinjerna redan i konstitutionsutskottet brutits, vilket även herr Fast framhöll. Vidare bör det kanske framhållas, att när första kammaren i lördags gick till votering, så visade det sig att partilinjerna inte alls höllo. Med utskottet röstade då bl. a. herr Wigforss och herr Sjödahl — den sistnämnde är ju socialdemokraternas ledande man i bevillningsutskottet. Detta är alltså två av de personer, som få anses vara mest kompetenta att bedöma denna fråga ur skattesynpunkt.

Herr Fast säger här, att näringslivets organ skulle ha varit angelägna om att få lagen utformad på det sätt, som utskottet föreslagit, och det är nog den fråga, som omedelbart bör tagas upp. Jag vill då bara hänvisa till den lilla redogörelse, som finns i utskottets utlåtande. Det är ett yttrande från Sveriges industriförbund som refereras, och det heter där: »En komplettering av lagen vore därför erforderlig, så att inskränkningen i utlämningsrätten komme att avse även handlingar i ärenden rörande förhandsbesked liksom ock de meddelade förhandsbeskeden, allt i den mån handlingarna eller beskeden innehöle upplysningar om yrkesutövers affärs- eller driftsförhållanden, vilkas

offentliggörande kunde lända honom till men.» Såvitt jag förstår har utskottet gått längre i publicitetsskydd än Industriförbundet begärt.

Vidare bör särskilt framhållas, att den kommitté som utarbetat detta förslag inte alls hade upptagit några bestämmelser om sekretess utöver dem som förutsättas ligga i själva sekretesslagen. Vad som här tillkommit har alltså skett inom regeringen på frågans väg till riksdagen.

Det väsentligaste här är väl inte någon konstruerad motsättning mellan borgerlighet och socialdemokrati, utan det är helt enkelt principen om offentlighet eller inte i vårt samhällsliv. Det kan ju här konstateras, att den komplicerade karaktär vårt samhällsliv nu fått på den ena fronten efter den andra inskränkt den offentlighetsprincip, som med undantag för den gustavianska tiden rått sedan 1766 i vårt land och som vi ansett vara en av de fundamentala grundpelarna för folkfriheten i vårt land. Redan den omständigheten att så många inskränkningar redan skett till följd av denna samhällets alltmer komplicerade natur bör göra oss synnerligen försiktiga i fortsättningen.

Såvitt jag förstår skulle man, om man nu följde reservationen, införa en helt ny princip. Beslut i ärenden skulle då normalt bli hemliga. För närvarande finns det några få fall, där besluten enligt sekretesslagen skola vara hemliga. Som exempel kan jag nämna fall inom barnavårdsnämnden, alkoholfall och beslut enligt lex veneris samt frågor som gälla rikets säkerhet. Det principiella i vår sekretesslagstiftning och vår tryckfrihetsförordning är ju eljest, att handlingarna skola hållas hemliga om deras publicerande skulle lända till enskilt men, medan däremot myndigheternas beslut skola vara offentliga.

Såvitt jag kunnat förstå av de uttalanden, som bevillningsutskottet gjort i anslutning till propositionen, så är

Ändring i 17 § sekretesslagen.

syftemålet med dessa förhandsbesked, som lämnas av riksskattenämnden, att skapa ordning när det gäller rättstillämpningen. Jag skulle här kunna citera åtskilligt från propositionen eller bevillningsutskottets utlåtande, men jag skall bara göra ett par små utdrag. Det står på ett ställe i utlåtandet: »Ett förhandsbesked är bindande allenast vad angår sökandens taxering och får för andra skattskyldiga ej annan betydelse än den, som normalt tillägges ett vanligt prejudicerande utslag.» Man vill alltså tillskapa prejudicerande utslag. Utskottet understryker också detta i sitt utlåtande när det säger, att det framstår som önskvärt att få ett av högsta instans meddelat beslut att ligga till grundval för en allmän rättstillämpning. När det gäller rättstillämpningen i övrigt, det må gälla högsta domstolen eller regeringsrätten, är man angelägen om att publicera dess beslut genom Nytt juridiskt arkiv eller Regeringsrättens årsbok, och när det gäller ett så känsligt och centralt område för medborgarna som beskattningen synes det mig lämpligt att samma önskemål ha sin giltighet.

Jag satt inte i utskottet vid denna frågas behandling, men jag satt vid väggen och lyssnade. Jag tycker emellertid inte att det är någon idé att gå in på det som yttrades i början av diskussionen där. Det väsentliga nu är de olika meningar, som majoriteten och reservanterna till sist givit uttryck åt, och det är detta riksdagen nu skall taga ställning till.

Nu har herr Fast anfört — och jag antar att det även anförts i första kammaren — att införandet av offentlighetsprincipen när det gäller beskeden skulle kunna leda till att sökanden avhöll sig från att vända sig till riksskattenämnden av fruktan för att offentliggörandet skulle kunna skada vederbörandes verksamhet. Nu förhåller det sig ju så, att offentlighetsprincipen alltid kommer i kollision med enskilt intresse.

Här måste man göra en avvägning, men utgångspunkten måste ändå alltid vara, att det allmännas intresse har företräde framför det enskilda. Det bör dock här tilläggas, att denna anmärkning från herr Fasts sida såvitt jag förstår nästan totalt förlorar sin udd, eftersom denna nämnd har möjlighet att även undandraga sådana förhandsbesked, som skulle vara till men för vederbörande, offentligheten — t. ex. om det skulle gälla en investering, vars offentliggörande skulle vara av stort intresse för konkurrenterna. Det finns således här en möjlighet lämnad för en sekretess, som i alldeles speciella fall — men endast då — kan vara befogad. Den möjlighet reservanterna här erbjudit, nämligen att ett offentliggörande skulle få ske först efter parternas samtycke, är väl sannolikt en regel som skulle leda till ett publicerande endast i de fall, då parterna voro missnöjda med beslutet i fråga. Detta skulle alltså inte erbjuda någon fullgod garanti för insyn på detta område.

Herr talman! Det skulle vara mycket mer att säga om detta, men jag vill endast ännu en gång understryka, att när första kammaren voterade i denna fråga så skedde detta inte alls efter några partilinjer. Man följde i stället i stort sett det allmänna intresse, som i detta fall talar för offentlighetsprincipen. Detta är också utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr FAST: Herr talman! Jag är litet förvånad över att herr Håstad kunde göra det jag berörde en passant till en huvudfråga. Jag betonade själv att det inte fanns några partilinjer i denna fråga, och jag redovisade precis hur frågan hade utvecklats sig.

Jag sade vidare, att om man från den andra meningsriktningens sida ville ha det på sitt sätt, så tänkte jag inte slåss för min uppfattning. Jag har den uppfattningen att reservanterna, eller rät-

Ändring i 17 § sekretesslagen.

tare sagt Kungl. Maj:t, haft rätt i denna fråga, och därför ville jag stödja Kungl. Maj:ts förslag. Jag tycker då att herr Håstad borde ha talat med litet mindre bokstäver om denna sak. Jag hade aldrig tänkt göra detta till någon partipolitisk fråga. Över huvud taget vill jag inte i onödan blanda partipolitik i olika frågor, det vet nog herr Håstad.

De stora ärenden, som gälla konkurrensförhållanden och flera års investeringsplaner, komma enligt Kungl. Maj:ts förslag att bli skyddade. Jag tror inte, herr Håstad, att vanliga småärenden i taxeringsmål komma att gå till denna nämnd, utan det är just dessa stora ärenden, som komma att behandlas där. Jag har en stark känsla av att man på det hållet ingalunda känner någon trygghet för att ärendena komma att bli behandlade på det sätt, som utskottsmajoriteten tror. Det är möjligt att majoriteten har rätt, och jag vill inte bestrida, att ni kunna få rätt, men vi ha ännu ingen erfarenhet av detta.

Jag vill vidare erinra om att det lagförslag, som nu ligger på riksdagens bord, inte är prövat på annat sätt än att det helt hastigt underställts någon tjänsteman i finansdepartementet. Från Kungl. Maj:ts sida har man inte utan vidare skrivit ned en lagtext, som långt över hövan tillmötesgår önskemålen från näringslivets sida. Det går nog inte till på det sättet. Detta gör, herr talman, att jag vidhåller mitt yrkande.

Häruti instämde herr *Kollberg*.

Herr GUNNARSSON: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma med herr Fast. Jag vill dock säga, att om sekretess över huvud taget är behövlig på något område så är det när det gäller deklarationer och uppgifter till taxering.

Här skall det nu bli ett nytt verk. Det kan väl i alla fall inte vara lämpligt

att de uppgifter, som man skall lämna dit, inte skola vara bestämt skyddade, åtminstone från början. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Kristensson* i *Osby*, *Mårtensson* i *Smedstorp* och *Sjölin*.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag vill först uttala min förvåning över att så många representanter för det parti, som annars hävda offentlighetsprincipen, nu slå vakt om sekretessen.

Jag har vidare svårt att förstå herr Gunnarsson i detta fall. Naturligtvis finns det alltid en konflikt mellan det enskilda och det allmänna intresset. En sådan konflikt finns exempelvis vid beskattningen, och därför har man infört den regeln att deklarationerna äro sekretessskyddade medan själva beslutet från taxeringsnämnden är offentligt.

Tag t. ex. frågan om leveranser. Där kunna mycket känsliga konkurrensförhållanden blottas. Man har också där infört den regeln, att besluten äro offentliga medan handlingarna äro sekretessbelagda. Vad som här föreslås är, såvitt jag förstår, ingenting annat än detta.

Till sist vill jag bara säga, att jag inte kan tolka handlingarna på annat sätt än att reservanternas med sitt förslag om sekretess gått vida längre än vad Industriförbundet har begärt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fast begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring i 17 § sekretesslagen.

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Nolin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 58 ja och 123 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 15.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till ytterligare aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för företagsräkning;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande av medel från försäkringsinspektionens fond för upprättande vid Stockholms högskola av en professor i försäkringsrätt;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel dels för inköp av stenkol och ved, dels ock för statens bränslekommissions verksamhet under budgetåret 1951/52 m. m.;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till inredning och utrustning av nybyggnad för statens rättskemiska och farmaceutiska laboratorier;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag; och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd ersättning till f. d. borgmästaren i Ängelholm Gustaf Viktor Berg von Linde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 16.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän de gemensamma voteringar, för vilka voteringspropositioner godkänts, komme att äga rum vid morgondagens plenum kl. 11 fm.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.57 em.

In fidem
Per Bergsten.

Tisdagen den 8 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet, och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen, varjämte på grund av förfall för sekreteraren under-tecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, till en början tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användning av medel ur postverkets understöds-kassa för bidrag till viss semesterhemsverk-samhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Höjning av radiolicensavgiften.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av radio-licensavgiften jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 75 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kom-munikationsärenden för den 16 feb-ruari 1951, berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande departementschefen till-styrkt förslag om höjning av radio-licensavgiften från 10 kronor till 15 kronor, räknat fr. o. m. nästa budgetår.

I en inom andra kammaren av fru Nilsson och herr *Senander* väckt motion (II: 468) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts propo-sition nr 75.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av propositionen nr

75 och med avslag å motionen II: 468, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i motiveringen an-fört.

I sin motivering hade utskottet för-klarar sig icke vilja motsätta sig försla-get om att licensavgiften höjdes till 15 kronor fr. o. m. nästa budgetår.

Efter föredragning av utskottets hem-ställan anförde:

Fru NILSSON: Herr talman! Radions tillkomst betydde för en stor del av vår befolkning möjligheter till förströelse och avkoppling, och radion är också en kulturfaktor av stor betydelse. Den har dessutom på 25 år tillfört statskassan ett belopp av 83,4 miljoner kronor — pengar, som våra licensinnehavare ha fått tillföra statskassan. Nu, när det inte längre föreligger några vinstmöjligheter för radion, föreslår man att radiolicens-avgiften skall höjas, vilket vi från vår sida gå emot. Jag för min del vänder mig mot höjningen närmast därför att jag tycker, att man inte skall lägga af-färsmässiga synpunkter på radion utan först och främst måste se till, att radion kan fylla en funktion som kulturfaktor. Det kommer att drabba de mindre in-komsttagarna mycket hårt om man höjer radiolicensavgiften. Jag vill därför helt kort yrka bifall till motionen II: 468, som går ut på att man inte skall öka licensavgiften.

Fru JOHANSSON i Skövde: Herr tal-man! Jag vill inte i likhet med fru Nils-son yrka avslag på den proposition an-gående höjning av radiolicensavgiften, som är framlagd. När denna propo-sition hade lagts på kammarens bord, voro vi emellertid några stycken som

Höjning av radiolicensavgiften.

voro ledsna över att höjningen av licensavgiften skulle gå ut över alla licensinnehavare. Vi tänkte i första hand på de grupper, som denna femma i förhöjning faktiskt har en ganska stor betydelse för, nämligen folkpensionärerna, som inte ha någon annan inkomst än sin folkpension, och även de grupper, som ha ett litet kapital att leva på. För dessa människor har fem kronor en inte oväsentlig betydelse. Vi skulle motionera om detta här i kammaren, men det skedde ett missöde, i det att vi missuppfattade motionstiden och kommo fram med vår motion för sent. Jag vill i anledning därav, när frågan nu har tagits upp till diskussion, be att få säga några ord om hur vi se på saken.

Jag vill framhålla att man känner sig beklämd, när det i nuvarande läge, då vi åter och återigen tala om att det skall sparas på statens medel, blir en ganska stor majoritet som ansluter sig till utgiftsökningar i vissa sammanhang, där det faktiskt, som man tycker, gäller grupper med bärkraft, medan det beträffande sådana grupper som dem jag här nämnt är ganska svårt att vinna gehör. Det kan tyckas, att den penningssumma det här är fråga om inte har så stor betydelse, men det har den för just dessa grupper, och jag reagerar mot att höjningen skall gå ut även över dem. Nu är det emellertid ingenting att göra åt saken, och jag kan givetvis inte framställa något yrkande.

Det enda jag gläder mig åt i detta sammanhang är, att utskottet dock har varit medvetet om att den högre licensavgiften kommer att bli en börda för vissa grupper av licensinnehavare. Jag förmodar, att man då avser de grupper, som vi hade tänkt på i vår motion, och man får väl fördenskull hoppas, att det vid ett kommande tillfälle kanske skall kunna ges möjlighet att få en förändring till stånd i den riktning vi hade förordat. Jag ser, att man på s. 9 i utlåtandet hänvisar till att telegrafstyrelsen och Radiotjänst i överensstämmelse

med 1947 års riksdags principuttalande i ämnet ha föreslagit, att utgifterna för s. k. blindlicenser, skolradiosändningar o. d. i fortsättningen inte skola utgå av licensmedel utan från anslag på riksstaten. När denna fråga kommer upp, kan det kanske bli tillfälle att få en förändring till stånd i den riktning, som jag här har skisserat.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Fru Johansson i Skövde sade i sitt yttrande nyss, att det är ingenting att göra åt saken nu. Jag har en helt annan mening. Det är *nu* riksdagen skall ta ståndpunkt till saken, och vill man vara med om att bespara de fattiga människorna ute i landet en utgift på fem kronor om året, är det nu rätta tillfället att säga nej, vilket vi ha möjlighet att göra i detta sammanhang.

Jag har för min del samma synpunkter som fru Johansson i Skövde beträffande angelägenheten av att här försöka mildra utgifterna för de fattigaste av de fattiga i landet, som ha mycket svårt att komma ut med fem kronor. Då vi häromdagen diskuterade frågan om de fem kronorna till semesterresorna och socialministern slog an så känslösamma tongångar för att vi skulle ta vara på möjligheten att i det fallet bespara de fattigaste bland de fattiga en utgift, tänkte jag i mitt stilla sinne: Hur har det då varit möjligt för socialministern att vara med om att avgiften för radiolicensen skall höjas med fem kronor? Fem kronor äro väl ändå fem kronor, till vilket ändamål de än skola utgå, och vill man vara litet rädd om de fattiga, vilket jag tycker man bör vara, skall man inte gå in för att höja radiolicensavgiften.

Jag vet, att radion särskilt på landsbygden är en oundgänglig sak, som bereder både nöje och möjligheter till upplysning och bildning. Jag vill, att den skall finnas i alla bygder och i alla

Höjning av radiolicensavgiften.

hem, och om den saken är det väl ingenting att tvista. Men då det är fråga om att licensavgiften skall höjas på det sätt som är föreslaget, måste man reagera. Det nämnes visserligen i propositionen att avgiften ligger på samma nivå nu som 1926, men vi få väl ändå betänka, att det har inträtt ett kolossalt förändrat läge sedan 1926. Antalet radiolicenser har ju mångdubblats sedan dess, och för varje ny licensinnehavare får Radiotjänst sig tilldelat tio kronor i nya pengar. Man har nu kommit upp i 21,5 miljoner kronor i licensinkomster per år.

Man ställer sig då den frågan: Skall inte detta belopp kunna räcka till för den verksamhet, som Radiotjänst utövar? Den tid, som radion skall ha utsändning, är beräknad att bli 5 400 timmar per år. Ser man efter vad kostnaden då blir per timme, finner man, att radion drar en kostnad av cirka 4 000 kronor i timmen. Kostnaden för de program som utsändas är beräknad till sammanlagt 5 582 000 kronor, vilket blir mer än 1 000 kronor per timme. Man måste fråga sig, om det är rimligt med en sådan utgift. Jag tycker inte att det är det. Jag har också lagt märke till att utskottet för sin del varit inne på, att det borde finnas möjligheter till besparingar. Utskottet understryker »vikten av att rundradiorörelsens utgiftssida ägnas ökad uppmärksamhet. Detta gäller icke minst programproduktionens personalkostnader, vilka utvisa en betydande stegring under senare år». Och man fortsätter: »Utskottet förutsätter att därvid alla möjligheter till besparingar omsorgsfullt tillvaratagas.»

Det är detta jag anser att man med all kraft bör stryka under från riksdagens sida, och det gör man lämpligast genom att inte bevilja höjningen av licensavgiften. Det bör kunna räcka med de 21,5 miljoner kronor, som Radiotjänst redan erhåller för det antal apparater, som nu finns i landet. Jag anser, att riksdagen bestämt bör säga ifrån,

att den inte vill vara med om en höjning av radiolicensavgiften. Jag ber därför att få ställa det yrkandet, att riksdagen må, i anledning av propositionen nr 75 och med bifall till motionen II: 468, uttala sig emot en höjning av radiolicensavgiften.

Häruti instämde herrar *Vigelsbo*, *Eriksson* i Sandby och *Carlsson* i Bakeröd.

Fru **JOHANSSON** i Skövde (kort gemåle): Herr talman! När herr Rubbestad säger, att det just nu är rätta ögonblicket att kammaren fattar beslut i denna fråga vill jag endast framhålla, att jag inte är av samma uppfattning som motionären, nämligen att en höjning av radiolicensen är obefogad när det gäller alla grupper. Jag anser att det är obefogad att höja licensavgiften för just de grupper, som jag i mitt första anförande berörde, men jag kan inte hålla med om att det är obefogad att höja den för den stora massan av landets licensinnehavare. Jag anser absolut, att avgiften inte är tilltagen i överkant om man ser till den stora massan av licensinnehavare, utan de flesta kunna tvärtom säkert komma ut med de 15 kronorna. Men de fattiga människor, som jag talat om, ha inte råd att betala en så hög avgift.

Herr **MALMBORG** i Skövde: Herr talman! År 1947 hade riksdagen att behandla en proposition angående Radiotjänsts verksamhet. I denna framlades förslag om nya lokaler för AB Radiotjänst ävensom förslag om programverksamhetens utbyggande. I propositionen meddelades också, att frågan om höjning av radiolicensavgiften kunde bli aktuell ganska snart. Med anledning härav skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och hemställde, att den skulle få tillfälle att uttala sig om den aviserade höjningen, och det har riksdagen nu be-

Höjning av radiolicensavgiften.

retts tillfälle till genom den proposition, som vi här ha att behandla. Vad vi således ha att göra är att lämna ett uttalande om huruvida radiolicensavgiften skall höjas eller inte.

Av propositionen framgår, att det ekonomiska läget för AB Radiotjänst har blivit ganska besvärligt. Trots att Kungl. Maj:t har tillskjutit 300 000 kronor för innevarande budgetår, kan man räkna med ett underskott i verksamheten på 140 000 kronor, och detta har gjort, att frågan om en höjning av licensavgiften har aktualiserats. Alltsedan 1925 ha vi haft en radiolicensavgift på i stort sett oförändrat tio kronor — det var visst ett något högre belopp i början — och de medel, som därigenom tillförts Radiotjänst, ha räckt till för att betala verksamheten, och man har ävenså fått ett betydande överskott.

Herr Rubbestad menade nu, att inkomstökningen genom tillväxten i antalet licenser bör vara tillräckligt för att man i fortsättningen skall kunna bestrida utgifterna. Men det är ju så, att vi kommit in i ett läge, där ökningen av antalet radiolicenser mer och mer begränsas. 1938 hade vi ett toppläge. Då fingo vi en ökning av absolut taget 152 400 licenser eller 14,2 procent. 1950 var ökningen av antalet radiolicenser 57 500, alltså inte stort mer än $\frac{1}{3}$, eller 2,7 procent. Denna tendens gör, att de ekonomiska möjligheterna ha blivit mera begränsade än tidigare.

Herr Rubbestad ansåg, att det nog borde vara möjligt att bedriva verksamheten även om riksdagen går emot höjningen. Vi få dock försöka ta hänsyn till de faktiska omständigheterna, till reella ting. I propositionen redovisas, hur utgifterna undan för undan ha stigit. Under den femårsperiod, som ligger närmast bakom oss, ha utgifterna fördubblats, och för den femårsperiod, som vi närmast ha att överblicka, räknar man med samma utveckling. Verkligheten är den, att även om vi gå med på en höjning till 15 kronor, så kom-

mer det efter femårsperiodens slut enligt tillgängliga uppgifter tyvärr att bli aktuellt med en ny höjning.

Ett sådant perspektiv är enligt utskottets mening »ägnat att inge betänkligheter, inte minst med hänsyn till att redan den nu föreslagna avgiftshöjningen måste betyda en inte oväsentlig ekonomisk belastning för mindre bemedlade medborgargrupper, för vilka radion utgör kanske den enda möjligheten till förströelse och kontakt med kulturlivet». Utskottet har alltså understrukit den synpunkt, som bland annat fru Johansson i Skövde gjorde sig till tolk för. Vi ha också, som herr Rubbestad påpekade, understrukit att det med hänsyn till den utveckling, som har ägt rum och som är att emotse, finns alla skäl att söka få till stånd största möjliga besparingar när det gäller rundradions verksamhet. Jag erinrar om att det numera finns en organisationskommitté, som har till uppgift att göra Radiotjänst till föremål för översyn i rationaliseringssyfte.

Men det finns en annan synpunkt också, som vi inte få glömma bort i detta sammanhang. När vi 1947 hade att behandla propositionen om utvidgande av Radiotjänsts verksamhet, tänkte man sig en utbyggnad av programtiden till 5 900 timmar. I den nu föreliggande propositionen har det emellertid sagts ifrån, att man tänker sig en mera begränsad utökning. Det har nämnts, att man skall stanna vid 5 400 timmar per år, och vi ha från utskottets sida ingenting haft att invända mot denna begränsning av rundradions verksamhet. Men vi ha betonat, och det vill jag på nytt göra, att strävandena, samtidigt som man tar sikte på bästa möjliga rationalisering och tillvaratagande av de ekonomiska synpunkterna, måste gå ut på att vidta de kvalitativa och kvantitativa förbättringar, som erfordras för att kravet på en god programstandard skall kunna tillgodoses. Jag menar, herr talman, att just kravet på att rundra-

Höjning av radiolicensavgiften.

dions standard inte bara bibehålles utan om möjligt också förbättras är en verkligt betydelsefull och väsentlig sak, som vi inte skola förbise, när vi diskutera frågan om en höjning av radiolicensavgiften.

Fru Nilsson, som är motionär i denna fråga och som här talat i ämnet, underströk att rundradion har tillfört statsverket högst betydande belopp under åren, och det är riktigt. Dessa belopp ha emellertid, om jag så får säga, ingått i hanteringen, och vi ha dem inte längre tillgängliga. Vi måste alltså bedöma läget sådant det ter sig för dagen, bedöma det med hänsyn till de krav som ställas och som vi måste söka tillgodose. Vi ha i detta sammanhang från utskottets sida framhållit angelägenheten av att en ekonomisk utjämnning mellan olika verksamhetsår kommer till stånd genom extra avsättningar till telegrafverkets värdepapperskonto, då uppkommande överskott på rörelsen lämna utrymme för sådana åtgärder.

Vi ha sett saken så, herr talman, att om man motsätter sig den föreslagna höjningen, så får man också ta de konsekvenser, som detta måste anses innebära. De äro, att vi antingen skulle få räkna med en mycket väsentlig försämring av radioprogrammens kvalitet och omfattning eller också få införa ett nytt system på detta område beträffande finansieringen. Nu är radion självförsörjande, och den har varit det under hela tiden, men om vi inte bevilja denna höjning av licensavgiften, få vi som sagt kanske räkna med att i fortsättningen finansiera rörelsen i stor utsträckning med skattemedel. Vi ha inom utskottet vid vårt övervägande kommit till den slutsatsen, att vi inte vilja vara med om att tillstyrka vare sig det ena eller det andra av dessa alternativ. Vi ha sagt, att vi inte vilja motätta oss en höjning, då vi såväl vilja bevara kvaliteten på radioprogrammen som också undvika att verksamheten

till väsentlig del skall finansieras med skattemedel.

Detta är, herr talman, i korthet de motiv, som varit avgörande för utskottet vid dess bedömning av frågan, och jag ber att med hänvisning till det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NILSSON: Jag ber, herr talman, att med hänsyn till att det av formella skäl inte går att yrka bifall till motionen II: 468 i stället få ansluta mig till herr Rubbestads yrkande, som går ut på precis samma sak.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Herr Malmborgs i Skövde anförande överensstämde med vad utskottet gått in för, då det yrkat avslag på den motion som är väckt i denna fråga. Utskottet säger nämligen: »Ett bibehållande av nuvarande avgiftsbelopp skulle emellertid innebära antingen att radioprogrammens kvalitet och omfattning måste begränsas eller också att uppkommande underskott av rörelsen finge täckas genom skattemedel.» Det är endast dessa två möjligheter, som utskottet tänkt sig och som också herr Malmborgs refererade.

För min del anser jag däremot att det finns en tredje linje, som man bör pröva. Här är ju bebådadt att det skall bli en utredning, och jag tycker det riktiga hade varit, att regeringen satt i gång med en utredning om hur verksamheten skall kunna finansieras på ett förnuftigt sätt, innan den gick in för att begära en höjning av avgiften, som ger detta stora, inkomsttillskott. Bifalles denna höjning blir det självfallet inte så mycket bevänt med en rationalisering eller en undersökning om möjligheterna att gå fram på mera ekonomiska linjer. Då har riksdagen redan givit Radiotjänst på hand, att det system, som tillämpats under de senaste åren och som medfört att avgifterna, uppgående till ett belopp av 21,5 miljo-

Höjning av radiolicensavgiften.

ner kronor per år, nu inte förslå till täckande av bolagets utgifter, har riksdagens gillande.

Jag tycker, som jag sade i mitt förra anförande, att Radiotjänst bör ta sig en grundlig funderare, om det inte går att ordna lika bra program till billigare kostnad än för närvarande. Vi ha ju haft radio här i landet i många år och tidigare har rörelsen burit sig och lämnat ett mycket stort överskott, sammanlagt över 80 miljoner kronor. Men på sista tiden har Radiotjänst slagit in på helt andra vägar. Det är därför jag menar att man där måste ta sig en funderare, om det inte är möjligt att komma tillbaka till litet mer ekonomiskt tänkande även när det gäller betalningen av radioprogrammen, som enligt propositionen äro beräknade att kosta 1 000 kronor per timme året runt. Den summan tycker man borde kunna reduceras ganska betydligt liksom en hel del andra kostnader, som ligga vid sidan om detta.

Jag anser att det är lämpligast att riksdagen nu säger ifrån, att den inte vill vara med om denna ökade licensavgift, framför allt då det här i landet är så många fattiga, som ha svårt att komma ut med denna extra femma.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Herr Rubbestad menade att man inte bort vidta någon åtgärd i denna fråga nu utan först avvakta ett utredningsresultat. Jag vill erinra om att den utredning, som jag nämnde om i mitt förra anförande, ligger inom Radiotjänst; den är för övrigt i verksamhet men är av mer intern natur. Den har till uppgift att göra bolaget till föremål för översyn i rationaliseringssyfte. Det finns därför knappast någon anledning säga, att man borde avvakta denna kommittés arbete, innan beslut fattas i den nu aktuella frågan om höjning av avgiften.

Herr Rubbestad gjorde på nytt en er-

inran om ökningen av licensantalet och de belopp, som därigenom inströmma i kassorna. Jag anknöt till detta i mitt första anförande och jag påminner än en gång om den utveckling som varit och om läget i dag. Vi hade tidigare en oerhört stor ökning av antalet radiolicenser, vilket medförde att inkomsterna proportionellt stego mycket kraftigt. Läget för dagen är ett helt annat. Hädanefter kommer helt naturligt antalet licenser att öka i mycket mindre omfattning med ty åtföljande mindre stegring av inkomsterna. Däremot ha utgifterna visat en ständigt ökande tendens.

Herr Rubbestad framför ånyo sin uppfattning att det går för sig att bedriva en radioverksamhet, som kan vara tillfredsställande, inom den ekonomiska ram, som vi tidigare haft, alltså med en avgift på 10 kronor. Jag tror, herr talman, att denna uppfattning inte är riktig. Jag vill påminna om att det i pressen har anförts, när man där resonerat om denna fråga, att utskottet har skrivit alltför snävt när det gäller tillgodoseende av Radiotjänsts möjligheter att skapa goda program. Jag tror nog det skulle bli ett ganska stort missnöje bland miljonerna radiolyssnare, om Radiotjänst mer och mer nödgades sänka programmens nivå och även begränsa deras omfattning. Det råder en mycket bestämd önskan inte bara om bibehållande av kvalitet och omfattning på detta område utan också om förbättringar.

Vi inom utskottet dela denna uppfattning, såsom jag tidigare betonat. Vi ha därför kommit till den slutsatsen, att det finns ingen annan utväg — tyvärr, kunna vi säga — än att gå med på en höjning av licensavgiften.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Herr Malmborg i Skövde framhöll att ökningen av antalet radiolicenser kommer att minska, och det är klart att den kommer att minska i jämförelse

Höjning av radiolicensavgiften.

med förhållandena under expansions-åren, då det var en kolossal ökning. Men som framgår av propositionen på sidan 6 har man ändå räknat med en årlig ökning av antalet med mellan 40 000 och 50 000. Det betyder alltså att inkomsterna utan vidare stiga med mellan 400 000 och 500 000 kronor om året utöver nuvarande 21,5 miljoner. Detta bör medge att programmet skulle kunna sändas i det skick det för närvarande har.

Jag vill inte ha någon försämring, men inte tycker jag heller att det är alldeles nödvändigt med en förbättring annat än i det avseendet, att en hel mängd onödigt skräp skulle kunna rensas bort. Därigenom skulle man nog kunna spara pengar, och inte tror jag att någon människa ute i landet skulle beklaga, om allt sådant komme att rensas bort.

I statsutskottets utlåtande heter det att 1956 ställas vi säkerligen inför tvånget att återigen behöva höja avgifterna, om det hela skall gå i lås. Med hänsyn till dylika utsikter tycker jag man bör stoppa utvecklingen i tid, innan den fått alltför stora proportioner. Jag tror därför det skulle vara en god tankeställare för Radiotjänst, om riksdagen i dag går in för att avslå framtällningen om höjda avgifter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Efter herr Malmborgs i Skövde anförande är det kanske inte så mycket att tillägga. Jag vill emellertid i anledning av vad herr Rubbestad nyss yttrade understryka, att jag är övertygad om att det skulle bli en ganska hårdhänt tankeställare inte bara för Radiotjänst utan också för radiolyssnarna, därest man skulle följa herr Rubbestad i den mening han nyss gav uttryck åt.

Jag skall vidare i anslutning till vad som tidigare sagts endast erinra om vis-

sa ting därutöver. Den ursprungliga radiolicensavgiften var 12 kronor; 1926 nedsattes den till 10 kronor. Om vi skulle göra en jämförelse med det penningvärde vi hade på 1920-talet och det vi ha för närvarande, skulle vi komma till det resultatet att den tidigare avgiften numera praktiskt taget har förvandlats till 5 kronor. Det är det ena. Det andra är att vi otvivelaktigt ha att emotse en teknisk utveckling, som kräver en del insatser av pengar. Vi kunna inte bara, herr Rubbestad, tänka på att de, som medverka vid den direkta programtjänsten, erhålla den och den betalningen och dra den och den kostnaden, utan här är det också fråga om en teknisk utveckling, och därvidlag är jag nästan övertygad om att radiolyssnarna i allmänhet ha en annan uppfattning än herr Rubbestad, nämligen den, att därest förbättringar kunna åstadkommas skola de också genomföras.

Herr Rubbestad säger att det finns en del onödigt skräp, som kan rensas bort ur programmet. Ja, det är möjligt att herr Rubbestad tycker det, och det kan hända att jag också har den uppfattningen, att det finns en del som kunde rensas bort, men det är inte så säkert att de övriga två miljonerna radiolicensinnehavare ha samma uppfattning som herr Rubbestad och jag om vad som är skräp. Det är därför man måste ha en så allsidig programtjänst som möjligt, för att alltså tillmötesgå de otvivelaktigt mycket nyanserade uppfattningar som finnas om vad som är värdefulla program.

Sedan vill jag bara säga, att jag är fullt medveten om att det finns åtskilliga i ekonomiskt avseende hårt beträngda människor i detta land, som man skulle önska att de kunde få denna underhållning för 10 kronor i stället för 15. Men vad är det Radiotjänst bjuder? Jo, den bjuder underhållning, den bjuder undervisning, den bjuder andakt och mycket annat. Och slår man ut avgiften på programtiden, så betala

Höjning av radiolicensavgiften.

vi ett kvarts öre per programtimme! Detta är vad radiolicensinnehavarna betala för det som Radiotjänst i dag erbjuder. Med en höjning av avgiften till 15 kronor kommer man att betala ett tredjedels öre per programtimme. Men sedan man byggt ut programmet till de 5 400 timmar, som det talas om i propositionen, kommer man ånyo ner till en avgift av ett kvarts öre per programtimme.

Jag tror inte det finns någon annan underhållning, det finns ingen form för undervisning i detta land, som man erbjuder medborgarna så prisbilligt. Det är bland annat därför som jag sagt mig, att även om det i och för sig kunde vara önskvärt att hålla nere avgiften vid 10 kronor, kommer man bland radiolyssnarna i allmänhet att ha förståelse för det beslut, som jag hoppas att riksdagen nu kommer att fatta och som kommer att ge möjlighet åt Radiotjänst att i framtiden ytterligare förbättra den service, som man vill bjuda den svenska allmänheten.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! När herr statsrådet gör en jämförelse mellan förhållanden 1926 och nu och menar, att det är det försämrade penningvärdet som gör det nödvändigt med en höjning, bortser han från den väldiga ökning av antalet licenser, som har inträffat sedan dess och som medfört, att inkomsterna för Radiotjänst har mångdubblats under denna tid.

När jag hör statsrådet resonera om hur mycket programpunkterna kosta varje licensinnehavare, tycker jag detta är ett ganska underligt tal. Det är givet att när det finns över två miljoner radiolicensinnehavare, blir kostnaden ringa på var och en, men därför skola väl inte de, som ha hand om dessa ut-sändningar, behöva slösa med pengar utan böra ordna saken så förnuftigt som möjligt och låta de ekonomiska förut-sättningarna göra sig gällande. Med

sådana synpunkter inom den högsta ledningen, som statsrådet här ger till-känna, är det klart att man inom Radio-tjänst känner sig ganska trygg för vilka utgiftsökningar som helst.

Jag vill ytterligare peka på en post här i utgiftskalkylen, som jag tycker förefaller ganska märklig, nämligen inkasseringen av licensavgifter. Den är beräknad till omkring 1,6 miljoner kronor, alltså ungefär åtta procent av summan av samtliga licensavgifter. Jag tycker det är en kolossalt hög procent av summan, som går till inkassering. Detta bör väl kunna ordnas på ett helt annat sätt. I allmänhet är man väl angelägen om att behålla sin radio och då är det en given sak, att man måste betala sin licensavgift. Denna betalning går genom postverket och det bör väl inte dra sådana stora kostnader. Jag tror det behövs en rationalisering också i detta hänseende och det hoppas jag att statsrådet ställer om att det blir.

I detta anförande instämde herr Andersson i Dunker.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Det är ingalunda min avsikt att man skall slösa och det är inte heller min uppfattning att man gör det med de medel, som licensinnehavarna betala till Radiotjänst. Jag vill göra herr Rubbestad uppmärksam på att jag alls inte bortser från det förhållandet, att antalet licensinnehavare ökats högst väsentligt under gångna år, men det är också den enda förutsättningen för att man har kunnat hålla licensavgifterna nere vid 10 kronor.

Nu ha vi, som herr Malmberg i Skövde nyss påpekat, kommit därhän att praktiskt taget varje hushåll har en radioapparat, men resultatet härav blir i fortsättningen att man inte kan räkna med den våldsamma expansion, som vi tidigare ha haft. Vad sedan beträffar min uträkning av vad varje radiolicensin-

Motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

nehavare erhåller för den tia han betalt eller de 15 kronor han skall betala i fortsättningen så säger herr Rubbestad, att det icke är så märkvärdigt, när det är två miljoner människor som skola lyssna, ty då är det klart att de kunna få det värdefulla programmet till så billigt pris. Men, herr Rubbestad, det blir väl icke mindre värdefullt därför att det är så många lyssnare. Vad som gör det möjligt att giva en så billig underhållning och undervisning är nämligen det förhållandet, att radion är ett kommunikationsmedel, med vars hjälp vi kunna nå många lyssnare på en gång.

Herr Rubbestad! Jag vill understryka att det icke är min mening att Radiotjänst skall få ohämmade möjligheter att kosta på sig vad som helst. Herr Rubbestads yttrande får icke stå oemot sagt, så att Radiotjänst utav hans argumentering skulle kunna draga den slutsatsen, att man kan göra vad som helst. Det är icke min mening. Min mening är att varje rationaliseringsåtgärd som kan tillgripas också skall utnyttjas.

Vad sedan indrivningskostnaderna beträffar är det ju så, att en mycket stor del av de 1 500 000 kronor det är fråga om går till ett annat statens verk, som ombesörjer de 2 000 000 inkaseringar, som betingas av att varje radioinnehavare skall erlägga sin licensavgift.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Rubbestad under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 115, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Rubbestad under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter; och

nr 117, i anledning av väckta motioner angående redovisning av utestående reservationer.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANDERSSON i Ryggestad: Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 118 har behandlats en motion om pension åt förre befattningshavaren vid kristidsstyrelsen i Värmlands län Otto Vilhelm Bengts-

son. Han anställdes den 25 november 1940 såsom spannmålsombud och har innehaft sin befattning under alla krisåren intill dess kristidsstyrelsen avvecklades. Han har tidigare innehaft befattning som reseombud hos statens spannmålsnämnd och även en annan anställning i statens tjänst. Under de år han tjänstgjorde som spannmålsombud hade han ett mycket ansvarsfullt arbete. Han var ledare för skördeuppskattningen i länet, fördelade spannmålsuttagen, handhade fördelningen av oljekraftfoder, företog inventeringar av kristidsnämndernas förråd och inspektioner av kristidsnämndernas verksamhet m. m.

Bengtsson har med åberopande av den kungl. kungörelsen med föreskrifter angående pensionering av vissa befattningshavare vid statens krisorgan hos Kungl. Maj:t hemställt om pension. Denna framställning har icke kunnat bifallas med anledning av att den kungl. kungörelsen innehåller bestämmelser om karenstid och viss ålder såsom villkor för att vederbörande skall bli pensionsberättigad. Bengtsson hade nämligen fyllt 54 år när han anställdes som spannmålsombud hos kristidsstyrelsen i Värmlands län.

Det är naturligtvis icke så mycket att göra åt denna sak, därför att statsutskottet är enhälligt i sitt avstyrkande. Utskottet hänvisar till att framställningen om pension avslagits av Kungl. Maj:t. Jag skall icke framställa något yrkande om bifall till motionen, då jag förstår att det icke vore till mycken nytta i denna situation. Men jag vill säga att Bengtsson, som nu är 65 år, måste känna det rätt bittert att efter så många års tjänst hos staten icke kunna få den pension, vartill han i varje fall själv anser sig berättigad. Jag erinrar också om att både kristidsstyrelsen och dåvarande statens livsmedelskommission tillstyrkte Bengtssons framställning till Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag vill icke framställa

något yrkande, men jag anser att det vore en gärd av rättvisa, om riksdagen ville bevilja Bengtsson pension.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 8—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Tillfällig lotsavgift.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lotsavgift.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr LEVIN: Herr talman! Jag har i stort sett ingenting att invända mot vad som av utskottet föreslås i denna sak. Det är emellertid en liten detalj, som jag vill fästa uppmärksamheten på: det är lotsningen genom Falsterbokanalen och de verkningar, som den tillfälliga lotsavgiften där kommer att få.

Vid passage genom Falsterbokanalen föreligger lotsplikt för fartyg över 20 ton på en distans av 2 latitudminuter. Ordinarie lotsavgift utgår med ett minimibelopp av 4 kronor 50 öre under sommarhalvåret och 6 kronor under vinterhalvåret för fartyg under 100 ton

Bergverkstäder för krigsviktig produktion.

och sedan efter en graderad skala efter tontalet. Den tillfälliga lotsavgiften skall emellertid beräknas efter en minimidistans av 10 latitudminuter, och minsta avgift som skall utgå, 10 kronor, skall uttagas av alla fartyg under 500 ton.

En ökning av lotsavgiften med 10 kronor är ju för ett fartyg på inemot 500 ton och en lotsad sträcka av bortåt 10 latitudminuter en mycket måttlig pålaga. Men den får en helt annan effekt när fartyget närmar sig gränsen för lotspliktigt tontal, i Falsterbokanalens 20 ton, och den lotsade sträckan är 2 latitudminuter. En mycket stor del av de fartyg som passera kanalen är småfartyg på mindre än 100 ton; de större fartygen taga ju i allmänhet vägen runt Falsterbo rev. För dessa småfartyg, som ofta gå i skytteltrafik mellan hamnar i Östersjön och på västkusten samt med täta mellanrum passera kanalen, kan den tredubbling av lotsavgifterna, som den nya pålagan medför, betyda ganska mycket. Det kan icke heller vara något intresse att tvinga dessa småfartyg att taga den betydligt riskablare vägen runt Falsterbo rev. Om den föreslagna taxan för tillfällig lotsavgift helt skall tillämpas för trafiken i kanalen, får man nog räkna med att en del av dessa fartyg kommer att i stället välja vägen över Falsterbo rev.

I propositionen har handelsministern föreslagit, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med utfärdande av föreskrifter i ämnet överväga de frågor om modifikationer i förslaget detaljer som kunna uppkomma. Mot detta har utskottet ingenting haft att invända. Jag vill därför fästa handelsministerns uppmärksamhet på de speciella förhållanden som föreligga vid trafiken genom Falsterbokanalens, och jag hoppas, att han skall finna att just där föreligger anledning att företaga modifikationer i den föreslagna taxan.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Förstärkning av landets ekonomiska försvarsberedskap.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till vissa åtgärder för förstärkning av landets ekonomiska försvarsberedskap jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6.***Bergverkstäder för krigsviktig produktion.**

I en i anledning av föreliggande proposition, nr 116, inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Wedén* väckt motion (II: 545) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till uppförande av bergverkstäder för krigsviktig produktion för budgetåret 1951/52 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 545 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz*, *Ohlson*, *Sundelin*, *Lundgren*, *Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Ståhl*, *Kyling*, *Birke* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 545 till Uppförande av bergverkstäder för krigsviktig produktion för budgetåret 1951/52 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Bergverkstäder för krigsviktig produktion.

Herr WEDÉN: Herr talman! På denna punkt föreligger en reservation om bifall till ett äskande, som riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap ett par gånger har återkommit med. Detta och andra skäl göra att jag har fått den uppfattningen, att det finns goda motiv för denna riksnämndens hemställan. Visserligen kan man möjligen säga, att här har skett ett misstag från motionärernas sida så till vida, att denna motion ej har väckts i anslutning till den ursprungliga statsverkspropositionen. Men då departementschefen i år liksom, vill jag minnas, även förra året senare har återkommit med en ny proposition, som berört frågan om bergskyddsrum för olika ändamål, har motionen väckts och även remitterats.

När man nu läser utskottsmajoritetens utlåtande så får man närmast det intrycket, att skälet för avslag på motionen är rent formellt eller i varje fall i det närmaste formellt. Jag kan icke hjälpa att jag har den uppfattningen, att de, som här ha en mera positiv inställning till själva sakfrågan men som ändå av formella skäl anse sig böra gå på ett avslag, icke befinna sig på någon stadig mark. Detta sade jag redan i utskottet.

I detta sammanhang och emedan denna proposition även berör frågan om bergrum för lagring av drivmedel, vill jag tillåta mig att också i korthet gå in på denna. Jag vill bara säga, att jag under utskottsbehandlingen av dessa angelägenheter har fått det bestämda intrycket, att även om nu dess bättre arbetet på anordnande av ett relativt tillfredsställande antal sådana berganläggningar kommit i gång, så är dock den takt, varmed man kan räkna att de skola färdigställas, rätt långsam. Att vi göra allt för att skapa skyddade drivmedelslager är av en utomordentligt stor betydelse för att över huvud taget vårt försvar, när så kräves, skall fungera. Den takt, vari utbyggnaden av dessa anläggningar framskrider, är

enligt min uppfattning icke tillfredsställande. Jag skulle vilja begagna tillfället att rikta en vädjan till departementschefen, att här verkligen söka skynda på denna takt. Det är icke lyckligt när man kan notera, att det ännu kommer att taga en tidrymd av i en del fall flera år innan anläggningarna bli färdiga.

Detta är såvitt jag förstår icke någon arbetsmarknadsfråga av den betydelse, att avsevärda olägenheter i det hänseendet skulle behöva uppstå genom en snabbare utbyggnadstakt.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den under punkten 6:o i utlåtandet avgivna reservationen.

Herr WARD: Herr talman! Det kan ju synas som om det är uteslutande av formella skäl, som statsutskottet intagit den ståndpunkt det här gjort. Men dess ställningstagande beror naturligtvis också på våra möjligheter att ekonomiskt reda ut alla dessa saker. Det är ju stora anslag till anläggningar av detta slag, som föreslagits och som riksdagen också tagit ställning till.

Men man bör nog också en smula beakta det formella skäl som utskottet anför. Under tionde huvudtiteln anmälde handelsministern denna framställning av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, och han anförde därvid, att han för närvarande inte kunde tillstyrka densamma. Detta refererades mycket noga i statsutskottets utlåtande i anledning av propositionen. Detta fick passera oanmärkt här i riksdagen, och då tycker man nog, att när riksdagen en gång på detta sätt — låt vara indirekt — tagit ställning till saken, bör man inte väcka en sådan motion som den det här är fråga om utan upprätthålla den gamla goda regeln, att en fråga, som är behandlad och anmäld för riksdagen, inte kan få återkomma under samma riksdagssession. Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Bergverkstäder för krigsviktig produktion.

Herr WEDÉN: Herr talman! Låt mig bara tillägga, att det av herr Wards svar framgick, att man lagt mycket stor vikt vid det av honom anförda formella skälet.

Det har ju dock, som jag påpekade, från början varit så, att departementschefen har återkommit med en ny proposition. Det skedde något liknande även förra året. I den nya framställning, som då förekom, togos en del saker upp, i vart fall parallella ting till dem som inte blivit upptagna i statsverkspropositionen. Det fanns därför möjlighet att tänka sig, att även i år något liknande skulle ske, och man kan därför mycket väl göra gällande, att denna motion kunnat framställas när det visade sig, att statsrådet i den andra propositionen ej upptog ärendet till behandling.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men herr Wards anförande tvingade mig faktiskt att ta till orda, när han sköt den formella sidan av saken i förgrunden och sade att motionen inte bort väckas.

Det är emellertid klart att om man har någon anmärkning att göra mot att motionen blivit föremål för behandling, så är detta en kritik, som riktar sig mot kammarpresidiet, som medverkat till att motionen remitterats och därmed också godkänt motionen för riksdagsbehandling.

Nu skall jag inte lägga tyngden på detta utan har bara velat peka på faktum. Jag vill i stället säga, att den fråga det här gäller är lika krigsviktig som någon annan, eftersom det endast är krigsviktiga industrier, som skola förläggas i berg. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att det här gäller ett reservationsanslag, vilket sålunda betyder att inte hela anslaget nödvändigt skall utnyttjas. Meningen är endast, att riksnämnden skall ha beloppet till sitt förfogande för att, i hän-

delse av att tillfälle därtill skulle yppa sig, kunna stimulera krigsviktiga företag, som tänka bygga nya verkstäder, att förlägga dem i berg. Det har sagts i augustiskrivelsen från nämnden till Kungl. Maj:t, att om nämnden inte har beloppet till sitt förfogande kan man inte komma någonstans vid förhandlingarna med företagen. Det är därför detta anslag är så viktigt.

Herr talman! Detta har varit det verkliga motivet till den reservation, som här är avgiven och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr LINDHOLM: Herr talman! De båda reservanterna ha nog till överdrift pressat möjligheterna att på den konstitutionella vägen få fram sitt yrkande. När man drar sina paralleller i detta avseende säger man, att det var »nästan likadana» frågor som behandlades tidigare. Det var alltså inte samma fråga. Jag tror inte att reservanterna kunna presentera en fråga, som vid samma riksdag behandlats på samma sätt som man här förordat.

Om nu reservanterna vid den tidigare behandlingen förbisett hela detta spörsmål och vid den realbehandling, som då ägde rum, underlåto att framställa ett yrkande, kan man väl förden skull inte bryta en tradition, som ger stabilitet åt budgetarbetet. Hur skulle det gå, om vi i fortsättningen skulle handla i andra frågor på det sätt reservanterna förorda. Då skulle vi i statsutskottet aldrig kunna säga oss, att en fråga är slutbehandlad för året. Jag tror, herr talman, att de formella skäl herr Ward anført ha väsentligt större räckvidd än vad reservanterna velat göra gällande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STÅHL: Herr talman! I anledning av herr Lindholms anförande vill jag säga honom, att jag är bemyndigad att framhålla i kammaren lika väl som

jag gjorde vid utskottsbehandlingen, att det av presidiet gjordes en mycket grundlig undersökning av precedensfall i denna situation, och att sekretariatet i båda kamrarna kommo till det resultatet, att inga som helst hinder kunde föreligga för att väcka denna motion. Därför har den också utan tvekan remitterats till vederbörande utskott.

Vad sedan den sista passusen i herr Lindholms anförande beträffar vill jag tillägga, att om riksdagen skulle bevilja denna miljon, som det här är fråga om, såsom reservationsanslag, skulle inte i något avseende riksdagens budgetarbete därigenom bli förryckt.

Herr WARD: Herr talman! Med allra största respekt för vårt presidium och sekretariat vill jag säga, att det dock kan inträffa att man även på den sidan någon gång råkar ut för ett förbiseende. Det har tydligen skett i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels också på bifall till den beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

4 — Andra kammarens protokoll 1951. Nr 18.

Anslag till Europarörelsens läroanstalt.

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Protokollsföringen övertogs härefter av kammarens sekreterare Gunnar Britth.

In fidem

Per Bergsten.

§ 8.

Anslag till Europarörelsens läroanstalt.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1951/52 till Europarörelsens läroanstalt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wistrand* och *Elmgren* (I: 8) och den andra inom andra kammaren av herr *Edberg* (II: 12), hade hemställts, att riksdagen ville besluta att till Collège d'Europe i Bruges lämna ett anslag av 13 000 kronor, varav 5 000 kronor till stipendium för en svensk student vid detsamma.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 8 och II: 12 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundgren*, *Ståhl* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 8 och II: 12 till Collège d'Europe i Bruges för budgetåret 1951/52 under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 13 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr STÅHL: Herr talman! Jag ber att utan någon närmare motivering få yrka bifall till reservationen.

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåntandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställnings- och avlöningsförhållanden för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för viss provisorisk ändring av gällande tulltaxa, m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att ingå överenskommeelse med Österrike om provisorisk tillämpning i förhållandet mellan Sverige och Österrike av bestämmelserna i svensk-tyska avtalet den 25 april 1928 för undvikande av dubbelbeskattning beträffande inkomst och förmögenhet; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner dels om åtgärder till främjande av det frivilliga och enskilda sparandet, dels ock om framläggande för 1951 års riksdags vårsession av förslag till åtgärder för uppmuntran av det frivilliga sparandet;

nr 13, i anledning av väckta motioner om utredning rörande vetenskaplig forskning beträffande arbetet och arbetsplatsens förhållanden;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om ändrad lydelse av § 4 förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående Konungariket Sveriges stads- hypotekskassa, m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv m. m.; och

nr 17, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning angående fortsatt disposition av ett reservationsanslag.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 10.

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ekonomiska föreningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 januari 1951 dagtecknad proposition, nr 34, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ekonomiska föreningar;
2. lag angående införande av nya lagen om ekonomiska föreningar;
3. lag angående ändring i lagen den 25 april 1930 (nr 115) om bostadsrättsföreningar;
4. lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117);
5. lag angående ändring av 54 § lagen

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs; samt

6. förordning angående ändrad lydelse av 69 § Kungl. Maj:ts förordning den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

Den genom propositionen föreslagna lagen om ekonomiska föreningar innefattade en genomgripande omarbetning av de i lagen den 22 juni 1911 givna bestämmelserna om ekonomiska föreningar. Begreppet ekonomisk förening hade i den nya lagen utformats betydligt snävare än i 1911 års lag. Som ekonomisk förening skulle enligt förslaget kunna registreras förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom sådan ekonomisk verksamhet, i vilken medlemmarna deltog som avnämare eller leverantörer eller genom begagnande av föreningens tjänster eller på annat dylikt sätt. För föreningsformen hade reserverats sammanslutningar, som i princip vore öppna, d. v. s. medgäve inträde av nya medlemmar.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 328 av herrar *Näslund* och *Spetz*,
nr 329 av herr *Mannerskantz m. fl.*
och

nr 330 av herr *Lindblom m. fl.*; samt
inom andra kammaren

nr 438 av herr *Norup m. fl.*, likalydande med motionen nr 329 i första kammaren,

nr 439 av herr *Ahtsten m. fl.*, likalydande med motionen nr 328 i första kammaren, och

nr 440 av fru *Gärde Widemar m. fl.*, likalydande med motionen nr 330 i första kammaren.

Propositionen samt motionerna hade hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas — måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

1. lag om ekonomiska föreningar;

2. lag angående införande av nya lagen om ekonomiska föreningar;

3. lag angående ändring i lagen den 25 april 1930 (nr 115) om bostadsrättsföreningar;

4. lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117);

5. lag angående ändring av 54 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs; samt

6. förordning angående ändrad lydelse av 69 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor;

B) att motionerna I: 328, 329 och 330 samt II: 438, 439 och 440, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

De av utskottet framlagda lagförslagen inneburo i huvudsak anslutning till Kungl. Maj:ts förslag till ny lagstiftning om ekonomiska föreningar.

Reservationer hade avgivits:

A. Beträffande de i propositionen framlagda lagförslagen av herrar *Cassel* och *Lindblom* samt fru *Gärde Widemar*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen med förklarande, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 330 och II: 440 måtte för sin del antaga de av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen med vissa i reservationen närmare angivna ändringar, i huvudsak innebärande, att registreringsmöjlighet för ideella föreningar skulle införas;

II. att motionerna I: 328 och 329 samt II: 438 och 439, i den mån de icke kunde anses besvarade genom reservanter-

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

nas hemställan under I, icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd;

B. Beträffande frågan om koncern-
redovisning av herr *Cassel* och fru
Gärde Widemar ävensom av herr *Ivar*
Nilzon.

Utskottets hemställan föredrogs; och
yttrade därvid:

Fru GÄRDE WIDEMAR: Herr talman!
Vår nuvarande föreningslag tillkom år
1911 i samband med det omfattande
lagstiftningsarbete, som resulterade i
1910 års aktiebolagslag. Dessa lagar reg-
lerade de båda formerna, som på den
tiden funnos och alltjämt finnas för att
driva verksamhet utan personlig an-
svarighet, nämligen aktiebolaget och
den ekonomiska föreningen.

Aktiebolagsformen kom att bli mest
använd av de större kapitalkrävande
företagen, medan den ekonomiska för-
eningsformen valdes av mindre rörelser
och sammanslutningar med mycket oli-
ka syften och uppbyggnad. Även om
den ekonomiska föreningen kanske haft
sin största betydelse för de på koope-
rativ grund uppbyggda föreningarna,
ha dit sökt sig en hel del företag, vilkas
uppläggnings egentligen var sådan, att
de strängt taget icke hörde hemma
inom föreningsbegreppet. Under de 40
år lagen varit i kraft har den ekono-
miska föreningen visat sig vara en syn-
nerligen användbar form särskilt för
mindre företag, vilka inte kräva något
egentligt kapital för sin verksamhet.

År 1944 genomgick aktiebolagslagen
en omfattande nydaningsprocess; bland
annat utbyggdes reglerna för redovis-
ning och revision avsevärt. Det föreföll
då ganska självklart, att man också
skulle omarbete föreningslagen för att
få till stånd i huvudsak samma regler
i dessa avseenden som i aktiebolagsla-
gen. Det omfattande lagförslag, som nu
föreligger till behandling, har kanske
också sin största betydelse däri, att
reglerna för redovisning och revision

gjorts ungefär lika med motsvarande
regler i aktiebolagslagen. Samtidigt har
man emellertid företagit en omfattande
revidering av själva föreningsbegrep-
pet. Enligt förslaget skola nämligen i
fortsättningen endast få bildas sådana
ekonomiska föreningar, som arbeta på
kooperativ grund och alltså driva en
rörelse, där medlemmarna delta som
t. ex. avnämare eller leverantörer. Ge-
nom denna inskränkning blir det i fort-
sättningen omöjligt för företag, som icke
arbete kooperativt, att drivas som eko-
nomiska föreningar. För dem kommer
endast att återstå aktiebolaget som verk-
samhetsform, och departementschefen
har också uttalat, att de böra hänvisas
till att bilda aktiebolag. Den gränsdrag-
ning, som här skett, förefaller i dagens
läge helt omotiverad och tillgodoser
inte på något sätt det praktiska rätts-
livets krav. Det är en rent teoretisk skil-
jelinje, som här uppdrages, och den
kommer att utestänga vissa sammanslut-
ningar från den ekonomiska förening-
ens form utan att ge dem någon annan
lika lämplig form i stället. Sådant aktie-
bolaget numera konstruerats kan det
nämligen mindre än någonsin anses
som en lämplig organisationsform för
de företag det här rör sig om. Redan
bildandet av ett aktiebolag är en myc-
ket omfattande procedur, som medför
betydande kostnader. Även ett bolag,
vars kapital endast uppgår till 5 000
kronor, kan i bildningskostnader draga
ungefär 800 kronor. Första lagutskottet
påpekade också i sitt utlåtande förra
året angående revision av aktiebolags-
lagen, att det blivit nästan omöjligt för
lekmän att utan anlitan av juridisk
sakkunskap ombesörja dylika ärenden.
Utskottet ifrågasatte också, huruvida
inte en särskild form borde tillskapas
för de s. k. småbolagen, antingen inom
aktiebolagslagen eller i särskild lag-
stiftning.

Önskemålet om särskilda regler för
småbolagen är icke nytt. Redan vid för-
arbetena till aktiebolagslagen fästes

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

uppmärksamheten på vissa utländska bolagsformer, som voro speciellt ägnade för mindre företag. Tanken avvisades emellertid den gången och saken var ju inte heller då så aktuell, eftersom det då ännu fanns möjligheter för dessa mindre rörelser att använda föreningsformen. Det hade ju ännu inte då föreslagits någon inskränkning i föreningsbegreppet.

Den inskränkning som nu föreslås, har emellertid gjort, att frågan om en särskild form för småföretagen har fått ökad aktualitet. Om riksdagen följer utskottsmajoritetens förslag på denna punkt, driver man bort småföretagen från föreningsformen, och de komma på det sättet att sakna en lämplig verksamhetsform. Den logiska gången i detta lagstiftningsarbete borde enligt min mening ha varit, att man först berett dessa småföretag en lämplig arbetsform och sedan, när detta skett, inskränkt föreningsbegreppet. Detta har också framförts i en hel del av de remissvar som avgivits, bland annat av Sveriges köpmannaförbund och advokatsamfundet. Dessutom ha två ledamöter av lagrådet, justitieråden Geijer och Strandberg, anslutit sig till denna uppfattning.

Min avsikt är inte att här diskutera departementschefens förslag till avgränsning av föreningsbegreppet i och för sig, utan vad jag vill säga är endast att man bör vänta med denna avgränsning till dess frågan om småföretagens verksamhetsform lösts. Går man icke till väga på det sättet, vållar man onödiga kostnader och besvär för personer i små förhållanden, som vilja skapa nya företag.

Utskottsmajoriteten har till en liten del behjärtat reservanternas syften genom att den gått med på att definiera föreningsbegreppet så, att därinom kommit att rymmas även företag, där medlemmarna deltaga med egen arbetsinsats, t. ex. åkerier, små fabriksrörelser och andra sådana rörelser. Sam-

bruksföreningarna på jordbrukets område utgöra också en sorts produktionsföreningar, där medlemmarna huvudsakligen deltaga med sina arbetsinsatser.

Reservanterna kunna emellertid inte nöja sig med detta. Utanför föreningsformen hamnar i alla fall en hel rad företag, för vilka inte finns någon annan lämplig verksamhetsform. Om t. ex. en änka vill fortsätta att driva sin avlidne makes mekaniska verkstad tillsammans med några av de anställda, kan hon inte göra det i form av en ekonomisk förening, om utskottets förslag till föreningsbegreppets utformning antages av riksdagen, såvida hon inte själv aktivt deltagit i arbetet. Hon måste, om hon inte gör det, bilda aktiebolag, därest hon vill driva rörelsen utan personlig ansvarighet. För att undvika sådana mindre önskvärda konsekvenser av lagen ha reservanterna föreslagit, att föreningsbegreppet i gällande lag bibehålles oförändrat tills vidare och intill dess problemet om lämplig företagsform för småföretag vunnit en tillfredsställande lösning.

I det föreliggande lagförslaget har skett en annan inskränkning i förhållande till gällande rätt, nämligen i fråga om ideella föreningars rätt att bli registrerade. Dessa föreningar ha för närvarande rätt att bli registrerade, om de driva bokföringspliktig rörelse. Det har sedan lång tid tillbaka varit allmänt erkänt, att det är en uppenbar brist i vår lagstiftning att den saknar närmare lagregler för ideella föreningar. Det väckte därför på många håll tillfredsställelse, då den utredning, som ligger till grund för propositionen, i sitt förslag upptog stadgande att en ideell förening skulle ha rätt att låta registrera sig och att den därefter skulle vara underkastad i huvudsak samma bestämmelser som de ekonomiska föreningarna. Med förslaget ville man vinna två saker: för det första att göra det bekvämt för föreningarna att styrka sin

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

rättskapacitet och för det andra att ge föreningarna en möjlighet att skaffa större stadga åt sin organisation. Det förutsattes, att registreringen skulle ske helt frivilligt och att den inte finge betraktas som villkor för rättskapacitet.

Trots att även departementschefen medgivit, att det föreligger en brist i vår lagstiftning i fråga om ideella föreningar, har man på denna punkt avvikit från utredningens förslag och underlåtit att medtaga någon registreringsmöjlighet för de ideella föreningarna. Som skäl för departementschefens ställningstagande anföres främst, att lagstiftningen icke i allmänhet passade för de små föreningarna och att det för dem skulle kunna medföra onödigt bundenhet, om de läte registrera sig. Invändningen är knappast bärande, därför att det endast är fråga om frivillig registrering. De föreningar, för vilka registrering inte passar, kunna låta bli att registrera sig utan att därmed utsetta sig för några obehag. För vissa föreningar med omfattande ekonomisk rörelse och vidsträckta förbindelser kan registreringen däremot medföra avsevärda fördelar.

Det finns enligt reservanternas uppfattning ingen som helst anledning att vägra registrering av en ideell förening, som vill bli registrerad och som betalar kostnaden för registreringen. Att föreningarna icke skulle kunna taga vara på sig själva utan låta registrera sig utan tanke på konsekvenserna, förefaller vara en konstruktion utan motsvarighet i verkligheten. De skäl, som anförts från utskottets sida, synas därför knappast bärande. Vi reservanter ha ansett det viktigt att inte bara bibehålla den nuvarande registreringsrätten för ideella föreningar utan också utvidga denna rätt på det sätt som föreslogs i utredningens förslag. Erfarenheten har visat, att åtskilliga ideella föreningar vilja vinna registrering. Det har också uppstått en rad gränsfall, då länsstyrelserna ibland gått föreningarna långt till

mötes och låtit dem vinna registrering, även om deras syfte icke egentligen varit att driva ekonomisk rörelse.

De båda huvudyrkanden, som innefattas i reservationen A, innebära att det ekonomiska föreningsbegreppet bibehålles oförändrat och att de ideella föreningar, som så önska, få möjlighet till registrering. Dessa yrkanden medföra uppenbarligen att vissa lagrum i författningen måste ändras. Jag ber att få hänvisa till reservationen rörande detaljerna och vill här endast nämna några viktigare punkter.

Enligt 11 § i propositionen skola föreningar i princip vara öppna och som medlem mottaga var och en som önskar inträde. Detta är fullt naturligt, när det gäller kooperativa föreningar med försäljning direkt till allmänheten och sådana producentföreningar som t. ex. mejeriföreningar och centralföreningar. Gäller det däremot att driva en liten fabriksrörelse, ligger det i sakens natur att kretsen av föreningsmedlemmar måste kunna begränsas. Visserligen medger propositionens lagtext, att vissa undantag kunna göras från öppenhetens princip, men den förutsätter i alla fall att öppenhet skall vara huvudregeln. Det synes mig riktigare att frågan om en förenings öppenhet avgöres i stadgarna och inte regleras genom lagen. Det stämmer bättre överens med det föreningsbegrepp, som reservanterna ha velat fasthålla.

Vidare har i 18 § föreslagits, att utdelning, som beräknas annorledes än i förhållande till den omfattning, vari medlemmarna deltaga i föreningens verksamhet, skall vara begränsad till 5 procent å insatt kapital. Denna fixering vid en viss räntesats synes i nuvarande ekonomiska läge vansklig, eftersom man icke vet vad som i en framtid kan komma att bli normen för en skällig ränta. För sådana föreningar som icke arbeta kooperativt, t. ex. en snickeriförening, finns det ingen anledning att införa ett utdelningsstopp, när man

icke längre har sådant för aktiebolagens del.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den under punkten A avgivna reservationen med den lagtext, som däri närmare preciserats.

Under punkt B ha reservanterna påpekat, att tiden nu synes mogen att utreda frågan om redovisning och revision av koncerner bildade av föreningar enbart eller av föreningar och bolag. Vi anse nämligen att fri insyn i största möjliga mån bör öppnas i företagens ekonomiska förhållanden och att ett bättre klarläggande av den ekonomiska situationen är av stort värde ej minst för företagets egna delägare och för dess borgenärer. Även för det allmänna och för konsumenterna är den fria insynen ofta av stort värde icke minst när det gäller att uppsåra konkurrensbegränsande företeelser. Skogsägareföreningar t. ex., som driva sågverk, snickerier och dylikt, böra i delägarnas intresse redovisa resultaten av de olika rörelsegrenarna i en gemensam koncernredovisning. Det har synts oss egendomligt, att varken departementschefen eller utskottsmajoriteten ansett tiden mogen att taga upp dessa spörsmål.

Reservanterna ha velat påpeka detta, men jag avstår från att framställa något yrkande på den senare punkten.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr RYLANDER: Herr talman! Förhållandena på föreningsväsendets område ha i hög grad förändrats sedan 1911, då den nu gällande lagen om ekonomiska föreningar kom till. Föreningsväsendet var då ännu föga utvecklade, och det fanns ingen motsvarighet till våra dagars ofta mycket stora och ekonomiskt mäktiga föreningsbildningar. Den gällande lagens regler te sig därför nu, särskilt vid en jämförelse med aktiebolagslagen, alltför

Lag om ekonomiska föreningar m. m.
ofullständiga. Åtskilliga mycket betydelsefulla spörsmål ha lämnats oreglerade och helt beroende på föreningsmedlemmarnas avgörande. På grund av de ändrade förhållandena kan lagen därför inte nu längre anses motsvara de krav, som måste ställas på en så betydelsefull lagstiftning.

Det är glädjande att det omfattande arbetet med en modernisering och nyordning av lagstiftningen inom detta viktiga område nu står inför sin fullbordan, och jag måste uttrycka min tillfredsställelse med att detta arbete kunnat genomföras på det sätt, att man har vunnit mycket i enkelhet och åskådlighet, detta till skillnad från aktiebolagslagen, som ju berett åtskilliga bekymmer i det hänseendet.

På åtskilliga punkter ha i motioner framställt yrkanden på ändringar i propositionen. Utskottet föreslår också vissa ändringar, genom vilka ytterligare tydlighet och förenkling ansetts kunna vinnas. I den mån meningar avvikande från utskottsmajoritetens inte här framförts eller komma att framföras finner jag inte anledning att kommentera utskottsutlåtandet.

Den fråga, som jag huvudsakligen har att gå in på, är frågan vilka sammanlutningar den nya lagen bör omfatta, och då först begreppet ekonomisk förening. Jag vill till en början till undvikande av missförstånd betona, att enligt ett stadgande i förslaget till promulgationslag en enligt gällande lag registrerad ekonomisk förening får bestå som registrerad förening med oförändrad firma utan hinder av att föreningen inte är av sådan beskaffenhet, att den skulle kunna vinna registrering enligt den nya lagen. De föreningar, som när lagen träder i kraft äro registrerade komma sålunda att, hur de än äro beskaffade, falla under lagen.

När man skall taga ståndpunkt till den i propositionen föreslagna ändringen i begreppet ekonomisk förening, kan det vara av intresse att göra en liten

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

återblick, hur det har varit tidigare. Genom 1895 års lag om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet lagfästes först i vårt land principen att viss ekonomisk verksamhet kan under föreningens form drivas utan personlig ansvarighet för delägarna. Den ekonomiska föreningen, såsom detta begrepp ursprungligen bestämdes i lagstiftningen, var tänkt som en association med ändamål och organisation av annan art än den typiska kapitalsammanslutningen, aktiebolaget. Som förening kunde sålunda enligt den första lagen registreras endast förening för ekonomisk verksamhet med syfte att åt medlemmarna anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter eller avsätta alster av medlemmarnas verksamhet eller bereda bostäder åt dem eller på annat därmed jämförligt sätt främja medlemmarnas intressen. Det skulle alltså vara fråga om en s. k. accessorisk verksamhet, d. v. s. en verksamhet som ansluter sig till medlemmarnas hushållning eller förvärvsverksamhet.

Den nu gällande lagen om ekonomiska föreningar av 1911 upptar också en med innehållet i den första lagens nyssnämnda bestämmelser nära överensstämmande exemplifiering av de mest typiska hithörande sammanslutningarna. Dess bestämning av begreppet ekonomisk förening var emellertid mera vidsträckt. Efter exemplifieringen av olika ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen följer sålunda orden »eller idka annan ekonomisk verksamhet». Med sådan förening jämställs vidare uttryckligen förening, som vill vinna annat ändamål än främjande av medlemmarnas ekonomiska intressen, under förutsättning att föreningen idkar handel eller annan verksamhet som medför skyldighet att föra handelsböcker.

Man kan vara tveksam om vad »annan ekonomisk verksamhet» betyder, och det har också blivit ganska mycket virrvarr på detta område. Jag vill

erinra om hurusom en länsstyrelse, länsstyrelsen i Kristianstads län, i sitt remissvar har yttrat, att den för sin del tolkat detta stadgande mycket snävt och i stort sett beviljat registrering bara av föreningar av accessorisk natur. För folket i denna landsända torde den nya lagstiftningen knappast medföra någon chock. Men denna länsstyrelse torde ha varit ganska ensam om att ålägga sig en sådan återhållsamhet, när det har gällt att registrera föreningar. I själva verket har tvärtom praxis i allmänhet gått i den riktningen, att begreppet ekonomisk förening fått en allt vidare omfattning. Det betygades ju också av fru Gärde Widemar. Vi känna säkert alla till fall, där ekonomisk verksamhet bedrivs under föreningens form men ordet »förening» synes oss alldeles oegentligt och främmande. Företag, som i likhet med aktiebolag arbeta i vanligt vinstsyfte, ha kunnat registreras som föreningar enligt den nu gällande lagen, och den har inte ens kunnat förhindra att såsom ekonomisk förening registrerats företag, som i realiteten tillgodose en enda delägaras intresse att förskaffa sig högsta möjliga avkastning på sitt kapital såsom ofta är fallet med t. ex. fastighetsföreningar.

I den utredning som föregått propositionen framfördes tanken, att lagstiftningen om ekonomiska föreningar borde få en mer inskränkt omfattning än för närvarande och att man därigenom skulle omöjliggöra för en del ekonomiska företag att framdeles använda föreningsformen. Propositionen bygger på samma tanke. Medlemmarna skulle på ett positivt sätt vara engagerade i verksamheten som sådan, och deras deltagande finge ej vara inskränkt till att njuta bara avkastning på ett i företaget insatt kapital. Det är i själva verket nu fråga om en återgång till den tanke som uppbar den första föreningslagen 1895, där en klar skillnad gjordes mellan sammanslutningar med accessorisk

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

verksamhet, å ena, och de typiska kapital sammanslutningarna, å andra sidan. Det är vidare ett fullföljande av samma tanke som kommit till uttryck i motsvarande lagstiftning i andra länder. I Schweiz har man gestaltat denna gränsskillnad på samma sätt redan på 1930-talet, och för närvarande föreligger ett förslag i Finland som är uppbyggt på i stort sett samma sätt.

Tanken på en sådan begränsning har mötts med gillande i ett mycket stort antal av de under remissförfarandet avgivna yttrandena, ja, i det övervägande antalet yttranden. Så gott som alla länsstyrelser voro sålunda med på en sådan ordning och vidare även ett stort antal andra myndigheter. Även i remissvaren från enskilda sammanslutningar och organisationer tillstyrktes i allmänhet en utformning i enlighet med denna tanke. Eftersom fru Gärde Widemar nämnde, att ett par lagrådsledamöter ville ha en annan ordning, kanske jag bör nämna, att det var två andra lagrådsledamöter som hade samma tanke som utredningsmannen och som anslöto sig till det förslag som förelåg i lagrådet, vilket i huvudsak överensstämmer med propositionen. De uttryckte sig till och med superlativt och ansågo, att det var en mycket lämplig avvägning som där hade skett. Det är visserligen sant att det, såsom fru Gärde Widemar nämnde, var några myndigheter, bland annat en länsstyrelse och advokatsamfundet, som voro mera kritiska. Men de två lagrådsledamöterna som voro kritiska sade i alla fall, att det krav som måste ställas på en lagstiftning, att lämpliga företagsformer stå till buds för olika slag av sammanslutningar, naturligtvis inte får drivas för långt.

Utskottet har för sin del funnit, att den gränsdragning som har skett i propositionen är en lämplig och logisk avvägning. Utskottet har bara för sin del kompletterat lagstadgandet med ett litet förtydligande. Jag tror inte att det

är någon ändring i sak mot vad departementschefen hade föreslagit, men genom att lägga till ett par ord — som redan ha omförmåtts av fru Gärde Widemar och som jag därför inte går in på — har stadgandet vunnit i tydlighet.

Det är alldeles självfallet, som också påpekades av fru Gärde Widemar, att spørsmålet om tillskapande av en enklare bolagsform för smärre företag vinner ökad aktualitet i och med ett genomförande av det föreliggande lagförslaget. Fru Gärde Widemar talade ju om att det inte hade varit så aktuellt tidigare att skapa någon sådan form, emedan man ju hade föreningsformen. Detta synes mig tala för att man nu bör göra det aktuellt genom att ta bort detta hinder för att verkligen på allvar dryfta problemet. Som fru Gärde Widemar nämnde, har ju också riksdagen anhållit om en översyn av aktiebolagslagen, och i sitt av riksdagen godkända utlåtande i den frågan uttalade första lagutskottet, att det torde föreligga anledning att i samband med översynen uppta just detta spørsmål till övervägande. Utskottet förmenar att det snarast är en fördel att föreningsbegreppet först har ordentligt fastslagits i lagstiftningen, så att man vet vilka luckor det nu gäller att täppa till och vilka möjligheter det gäller att öppna för företag att få en form som kan passa.

De olägenheter som må vara förbundna med den föreslagna gränsdragningen ha enligt utskottets mening betydligt överdrivits. Det i reservationen A nämnda exemplet om några hantverkare, som vilja slå sig ihop och driva rörelse, är enligt min mening inte vidare lyckligt valt. De synas ju kunna få sin förening registrerad även enligt den av utskottet föreslagna 1 §, som ju just i det hänseendet har förtydligats. Att den föreslagna bestämmelsen skulle verka återhållande på företagsamheten och vända sin udd mot företagare och hantverkare utan eget kapital eller med små kapitalbehov förefaller mig vara

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

överdrivet. Det är så lätt att använda sådana ord som att det »verkar återhållande på företagsamheten» eller »vänder sin udd mot småföretagare». Det låter ganska suggestivt, men ser man till innehållet tror jag inte att det blir så stora olägenheter. Det torde inte finnas så många änkor av det slag som fru Gärde Widemar talade om. Det är väl ingenting som hindrar att en änka fortsätter rörelsen tillsammans med mannens kompanjoner, om hon på ett eller annat sätt kan delta i rörelsen. Ja, hon kan till och med ha sin föreningsandel kvar utan att delta om hon nöjer sig med att uppbära den högsta avkastningen, 5 procent, förutsatt att inte antalet ledamöter i föreningen nedgår och blir för litet.

Det lär väl för övrigt förhålla sig så, att om det är fråga om mindre företag, så att aktiebolagsformen inte är lämplig, en sådan här änka på något sätt, kanske i blygsam omfattning, bidrar till arbetsresultat i föreningen. Kanske passar hon en telefonväxel, kanske sköter hon några böcker.

Utskottet har i varje fall funnit det ur olika synpunkter lämpligast att föreningslagstiftningen nu utformas i slutgiltigt skick med en klar skillnad mellan de olika företagsformerna. Att för undvikande av de olägenheter, som i ett säkerligen mycket ringa antal fall kunna komma att föreligga, i det att någon helt lämplig associationsform icke kommer att finnas för under någon tid framöver uppkommande nya sammanslutningar, bibehålla nuvarande föreningsbegrepp, som visat sig leda till de stora olägenheter i allmänhet som jag förut har talat om, synes i allt fall olämpligt.

Jag vill så, herr talman, något beröra frågan om de ideella föreningarna. Det är riktigt att av de ideella föreningarna bara sådana som ha drivit verksamhet, för vilken de äro skyldiga att föra böcker, ha kunnat registreras såsom ekonomiska föreningar, och det är säkerligen också riktigt att det kan vara

lämpligt för vissa ideella föreningar att kunna vinna registrering. I den utredning som har företagits föreslog också utredningsmannen, att det skulle vara möjligt för ideella föreningar att registreras om de så ville, och i en mångfald yttranden har en sådan ordning tillstyrkts. Emellertid ha några länsstyrelser och andra myndigheter samt flera mycket betydande organisationer mycket bestämt avstyrkt att man skulle införa en sådan ordning. Jag vill erinra om att bland de hörda organisationerna som ha avstyrkt förslaget äro sådana som Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund — det är ju i alla fall sammanslutningar som säkerligen ha en hel del erfarenhet på detta område, och det skulle säkerligen vara oklokt att nonchalera vad de ha sagt.

Jag vill visst inte bestrida, att det många gånger kan vara önskvärt för ideella föreningar att få möjlighet att vinna registrering, som jag nyss nämnde. Fru Gärde Widemar redogjorde för varför det är lämpligt, och det behöver jag inte upprepa. Vi veta av egen erfarenhet, att om man har en registrerad förening, ser man i ett slag, att det är en juridisk person, och man ser vem det är som företräder föreningen. Men å andra sidan måste utskottet finna, att de erinringar som ha gjorts mot den föreslagna anordningen äro mycket välgående. Det skulle kunna inträffa att två ideella föreningar båda hade rättskapitet men den ena vore registrerad, den andra inte. Den ena styrkte alltså med ett registreringsbevis sin rättskapitet, medan den andra fick styrka denna på annat sätt. Detta måste ju skapa stor förvirring, och det har inte heller vid remissbehandlingen saknats röster för att det kommer att föranleda att de som kunna utöva något slags tvång på ideella föreningar att registrera sig komma att göra det. Jag tror

att det är bostadsstyrelsen som har sagt, att om det blir tal om lån till en ideell förening, kommer bostadsstyrelsen, om det blir möjligt med registrering, att fordra att den ideella föreningen skall vara registrerad för att något lån skall beviljas. Själv sitter jag i en bankstyrelse, och jag får säga att det inte skulle förvåna mig om, därest möjlighet till registrering yppades, det kravet verkligen uppställdes, att man fick ordna med en sådan om man ville ha något lån. Nu är det ganska stort besvär att ideligen övertyga sig både om rättskapaciteten — ja, det kanske kan räcka att göra det en gång — och om att föreningen företrädes i olika ärenden av behöriga personer.

En av de hörda föreningarna som i eminent grad är ideell men som driver stora affärer på sitt sätt är Svenska turistföreningen. Den har i några få ord framfört just de invändningar som kunna riktas häremot. Föreningen säger, att »fördelen med registreringsmöjlighet i varje fall köpes alldeles för dyrt, om priset skall vara en vidlyftig och odifferentierad lagstiftning om ideella föreningar, vilken till på köpet skulle uppdelade de ideella föreningarna icke efter deras sakliga beskaffenhet eller deras behov utan efter den tillfälliga omständigheten, att några trott sig vinna en fördel genom registrering medan andra trott motsatsen». Så långt turistföreningen. Dessa invändningar äro enligt utskottets mening så vägande, att man inte bör gå den vägen. Därmed vill jag inte ha sagt, att det inte kan vara lämpligt att lagstifta om ideella föreningar, och statsrådet har också uttalat sig på sådant sätt, att man mycket väl kan tänka sig, att, när behov därav anses förefinnas, göra en speciell lagstiftning om ideella föreningar. Vi skola komma ihåg att den lagstiftning som nu ligger på riksdagens bord är dimensionerad efter dessa ofta mycket stora ekonomiska sammanslutningar som de ekonomiska föreningarna utgöra. Den

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

upptar alltså en mångfald bestämmelser, delvis mycket invecklade, som i allmänhet icke skulle ha någon användning i fråga om ideella föreningar.

Jag har inte så stor anledning att gå in på de följande paragrafer som fru Gärde Widemar talade om. Fru Gärde Widemar nämnde bland annat frågan om öppenheten i föreningarna. Såsom reservanterna ha anfört, ligger det i den kooperativa föreningens natur att en sådan förening skall vara öppen. Den största betydelsen får ett dylikt stadgande därigenom att det bereder en inträdessökande möjlighet att dra frågan om vägrat medlemskap under domstols prövning. Nu anser utskottsmajoriteten inte, att man skall gå den väg, som har föreslagits av reservanterna. Det är ju möjligt att man, om man skulle gå den vägen, kanske finge tumma på öppenhetsprincipen något, men jag saknar anledning att närmare gå in på detta.

Fru Gärde Widemar berörde även stadgandet i 18 § om utdelning, som beräknas annorledes än i förhållande till den omfattning vari föreningens verksamhet tages i anspråk. Hon ansåg för sin del, att det inte var riktigt att maximera den till 5 procent för år på inbetalda insatser. Utskottet anser för sin del, att ett sådant stadgande ansluter sig mycket väl till det allmänna kriterium, som uppställs för att en förening skall kunna vinna registrering enligt förslaget, nämligen att det inte är fråga om en vanlig kapitalassociation utan en förening av accessorisk natur. Det är klart att detta skulle kunna ordnas på annat sätt. Man behöver inte säga precis 5 procent, utan man kunde ha gått in för en viss procent över inlåningsräntan i bankerna, och då hade man inte fått denna fixerade ränta. Jag medger att det kan ligga någonting i det. Det är bara det att man, såvitt jag vet, inte har gått den vägen inom något område. Jag motionerade på sin tid om att man skulle konstruera de olika legala räntorna — det finns ju ränta be-

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

stämd i lagen på olika ställen — på sådant sätt, att de skulle anknytas till bankröntan, men en sådan utredning har inte kommit till stånd. Frågan var också föremål för en interpellation vid årets riksdag, och statsrådet svarade då, att det finns andra, mer angelägna utredningskrav som måste tillgodoses och att det kanske rentav inte var lämpligt att i en tid som vår, då det ekonomiska livet under inflytande av det utrikespolitiska läget företer så stora växlingar, komma med en sådan lagstiftning. Hade man gjort en utredning, hade man där kanske fått hållpunkter för en annan ordning även i detta fall, t. ex. genom att bestämma utdelningsgränsen till 2 eller 3 procent över inlåningsröntan i sparbanker eller någonting sådant. Nu har emellertid inte någon utredning kommit till stånd, och då har utskottet ansett lämpligt att ta en fixerad högsta utdelning, såsom föreslagits i propositionen. Vi få emellertid komma ihåg, att 5 procent är en i dagens läge ganska hög ränta, och av de toner man har fått höra i denna kammar har det inte verkat som om man hade någon större lust att rucka på röntan så mycket. Skulle det bli fallet, är det väl inte värre än att man får göra en lagändring, och då har man kanske kommit så långt, att man kan införa en variabel ränta.

I övrigt har jag bara att säga ett par ord om koncernreglerna, som fru Gärde Widemar till slut berörde och som något omförmälas i reservationen B. På den punkten har utskottet för sin del ansett, att det inte finns någon anledning till erinran mot vad departementschefen har anförut. Det är visserligen sant att man nu genom denna lag har fått mera uttömmande bestämmelser om redovisning och revision även beträffande föreningar, men skall det vara något värde med koncernregler får det ju gälla också blandade koncerner, och det finns för närvarande inga bestämmelser om detta beträffande aktiebolag.

Dessutom förefaller det rimligt att, som departementschefen har sagt, under någon tid bida de erfarenheter man kan vinna av den nya aktiebolagslagen.

Herr talman! Första kammaren har redan med tre fjärdedels majoritet godkänt utskottets hemställan, och jag vill nu yrka bifall till samma hemställan.

Fru GÄRDE WIDEMAR: Herr talman! Jag tror att herr Rylanders påstående om att förvirring skulle uppstå på detta område, om man följde de linjer som reservanterna ha anvisat, är betydligt överdrivet. Man får väl ändå inte säga, att det är förvirring på området därför att de länsstyrelser, som tillämpa dessa regler, tillämpa dem något olika. Det förekommer ofta, när olika myndigheter skola tillämpa samma regler, att praxis blir olikartad, men därifrån är det ett ganska långt steg till att tala om virrvarr.

Herr Rylander sade att man hade velat draga en gräns mellan de företag, som arbeta i vanligt vinstsyfte, och de andra företagen. Jag skulle vilja fråga, vilka av de ekonomiska föreningarna som inte arbeta i vinstsyfte. Alla arbeta de väl i vinstsyfte, antingen de arbeta på kooperativ grund eller inom den slutna föreningsformen.

Då är väl den tanken riktigare, att man skall se till om vederbörande har en önskan att få avkastning på sitt kapital, på försäljning av sina produkter eller på sin arbetsinsats. Det framgår dock inte av den statistik, som har gjorts av den utredning som har arbetat med frågan, att det skulle föreligga något nämnvärt intresse från samman slutningar, som önska få avkastning på sitt kapital, att använda den ekonomiska föreningens form.

Då den nya aktiebolagslagen med alla sina hårda bestämmelser trädde i kraft, var man ju rädd att en hel del företag skulle övergå till den ekonomiska för-

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

eningens form, men det har visat sig att detta inte har varit lockande, trots att det ur skattesynpunkt är fördelaktigare att driva en rörelse såsom ekonomisk förening än såsom aktiebolag.

All utredning på detta område visar att de rörelser, som framför allt ha kommit i fråga för den ekonomiska föreningen, äro små rörelser, som egentligen drivas utan eget kapital. Man behöver ju intet insatskapital för att starta en ekonomisk förening utöver de kanske 500 kronor som erfordras för satsande av andelar, och för många av de mindre företagen är det ett ganska väsentligt steg från 500 till 5 000 kronor.

Det har inte i någon av utredningsinstanserna eller i remissvaren framkommit, att det skett missbruk av denna föreningsform, och därför tycker jag att det kanske är litet överdrivet att säga, att det finns luckor som man måste täppa till genom lagstiftningen. Att det skulle finnas några sådana framgår i varje fall inte av den utredning som förebragts i ärendet.

Ordföranden i första lagutskottet visste inte riktigt vilka remissinstanser det var som hade förordat att man skulle behålla det nuvarande begreppet ekonomisk förening oförändrat. Det var emellertid köpmannaförbundet, kommerskollegium och advokatsamfundet, och man tycker ju att dessa remissinstanser borde ha en viss erfarenhet av vilka företagsformer som äro önskvärda.

Herr Rylander erinrade om att — såsom även jag hade påpekat — riksdagen förra året i enlighet med första lagutskottets förslag hade hemställt om en översyn av aktiebolagslagen, varvid det även ifrågasattes att nya former skulle tillskapas för småbolagen. Efter vad jag har hört är någon sådan utredning varken tillsatt ännu eller ens påtänkt, och det finns därför all anledning att bevara det föreningsbegrepp, som vi nu ha och som alltså fyller en stor funktion på företagsområdet, till dess vi få

fram nya former eller i varje fall till dess vi få en utredning tillsatt om de nya former vi vilja ha på området.

Vad talet om hantverkarna beträffar vill jag säga, att mitt exempel inte gällde bara dem. Det är ganska självklart att hantverkare, som sluta sig tillsammans och arbeta med egen arbetsinsats, kunna bilda en förening även enligt det föreslagna föreningsbegreppet. Men det gällde en änka, som hade ärvt sin mans rörelse och som ville bilda en ekonomisk förening tillsammans med de hantverkare som hade varit anställda hos hennes man. Hon skulle enligt utskottets förslag inte kunna bilda en ekonomisk förening, såvida hon inte själv aktivt deltog i rörelsen. Man kan tänka sig fall där hon inte har möjlighet till detta. Jag har inte sagt att det finns många sådana fall, men det är tillräckligt att det över huvud taget förekommer dylika fall där vederbörande blir missgynnad därför att man av rent teoretiska skäl inför ett föreningsbegrepp, som inte har motsvarighet i verkligheten och inte motsvarar det praktiska rättslivets krav. Det är klart att hon i ett sådant fall kan driva rörelsen med personlig ansvarighet, liksom hennes man tidigare gjort, men om hon själv inte är insatt i rörelsen och önskar taga in dessa medarbetare i densamma, kunde det vara av stort värde för henne att kunna driva den utan personlig ansvarighet.

Rent teoretiskt har jag ingenting emot att det blir en klar gränsdragning mellan aktiebolag och ekonomiska föreningar, men jag anser att tidpunkten nu inte är lämpligt vald att göra denna gränsdragning, eftersom det finns en stor grupp företagare, som i fortsättningen kommer att sakna lämplig verksamhetsform om vi nu genomföra det föreslagna begreppet för ekonomisk förening.

Vad de ideella föreningarna beträffar noterar jag med tacksamhet att lagutskottets ordförande instämmer med mig i att det finns ett behov av registre-

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

ring och att, som herr Rylander sade, det säkerligen är lämpligt att det kommer att bli möjligheter för de ideella föreningarna att bli registrerade. Herr Rylander ansåg emellertid att de inte passa in i den lagstiftning som nu är föreslagen. Det är möjligt att man kunde göra en lagstiftning som är bättre anpassad för de ideella föreningarna — det vill jag inte alls ifrågasätta — men vi ha dock för närvarande en registreringsmöjlighet för vissa ideella föreningar, och den möjligheten försvinner genom förslaget. I stället för att, såsom det är allmänt erkänt att man skulle behöva, utvidga möjligheterna till registrering för de ideella föreningarna tar man bort de möjligheter som redan nu finnas. Det finns ingen konsekvens i detta.

Jag vill påpeka att ett femtiotal av de hörda remissinstanserna ha förordat en registreringsmöjlighet för de ideella föreningarna. Det är riktigt, som herr Rylander nämnde, att vissa av remissinstanserna ha ansett det vanskligt med en registreringsmöjlighet. Men det kanske delvis är därför att vederbörande remissinstanser själva inte ha varit intresserade av en sådan. Här är det emellertid fråga om en frivillig registrering, inte om något tvång. Det är fråga om att de organisationer, som själva anse att de behöva en möjlighet till registrering för att på det sättet få lättare att visa sin rättskapacitet, skola få en sådan möjlighet.

Herr Rylander nämnde exemplet från bankstyrelsen, och herr Rylander vet säkert, hur svårt det är både för bankstyrelser och i andra sammanhang att verkligen få reda på om en ideell förening har rättskapacitet och vilka som ha behörighet att företräda den. Det skulle förenkla proceduren högst väsentligt om dessa föreningar kunde bli registrerade. Om de själva vilja underkasta sig den nya lagens bestämmelser, varför hindra dem från att göra det?

Om nu herr Rylander anser att man

bör ha en särskild lagstiftning för de ideella föreningarna, är det ju beklagligt att detta inte på något sätt har kommit till uttryck i utskottsutlåtandet eller vid utskottsbehandlingen. Som det nu ligger till är ju saken helt ställd på framtiden, och man har här försummat den chans som man hade att ge en möjlighet för de ideella föreningarna att bli registrerade.

Jag skall inte gå in i diskussion om de övriga detaljerna, utan jag skall be, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen A.

Herr RYLANDER: Herr talman! Vad först beträffar fru Gärde Widemars uttalande, att man inte vet om det blir någon utredning om de här mindre bolagen, vill jag erinra om att departementschefen i propositionen sagt, att en översyn av aktiebolagslagen bör komma till stånd. Det kommer alltså att ske en översyn av aktiebolagslagen, och jag håller för alldeles otroligt att en sådan översyn kommer att göras utan att man tar upp problemet om dessa bolag.

Jag kan inte erinra mig att jag uttryckte mig så som fru Gärde Widemar sade. Jag tror att fru Gärde Widemar kan se i protokollet, att jag ej tog ståndpunkt till hur det skulle gå med de ideella föreningarna. Jag anslöt mig bara till vad departementschefen har sagt i propositionen om att man mycket väl kan tänka sig att det kan bli en lagstiftning om de ideella föreningarna, och jag tillade, att många skäl tala för denna uppfattning. Vi veta å andra sidan att det har gjorts gällande från många håll att det inte bör bli en sådan lagstiftning, eftersom dessa ideella föreningar äro av så olika natur. Det finns små, obetydliga ideella föreningar, bestående av några få människor, som ha ett ideellt syfte med sin sammanslutning och som sammanträffa utan att egentligen vilja ha några former, och det finnes andra, väldiga sammanslut-

Lag om ekonomiska föreningar m. m.

ningar som även ha ekonomiska angelägenheter av betydande vikt.

Jag vill av den anledningen vänta med mitt ståndpunktstagande, och det finns enligt min mening inte heller någon anledning för utskottet att när det gäller en lag om ekonomiska föreningar göra annat än godtaga det yttrande som departementschefen har gjort på denna punkt.

Det gläder mig att inte heller fru Gärde Widemar anser att de här änkornas antal är så stort. Man kan nog därför taga saken lugnt och inte införa någon speciell anordning för dessa för den övergångstid som kan komma i fråga tills man har tillskapat enklare bolagsformer, om nu detta kan ske. Kan det inte ske, får man måhända öppna någon annan möjlighet för vederbörande att få en företagsform, kanske rent av genom en ändring i föreningslagen eller skapande av ett alldeles nytt slags associationsform — jag vet inte vad som kan tänkas på det området.

Fru Gärde Widemar sade att man inte bör taga bort en registreringsmöjlighet som redan finns. Men hur skulle det då vara möjligt att göra en, såsom jag anser, klar och logisk gränsdragning? Den föreslagna gränsdragningen är ju verkligen klar och logisk, och fru Gärde Widemar har ju också sagt att hon för sin del är beredd att acceptera en sådan gränsdragning, fastän inte just nu utan först sedan man skapat till dessa enklare bolagsformer.

Jag vill också som hastigast återkomma till frivilligheten i fråga om registreringen. Jag nämnde ett exempel som tydligt visade att denna registrering inte skulle bli frivillig. Om en registreringsmöjlighet infördes, skulle det i fråga om ideella föreningar, som i handel och vandel äro av mera allmän karaktär, tvivelsutan bli så, att deras motparter skulle kräva att de skulle registrera sig, detta helt enkelt av den anledning, som fru Gärde Widemar själv nämnde, nämligen att det är svårt

att taga reda på vem det är som rätteligen företräder en ideell förening. Motparten känner sig eljest alltid otrygg och oviss, ty han måste alltid skaffa sig färsk handling för att se hur det ligger till. Då behövde vederbörande endast kräva att få se registreringsbeviset, varvid man med en gång kunde få reda på hur det förhölle sig.

Herr AHLSTEN: Herr talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter väckt en motion som berör bestämmelserna i 17 § i det föreliggande förslaget till lag om ekonomiska föreningar. Denna paragraf innefattar som bekant bestämmelser om avsättning till reservfonden och om det sätt på vilket avsättningen skall ske.

Motionen har ju inte av utskottet kunnat tillstyrkas, men det sätt, på vilket utskottet har löst frågan, innebär att motionens syfte har blivit tillgodosett, och för detta vill jag framföra ett tack till utskottet.

Jag tror att det föreliggande förslaget på denna punkt, som ju för den ekonomiska föreningsrörelsen och för det allmänna är av mycket stor betydelse, har fått en lösning som i mycket hög grad bör kunna tillgodose såväl de ekonomiska föreningarnas som det allmännas intressen, och jag vill, herr talman, endast med dessa ord ge ett erkännande åt utskottet för det sätt, på vilket utskottet har löst denna fråga, vilken jag tror är en av de största och viktigaste i det föreliggande lagförslaget.

Fru GÄRDE WIDEMAR: Herr talman! I vad herr Rylander senast sade fäste jag mig särskilt vid hans uttalande, att det inte finns någon anledning att frångå departementschefens förslag. Jag skulle vilja säga att det är just den allmänna princip som har präglat herr Rylanders hela ståndpunktstagande i utskottet i denna fråga.

I sak kan jag endast konstatera, att han själv nyss förklarade att han ansåg

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

det behövt med nya former för de mindre företagen och att det beträffande de ideella föreningarna föreligger mycket stora svårigheter att få deras rättskapacitet och behörighetsförhållanden klarlagda.

Jag tycker därför, att herr Rylander i sak har vitsordat min ståndpunkt. Jag förstår bara inte varför han inte kan taga steget fullt ut och erkänna, att det kommer att bli en brist på det praktiska rättslivets område under den mellantid som kommer att förflyta tills vi dels få dessa nya former för de mindre företagen och dels få en särskild lagstiftning för de ideella föreningarna. Det är den bristen vi reservanter ha velat avhjälpa genom att låta det gamla föreningsbegreppet gälla till dess vi få dessa önskemål tillgodosedda.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Cassel m. fl. avgivna, med A. betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.**Ändring i civilförsvarslagen m. m.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1951 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 201, vilken behandlats av för-

sta lagutskottet, hade Kungl. Maj:ten under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 1 § civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536);

2) lag om ändrad lydelse av 27 kap. 14 § strafflagen.

De i propositionen framlagda lagförslagen syftade till att reglera ställningen i krig för personal tillhörande civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst. I 1 § civilförsvarslagen skulle införas ett stadgande av innehåll, att Konungen ägde bestämma att personal tillhörande viss tjänstegren skulle, då riket vore i krig, vara skyldig att i avslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva sådan verksamhet för rikets försvar som eljest åvilade krigsmakten. Den föreslagna ändringen av 27 kap. 14 § strafflagen innebar, att den som tillhörde sådan tjänstegren under krig i straffrättsligt hänseende skulle jämställas med krigsman.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nr 469 i första kammaren av herrar *Öhman* och *Persson, Helmer*, och nr 604 i andra kammaren av fru *Nilsson m. fl.*

I motionerna hade hemställts »att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition nr 201».

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionerna I: 469 och II: 604 måtte bifalla förevarande proposition, nr 201.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru NILSSON: Herr talman! Vi vända oss från vårt håll mot att man av civilförsvaret skall göra en halvmilitär or-

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

ganisation. Civilförsvaret skulle ju enligt tidigare beslut vara en humanitär organisation, och jag anser, att den personal, som tillhör civilförsvaret, ej skall jämföras med värnpliktiga. Det skulle nog för civilförsvarspersonalen få ödesdigra följder, eftersom den saknar såväl utrustning som utbildning.

Jag anser sålunda, att civilförsvaret icke skall befatta sig med uppgifter, som ha militär karaktär, utan skall behålla den karaktär som tidigare fastställts. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionen nr 604 i andra kammaren och avslag på utskottets förslag.

Herr RYLANDER: Herr talman! Civilförsvarets verksamhet har för närvarande inte någon militär karaktär. Emellertid kunna sådana situationer uppkomma, att personal, som tillhör civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, för att effektivt kunna lösa sina uppgifter måste ingripa mot uniformerade fiender. Det kan t. ex. vara angeläget att bekämpa enstaka fientliga soldater, som ha luftlandsatts. Det skulle inte vara möjligt för sådan personal att göra detta, om den icke finge åtnjuta samma folkrättsliga skydd som stridande trupp. Genom den nu föreslagna ändringen i lagen har man velat införa ett sådant folkrättsligt skydd för denna gren av civilförsvarspersonalen, alltså de som äro tilldelade ordnings- och bevakningstjänsten. Det är också meningen att denna personal under krig i straffrättsligt hänseende skall jämföras med krigsmakten. Det synes utskottet absolut nödvändigt att genomföra en sådan ordning, så länge civilförsvaret bibehåller sina nuvarande uppgifter med avseende på ordningshållning och bevakning. Någon annan lösning står inte till buds. Vi kunna inte gärna ställa oss inför en sådan möjlighet att om krig bröte ut, personal ur ordnings- och bevakningstjänsten skulle riskera att bli skjutna såsom francs-tirörer. Det kan ju inte vara rimligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag skulle bara kunna göra det lilla tillägget, att utskottet särskilt understrukt, att utskottet förutsätter som självklart, att sådana civilförsvarspliktiga, på vilka bestämmelserna om vapenfria värnpliktiga äro tillämpliga eller skulle varit tillämpliga om de varit värnpliktiga, icke böra uttagas till sådan tjänstgöring, som det här är fråga om.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om ändring av 3 § 3 mom. lagen om folkpensionering; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 14, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 15, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 16, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 15.

Åtgärder i abortförebyggande syfte.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 15, över motion om vissa åtgärder i abortförebyggande syfte.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Fru EWERLÖF: Herr talman! I egen-skap av motionär tillåter jag mig att framföra några synpunkter på denna fråga. Jag har i min motion hemställt om vissa abortförebyggande åtgärder, nämligen att man skulle besluta *dels* uppdraga åt medicinalstyrelsen att låta föra en fortlöpande statistik över samtliga av medicinalstyrelsen eller av två läkare behandlade ansökningar om tillstånd till abort, *dels*, eventuellt genom 1950 års abortkommitté, föranstalta om sådan ändring av gällande regler, att en obligatorisk social utredning skall ske, innan abort beviljas, *dels*, likaledes eventuellt genom 1950 års abortkommitté, låta undersöka möjligheterna att inrätta allmänna familje- och äkten-skapsrådgivningsbyråer i stället för de särskilda rådgivningsbyråer för abort-sökande, som nu finnas.

Jag har gjort detta av den anledning-en att antalet legala aborter år för år stiger — de illegala undandra sig själv-fallet varje bedömande. Vid vårriksdagen 1946 beslöt riksdagen en utvidgning av den social-medicinska indika-tionen genom införande av en särskild social-medicinsk indikation, som inne-bär att de medicinska kraven avtrubbas och de sociala momenten starkare understrykas. Jag är fullt på det klara med att meningen med detta var att minska antalet illegala aborter, att få de kvin-nor som störta i väg till kvacksalvare att i stället vända sig till de legala in-stanserna, varigenom nödvändiga in-grepp kunde göras utan risk för kvin-nornas liv och såväl fysiska som psy-kiska hälsa och varigenom man kanske

till och med kunde få många att avstå från abort. Men, herr talman, jag tillät mig redan då betvivla, att det totala antalet aborter skulle minska genom en utvidgning av möjligheterna till abort. Jag tillät mig förutsäga, att respekten för liv, som dock är en fundamental fråga, skulle minskas genom att möj-ligheterna till abort vidgades. För min personliga del tror jag inte, att man kommer fram till en minskat antal aborter genom en uppluckring av an-svar och genom en minskning av respekten för liv. Jag tror att den enda vägen att nå därhän är allmänt abort-profylaktiska åtgärder av social och ekonomisk natur och först och sist en annan inställning från samhällets sida till de ogifta mödrarna. De ogifta mödrarna böra få klart för sig, att vi skänka dem aktning om de bära fram sina barn och uppfostra dem, och att vi anse de utomäktenskapliga barnen lika mycket värda som de barn som fötts inom äktenskapet. Det är dylika åtgärder som enligt min mening i första hand skola till, och det är av den anledningen som jag funnit det vara så ange-läget att en obligatorisk social utredning föregår varje beviljande av abort.

Jag skall tillåta mig att ge kammaren ett exempel på hur den vanliga rutin-mässiga behandlingen av ärendena verkar. Det var en ung flicka, som arbe-tade på sina föräldrars lantgård nå-gonstans i Sverige. Hon hade ett barn och blev gravid igen. En läkare kon-staterade graviditet, och hon sändes till en psykiater. Denne testade flickan, och då hon varken visste vad kungen — han var kronprins då — hette och inte heller vad statsministern hette — hon var kanske inte politiskt intresse-rad — konstaterades det, att hon be-fann sig på ett tolvårigt barns utveck-lingsstadium, och psykiatern tillrådde abort. Då ingrep en behjärtad kurator, som talade med flickan och med hennes föräldrar och framböll, att en abort var ett mycket allvarligt ingrepp, som kunde medföra risk för livet och i alla hän-delser men för flickans både fysiska

och psykiska tillstånd. Hon avstod från aborten, föräldrarna menade också att det var bäst att hon fick föda sitt barn. Nu hör det till saken, att om denna flicka hade testats på sädeslag och korsaser, hade hon mycket väl kunnat svara för sig. Jag medger emellertid att hon var illitterat, när hon inte visste vad kungen och statsministern hette. I alla händelser födde hon fram sitt barn; det blev ett bra barn och hon skötte det med ömhet och omsorg liksom det första. Hon gjorde skäl för sig, uppfostrade barnen väl, och det hela blev en riktig solskenshistoria.

Jag är givetvis mycket glad åt den vänliga skrivning, som utskottet har kostat på min motion och där utskottet hänvisat till att ett av mina önskemål redan är uppfyllt. Medicinalstyrelsen har nämligen förklarat, att den skall föra denna fortlöpande statistik. Även abortkommittén har tagit upp av mig framförda önskemål till behandling — det hade den för övrigt gjort redan innan min motion kom till. Jag borde således kunna slå mig till ro, menar utskottet, till dess betänkandet kommer. Betänkandet lär komma i höst, och sedan skall det gå på remiss till olika instanser, varför det i alla fall måste ta ganska ansevärd tid, innan däri framförda förslag bli förda ut i livet.

Det är därför, herr talman, som jag har tillåtit mig att ta kammarens tid i anspråk, trots att jag inte har något yrkande att ställa. Jag vill endast säga, att om inte abortkommittén på allvar tar upp denna fråga om en social utredning och om det skulle taga för lång tid innan en sådan blir förverkligad, kommer jag att på nytt här i kammaren framföra mina önskemål om att denna sociala utredning så fort som möjligt skall komma till stånd.

Häruti instämde herr *Johnsson* i Stockholm.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 16, över motion angående utredning om formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr HUSS: Herr talman! Den här motionen har visserligen blivit avstyrkt, men om man läser utskottsutlåtandet och har följt med den ganska livliga debatt, som motionen framkallat i pressen, så är det uppenbart att den sak, som motionen velat gagna, fallit avsevärt framåt, som det brukar heta. Av de hörda remissinstanserna är det särskilt den viktigaste av dem, nämligen skolöverstyrelsen, som ställt sig välvillig. Styrelsen säger att brister otvivelaktigt på sina håll förekomma i gymnastikundervisningen och vill själv företa vissa delar av den utredning motionärerna begärt, t. ex, beträffande rytmikundervisningen, friluftsdagarna o. s. v. Motionen har också på andra sätt medfört nytta, bl. a. genom att skapa en ganska utbredd opinion för reformer på detta område. Därtill har det underhand blivit upplyst att motionen troligen bifallits, om icke gymnastiklärarutbildningssakkunniga tagit itu med delvis samma frågekomplex.

Motionärerna ha alltså en viss anledning att känna sig belättna över ett resultat, som realiter är betydligt större än vad som beskäres flertalet motioner. Detta hindrar inte att utlåtandet ger anledning till vissa reflexioner, som emellertid inte rikta sig mot utskottet. De rikta sig inte heller, lika litet som motionen, mot gymnastiklärarnas verksamhet, utan mot systemet som sådant.

Motionen har som bekant missuppfattats på många håll. Bland annat har man trott, att utredningskravet även inrymde en kritik mot kroppsövning-

Formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

arna i folkskolan, medan ett närmare studium av motionen visar att det huvudsakligen är fråga om förhållandena vid de högre skolformerna. Skolöverstyrelsen framhåller också att brister otvivelaktigt förekomma i gymnastikundervisningen i en del av de högre skolorna.

Även på en annan och väsentligare punkt har motionen givit upphov till missförstånd. Det har nämligen ansetts, att den innebure en begäran om att skolgymnastiken skulle göras frivillig. Härmed förhåller det sig så, att motionärerna endast begära en utredning om formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

Nu har det visserligen gjorts gällande, att många skäl tala för att gymnastik och andra kroppsövningar i princip borde vara frivilliga. Kroppsövningen har framvuxit ur leken, som ju är ett typfall av frivillig verksamhet. Alla andra former av konstruktiv hälsovård i skolan äro frivilliga och förutsätta medgivande av målsmännen. Dit höra skolmåltiderna, skyddsympningar mot difteri och tuberkulos, skollovskoloniverksamheten, skolbaden o. s. v., trots att riskerna för skador genom dessa åtgärder äro vida mindre än under de tvångsmässiga kroppsövningarna. Lika väl som man kan vara entusiastisk anhängare av skolmåltider utan att tycka om tvångsmatning kan man sätta stort värde på kroppsövningar av frivillig natur men ställa sig reserverad till tvångsmässiga sådana. Över huvud taget har skolgymnastiken länge varit en alltför trogen kopia av den militära gymnastiken, åtminstone vad gäller den manliga gymnastiken, varvid man helt tappat ur sikte, att den militära utbildningen syftar till ett helt annat mål än skolutbildningen.

När motionärerna trots detta i princip tänkt sig, att de obligatoriska kroppsövningarna i skolan böra bibehållas, så beror det på att dessa övningar otvivelaktigt ha en viss fostran-

de betydelse. Men det förefaller helt naturligt att fordra att, om så skall vara fallet, alla tänkbara försiktighetsmått måste vidtagas för att reducera riskerna för kroppsliga skador under övningarna till ett minimum.

Vad säga nu remissinstanserna om dessa skador? Ja, man ställer sig tämligen likgiltig. Skolöverstyrelsen är försiktig och säger att man inte har kunnat förmärka någon ökning av olyckshändelserna, vilket ju inte heller har påståtts av motionärerna. Svenska gymnastiklärarsällskapet är djärvare och säger att antalet olycksfall inte är oroande stort. Jag tycker nu att dess egna siffror, 2,2 procent vid läroverken, tala i motsatt riktning. Man har också alldeles tappat ur sikte, att vad frågan gäller är inte om det är två eller tio benbrott, för att nu nämna de svårare skadorna, per år i en skola — enligt min personliga erfarenhet som skolläkare rör det sig om mellan tre och sex — utan vad man skall göra för att förebygga dessa skador även om de äro fåtaliga. Man kan ju inte gärna mena att det är likgiltigt om dessa skador inträffa eller icke. Faktiskt förefaller detta emellertid att vara Gymnastiklärarsällskapets uppfattning, när man, stödd på en statistik på s. 5 i utlåtandet, säger att olycksfallen under kroppsövningarna inte äro flera än andra olycksfall i samband med skolgången. Den underförstådda slutsatsen är tydligen, att olycksfallen under kroppsövningarna följaktligen inte äro något att bry sig om. Det är självfallet detsamma som att säga: Olycksfall förekomma ju under rasterna och på gatan, alltså måste de också förekomma under av lärare ledda lektioner. Bortsett från denna underliga inställning till önskemålet att förebygga olycksfall röjer tankegången också en förunderlig brist på förstäelse för målsmannens psykologiska inställning. En målsman bär dess värre med jämnmood om hans son eller dotter bryter benet genom att

Formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

t. ex. springa oförsiktigt i en skoltrappa. Skadar sig vederbörande återigen under en av lärare övervakad tvångsmässig kroppsövning, så känner sig målsmannen ofta på ett helt annat sätt indignerad, allra helst om han, som ofta är fallet, önskat att barnet varit befriat från gymnastik. Det kan tilläggas, att Svenska gymnastikdirektörsförbundet, i motsats till Svenska gymnastiklärarsällskapet, instämt i utredningskravet.

Karakteristiskt för de viktigaste remissinstansernas yttranden, nämligen skolöverstyrelsens, medicinalstyrelsens och gymnastiklärarutbildningssakkunnigas, är att man sammanfattar ståndpunkten så, att någon utredning inte är behövlig för närvarande eller att den kan anstå. Enligt allmänt språkbruk måste detta betyda, att man anser en utredning sannolikt eller möjligen framdeles behövlig. I och för sig måste dessa halva medgivanden tagas till intäkt för att motionärernas initiativ ingalunda varit opåkallat, och med anledning därav har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr ALLARD: Herr talman! Med anledning av det anförande som herr Huss har hållit ber jag att få anföra ett par synpunkter.

Herr Huss, som är huvudmotionär i denna fråga, har fått sin motion avstyrkt, men han är ändå mycket tillfredsställd. Han säger att motionen har fäst uppmärksamheten på denna fråga. Det är ett fall framåt, menar herr Huss, och hänvisar till vad remissinstanserna, och då särskilt skolöverstyrelsen, ha anfört. I verkligheten är det väl så, att skolöverstyrelsen har sagt, att den har sin uppmärksamhet riktad på en del av de förhållanden, som herr Huss har påtalat. Vidare ha gymnastiklärarutbildningssakkunniga i sin utredning tagit upp till behandling den målsättning för den fysiska

fostran i skolorna, som herr Huss vill ha utredd. Såväl skolöverstyrelsen som gymnastiklärarutbildningssakkunniga jämte övriga remissinstanser ha också avstyrkt bifall till motionen. Det är väl så, att de frågor, som motionärerna ha ansett det vara lämpligt att föra fram inför riksdagen, redan äro föremål för uppmärksamhet, och fördenskull skulle man kunna säga, att motionen var onödig.

När herr Huss här kommenterar något av vad Gymnastiklärarsällskapet sagt och gör gällande, att gymnastiklärarna knappast ta de olycksfall som inträffa vid gymnastik- och idrottsövningar på fullt allvar, vill jag nog bestrida det uttalandet. Gymnastiklärarna äro uppmärksamma för den olycksfallsrisk som kan följa med utövandet av gymnastik och idrott. Och vad gymnastiklärarna anfört är väl närmast, att det är ofrånkomligt att vissa olycksfall kunna inträffa under såväl lek som gymnastik. Man har vidare sagt, att i rapporterna över olycksfall, som inträffat i skolan, händer det ofta, alltför ofta, att även olycksfall, som inträffa utanför skolorna, komma att i rapporthänseende hänföras till skoltid. Man menar därför att den olycksfallsstatistik som finns på detta område inte är tillförlitlig. Om man ser på de rapporter över sin verksamhet som skolläkarna äro skyldiga att sända in till skolöverstyrelsen, finner man, att för verksamhetsåret 1949/50 var det en skolläkare som hade rapporterat, att olycksfallssiffran var anmärkningsvärd. Vid den undersökning, som skolöverstyrelsen gjorde med anledning av den rapporten, visade det sig, att hälften av de olycksfall, som påstods ha inträffat vid lek- och gymnastikövningar inom skolan hade inträffat utanför den egentliga skoltiden.

Jag vill slutligen med anledning av att herr Huss anför, att Gymnastikdirektörsförbundet till skillnad mot Gymnastiklärarsällskapet har tillstyrkt en

Formerna och målsättningen för skolans fostran genom kroppsövningar.

utredning, tillägga att herr Huss väl känner till att Gymnastikdirektörsförbundet inte alls är någon representativ församling för gymnastiklärarkåren. Vidare kanske jag här bör erinra herr Huss om att om man läser Gymnastikdirektörsförbundets yttrande, finner man, att det egentligen vill ha tillbaka den gamla strängt militäriskt hållna gymnastiken i skolan, som herr Huss enligt sitt anförande här inte alls önskade någon framgång. Jag anser fördenskull att Gymnastikdirektörsförbundets yttrande bör avföras i detta sammanhang.

Herr talman! Jag har intet ytterligare att anföra utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HUSS: Herr talman! Med anledning av att herr Allard vill göra gällande, att det i själva verket inte alls funnits anledning att väcka denna motion, kan jag nämna för herr Allard, att den har på högsta medicinska håll i skolöverstyrelsen mötts med den största tillfredsställelse, och jag kan också nämna, om herr Allard inte själv känner till det, att föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet i uttalande i Gymnastikbladet hälsat motionen med största tillfredsställelse.

Det är uppenbart att man inom de remissinstanser, där frågan varit föremål för diskussion, inte har varit riktigt ense om hur långt man skulle gå i fråga om att tillstyrka motionen, men så mycket är då säkert, att den på intresserat medicinskt håll har väckt stor tillfredsställelse.

Herr ALLARD: Herr talman! Endast en kort replik till herr Huss. Herr Huss säger att motionen väckt stor tillfredsställelse inom skolöverstyrelsen och att föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet, professor Christensen, också hälsat motionen med tillfredsställelse. Jag vet inte vad herr Huss stöder den uppfattningen på. Jag vill här påminna

herr Huss om att skolöverstyrelsen dock har avstyrkt bifall till motionen och professor Christensen, föreståndare vid gymnastiska centralinstitutet, har som ledamot av gymnastiklärarsakkunniga och ledamot av direktionen för gymnastiska centralinstitutet också avstyrkt bifall till motionen.

Herr KYLING: Herr talman! När jag hörde herr Huss här försvara sin motion, blev jag övertygad om att herr Huss från början haft en mycket klar uppfattning om att det var väl menat med denna motion. Men att motionen har ställt till mycken irritation, inte minst i lärarkretsar, kan jag försäkra kammarens ledamöter, och att gymnastiklärarna äro ganska ledsna över att frågan har dragits upp i riksdagen, känner jag också till. Jag måste nog fråga mig varför motionären inte i någon enda rapport till skolöverstyrelsen har gjort dessa anklagelser mot gymnastiken utaf gör dem i Sveriges riksdag. Det hade varit på sin plats, tycker jag, att skolläkaren doktor Huss gjort framställning i frågan i sina rapporter till skolöverstyrelsen.

Nu har det kommit en del brev till Gymnastikläraresällskapet — jag har själv fått tillfälle att titta på dem — och i några fall äro dessa brev från skolläkare. Dessa skolläkare ta avstånd från den motion som herr Huss tillsammans med två andra läkare här i kammaren har väckt.

Det gjordes en intervju i en kvällstidning här i Stockholm — jag vet inte om den intervjun var sådan, att herr Huss vill stå för den. I den intervjun gjordes en del frågor, om vilka man enligt min mening kan säga, att det var ganska tråkigt, att de skulle komma fram. Samma tidning gjorde emellertid strax efteråt en gallupundersökning bland eleverna vid Stockholms läroverk, och denna visade, att gymnastiken faktiskt fortfarande, jag säger fortfa-

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

rande, var det populäraste ämnet i skolan. Det säger i alla fall en hel del.

Även ute i landet bland den frivilliga gymnastikens män har motionen väckt en viss irritation. Jag måste vidare säga, att om inte denna motion med dessa anklagelser emot gymnastiken, som gjorts av tre läkare, blivit väckt, hade säkerligen icke heller den artikel som skrevs i en veckotidning med rubriken »Sadism i skolgymnastiken» sett dagens ljus. Denna sak har diskuterats ganska kraftigt ute i landet, inte minst bland lärarna. Lärarna betrakta detta som ett ganska kraftigt angrepp emot kåren som sådan.

Jag är övertygad om att herr Huss från början hade en god mening med motionen, men jag tror att denna mening hade kunnat framföras utan att behöva ventileras i Sveriges riksdag. Jag läste i senaste numret av Tidskrift i gymnastik, alltså gymnastiklärarnas egen tidskrift följande uttalande: »Nu gäller det för oss gymnastiklärare att genom ett plikttroget och omdömesgillt arbete återvinna det förtroende för vår kår och vårt ämne, som eventuellt gått förlorat i samband med angreppet.» Jag slutar mitt anförande med att säga, att gymnastiklärarna nog liksom övriga lärare försökt göra sitt bästa för att låta gymnastiken vara ett ämne, som ingår som en uppfostrande faktor i svensk skola.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HUSS: Herr talman! Mot herr Kyling vill jag framhålla, att jag redan klart sagt ifrån att vad saken här gäller är ett krav på reform i fråga om själva undervisningssystemet speciellt i de högre skolformerna. Jag sade klart ifrån, att det inte var fråga om att angripa undervisningen i folkskolan.

Med anledning av att herr Kyling och herr Allard voro inne på frågan om antalet olycksfall vid gymnastiken och

sade, att skolläkarna inte sagt något om det, så kanske jag får påminna herrarna om att i den rubrik i årsberättelsen från skolläkarna, där man kan omnämna sådana saker, frågas det över huvud taget inte alls om antalet olycksfall. Detta hindrar ju inte, att man mycket väl kan komma med uppgifter om det. Jag kan också nämna, att det kommer att göras en särskild utredning i denna fråga.

Vad beträffar den intervju i en kvällstidning som herr Kyling berörde var det inte mina sifferuppgifter som voro återgivna där. Det var helt lösa beräkningar av vederbörande tidning. Herr Kyling berörde en utredning som gjorts av en kvällstidning. Jag har just ifrågasvarande nummer av tidningen framför mig. Därav framgår, att samtliga manliga gymnasister, indelade i tre kategorier, ansågo, att det finns bristfälligheter i gymnastikundervisningen. En stor grupp ville helt avskaffa den eller ersätta den delvis med undervisning av annat slag, exempelvis matlagning, andra ville ha bort övningar som många ansågo vara obehagliga o. s. v. Slutligen tror jag att det är ganska onödigt att framhålla för herr Kyling, att vi självfallet inte ha något som helst att skaffa med den intervju i en veckotidning som sedermera kom fram.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 17, över motion om upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 310, hade fröken *Elmén m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

åt lämplig myndighet att verkställa utredning om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i fråga om äktenskapets legala konsekvenser och barnens rättsställning.

Utskottet hemställde, att motionen II: 310 ej måtte till någon andra kammarrens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Nordkvist*, *Braconier* och *Wedén* samt fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt lämplig myndighet att verkställa utredning om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i fråga om de rättsliga konsekvenserna av äktenskap;

2) av fru *Västberg* och fru *Svedberg*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Fröken **ELMÉN**: Herr talman! Jag skall bara be att få yttra några ord med anledning av den reservation som är fogad vid denna punkt, eftersom jag dels är motionär, dels befinner mig bland reservanterna. Det är en fråga som vid ytligt betraktande kan tyckas vara en oväsentlig fråga, men när man närmare tänker efter, finner man, att den är av den allra största betydelse. Det rör sig om att på ett lämpligt sätt bringa upplysning angående bestämmelserna i giftermålsbalken för dem som ämna ingå äktenskap och att upplysa nyvordna föräldrar om bestämmelserna i ärvdabalken.

Vid tillkomsten av nya giftermålsbalken uttalade lagberedningen bl. a.: »I äktenskapet äger familjen sin grund och på familjen vilar samhällsorganisationen.» Det vill med andra ord säga, att ingå äktenskap är ett av de mest betydelsefulla steg en människa tar under sitt liv, och det tror jag nog att så gott som alla äro överens om. Den

rättsliga ordningen är också av största vikt både för kontrahenterna själva och för det allmänna, och giftermålsbalken innehåller en hel del bestämmelser beträffande äktenskap och villkor för att ingå äktenskap.

Det är därför anmärkningsvärt för att inte säga egendomligt, att kontrahenterna ofta inte ha den ringaste aning om och sakna den mest elementära kännedom om de rättsliga konsekvenserna av äktenskapet. Detta gäller såväl i ekonomiskt avseende som beträffande rättigheter och skyldigheter m. m. Det är många gånger först när äktenskapet på det ena eller andra sättet upplöses, genom skilsmässa eller dödsfall, som problemet aktualiseras, och ofta ställas kontrahenterna eller den kvarvarande inför mycket svåra problem, som många gånger bero på bristande kunskap i dessa frågor.

Det rör sig här om lagar som på ett avgörande sätt ingripa i individens liv och som vederbörande böra ha kännedom om, när de gå in i äktenskapet. Detsamma gäller barnets rättsställning. Föräldrar ha nämligen många gånger inte heller kunskap om vad lagen därom föreskriver. De lagar som här närmast äsyftas äro giftermålsbalken, ärvdabalken och föräldrabalken. Nu ingår till en viss grad upplysning i dessa frågor i medborgarkunskapen i skolorna, men som ungdomarna i de flesta fall äro mycket unga och omogna, när de lämna skolan, ha de kunskaper, som de i dessa avseenden förvärvat, många gånger förflyktigats, när frågan blir aktuell för dem.

Att kunskap är behövlig har ju förmärkts i många fall. När man ordnat upplysningskurser i dessa frågor har det varit mycket stor anslutning. Utredningen av hem- och familjefrågor konstaterar också, att okunnigheten i dessa frågor är mycket stor. Husmodersförbundet har ju också ordnat en hel del kurser i hithörande frågor, och det har varit rätt stor tillslutning till dessa kurser. Förbundet har också i sitt

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

medlemsblad haft en del artiklar just beträffande dessa frågor, som det sedan sammanfört i en broschyr. Det är meningen att genom de olika lokalföreningarna sprida denna broschyr och få ut den via pastorsexpeditionerna. Det blir emellertid ett mycket begränsat antal exemplar, alldenstund det inte finns föreningar på alla platser och de inte heller ha de ekonomiska resurserna för ändamålet. Det hela blir också en engångssak.

Med anledning av att utskottet just hänvisar till denna broschyr, när det motiverar sitt avslagsyrkande, ber jag att få framhålla vad jag här just sagt, nämligen att detta blir en engångssak och att broschyren inte når alla. Det skulle därför, såsom föreslagits i motionen och även framhålls i reservationen, vara lämpligt att t. ex. få fram en broschyr som genom pastorsexpeditionerna kunde utlämnas till båda kontrahenterna vid uttagande av lysning och att vidare en broschyr beträffande barnens rättsställning skulle utlämnas, när ett barn skall införas i kyrkoböckerna. Man förutsätter naturligtvis, att broschyren skall vara populärt framställd, så att man över huvud taget läser den.

Jag kan inte förstå annat än att upplysning i dessa frågor måste leda till att väcka och stärka människors ansvarskänsla vid dessa livsavgörande ställningstaganden, samtidigt som kunskap på området förhindrar, att oförutsedda situationer förvärras och försvåras. I motionen begäres intet anslag. Man begär inte heller, att någon kommitté skall tillsättas för att utreda frågan, utan vad man begär i motionen och i reservationen är, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt lämplig myndighet att utreda denna fråga, hur man på lämpligaste sätt skall sprida upplysning i dessa frågor. De remissinstanser som yttrat sig om motionen ha tillstyrkt densamma.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Alingsås: Herr talman! Det råder väl ingen tvekan om att det syfte motionärerna haft med sin motion är beaktansvärt; detta syfte finna vi väl alla gott. Men när det här i debatten framhålls, att det icke skulle leda till några ekonomiska konsekvenser om riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om uppdrag åt lämplig myndighet att verkställa utredning i motionens syfte, så kan jag inte tänka mig annat än att motionärerna avse att nå ett verkligt resultat, inte bara att en formell utredning skall göras utan också att sådana åtgärder vidtagas, som motionärerna ha föreslagit. Då måste man väl också räkna med att det kommer att medföra ekonomiska konsekvenser för staten, om man genom pastorsexpeditionernas försorg eller på annat sätt skall dela ut en broschyr av här ifrågasvarande slag.

Jag vill allvarligt ifrågasätta, om det just för ögonblicket är lämpligt att göra en sådan framställning i skrivelse till Kungl. Maj:t, i synnerhet som vi inom utskottet ha kunnat peka på att motionärernas önskemål i viss mån redan äro tillgodosedda genom den lärobok i medborgarkunskap, som användes i såväl folkskolans som de högre skolornas kurser.

Vidare bedrivs det inom det frivilliga folkbildningsarbetet en upplysningsverksamhet på detta område. Som den föregående ärade talaren var inne på bedrivs sådan upplysningsverksamhet också — och inte minst — av Sveriges husmodersföreningars riksförbund genom den av förbundet utgivna broschyren Äktenskapets juridik och ekonomi, vilken också skall tillhandahållas allmänheten genom pastorsexpeditionernas försorg.

Jag har här i min hand en recension av denna broschyr, och jag tror inte att folk i allmänhet har den uppfattningen att den är så dålig, som man på vissa håll vill göra gällande. Tidningen Idun t. ex. recenserar den i följande ordalag:

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

»På 12 sidor får man där» — alltså i broschyren — »veta allt värt att veta om förhållandet man — kvinna — barn i lagens mening. Texten av jur. kand. Viveka Adlers är mycket trevligare och mera lättläst än vad den något stelbenta broschyrrubriken kanske låter förmoda. Allt vad lagen säger om förlovning, äktenskap, hushållspengar, äktenskapsförord, vårdnad om barn, skilsmässor, arv, testamente, finns koncist och koncentrerat med på de 12 sidorna — — —.»

Vi höra, synes det mig, uttala vår uppskattning av Husmodersföreningarnas riksförbund i detta avseende, och jag skulle tro att motionärerna kunna känna sig tillfredsställda med att deras önskemål gått i uppfyllelse redan innan vi ha hunnit behandla deras motion här i riksdagen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till vad utskottet föreslagit i detta ärende.

Fröken ELMÉN (kort genmäle): Herr talman! Vi erkänna nog alla nyttan av den utomordentliga broschyr, som Sveriges husmodersföreningars riksförbund har givit ut, men jag vill påpeka, att den är en engångssak. Den kommer inte att kunna tillhandahållas kontinuerligt på pastorsexpeditionerna. Dessutom finns det inte husmodersföreningar inom alla kommuner i landet. Därför blir det endast ett begränsat antal pastorsexpeditioner som kommer att dela ut denna broschyr.

Därtill kommer det att bli beroende av respektive husmodersföreningars ekonomiska resurser om de ha råd att ställa broschyren till förfogande.

Så vill jag också upplysa om, att denna broschyr inte kan fylla det önskemål, som vi ha uppställt i vår motion, nämligen att upplysningsverksamheten på detta område skall utsträckas till alla, som tänka ingå äktenskap.

Till sist har man i Husmodersför-

eningarnas riksförbund själv framhållit, att det är en brist att broschyren inte innehåller någonting om föräldrabalcken. Det tycker man är behövt, att just föräldrarna få barnens rättsliga ställning klar för sig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr FORSBERG: Herr talman! När jag läste denna motion och motivering- en i densamma, ställde jag mig mycket undrande och frågade mig vilka motionärerna kunde vara. Det finns tydligen, sade jag mig, motionärer som tro, att samhället kan stifta lagar på vilket område som helst. Men det finns väl ändå, tänkte jag i mitt stilla sinne, något som heter erfarenhet och brist på erfarenhet hos människorna i detta land. Visst är det, som motionärerna inledningsvis framhålla, ett allvarligt steg att ingå äktenskap, men därifrån och till vad som innefattas i det i motionen framställda yrkandet är det väl ändå ett långt steg!

Man har i motionen alldeles glömt att tala om det, som enligt min mening är det viktigaste, nämligen att det vid ett äktenskaps ingående bör vara fråga om kärlek. Detta är en mycket viktig förutsättning. Jag utgår också ifrån, att när ett par unga människor träffas, så fråga de inte först varandra hur man har det ställt ekonomiskt, innan de komma överens om att gifta sig. Det gör man inte. I stället fortsätta kontrahenterna att träffas, och är man då sams, så tar man det allvarliga steget att gifta sig.

Inte ändras detta förhållande genom att det sticques en broschyr i händerna på vederbörande. Den skulle de i så fall ha fått innan de beslöt sig för att ta det allvarliga steget, inte sedan de väl ha kommit in i eller fram till äktenskapet.

Frågan är hur man skall gå tillväga för att nedbringa antalet skilsmässor.

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

Jag tror, att man skall kunna lyckas med det, åtminstone delvis. Om en man fäster sig vid en kvinna, som inte kan laga mat, så kan den första förutsättningen för ett lyckligt äktenskap inte vara, att maken har reda på vad som står i giftermålsbalken, utan första villkoret är, att hon försöker lära sig att laga god mat. En kokbok kan man därför rekommendera. Lär sig kvinnan att laga mat, så är första förutsättningen för ett lyckligt äktenskap för handen.

Sedan skall man vara vänlig och tillmötesgående mot varandra — inte bara den ena utan båda parterna. Och om sedan samhället kan ordna så, att de unga få en god ekonomi och en trevlig bostad, så kunna motionärerna vara övertygade om att det ordnar sig för de unga.

Men om man trots allt inte kommer överens, vad inträffar då? Jo, man går till en advokat. Jag är nämndeman sedan lång tid tillbaka och vet därför hur det går till inom lyckta dörrar, men det får jag inte tala om här. Men tror någon, att kontrahenterna under mellantiden, alltså när de äro osams, se efter i giftermålsbalken hur man skall gå tillväga för att förebygga osämja? Nej, det är ett antagande, som står på allt för lösa grunder.

En broschyr av här avsett slag kan i sådant fall aldrig bli av någon avgörande betydelse. Jag har ingenting emot att man sprider upplysning i dessa ting — och sådan upplysningsverksamhet bedrives ju också — men man skall inte skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om att få en kommitté tillsatt för att få frågan utredd. Enligt vad jag kan förstå vinner man ingenting på detta. Tvärtom trasslar man bara till problemen ytterligare.

Men om man nu, som motionärerna föreslå, ändå skall trycka en broschyr, som är så trevlig att människor verkligen läsa den, så vill jag komma med ett litet tips, nämligen att man låter herr Dickson skriva texten till den-

samma, och att man sedan vidtalar en god tecknare — t. ex. regeringsorganets herr Sidén, som är mycket duktig — att rita illustrationerna, så att det blir en trevlig broschyr. Skall man sedan också ge barnen något, så rekommenderar jag magister Knutssons »Pelle Svanslös».

Vad beträffar utskottets välvilliga skrivning i detta ärende, så har jag inte kunnat finna annat än att den har gjorts alldeles för välvillig. Slutklämmen däremot, där utskottet yrkar avslag på motionen, tycker jag är bra.

Herr talman! Jag skall inte krångla till denna sak, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ELMÉN: Herr talman! Då herr Forsberg enligt vad jag kan förstå har missuppfattat hela motionen, ber jag att få avstå från ordet.

Herr BENGTTSSON i Halmstad: Herr talman! Det är väl svårt att bestrida, att nästan all upplysningsverksamhet har sitt värde, och jag vill inte heller förneka, att den här föreslagna kan ha en uppgift att fylla, men i nuvarande brydsamma ekonomiska läge är det väl ändå naturligt att vi fråga oss, om vi skola medverka till nya utgifter. Dessa må sedan vara aldrig så obetydliga.

Nu kunna visserligen motionärerna säga, att det här bara är fråga om en utredning och att denna utredning mycket väl kan uppdragas åt en redan befintlig, lämplig myndighet. Jag föreställer mig dock, att motionärerna också så småningom önska få någonting därutöver, och det är i den situationen som jag är rädd att det kommer att kosta mycket pengar, om några bestående resultat skola kunna uppnås av en upplysningskampanj av detta slag.

Låt mig också säga, att om en kommande utredning inte kan hitta uppslag utöver vad motionärerna själva anfört, så fruktar jag att resultatet av upplysningskampanjen blir ganska magert.

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

Det bedrivs redan en viss upplysningsverksamhet kring de problem, som motionärerna vilja ha ytterligare belysta. Utskottet har i sitt utlåtande talat om vad som har åstadkommits på detta område, och utskottet har också sagt ifrån, att det ju går att vidtaga en del åtgärder därutöver utan att staten behöver vidtaga de åtgärder, som motionärerna anse önskvärda.

Det är klart att man alltid kan diskutera hur långt man skall lita till frivilliga krafter — jag tänker här speciellt på det arbete, som nedlägges av de frivilliga bildningsorganisationerna — och hur långt dessa med egna medel skola bidra till en verksamhet av här antytt slag. Men vi måste väl ändå komma ihåg, att årets riksdag har tagit steg för att reducera till den sociala omvårdnaden utgående anslag. Jag tänker här på de fria barnresorna, där majoriteten med utgångspunkt från det ekonomiska läget har förordat en sparsammare linje. Vi ha också, utan att egentligen kunna göra någonting åt saken, fått stillatigande åse hur en rad sociala reformer på grund av penningvärdets fall ha blivit väsentligt försämrade. I ett sådant läge ha vi inte möjlighet att avlasta de frivilliga bildningsorganisationerna och andra liknande organisationer de utgifter, som de ha för en verksamhet likartad den här omdiskuterade, lika litet som vi kunna ge oss in på nya kostnadskrävande områden. Den väsentliga uppgiften för den närmaste framtiden måste väl vara att först och främst inrikta sig på vaktslagning kring de reformer, som redan äro beslutade.

Motionärerna trycka speciellt på lämpligheten av att utge en broschyr om äktenskapets rättsliga konsekvenser. Denna skulle utdelas då kontrahenterna ta ut lysning. Vidare skulle nyblivna föräldrar erhålla en annan broschyr, när den nyfödde infördes i kyrkböckerna. Men jag måste säga, att man kan vara en smula skeptisk mot de resultat,

som skulle kunna nås med en dylik broschyrverksamhet. Låt oss inte helt underkänna allmänhetens kunskaper om de rent allmänna rättsregler, som gälla för äktenskapet, och framför allt inte allmänhetens förmåga att skaffa sig dessa kunskaper, om de verkligen behövas. Det är självklart, att det alltid kan uppstå rättsliga problem i ett äktenskap eller kring barnen, som lekmannen har svårt att reda ut, men jag skulle vilja fråga: Är man så värst mycket hjälpt med en aldrig så välskriven broschyr? Vid skilsmässor, arvsuppgörelser o. d. blir det nog ändå som förut, att man måste söka rättshjälp, och var den hjälpen finns att få står väl ändå klart för de allra flesta. Skulle det tilläventyrs stå oklart för någon, är jag rädd för att den, som har gått så blind genom livet, inte uppmärksammar den saken, även om aldrig så många välskrivna och populärt hållna broschyrer i rättskunskap delas ut. En viss risk ligger väl också däri, att när broschyren en gång skall användas, så finns den inte längre, eller också är den inte längre aktuell ur lagens synpunkt.

Nu vet jag att en del människor, t. ex. fröken Elmén, resonera som så, att en upplysningsverksamhet om äktenskapets rättsliga konsekvenser, insatt på ett tidigt stadium, i många fall skulle kunna förhindra konflikter i ett äktenskap, om den bibringade parterna verklig kännedom om de skyldigheter och rättigheter det äkta ståndet för med sig. Det är för sent, menar fröken Elmén, att börja resonera om dessa saker när skilsmässan är ett faktum, och en förebyggande verksamhet skulle därför ha sin stora betydelse. Jag vill inte förneka, att resonemanget kan ha fog för sig, men jag tror inte man skall överdriva betydelsen av sådan upplysning. Den ökade skilsmässofrekvensen kommer säkerligen inte att påverkas därav. Problemet ligger säkerligen djupare än så.

Till sist vill jag erinra om att 1950

Upplysningsverksamhet rörande de rättsliga konsekvenserna av äktenskap.

års besparingskommitté har framställt önskemål om att anslaget till den sociala upplysningsfilmen efter hand bör bringas att upphöra och att årets riksdag redan har prutat ned det anslag, som tidigare utgått, med inte mindre än 45 000 kronor. Det fanns för övrigt i den frågan en reservation från borgerligt håll, i vilken man ville gå längre än Kungl. Maj:t gjort och ta bort hela anslaget. Då åtminstone jag för min del anser, att den sociala upplysningsfilmen är långt mer betydelsefull i detta sammanhang, menar jag, att det skulle vara inkonsekvent av riksdagen att samtidigt som den skär ned anslaget till den sociala upplysningsfilmen ge sig in på en ny upplysningsverksamhet, om vilken man säkerligen vet mycket litet och som man kan frukta skall nå långt sämre resultat.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Nordkvist m. fl. avgivna, vid utlåtet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nordkvist m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att andra lagutskottets utlåtande nr 25 skulle uppföras främst och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 18—20 sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 19.

Till bordläggning anmälde:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m.; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägningsföretag i Stockholms län;

nr 19, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Mörby 1^a i Danderyds köping, Stockholms län; och

nr 22, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.16 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Hansson i Önnarp, som vid kammarens sammanträde den 4 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt nedan omförmälda, i statsutskottets memorial nr 120 och 121 samt bevillningsutskottets memorial nr 48 och 49 framlagda voteringspropositioner i frågor, däri kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att gemensamma omröstningar över besluten skulle äga rum denna dag, så företogs nu omröstningarna i följande ordning, nämligen:

1:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 120).

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 244, till *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1951/52 anvisa ett anslag av 489 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 260 och II: 244, till *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1951/52 anvisa ett anslag av 507 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 106 Ja och 112 Nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 85 Ja och 59 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster	
eller	106 Ja och 112 Nej,
sammanräkningen visade	191 Ja och 171 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 121).

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 332 och II: 444, I: 333 och II: 443 samt I: 343 och II: 452,

a) besluta, att särskild avgift icke skall uttagas vid fria resor för barn och husmödrar;

b) för budgetåret 1951/52 under femte huvudtiteln anvisa

1) till *Fria resor för barn* ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor;

2) till *Fria resor för husmödrar* ett förslagsanslag av 1 400 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 332 och II: 444, I: 333 och II: 443 samt I: 343 och II: 542,

a) beslutat, att en särskild avgift skall uttagas vid fria barnresor — utom till barnkolonier — samt vid fria resor för husmödrar till enskilda hem i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet föreslagit;

b) för budgetåret 1951/52 under femte huvudtiteln anvisat

1) till *Fria resor för barn* ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor;

2) till *Fria resor för husmödrar* ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 105 Ja och 114 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 71 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster	
eller	105 Ja och 114 Nej,
sammanräkningen visade	176 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 48).

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla den vid bevillningsutskottets betänkande nr 40 fogade reservationen och alltså

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 143, såvitt den-

samma hänvisats till bevillningsutskottet, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning); samt

B) lämna följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 448 av herrar Andrén, Gränebo och Ohlon samt II: 587 av herrar Hedlund i Rådomb, Ohlin och Hjalmarson, såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, motionen I: 381 av herr Bergh, motionen I: 387 av herrar Ola Persson och Öhman, såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet, motionen II: 500 av herr Lundberg, i de delar motionen behandlats i bevillningsutskottets betänkande nr 40, ävensom motionen II: 511 av herrar Pettersson i Ersbacken och Vigelsbo, i vad densamma avser propositionen nr 143, utan åtgärd, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad bevillningsutskottet hemställt i betänkande nr 40 och alltså beslutat att

A) med bifall till de likalydande motionerna I: 448 av herrar Andrén, Gränebo och Ohlon samt II: 587 av herrar Hedlund i Rådomb, Ohlin och Hjalmarson, i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 143, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet; samt

B) lämna följande motioner, nämligen motionen I: 381 av herr Bergh, motionen I: 387 av herrar Ola Persson och Öhman, såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet, motionen II: 500 av herr Lundberg, i de delar motionen behandlats i bevillningsutskottets betänkande nr 40, ävensom motionen II: 511 av herrar Pettersson i Ersbacken och Vigelsbo, i vad densamma avser propositionen nr 143, i den mån de härigenom icke kunna anses besvarade, utan åtgärd.

Sedan efter given varsel kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 108 Ja och 114 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 77 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarrens röster
eller 108 Ja och 114 Nej,
sammanräkningen
visade 185 Ja och 182 Nej,
och hade alltså beslut i denna fråga

blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 49).

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla den vid bevillningsutskottets betänkande nr 41 fogade reservationen och alltså

A) med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 144 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om tillfällig automobils katt med den ändring, att 6 § erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag:

6 §.

Tillfällig automobils katt utgår för helt budgetår med samma belopp som automobils katt för helt kalenderår enligt vad i 5 § förordningen om automobils katt för varje motsvarande fall anges.

Trehjuligt motorfordon skall, oavsett vad om sådant fordon eljest må bliva stadgat, vid tillämpning av denna paragraf anses såsom personautomobil respektive lastautomobil.

samt

B) lämna följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 450 av herrar Ohlon, Andrén och Gränebo samt II: 582 av herrar Hjalmarson, Hedlund i Rådomb och Ohlin, motionen I: 449 av herrar Ola Persson och Helmer Persson, motionen II: 501 av herr Lundberg, motionen II: 511 av herrar Pettersson i Ersbacken och Vigelsbo, i vad densamma avser propositionen nr 144, motionen II: 514 av herr Hall, samt motionen II: 581 av herr Hagberg i Luleå m. fl., utan åtgärd, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Utskottets förslag:

6 §.

Tillfällig automobils katt utgår för helt budgetår med samma belopp som automobils katt för helt kalenderår enligt vad i 5 § förordningen om automobils katt för varje motsvarande fall anges.

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad bevillningsutskottet hemställt i betänkande nr 41 och alltså beslutat att

A) med bifall till de likalydande motionerna I: 450 av herrar Ohlon, Andrén och Gränebo samt II: 582 av herrar Hjalmarson, Hedlund i Rådomb och Ohlin, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 144; samt

B) lämna följande motioner, nämligen motionen I: 449 av herrar Ola Persson och Helmer Persson, motionen II: 501 av herr Lundberg, motionen II: 511 av herrar Pettersson i Ersbacken och Vigelsbo, i vad densamma avser

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

propositionen nr 144, motionen II: 514 av herr Hall samt motionen II: 581 av herr Hagberg i Luleå m. fl., i den mån de härigenom icke kunna anses besvarade, utan åtgärd.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 107 Ja och 114 Nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 77 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster	
eller	107 Ja och 114 Nej,
sammanräkningen	
visade	184 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 50 och 51 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 18, 19 och 22.

§ 4.

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 mars 1951 dagteck-
6 — Andra kammarens protokoll 1951. Nr 18.

nad proposition, nr 194, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga därvid fogade förslag till

1) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;

2) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt

3) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 470, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt

nr 490 av herr *Lundgren*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 603 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl.

I motionerna I: 470 och II: 603, vilka voro likalydande, hade yrkats, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 194».

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag väckts de likalydande motionerna nr 174 i första kammaren av herrar *Ohlon, Andrén* och *Gränebo* och nr 231 i andra kammaren av herrar *Hjalmarson, Hedlund* i Rådomb och *Ohlin*.

I motionerna, som den 30 januari 1951 hänvisats till statsutskottet, hade föreslagits, bland annat, att riksdagen måtte besluta,

»att första tjänstgöringen för värnpliktiga, uttagna till gruppechefer eller motsvarande, skall förlängas med 30 dagar med verkan från och med den (de) åldersklasser, som inrycka till första tjänstgöring våren 1951,

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

att värnpliktiga officerare, underofficerare och underbefäl skola fullgöra tio dagars befälsövning före och i omedelbar anslutning till varje repetitionsövning,

att värnpliktiga gruppchefer av åldersklasserna 1947, 1948 och 1949 skola fullgöra 30 dagars kompletterande utbildning, företrädesvis i anslutning till den befäls- och repetitionsövning, som närmast åligger dem».

Motionerna hade den 25 april 1951 i här berörda delar överlämnats till andra lagutskottet och behandlats i samband med förevarande proposition.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 470 och II: 603 måtte antaga genom förevarande proposition framlagda förslag till

1) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;

2) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt

3) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

B. att motionerna I: 174 och II: 231, så vitt nu vore i fråga, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen I: 490 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Svärd* och fru *Ewerlöf*, utan angivet yrkande; samt

2) av herrar *Hallagård*, *Sunne*, *Wahlund*, *Svärd*, *Jacobsson* i Igelsbo och *Carlsson* i Bakeröd samt fru *Ewerlöf* och fru *Sjöstrand*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. I. att riksdagen med avslag å motionerna I: 470 och II: 603 måtte

1) med förklaring, att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar icke kunnat i oförändrat skick antagas, i anledning av motionerna I: 174 och II: 231, såvitt nu vore i fråga, för sin del antaga av dessa reserveranter framlagt förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar samt om förlängd utbildningstid för vissa värnpliktiga uttagna för underbefälsutbildning;

2) antaga genom förevarande proposition framlagda förslag till

a) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning, samt

b) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

II. att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om de värnpliktigas utbildningstid måtte snarast mera definitivt regleras genom lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

C. att motionen — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *JACOBSSON* i Igelsbo: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet från andra lagutskottet behandlar Kungl. Maj:ts förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar. Då jag jämte en del andra av utskottets ledamöter reserverat mig mot utskottets utlåtande, vill jag med några ord motivera denna reservation.

Då det gäller den föreslagna skyldigheten att fullgöra repetitions- och be-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

redskapsövningar, ävensom förslaget om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövningar, föreligga inga meningsskiljaktheter. När det gäller den viktiga befälskategori, som gruppcheferna utgöra, ha emellertid meningarna inom utskottet gått isär.

I en gemensam motion från de tre partier, som kunna hänföras till den demokratiska oppositionen — högern, bondeförbundet och folkpartiet — har yrkats ett anslag till viss förstärkning av materiel och utrustning, vilken fråga faller under statsutskottets beredning. I denna motion har även frågan om en bättre utbildning för gruppcheferna tagits upp.

I ifrågavarande motion föreslås be- träffande gruppcheferna, att man antingen skall gå den väg, som 1948 års värnpliktskommitté förordade — en utbildning för gruppcheferna på två månader i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen — eller också att endast en månad uttages på detta sätt medan den andra uppdelas på tio dagar före och i omedelbar anslutning till de tre repetitionsövningarna.

Gruppchefernas betydelse som ledare för sina respektive grupper i strid behövs ej vidare framhållas. Den är erkänd av alla. Utskottet framhåller, att frågan om gruppchefernas utbildning vid ett flertal tillfällen under senare år varit föremål för riksdagens prövning och att frågan för närvarande är föremål för utredning. Enligt vad utskottet inhämtat kan utredningens resultat vara att vänta omkring den första september innevarande år. Med hänsyn härtill samt med hänsyn till att de gruppchefer, som inkallas till de krigsförbandsvisa övningarna, komma att erhålla ytterligare utbildning, har utskottet inte velat gå med på en prövning av frågan om ytterligare förlängning av utbildningstiderna för dessa gruppchefer. Likaså har utskottet ej velat förorda den

i motionerna föreslagna kompletterande utbildningen av gruppchefer tillhörande åldersklasserna 1947, 1948 och 1949.

Bl. a. med hänsyn till det allvarliga utrikespolitiska läge, vari vi befinna oss, ha reservanterna ej velat låta sig nöja med detta. Reservanterna föreslår därför, att gruppcheferna tillhörande den årsklass som rycker in i slutet av denna månad erhålla en månads utbildning efter värnpliktstjänstgöringens slut. För den årsklass, som rycker in under 1952, bör en månads utbildning för vederbörande gruppchefer fullgöras före värnpliktstjänstgöringen. Dessutom böra enligt reservanternas mening värnpliktiga, som påbörjat första tjänstgöringen under år 1948 eller år 1949 och som genomgått underbefälsutbildning i anslutning till dem åliggande befäls- och repetitionsövningar, undergå kompletterande underbefälsutbildning under högst 30 dagar. Den årsklass som rycker ut nu i vår har fått en månads förlängd värnpliktstjänstgöring. Även om denna förlängda utbildning icke motsvarar vad som avses med gruppchefsutbildningen, ha reservanterna ej ansett sig böra föreslå ytterligare tjänstgöring av gruppchefer tillhörande dessa värnpliktiga.

Herr talman! Med åberopande av vad jag här anfört tillåter jag mig yrka bifall till den reservation, som är fogad till utlåtandet av herrar Hallagård m. fl.

Häruti instämde herr *Carlsson* i Bakröd.

Fru *EWERLÖF*: Herr talman! Låt mig först säga att jag är medveten om att det kan förefalla ömtåligt att en kvinna begär ordet för att tala i en fråga, som rör värnplikten.

Vi ha ingen kvinnlig värnplikt. Det är inte många av oss som stått med *Kristina Gyllenstierna* och försvarat en

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

stad eller ridit ut med Jeanne d'Arc och kämpat för sitt land. Tillåt mig dock tillägga, herr talman, att jag också är fullt medveten om att kvinnornas insatser inom civilförsvaret äro utomordentligt viktiga, och att jag i min ringa mån vill göra allt vad jag kan för att bidraga till att sprida den uppfattningen.

Låt mig vidare säga, herr talman — jag framhöll det även under remissdebatten — att det borde vara ett kvinnligt krav, ett mödrakrav, att de unga få en så god utbildning som det är möjligt, om det värsta skulle hända. Ända sedan värnpliktstiden skars ned från elva till nio månader har det varit ett krav från högern, att gruppcheferna skulle få en förlängd utbildningstid. Som ett provisorium och i avvaktan på hela värnpliktsfrågans slutliga lösning vill högern därför vara med om att gruppcheferna få en månads förlängd utbildning plus tio dagars befälsutbildning innan de övriga värnpliktiga rycka in. I övrigt tillåter jag mig, herr talman, att hänvisa till den motivering, som förebragts i den av herr Jacobsson i Igelsbo nyss omtalade reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

I reservation nr 1 har jag reserverat mig blankt, och jag ber att med några få ord få motivera densamma. Det gäller frånvaro på grund av arreststraff samt om denna frånvaro bör få inräknas i utbildningstiden. Det är möjligt att frånvaro på grund av arreststraff kan ha mycket skilda anledningar. Men det är väl också ofrånkomligt, att s. k. maskning kan föreligga och att det ligger något orimligt i att en dylik arresttid skall inräknas i utbildningstiden. Det har sagts att det kan föreligga svårigheter med en förlängd tjänstgöringstid på grund härav, men det har också mycket starkt framhållits, att personal till handräckningssysslor sedan de ordinarie värnpliktiga ryckt ut är mycket välbehövlig.

Herr von SETH: Herr talman! I egenkap av motionär vid flera tillfällen i dessa frågor har jag begärt ordet här i dag.

Det utlåtande, som här föreligger, gäller repetitions- och beredskapsövningar, och det finns därför ingen anledning att just nu gå in på värnpliktsutbildningen över huvud taget. Jag anser emellertid, herr talman, att man, när riksdagen nu skall fatta beslut om denna sak, inte kan underlåta att påtala den förhållningstaktik, som här bedrivits från regeringens och särskilt då från försvarsministerns sida. Majoriteten i 1948 års värnpliktskommitté föreslog dock redan på hösten 1948, att gruppchefsutbildningen provisoriskt skulle förlängas två månader för årsklassen 1948, och i sitt slutbetänkande förordade kommittén, att såväl gruppchefer som underofficerselever skulle uttagas vid inskrivningen. Detta bifölls av 1950 års riksdag.

Ur min synpunkt är detta en ytterst viktig fråga, och jag är övertygad om att många ha samma uppfattning. I många fall kan det vara nyttigt och nödvändigt att vänta och se till vilket resultat en utredning kommer, men när det gäller värnpliktsutbildningen, gruppchefsutbildningen och befälsutbildningen över huvud taget kan jag, herr talman, inte annat än beteckna det som mycket anmärkningsvärt, att försvarsministern inför den nuvarande världssituationen förhalat och uppskjutit denna sak. Här tillsattes ju en ny utredning, den s. k. enmansutredningen, och försvarsministern kommer kanske att hänvisa till att detta var nödvändigt. Ledamoten av denna kammare herr Lindholm har varit utredningsman, och utredningen har bebadat att resultatet skall föreligga klart i god tid, så att frågan kan föreläggas 1951 års höstriksdag.

Under remissdebatten, när starka anmärkningar riktades mot försvarsministern på olika områden, förklarade

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

hans excellens statsministern att regeringen var solidarisk med försvarsministern i detta fall. När jag nu påstår att försvarsministern förhalat denna allvarliga fråga på ett sådant sätt, att allvarligt skada kan uppstå därav, så måste jag därmed också rikta min kritik mot regeringen i dess helhet.

Nu har man emellertid kommit fram till detta beslut, och från motståndarhåll skulle man då kunna säga, att vi skola vara tacksamma att så skett. Det är alldeles klart att man får vara tacksam för varje timmes och varje dags utbildning, som de värnpliktiga kunna få ytterligare och som de till befäl uttagna kunna få. När nu detta beslut fattats så sent, har det medfört stora olägenheter, inte bara för utbildningen och för planläggningen av denna utbildning, utan även för de värnpliktiga själva. Detta sena beslut har medfört stora olägenheter för de värnpliktiga. I reservationen på s. 19 påpekas det också, att de värnpliktigas möjligheter att i förväg planera för övergång till civil verksamhet försvårats genom detta sena beslut.

Från militärt håll har det omvittnats, att andan bland de äldre inkallade, som fullgjort dessa repetitions- och beredskapsövningar, varit mycket god. De inse lägets allvar och inse nödvändigheten av att — i en tid när mekaniseringen drivits så långt på alla områden, inte minst på försvarets — människorna lära sig att sköta de vapen, som riksdagen genom stora anslag skaffar fram. Detta äro de värnpliktiga fullt på det klara med, och därför omvittnas det från militärt håll, att förståelsen för dessa beredskapsövningar varit mycket stor. Däremot måste militärerna påpeka, att när en utbildning redan i förväg är planlagd och man sedan får reda på att man skall ha 30 dagars förlängd tid, då är det självklart att man inte tillräckligt kan begagna denna tid på det sätt man kunde ha gjort, om man från början haft klart för sig att man hade

270 + 30 dagar att disponera. Försvarsministern och hela regeringen måste taga på sig anmärkningen för den förhållningstaktik, som här har använts.

Jag vill vid denna punkt även påpeka, att det i krig blir inte bara plutonförband och kompaniförband som få föra striden. Många gånger blir det mindre avdelningar, och då måste gruppcheferna vara väl trimmade för att kunna föregå med gott exempel och kunna ingjuta mod och inte minst en känsla av säkerhet hos dem, som skola utöva krigets hårda och farliga värv. Denna utbildning är av utomordentligt stor betydelse, men när det gäller övningar i högre förband har man inte tid med den. Vid kompaniförband kan det möjligen stå den någon tid till buds men inte högre upp. Det måste vara en mycket allvarlig brist i våra värnpliktigas och vårt befäls utbildning.

Herr talman! Jag har inte någon anledning att upptaga tiden med detta längre, men jag har ansett det så allvarligt och betydelsefullt att jag inte har kunnat undgå att påpeka det. Jag skall inte dra några jämförelser med vad som hänt ute i världen, men jag vill gärna omnämna alla de rapporter om nödvändigheten av vältrimmade värnpliktiga och befäl och hur man därigenom kan nå resultat med betydligt mindre offer än om man har genomsnittligt utbildade människor till sitt förfogande, som ha lämnats av amerikanska och andra befälhavare.

Som föregående talare, fru Ewerlöf, sade är det även ett kvinnointresse, att den värnpliktiga ungdom, som skall fullfölja krigets hårda värv, är ordentligt utbildad och har ett befäl, som kan ingjuta den rätta andan i den. Där har regeringen ett mycket stort ansvar.

Vad jag här har sagt innebär en visserligen i mild form uttalad men dock ganska allvarlig kritik mot herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet.

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 2 av herr Hallagård m. fl.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Ända sedan riksdagen år 1948 beslöt den nuvarande värnpliktstiden har mycket stark kritik riktats däremot, särskilt från den militära expertisen. För min del anslöt jag mig till den kortare utbildningstiden på grund av bl. a. regeringens motiv, som jag ansåg hållbara. Jag fattar det förslag som regeringen nu har framlagt så, att det innebär en kapitulation för kraven på den längre utbildningstiden. Regeringen vill inte öppet vidgå detta, men det är ju tämligen klart, att genom de bestämmelser som nu föreslås kommer en förlängning av utbildningstiden automatiskt att genomföras.

Denna förlängning omfattar inte mindre än 21 årsklasser förutom de framtida årsklasserna. Den innebär, att de fyra äldsta årsklasserna upp till 41 års ålder få en månads repetitionsutbildning jämte beredskapsutbildningen. De nio därpå följande årsklasserna få två månaders och de åtta yngsta årsklasserna tre månaders repetitionsutbildning förutom den som de få vid beredskapstjänstgöring. Kanske mest anmärkningsvärt är förhållandet för de yngre kategorierna, som under kriget fullgjorde sina 450 dagar och kanske dessutom lång beredskapstjänst. De ha i själva verket fått ett löfte om att de inte skulle behöva fullgöra några repetitionsövningar, då den utbildningstid de genomgått jämte beredskapstiden bör kunna räknas som sådana. För dem innebära dessa till synes små justeringar i värnpliktslagen en betydande förlängning av utbildningstiden.

Om regeringen har kommit till den slutsatsen att den utbildningstid, som trädde i kraft år 1949, är otillräcklig, bör den öppet redovisa detta inför riks-

dagen. Den bör redovisa på vilka skäl den i denna fråga har kapitulerat för den militära expertisens krav i stället för att göra en kringgående rörelse och komma med förslag om bestämmelser, som uppenbarligen både lämna utrymme för godtycke och skapa stor osäkerhet hos alla berörda parter i fråga om utbildningstidens faktiska längd.

Regeringen har dessutom föreslagit en ändring av värnpliktslagen, som närmast avser dem som drabbas av sjukdom eller olycksfall under tjänsteutövning. Den bestämmelse som för närvarande gäller är mycket komplicerad och lämnar utrymme för godtycke, men jag kan inte se annat än att det förslag som regeringen nu ställer kommer att skapa ännu större svårigheter på detta område. Det kommer att bli oerhört många tolkningsproblem när det gäller att avgöra var vederbörande har ådragit sig sin skada eller sjukdom. De skäl, som departementschefen anför för denna kategori, kunna i lika hög grad användas för dem som skadats eller ådragit sig sjukdom utan att det har skett direkt under utövning av värnpliktstjänstgöring.

Hela det förslag som har förelagts riksdagen är ett kringgående av huvudsaken. Man kapitulerar utan att klart säga detta. Man genomför en förlängning av utbildningstiden utan att tala om att detta är den faktiska innebörden av förslaget. Detta tycker jag är olämpligt, och med den utgångspunkten yrkar jag avslag på förslaget.

Min andra synpunkt på detta problem har jag utvecklat i andra sammanhang, och jag skall här inte gå in på den i detalj. Men det är uppenbart, att en så betydande förlängning av utbildningstiden som det här faktiskt rör sig om — jag betraktar nämligen de repetitions- och beredskapsövningar man här förbereder och som delvis genomförts genom de nya formerna för repetitionerna som en betydande förlängning av

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

utbildningstiden — komma att få mycket omfattande ekonomiska konsekvenser. Utan att direkt taga ställning till sakfrågan i övrigt, alltså huruvida något har inträffat som nödvändiggör en kortare eller längre värnpliktstid, har jag ansett, att riksdagen inte bör bifalla detta förslag och därför yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till motion II: 603 få yrka avslag på såväl utskottets som reservanternas förslag.

Herr **HELLBACKEN**: Herr talman! Bestämmelserna om frånräknande av avbrott i värnpliktstjänstgöringen och fullgörandet av återstående tjänstgöringstid ha alltid ansetts tillhöra de mest svårbemästrade inom värnpliktslagstiftningen. Man kan nog säga, att reglerna i sin nuvarande utformning äro minst sagt otillfredsställande. Försvarsministern har exemplifierat detta på följande sätt: »En värnpliktig som fullgör första tjänstgöring om 270 dagar drabbas av sjukdom, ådragen utom tjänsten, och blir härigenom urståndssatt att tjänstgöra under 25 dagar. Då detta avbrott icke överstiger en tiondel av tjänstgöringen — 27 dagar — skall avbrottet tillgodoräknas [131 § 1 mom. b) inskrivningsförordningen]. Samme värnpliktige ådömes arrest utan tjänstgöring 20 dagar och undergår straffet. Även detta avbrott skall tillgodoräknas (27 § 3 mom. D. värnpliktslagen). Den värnpliktige har alltså i detta fall kunnat vara frånvarande under icke mindre än tillhoppa 45 dagar, av åtminstone delvis självförvållad orsak, utan att skyldighet inträtt för honom att genom ny tjänst taga igen det förlorade.» Ett sådant resultat kan inte anses vara tillfredsställande.

Denn nu föreslagna ändringen av 27 § 3 mom. värnpliktslagen innebär en lösning av problemen efter i viss mån nya

riktlinjer. Hänsyn har därvid tagits till utbildningen, som har ställts i förgrunden. Som utgångspunkt för resonemang-
et har man tagit de regler, som böra gälla för fullgörande av den tjänstgöringstid som återstår efter avbrottet.

Vad först angår skyldigheten för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar anser utskottet i likhet med departementschefen, att syftet med repetitionsövningarna vid krigsförband skulle delvis förfelas, om inte möjligheter att i ökad utsträckning inkalla även äldre värnpliktiga till dylika övningar bereddes. En översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar är därför fullt påkallad.

Departementschefen har vidare i propositionen framhållit svårigheterna att ange hur och i vad mån skyldighet att fullgöra repetitionsövningar åvilar sådana värnpliktiga, vilkas tjänstgöringsskyldighet regleras av äldre värnpliktslagar och vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t få tillgodoräkna sig beredskapstjänstgöring som fullgjord repetitionsövning. Det är svårigheter som man inte kan komma ifrån och mot vilka man givetvis kan göra vissa erinringar. Utskottet har ansett, att de i propositionen föreslagna bestämmelserna böra bifallas av riksdagen för att man över huvud taget skall kunna få den utbildning som i detta fall är nödvändig.

Under debatten i dag har det framförts olika synpunkter. Från högerhåll har man åberopat högerns motion i första rond, om jag får använda det uttrycket, för att sedermera förklara sig villig att gå med på bondeförbundets och folkpartiets reservation. En talare har klandrat försvarsministern för att vikten av gruppchefsutbildningen inte tillräckligt beaktats. Från högerhåll sade man, att man framför allt strävade efter att tillgodose den större erfarenhet på detta område, som befäl och man-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

skap skulle få genom den högre utbildningen. Talaren närmast före mig har inte bara klandrat den kungliga propositionen i denna del, utan han har också förklarat, att detta vore en inkörsport till en längre utbildning. Herr Hagberg i Luleå borde beakta, att om man jämför med värnpliktstjänstgöringen i andra länder i Europa och även en del där utanför är Sverige bland de länder som ha den lägsta utbildningstiden. Även om man skulle ha önskat, att den pågående utredningen hade slutförts innan propositionen framlagts, har utskottet ansett, att det i det läge vari vi nu befinna oss är önskvärt att någonting göres. Utskottet har inte kunnat finna annat än att det förslag som här har framlagts av Kungl. Maj:t genom försvarsminister Vougt borde bifallas av riksdagen.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Herr von Seth sade för en stund sedan, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har förhalat frågan om gruppchefsutbildningen. Jag vill inte att det yttrandet skall stå oemotsagt i protokollet. Försvarsministern har inte förhalat denna fråga.

Man hade tidigare vid inskrivningarna — innan vi genomförde omläggningen alltså — i samband med de prov som de värnpliktiga då avlade givit dem ett löfte att de inte skulle få någon förlängd utbildning. Man ville därmed gardera sig för att få ett så fullödigt uttryck som möjligt för deras prestationsförmåga vid proven. Det löftet ansågs vara bindande. Centrala värnpliktsbyrån förklarade, att om vi företoge en ändring av värnpliktstiden kunde det betraktas som ett klart löftesbrott. Vid ett samtal som jag hade med den officer, som leder utbildningen inom den svenska armén, godkände denne detta

resonemang. Vi voro fullständigt överens om att löftet skulle infrias.

Vi ha tidigare här i riksdagen diskuterat spörsmålet, och vi ha då varit överens om att den nya utbildningen skall tillämpas från och med år 1952. Dessförinnan skulle dels i god tid framläggas ett förslag till riksdagen med mitt alternativ och dels oppositionen ha möjlighet att föra fram 1948 års värnpliktsutrednings förslag i debatten. Vi skulle då få möjlighet att pröva frågan ur alla synpunkter och slutligen kunna taga ställning till den.

Man har i dag åberopat 1948 års värnpliktsutrednings förslag. Efter de studier jag har bedrivit på detta område det sista året kan jag säga, att jag tror knappast, att man med någon större styrka kan åberopa detta. Jag var själv ledamot av utredningen. Denna såg endast produkten, den »färdiga» gruppchefen, men följde inte kontinuerligt utbildningen. Jag har ansett det nödvändigt, att man i första hand studerar hur utbildningstiden användes och att man ur pedagogiska och andra synpunkter försöker få ett något så när hyggligt grepp på hela problemet. Därför har jag med tillstånd från statsrådet och chefen för försvarsdepartementet fått tillsätta en studiegrupp, som har följt utbildningen från den 1 juni förra året till den dag i år, då de värnpliktiga ryckte ut. Resultatet av ett sådant praktiskt studium måste bli väsentligt värdefullare än det man kan komma fram till vid ett skrivbord.

Studiegruppen har varit sammansatt av en major med mycket stor erfarenhet av trupputbildning — han har bl. a. varit lärare vid krigsskolan — samt en lärare och handledare i praktisk pedagogik vid seminariet i Lund. Objektiviteten och sakkunskapen ha således ur alla synpunkter varit representerade vid dessa studier. Nu blev det ju en månads förlängning av värnpliktstjänstgöringen, och studiegruppen måste gi-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

vetvis följa även denna. Detta har också bidragit till att med motsvarande tid försena utredningens slutförande.

Om jag nu skall säga något om de ting, som jag anser vara relativt klara, och dem som äro föremål för ytterligare prövning, kanske jag först och främst skall peka på något som frapperat mig, och det är den omständigheten, att i dag finnas inga egentliga utbildningsbestämmelser för gruppcheferna. Det är ganska anmärkningsvärt att man i regel överlämnar åt de olika regementena att själva handlägga detta spörsmål. När man studerar utbildningsresultatet kan man också konstatera, att det har nåtts rätt varierande resultat. Så mycket är klart att hela utbildningen måste omläggas, om man över huvud taget skall få godtagbara gruppchefer.

Jag har konstaterat att för närvarande tillämpas i huvudsak två system: antingen använder man det systemet, att man på kompaniet har en s. k. A-pluton, d. v. s. gruppchefelever, plus ett par plutoner värnpliktiga i allmänhet. I vissa fall har man använt det systemet, att de till gruppchefsutbildning uttagna ha varit insatta i plutoner med värnpliktiga i allmänhet. Man har då haft en kombination av exempelvis nio gruppchefelever och ett tjugotal värnpliktiga i allmänhet i samma pluton. I dessa plutoner har praktiskt taget ingen som helst gruppchefsutbildning förekommit. Detta har samband med svårigheten att driva två utbildningslinjer inom plutonens ram, och det har samband med den befälsbrist som råder.

När jag exempelvis vid ett regemente fann, att plutonbefälet bestod av en sergeant och en furir — sammansättningen i plutonen var nio gruppchefelever och 23 värnpliktiga i allmänhet — frågade jag omedelbart underofficeren, hur han hade gruppchefsutbildningen organiserad. Han erkände då öppenlydligt, att på grund av befälsläget hade han ingen möjlighet att ge-

nomföra en egentlig gruppchefsutbildning. Befälet på en pluton skall ju vara officer, underofficer och fyra furirer. Om det då blir bara en underofficer och en furir, förstår var och en i denna kammare att det inte kan bli särdeles mycket bevänt med den s. k. gruppchefsutbildningen i den plutonen.

Det är en annan sak som jag också konstaterat under detta utbildningsskede, och det är, att i den mån en gruppchefelev har sett hur en gruppchef skall uppträda i gruppen, tillhör detta rena undantagen. Man har aldrig fått den förebild, som är nödvändig för att man själv skall kunna fullgöra en sådan funktion. Jag har vidare på de regementen, där man haft utbildningen delad i A-pluton och pluton för värnpliktiga i allmänhet, kunnat konstatera, att i de utbildningsskeden som finnas har i regel A-plutonen varit färdig med sin utbildning omkring en vecka före de värnpliktiga i allmänhet; ett utbildningsskede omfattar i allmänhet sex veckor. Den vecka A-plutonen varit före de andra har inte nyttjats till någon ytterligare utbildning, utan den har i stort sett varit förlorad tid, och det är alldeles uppenbart att man på den vägen förlorar rätt mycket utbildningstid och möjlighet att ge gruppcheferna en bättre utbildning.

Hela den organisation som nu är har lett mig till den slutsatsen, att man nog måste lägga om själva utbildningsmetoden. Vi måste gå tillbaka till det gamla s. k. befälskompaniet. Vi måste ge gruppcheferna en sammanhängande, verklig gruppchefsutbildning, och jag skulle tro att den tidsperiod man behöver — jag säger det utan att nu binda mig på något sätt i fråga om tiden — rör sig om ca sju månaders sammanhängande gruppchefsutbildning på ett speciellt befälskompani.

Nu har det varit vissa problem som mött i samband med detta. Det har varit befälsproblemet, som spelar rätt

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

stor roll. De s. k. plutoncheferna ha varit ute och fullgjort sin befälstjänstgöring under de två första månaderna av utbildningen. Jag tror för min del att den linjen inte heller är riktigt hållbar därför att de skola ju utbildas till truppleddare och icke till trupputbildare. Jag anser därför att man bör flytta deras trupptjänstgöring från det första skedet, alltså den enskilda utbildningen, till det skede då man börjar den egentliga trupputbildningen i förbandet. Om man flyttar över denna tjänstgöring dit, betyder det att den grupp, som nu inte får någon egentlig utbildning i befälsföring, får tillfälle att utbildas mera för den uppgift den är ämnad för samtidigt som man löser ett befälsproblem på detta stadium. Jag tror också det skulle ge betydligt större stadga åt gruppens utbildning, om den i spetsen för sig fick någon, som fått något mer utbildning än dess medlemmar i övrigt själva fått, och i det läget vore det lämpligt att utnyttja plutonchefeleverna för denna uppgift. På den vägen löser man det problemet.

Man måste, när man diskuterar dessa problem, komma ihåg att utbildningen inte sker för att ge fredsorganisationen folk, utan att det är för krigsorganisationen som vi utbilda dessa män. Därför måste vi i all utbildning fråga oss: Vad är det som för krigsorganisationen ger det effektivaste resultatet? Det är då jag kommit till den slutsatsen, att man nog måste lägga om hela utbildningen och försöka få befälskompanier, på vilka man sätter verkligt rutinerat befäl till utbildningen. På det sättet skola vi kunna få fram fullt godtagbara gruppchefer. Sedan böra de placeras ut som gruppchefer vid förbandsutbildningen under den återstående delen av utbildningstiden. Också på den punkten tror jag det finns anledning till anmärkning emot det system som nu råder.

De värnpliktigas utbildning bör av-

slutas med en toppunkt. Under de sista dagarna av deras tjänstgöring bör man med andra ord ordna en större samövning med värnpliktiga än inom kompanis eller bataljons ram. Jag tror att det är nödvändigt att man här försöker, om inte med manövrer i större skala så dock i mindre med de värnpliktiga, som då under fältmässiga förhållanden kunna få avlägga prov på de kunskaper de skaffat sig under värnpliktsutbildningen. Därigenom slutar alltså det hela med en toppunkt, varigenom pojkarne känna att de verkligen ha gjort rätt för sig.

När man sedan tittar en smula på utbildningen i övrigt, finns det i den nuvarande värnpliktsutbildningen en hel del »luft», som man säkerligen utan större tvekan kan ta bort. Det är ganska regelmässigt att man på de flesta regementen har något som kallas för inre tjänst varje lördag. Vari består denna inre tjänst? Den består i att de värnpliktiga putsa dels sina handvapen och dels sina skor. Sedan klär man om och tar bussen hem vid halv elva- eller elvtiden. På det sättet gå de flesta lördagar under utbildningen förlorade. Jag tror att vi måste lägga in en reell övning på åtminstone tre timmar varje lördag. Det finns i alla fall 36 lördagar under utbildningsperioden, och där har man alltså en väsentlig vinst att göra.

Det finns ett annat problem som jag har mött och som jag också tror att man får ta upp allvarligt, nämligen det permissionssystem som nu tillämpas. Jag har diskuterat saken ganska ingående med ett betydande antal regementschefer. Detta system innebär att pojkarne ha tjänstledigt till kl. 24 varje kväll — på lördagen få de ju permission från kl. 10.30 eller 11 fm. till måndag morgon.

Vad har detta lett till för resultat? Man har gjort en studie vid I 1 här utanför Stockholm, varvid man kommit till det resultatet, att pojkarne sova

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

i genomsnitt $5\frac{1}{2}$ timmar per dygn. Jag måste säga mig, att få de inte sova mer än $5\frac{1}{2}$ timmar per dygn i genomsnitt, måste det vara rätt svårt för dem att tillgodogöra sig de kunskaper som bjudas. Därför tror jag att man får lov att vara litet strängare och i någon mån begränsa den där ledigheten, som förekommit och väl kommer att förekomma så länge som vi tillämpa det systemet, att man på måndag morgon ibland måste kommendera hela kompanier in för att sova. Användes utbildningstiden på det sättet, är det självklart att resultatet blir därefter. Det är därför jag har tvingats att något studera även detta problem, och jag tror som sagt att här måste vidtagas åtgärder.

Också en hel rad andra ting, som vi observerat under dessa studier, komma sannolikt att bli föremål för vissa rationaliseringar i fråga om utbildningen. Den studiegrupp, som jag har haft till mitt förfogande, är för närvarande samsatt med att bearbeta studiematerialet. Som en komplettering av de erfarenheter vi själva gjort ha vi sänt ut inte mindre än 800 frågeformulär till utbildningsbefäl av alla grader. Det är vissa ting som vi observerat, och vi vilja från utbildningsbefälets sida försöka få en så objektiv bild som möjligt av detta spörsmål. Jag tror det är skäl i att man i högerlägret lugnar sig litet tills vi fått alla papper på bordet, så att vi kunna presentera programmet.

Det finns ett annat område som jag också sett rätt mycket på och som jag kan säga att jag tagit en relativt definitiv ställning till: det gäller repetitionsövningarna, och det gäller fördelningen av utbildningstiden. Det är ju så att när man meddelar utbildning, när man efter en viss tid en mättnadsprocess, varefter det behövs någon tid för att smälta det hela. Det är härvidlag jag kommit till det resultatet, att det kanske är riktigare att vi anordna ännu ett repetitionsmöte utöver de tre, som nu

förekomma. För närvarande gör man tre repetitionsmöten om 30 dagar, tillsammans 90 dagar. Om man lägger till tio dagar och gör fyra repetitionsmöten om 25 dagar, är jag övertygad om att man under dessa fyra repetitionsmöten skulle kunna få fram ett utbildningsvärde, som svarar emot fyra månaders utbildning. Ty om man gör en reduktion av de nuvarande repetitionsmötena med fem dagar — alltså från 30 dagar till 25 — tror jag inte alls att man därmed äventyrar utbildningsresultatet.

Något som har samband med dessa spörsmål är att befälet, inte bara de värnpliktiga utan befäl av alla grader, har ett behov av att föra trupp i fält. Om man inte lägger in tillräckligt med repetitionsövningar utan koncentrerar allt till utbildningsstadiet, föreligger det risk för att hela vår befälskår stelnar och blir ett slags utbildningsrobotar, som komma bort från den verkliga uppgift de ha i krigsorganisationen. Jag tror att det är ett ganska allvarligt problem i den svenska armén i dag, och därför kommer jag för min del säkerligen att föreslå en omläggning från tre till fyra repetitionsmöten.

Då det gäller de tio dagar, som behandlas i denna proposition, har jag i ett tidigt skede börjat undersöka detta spörsmål. Jag kom relativt snart till den uppfattningen, att det kunde vara av väsentligt värde att man inkallade gruppcheferna några dagar tidigare, framför allt ur den synpunkten att de skulle få tillfälle att gå igenom det utbildningsprogram, som skall tillämpas under repetitionsmötet. Ty som det nu är ställer man gruppcheferna parallellt med de värnpliktiga i allmänhet inför uppgiften. Man har ingen möjlighet att i förväg planera övningar för att på så sätt skapa större möjlighet för sig själv att på ett effektivt sätt genomföra uppgiften. Vi få komma ihåg, att det här hela tiden gäller utbildning, och då bör man — om man nu betraktar gruppche-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

fen som ett befäl — ta med också honom när det gäller att ge befälet orientering om de olika ting som man skall syssla med, så att han på ett helt annat sätt än för närvarande kopplas in i de uppgifter han skall föreläggas.

Sedan jag någon tid sysslat med detta problem framförde chefen för armén det förslaget såsom sitt och tillstyrkte alltså därmed den linje jag var inne på, och jag har givetvis heller ingenting att erinra mot den proposition som nu har framlagts. Det är möjligt att man i någon mån får justera den senare, när vi fått mera erfarenhet av hur detta bäst skall tillämpas i praktiken.

Herr talman! Jag har med detta velat framhålla att gruppchefsproblemet inte är fullt så enkelt som oppositionen föreställer sig. Det är tyvärr så, att det föreligger betydande brister därvidlag, men dessa betydande brister ha inte huvudsakligen samband med utbildningstidens längd, utan de ha väsentligen samband med det sätt, varpå utbildningen meddelas. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr STAHL: Herr talman! Säkert är det många ledamöter av kammaren, som äro intresserade av denna fråga om gruppchefsutbildningen och mycket tacksamma för det här referatet av den Lindholmska enmanskommitténs blivande betänkande, enligt den senaste uppgiften att emotse i september. Givetvis är det också angeläget att herr Lindholm undervisar oss i detaljerna, hur man lämpligen skall gå till väga vid planläggningen av gruppchefsutbildningen vid de militära förbanden.

En viktigare uppgift för herr Lindholm vore dock enligt min och, som jag tror, mångas uppfattning att se till, att detta betänkande blir färdigt. Ty om något är en olycka för den personella beredskapen under nuvarande

spända förhållanden så är det detta, att vi icke få klarhet i fråga om utbildningstiden och att departementschefen kan — med ett visst fog — skjuta denna viktiga fråga ifrån sig under åberopande att den Lindholmska utredningen inte är klar.

Vi ha, som kammarens ärade ledamöter veta, ett ganska bestämt besked, hur även gruppchefsutbildningen skall ordnas, nämligen från 1948 års värnpliktskommitté. Men eftersom det var så att herr Lindholm hade en avvikande mening, ansåg sig departementschefen inte kunna lägga de övriga ledamöternas uttalanden till grund för några åtgärder, utan det hela lades i fortsättningen över på denna Lindholmska enmansutredning, som artat sig att bli något slags mer eller mindre permanent institution. Det senaste beskedet är nu att betänkandet skall komma i september, och jag hoppas, att detta löfte också skall infrias.

Jag vill emellertid säga, att lika litet som herr Lindholm nu kan binda sig och ta ställning, lika litet kunna vi inom oppositionen anse det vara lyckligt, att denna viktiga fråga om gruppchefsutbildningen på detta sätt skjutes på framtiden. Jag har inte gått något djupare i skrifterna, men jag har i alla fall sett en smula på departementschefens uttalanden i denna fråga. Jag kan erinra kammarens ledamöter därom, att för ungefär ett år sedan förde vi en debatt här i kammaren, då departementschefen åberopade en anonym auktoritet som hade sagt, att det svenska utbildningssystemet var det bästa i världen. Departementschefen kröp bakom detta uttalande och underlät att ta ställning. I höstas hade försvarsministern, som är en älskvärd man och gärna vill gå alla till mötes, även oppositionen, i någon mån ändrat sin inställning. Jag läser ur ett uttalande som han gjorde lördagen den 9 december 1950 här i kammaren, att han uttryckte sin upp-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

fattning om övningstiden med ordragrant följande ord:

»Jag kan i varje fall icke finna att detta på något sätt skulle bevisa, att man vinner ett bättre resultat, om utbildningen omfattar längre tid.»

Jag vill tacksamt notera att försvarsministern sedermera har kommit litet närmare vad som i denna sak väl ändå måste anses fastslaget och resonligt, nämligen att med en utökning av tid vinner man bättre resultat. Och nu ha vi ju framför oss det förslag, som andra lagutskottet tagit ställning till, om en utökning av gruppchefernas utbildning.

Jag vill emellertid påpeka, att från ansvarigt militärt håll har man ingen gång kunnat godta den utbildningstid, som regeringen här har föreslagit. Alltsedan övningstiden skars ned har man från arméledningens sida bestämt gjort gällande, att denna niomånadersutbildning — även med den komplettering det här är fråga om — inte skulle vara tillräcklig. Jag skall inte uppta tiden med detta, men jag skulle kunna ange hur man konsekvent i olika remissyttranden till regeringen och likaså i utbildningsrapporter slagit fast, att det mått av utbildning, som departementschefen och andra lagutskottets majoritet här vilja ge gruppcheferna, är otillräckligt. Detta är faktum. Jag vill framhålla, att så sent som i rapporten den 15 februari 1951 om de våren 1950 fullgjorda repetitionsövningarna konstaterades, att nio månader var en för kort tid för att ge gruppcheferna en tillfredsställande utbildning och att det var särskilt betydelsefullt att utbildningstiden just för gruppcheferna förlängdes. Därvid gick arméchefen in på den tanke, som vidareförts i den trepartimotion som här föreligger, nämligen att man skulle kunna tänka sig en förlängning med dels en månad i anslutning till den första utbildningen, dels också tre tiodagarsperioder i anslutning till var och en av repetitionsövningarna.

Vad angår det förslag, som departementschefen nu sträckt sig till att lägga fram, äro vi naturligtvis tacksamma för att departementschefen kommit dithän — det vill jag inte på något sätt bestrida, ty det är bättre än ingenting — men det kan inte ur några synpunkter anses betryggande om någonting skulle hända och vi skulle nödgas skicka ut vårt folk med denna utbildning. De som få ta ansvaret för detta äro departementschefen och den riksdagsmajoritet, som följer honom, men inte de militära myndigheterna och inte den opposition, som gång efter annan och år efter år hävdad, att här behövs en bättre utbildning.

Jag vill, herr talman, tillägga, att det ju ändå är så, att detta inte enbart är en börda för de värnpliktiga, utan det är också, såsom det står i något avsnitt i reservanternas framställning i utskottsutlåtandet, faktiskt en medborgerlig rätt för de pojkar, som skola fullgöra sin värnplikt, att de få en sådan utbildning och ha sådana ledare inte minst inom de små förbanden, att de för det första besitta sådan skicklighet, att de känna sig behärska situationen, och för det andra kunna gå ut under sådana ledare, att de kunna känna en viss grad av trygghet. Jag tycker att det är ett ganska tungt och allvarligt ansvar, som i detta fall vilar i första hand på departementschefen, och jag tror det varit riktigare och klokare om han nu tagit steget fullt ut.

Nu hänvisar försvarsministern naturligtvis till den Lindholmska utredningen och att, eftersom den inte är klar, man inte kan ta ställning till frågan. Jag skall inte ge mig in på någon slags exeges av herr Lindholms uttalande här, men uppenbart är, att sedan herr Lindholm fördjupat sig i gruppchefsutbildningens problem har han fått en annan syn på frågan än han tidigare deklarerat här i kammaren. Och det skulle inte förvåna mig, om

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

det kommer att visa sig, att departementschefen lika gärna kunde ha litat på de militära myndigheternas omdöme som på det omdöme, som herr Lindholm så småningom kommer att ha. När herr Lindholms enmansutredning fullgjort sin remissvandring och kommer tillbaka och granskas, då tror jag nog, att det som finns kvar av saktighet att ta fasta på inte kommer att skilja sig mycket ifrån de rekommendationer, som de militära myndigheterna hela tiden gjort. Om man följt dessa och om departementschefen i år följt linjen en månad plus 3 gånger 10 dagar, vilket — jag påminner därom — är den linje som arméledningen framfört och som har presenterats, inte som herr Hellbacken sade i en högerpartimotion utan i en trepartimotion, som väcktes vid riksdagens början, då hade departementschefen säkerligen kommit på en linje, som inte kommer att ligga långt från vad som kan bli den sakliga återstoden av herr Lindholms betänkande, när detta äntligen kommer fram. Dessutom hade försvarsministern då varit på säker mark.

Jag måste alltså dra den slutsatsen, herr talman, att i det förslag, som vi här ha att ta ställning till, är det enda inte bara politiskt och sakligt riktiga utan även för de värnpliktiga själva bästa alternativet att gå på den reservation, som här bygger på trepartimotionen, och jag ber, herr talman, att med stöd av vad jag här anfört få yrka bifall till denna reservation.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Ståhl sade att den viktigaste uppgiften för mig var att få betänkandet färdigt. Det är alldeles riktigt, herr Ståhl. Jag tänker hålla min del av uppgörelsen och ha betänkandet färdigt i sådan tid, att det blir möjligt att ta ställning såväl till detta som till 1948 års värnpliktskommittés förslag

samtidigt och det vid en sådan tidpunkt, att det inte blir någon tidsspillan innan något av dessa förslag kan tillämpas i praktiken. Herr Ståhl kan nog känna sig lugn på den punkten. Om herr Ståhl kan känna sig lugn beträffande sin andel av den uppgörelse vi haft om tidpunkten skall jag inte yttra mig om, men skulle det vara så att man gör upp om en sak först och sedan springer ifrån den, är det sista gången jag gör upp med herrarna.

Sedan var det ett uttalande av herr Ståhl, i vilken han sade, att 1948 års värnpliktskommitté har gjort ett bestämt uttalande om hur utbildningen skall verkställas. Detta är fullständigt felaktigt, herr Ståhl. 1948 års värnpliktskommitté har föreslagit, att gruppchefsutbildningen skall förlängas med två månader, men den har icke skissat några som helst riktlinjer för hur gruppchefsutbildningen skall bedrivas. Och varför? Jo, helt enkelt därför att 1948 års värnpliktskommitté bara studerade produkten men aldrig gruppchefsutbildningen i löpande följd, så att den över huvud taget kunde yttra sig om den saken.

Sedan var det ett uttalande till av herr Ståhl, som jag skulle vilja säga några ord om. Herr Ståhl sade, att 1950 års repetitionsövningar gävo klart belägg för att en nio månaders utbildningstid var för kort. Herr Ståhl, det finns ingen skillnad på de gruppchefer, som hade elva eller nio månaders utbildning vid 1950 års repetitionsövningar. Jag tog ett ordentligt studium på samtliga de gruppchefer, som deltog i smålandsmanövern det året, och där fanns det gruppchefer med såväl nio som elva månaders utbildning. Om herr Ståhl studerar den rapport, som avgivits från annat håll, skall han finna att även den 11 månaders gruppchefsutbildade hade brister och att detta måste äga sammanhang med ett annat problem än utbildningstidens längd,

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

nämligen om hur utbildningen bedrivits. Det är detta sista spørsmål som är det väsentliga i dagens debatt, men det springer oppositionen fullständigt förbi.

Beträffande herr Ståhls tal om ansvaret är det väl så, att vi få ta det ansvar som åvilar oss. Jag tror att vi lugnt kunna ta det.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få svara på herr Lindholms punkter men i motsatt ordning.

Först ber jag då att få göra honom uppmärksam på att jag inte uttalat mig om resultatet vid 1950 års repetitionsövningar, ty det har jag ingen kompetens till. Vad jag gjorde, herr Lindholm, var att jag återopade chefens för armén uttalande den 5 februari 1951 om dessa repetitionsövningar, där han konstaterade att utbildningen för gruppcheferna var otillräcklig. Mot detta ställer nu herr Lindholm sina studier. Vi ha ju många gånger hört talas om herr Lindholms studier i dessa fall, och vi äro djupt intresserade av dessa tydliga ytterst sakkunniga studier. Men herr Lindholm får förlåta, om den, som inte sysslar med specialstudier i detta ämne, möjligen tillmäter arméchefens uppfattning större betydelse än resultaten av herr Lindholms studier.

Vad sedan den andra punkten beträffar om 1948 års värnpliktskommitté så var jag inte ledamot av denna, och därför vill jag inte fälla något omdöme om vad som därvidlag passerade. Jag konstaterar bara, att herr Lindholm här totalt underkände sina kolleger i 1948 års kommitté — för vilken gång i ordningen vet jag inte. Det tycks vara en välsignelse för vårt försvar att vi fick den Lindholmska enmansutredningen, som kan klara ut alla försyndelser, som enligt herr Lindholm vidlåda 1948 års värnpliktsutredning. Men vi andra, som känna de övriga ledamöterna av denna

kommitté, tror jag inte äro färdiga att instämma i dessa kategoriska förkastelser, som herr Lindholm så många gånger här framslungat.

Vad slutligen beträffar detta med tidsspillan får väl ändå herr Lindholm förstå, att när världsläget har ingått i ett akut tillstånd, som fyller inte bara oss själva utan alla folk i världen med oro, kan det väl ändå få diskuteras, om det inte är viktigare att någonting göres än att herr Lindholm skall hålla den tid, som han lovat beträffande sin enmansutredning. Jag vill inte säga något illa om herr Lindholm, men jag tycker nog, att han överdimensionerar sin enmansutrednings betydelse, då han anser att det är viktigare att den fullföljes än att landet är berett om någonting skulle hända.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara fästa herr Ståhls uppmärksamhet på att arméchefens uttalande gällde inte bara de nio månadersutbildade gruppcheferna utan även de elvamånadersutbildade. Det fanns nämligen ingen egentlig skillnad på dem, när det gällde att fullgöra uppgifterna i fält. Det var den sidan av saken.

Sedan säger herr Ståhl, att det är inte bara fråga om att hålla tiden utan också fråga om att någonting göres. Utav det uttalandet kan jag inte dra mer än en slutsats, nämligen den att det fullständigt förbigått herr Ståhl, att en hel del årsklasser för närvarande inkallas i ett kedjesystem för repetitionsövningar. Kan man verkligen när sådant händer påstå, att ingenting göres i detta land? Är det inte, herr Ståhl, att ta munnen litet för full med stora ord, när man har så liten täckning för dem?

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Beträffande först frågan om gruppcheferna med elva månaders utbildning vill jag säga, att det är natur-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ligtvis fullkomligt riktigt, att om dem gäller samma generella omdöme som för de andra. Herr Lindholms egen uppdragsgivare, departementschefen, har ju stått upprepat gånger här i kammaren och nu senast under de sista veckorna och sagt, att dessa gruppchefer och dessa värnpliktiga i första hand behöva repetitionsövningar, därför att de inte fått del av utbildningen i de modernaste vapnen.

Vad sedan beträffar talet om att ingenting gjorts i detta avseende, har jag icke sagt något sådant, herr Lindholm. Men jag har sagt, att ingenting gjorts beträffande gruppcheferna. Vi ha flera åldersklasser av gruppchefer, som inte fått den utbildning som de skulle ha haft. Jag vidhåller, herr talman, att om dessa gruppchefer fått den utbildning, som inte minst de ansvariga militära myndigheterna velat ge dem, hade vi haft ett annat beredskapsläge inom den svenska armén än vi för närvarande ha. Och vad vi behöva i orostider som dessa är beredskap.

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Herr Lindholm i Sandviken har redan tidigare här i kammaren — det är inte första gången i dag — klargjort, att han håller på med en epokgörande utredning, som skall vända ett blad i det svenska försvarsväsendets historia. Han har också förut avslöjat vissa delar av det blivande betänkandet, och han har här i dag låtit oss få ta del av den senaste etappen i hans utredningsarbete. Jag får, herr talman, säga, att det är något högst ovanligt, att ett kommittébetänkande redovisas på detta sätt etappvis i den svenska riksdagen. Låt oss vänta tills herr Lindholm blivit helt färdig med sitt betänkande, innan vi ta upp det till diskussion. Sedan får väl detta betänkande i vanlig ordning skickas på remiss till de militära myndigheterna. Och även om man inte skulle

kunna tro det, när man hör herr Lindholm tala, kan det ju tänkas, att de fackmän, som ägnat hela sitt liv åt studiet av försvarsproblemet, kunna ha något bidrag av värde att ge även då det gäller frågan om en lösning av gruppchefsutbildningen.

Det är emellertid, herr talman, alldeles orimligt, att vi i avvaktan på det Lindholmska betänkandet inte skulle göra allt vad som i nuvarande läge står i vår förmåga för att tillgodogöra oss inte bara våra egna erfarenheter — det kanske vi inte alldeles sakna förmåga till även utan herr Lindholms medverkan — utan även de krigserfarenheter utifrån, vilka klart och otvetydigt understrukit nödvändigheten av en tillräcklig utbildning åt både gruppchefer och andra föregångsmän. Det är ju denna tankegång, som ligger bakom den borgerliga försvarsmotionen.

Jag vill bara i förbigående också säga ett ord till herr Lindholm, när han påpekade att erfarenheten visat, att de gruppchefer som fått elva månaders utbildning inte voro bättre än de andra. De visade upp lika stora brister som de gruppchefer, som hade nio månaders utbildning. Låt oss vänta med att yttra oss om den saken, tills vi fått frågan bedömd från sakkunnigt håll. Jag tror emellertid att herr Lindholm delvis har rätt. Erfarenheterna visa, att det var en hel hel av dessa gruppchefer med elva månaders utbildning, som inte fyllde måttet. Detta kan emellertid inte vara något motiv för eller utgöra något stöd för den ståndpunkt, som försvarsministern tidigare intagit när det gällt gruppchefsutbildningen. Vad som inträffat visar helt enkelt, att det är två ting som behövas, nämligen dels en effektiv utbildning efter så moderna metoder som möjligt och dels att utbildningen skall få verka under tillräckligt lång tid för att kunna ge avsett resultat. Därvidlag tror jag att ingenting kommer att ändra det omdöme, som tidigare avgivits av

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

erfarna fackmän, nämligen att man måste hålla sig inom elvamånadersramen för att kunna uppnå ett tillfredsställande resultat.

Frågan om gruppchefsutbildningen utgör ju en del av det stora försvars-komplex, som kommer att prövas här i kammaren om någon vecka. På sistone har uppenbarligen en skärpning inträtt i den demokratiska världen i bedömningen av det utrikespolitiska läget. Detta har framgått av den aktuella diskussionen kring Koreakriget, av kommentarerna över händelserna i Persien och av de upplysningar, som lämnats från överläggningarna i Paris mellan utrikesministrarnas ställföreträdare o. s. v. En påminnelse om att även vi befinna oss i ett område, där spänningslinjerna mötas, ha vi ju fått genom vad som i dagarna inträffat på Island. Den omständigheten att Island inom atlantpaktssystemets ram redan nu mottar amerikanska bastrupper är självfallet ett uttryck för den oro, varmed man sett på situationens utveckling. Och denna omständighet vittnar också mycket starkt om hur intensivt man uppfattat behovet av en omedelbar försvarsberedskap.

Mot bakgrunden av detta allvarliga utrikespolitiska läge framstår önskvärdheten av samling i försvarsfrågan angelägnare än någonsin i vårt land, som ju står och vill stå utanför militära stormaktsallianser. Tiden för en demokratisk samverkan över hela linjen i fråga om försvarsfrågornas behandling i riksdagen behöver inte ännu vara förutsetten. Men en sådan samverkan förutsätter en bestämd vilja från regeringens sida att visa ett större mått av tillmötesgående mot oppositionens önskemål. I likhet med vad herr André'n gjorde i går i första kammaren tillåter jag mig att med herr talmannens tillstånd rikta en enträgen vädjan till regeringen att aktivt medverka i syfte att möjliggöra en enig uppslutning från de demokra-

tiska partiernas sida för tillgodoseende av försvarets oundgängliga behov. Jag tror att ett sådant initiativ från regeringens sida i hög grad skulle motsvara lägets krav och hälsas med tillfredsställelse av de många medborgare i vårt land, som över och utanför alla parti-gränser vilja främja en fortsatt effektivisering och förstärkning av skyddet för vår nationella frihet.

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! I det sist sagda kan jag för min del livligt instämma. Alla veta vi ju att försvarskostnaderna äro synnerligen höga och att man kanske på många håll betraktar dem som betungande. Vi tro att vårt försvar är relativt gott och att i fråga om materiel och utrustning det är så gott som över huvud taget varit möjligt med hänsyn till framställningen av materiel o. d.

Desto angelägnare är det att åstadkomma en personell beredskap, som så långt möjligt är kan följa den materiella beredskapen och som blir så god den kan bli. Det är naturligtvis svårt för en lekman att därvidlag fälla något omdöme. Jag vill dock för min del hävda den åsikten, att de värnpliktigas utbildningstid givetvis ej bör vara längre än vad som är oundgängligen nödvändigt för att den skall kunna tillgodose kravet på en effektiv och god utbildning av den enskilde soldaten. Även därvidlag måste det icke minst ur psykologiska och personella synpunkter bli fråga om en avvägning. Ju mera de värnpliktiga äro övertygade att övningstiden effektivt utnyttjas, desto säkrare får man dem med på noterna och får dem att fullgöra sin tjänst på bästa möjliga sätt. Därigenom åstadkommer man även det bästa möjliga undervisningsresultatet på det militära området.

Jag är för min del icke övertygad om att tillståndet på hela det personella fältet för närvarande är fullt tillfreds-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ställande. Även om jag anser att utbildningen av de värnpliktiga, särskilt med de förbättringar som statsrådet i propositionen föreslagit, under nuvarande förhållanden är relativt tillfredsställande, är jag icke övertygad om att befälsfrågan är riktigt bra ordnad. Jag syftar framför allt på bristen på stamanställt underbefäl, som samtidigt medför att behovet av värnpliktiga gruppchefer måste bli så mycket större. Då måste man också ställa kravet på att dessa gruppchefer skola ha så god utbildning som möjligt och att de framför allt skola kunna föra och handleda sin grupp.

Jag blev litet beklämd när jag hörde herr Lindholms redogörelse för hur han uppmärksammat gruppchefsutbildningens läge i nuvarande stund. Jag hoppas att det fall han relaterade var ett undantag och icke regel, ty eljest är det i allra högsta grad beklämande. Jag undrar om man icke då också måste se till att utbildningstiden i någon mån ökas. Jag tror att detta är nödvändigt. Jag vet intet annat verksamhetsområde eller arbetsfält där man såsom i det militära utbildar ledare men nöjer sig med att använda samma tid för denna utbildning som för att utbilda det övriga folket. Jag tror tvärtom att de personer, som skola användas på ledande poster i det civila livet samt inom olika ämbetsområden o. d., kräva längre utbildning. Om en utbildning av de värnpliktiga sker effektivt så att deras tid och krafter tagas i anspråk i full utsträckning, tvivlar jag på att man under samma tid av en del av dem kan få fram ett ytterligare arbetsresultat, som gör dem lämpade att leda och handleda de övriga och göra detta med auktoritet.

När herr Lindholms utredning föreligger färdig och hans linje prövats i praktiken, skall det bli mycket intressant att se, huruvida den kan jämfärlas med t. ex. två månaders längre ut-

bildning av gruppchefer, så att det blir samma resultat under samma förutsättningar i övrigt. Det är nog knappast tänkbart. Jag är närmast böjd för att betrakta det som ett önsketänkande.

Herr talman! Då det nu dröjt så länge och enligt mitt förmenande tyvärr litet för länge med utredningen om gruppchefsutbildningen och då vi tyvärr få många årsklasser, som kunna befaras icke hålla måttet i en ansvarsfylld tid, då det mesta skulle utkrävas, hoppas jag att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet med mycket stor uppmärksamhet följer denna fråga.

Jag sade nyss att jag för min del är tacksam för de förbättringar som skett. Jag är dock rädd för att de kanske äro i knappaste laget. Jag hoppas att herr statsrådet, då det gäller den personella beredskapen, skall med styrka och kraft taga itu med att reparera de brister, som säkerligen i det avseendet finnas.

Med dessa ord vill jag, herr talman, ansluta mig till den reservation som här föreligger. Jag tycker dock att det är särskilt en passus i reservationen som bort kunna strykas, nämligen där det står: »En tillfredsställande grundläggande soldatutbildning är icke endast nödvändig för försvaret utan även en medborgerlig rättighet.» Utan att på något sätt bestrida att detta är riktigt vill jag dock påstå, att det kanske är litet väl mycket sagt. Det är helt naturligt att det är en rätt för de värnpliktiga själva, lika väl som det är en skyldighet, att de få den bästa möjliga utbildning. Men tyvärr är ju det mänskliga livet sådant, att dylika rättigheter tillhöra det som människorna icke i första hand fordra; tvärtom är det ofta så — tyvärr kan man gott säga — att man ej önskar alltför mycket av sådana rättigheter. Det är därför min uppfattning att det är anledning att icke med alltför stora bokstäver tala om en sådan sak. Jag tror, som jag förut framhållit, att det är önskvärt att man icke krä-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ver större personella offer av de värnpliktiga än vad som är absolut nödvändigt. Men när de skola göra dessa offer skall man utnyttja övningstiden, utnyttja materielen och giva dem alla de resurser, som kunna stå till förfogande för att de verkligen skola kunna bliva vad man avser: goda soldater till sitt lands försvar, om det värsta skulle inträffa och de måste ut för att försvara sitt land.

I övrigt ber jag till slut, herr talman, att få instämma i den önskan, som herr Hjalmarson nyss gjorde sig till tolk för: att vi skola kunna få en så stor gemensam lösning av försvarsfrågorna som möjligt. Vi få vara beredda på offer från olika håll i det hänseendet. Vi måste också så långt som möjligt tillmötesgå varandras önskemål.

Häruti instämde herrar *Andersson* i *Dunker* och *Boman* i *Stafsund*.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! Jag skall börja med att instämma i det uttalande herr Hjalmarson gjorde och som herr Johansson i Mysinge understök: att vi må söka lösa denna fråga så mycket som möjligt i enighetens tecken. Det är kanske känt att jag varit intresserad av försvarsfrågan i alla tider och långt innan jag kom hit. För över 40 år sedan var jag med och deltog i försvarsdiskussioner. Vid den tiden var den ena »nationen» inom Sverige helt negativt inställd. Parollen var: »Icke en man, icke ett öre åt försvaret!» Den andra sidan var positivt inställd och kände ansvaret liksom vi göra det nu i dag. Alltså, det är synnerligen glädjande, att när nu diskussioner föras i försvarsfrågan, är det ingen som uppträder helt negativt, utan alla äro positivt inställda. Vi ha samma mål allesammans, fastän vi tvista litet om vägarna att nå fram till detta mål.

Jag har sedan lång tid tillbaka, på 1930- och 1940-talen, åtskilliga gånger

haft tillfälle att möta herr Lindholm vid diskussioner och höra honom även då försvarsfrågan varit uppe. Det var på den tiden på 1930-talet, då han var nästan helt negativt inställd. Herr Ståhl har uttryckt önskan om att herr Lindholm så fort som möjligt skall bli färdig med sin utredning. Det kan vara bra ur en synpunkt. Men ur en annan synpunkt är det av betydelse att han får god tid på sig, i synnerhet sedan han blivit en så utomordentlig auktoritet på detta område, som framgick av hans tal om denna sak. Han fick ju tillfälle att framlägga en lösning, som arméchefen sedan upptog som sin. Vi få vara utomordentligt glada att vi ha denna tillgång. Men jag får också konstatera den oerhörda glidning, vari han befunnit sig, mot en allt positivare inställning, och hur han dessutom börjat våga kritisera förhållandena i samband med de slöa måndagarna och de fria lördagarna, de halvt bortslarvade nätterna och allt detta som vi från vårt håll med beklagande sett och som yrkesmilitärerna också beklagat men icke kunnat göra något åt. När det nu kanske från detta håll kommer kritik på den, skola vi säga, löshet som utvecklats, så kanske vi så småningom ha möjlighet att vänta något stramare livsföring även på det hållet, där framför allt disciplin spelar en så oerhört stor roll.

När vi ha våra skoldebatter här då och då, tyckas vi vara fullständigt eniga om att ju längre ett barn går i skola, desto mera hinner det lära sig. Jag har aldrig hört uttrycket, att det gör det samma, om det går sex, sju, åtta eller tio år, därför att huvudsaken är hur man använder dessa år i skolan. Man har framför allt på det håll herr Lindholm företräder menat, att ju längre tiden är, ju mera hinna barnen lära sig, ty även där anser man att man också skall ha tid att smälta saker och ting; man skall mogna. Kan man icke tänka sig att samma psykologiska förutsätt-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ningar föreligga i det militära som i skolan, att ju längre tid man har att lära, desto mera hinner man lära sig? Det kan ju sägas att de värnpliktiga kunna på ganska kort tid slå i sig delar av soldatinstruktionen, korpralsinstruktionen och fälttjänstreglementet; jag vet för resten icke om det finns något särskilt sådant nu för tiden. Men det skall omsättas i praktiken; det skall smältas och nötas in. Jag har den uppfattningen, att det icke räcker att kunna en sak; man skall nöta in den så fast, att i situationer, då det kanske är svårt att hålla huvudet kallt, det inlärdas skall komma som en självreflex av den yttre påverkan.

Jag skall icke orda alltför mycket. Vi få väl tillfälle att återkomma längre fram, när den Lindholmska utredningen är färdig och när de högre militärerna sedan upptagit hans tankar som sina egna.

Men tiden hastar! Läget i världen är sådant, att vi icke få gå och draga och draga alltför länge, så att vi bli överraskade och icke äro beredda. Så var det 1939. Jag var då med och gick upp till gränsen i norr under de första veckorna. Vi foro med pojkar, som icke kunde ladda och aldrig hade skjutit ett skott. När vi skickade dem på vakt-hållning under de första nätterna kunde vi icke sätta gevär i deras händer, utan de fingo stå med bara bajonetten. Nu ha vi hemvärn och allt möjligt annat. Men det var en tid som vi få hoppas aldrig skall komma igen.

Bara några ord till! Jag förmodar att de flesta av oss läst boken »På västfronten intet nytt». Vi minnas hur tyskarna först sände en armé, där nästan varje soldat var elitutbildad. Men efterhand som kriget drog ut på tiden skickades nya årsklasser undan för undan, och till slut blev det en mycket kort utbildning. Men vi veta huru dessa, som kommo ut med bara någon veckas utbildning mejades ner som kanonmat.

De visste icke hur de skulle skydda sig. Det tog tid innan de gamla rävarna i skyttegravarna kunde meddela dem sina kunskaper; då klarade de sig bättre. Jag har gjort mina reflexioner. Om min egen son och de många andra, som vi här kunna tänka på, en dag skulle skickas ut med för kort utbildningstid, kunna de icke tillgodogöra sig terrängens möjligheter och allting annat för att skydda sig. Nog vilja vi att de skola vara utbildade så mycket som vi ha råd och möjlighet till. Vi vilja icke skicka våra barn att simma över en bred å, innan vi äro övertygade att de orka och kunna göra det. Jag tror att vi böra tänka oss denna sak på samma sätt: den som skickas ut skall även vara utbildad.

Sedan vill jag instämma i de sista orden, som herr Johansson i Mysinge här sade. Han betraktade försvarsplikten såsom en rättighet för oss och ej som en tyngande skyldighet. De orden vet jag sades för många, många år sedan. Vi få gå tillbaka till framtiden, då det i någon av landskapslagarna stod: »Rätt att bära vapen tillkommer den frie mannen allena.» Alltså redan då ansågs det som en rättighet att sätta värde på, en rättighet som tillkom den frie mannen. Vi äro alla ense om att detta är en rättighet som vi skola bevara. Det är också ett av de starkaste motiven för att vi skola kunna vara fria svenske män i framtiden. Må vi då enigt här gå in för den bästa lösning som kan tänkas!

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr HELLBACKEN (kort genmäle): Herr talman! Man blir något överraskad av debatten. När man hör den ene talar efter den andre här uppträda och giva till känna sin uppfattning i denna för all del mycket viktiga fråga, så måste jag fråga mig: Har man icke läst

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

utskottets utlåtande? Varför resonerar man icke om det ärende, som vi egentligen skola handlägga här i dag? Visserligen har högerledaren herr Hjalmarson sagt, att vi skola lösa denna fråga i enighetens tecken. Det har utskottet också i viss mån tänkt; det har försvarsministern i sin proposition också avsett.

Jag kan icke inse att reservanternas yrkande i detta fall går ihop med denna tankegång »i enighetens tecken». Det föreliggande ärendet avser det nödvändiga, som försvarsministern anser att man i dagens läge måste gå in för. Så har propositionen lagts upp och utskottet har tillstyrkt den. Jag kan inte finna annat, herr talman, än att de borgerliga partierna med de deklarationer, som här ha avgivits, borde vara eniga med utskottsmajoriteten i föreliggande fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon polemik mot herr Fröderberg med anledning av det anförande han nyss höll. Jag vill bara säga, att den beskrivning han gav på mig nog mera hör hemma i sagans och myternas värld än i den verklighet vi befinna oss i.

När han åberopade »Från västfronten intet nytt», förmodar jag det var Himmelstoss han tänkte på, men för min personliga del fick jag nog bilden av en annan bok, boken om den tappre soldaten Svejk.

Herr OHLIN: Herr talman! Det är inte min avsikt att förlänga debatten något väsentligt, men jag tycker inte debatten skall sluta utan att vi konstatera en sak om den ståndpunkt, som det kommunistiska partiet intar i denna fråga. Jag brukar inte polemisera mot herr Hagberg i Luleå och hans vänner, och jag gör det konstaterande jag avser i form

av en retorisk fråga, som jag alltså inte begär något svar på, ty vi förstå alla vad svaret är. Kan herr Hagberg tala om för oss hur många gånger längre utbildningstiden är i Sovjetryssland än i Sverige? Kan herr Hagberg tala om för oss varför han gillar — jag förmodar han gör det även i detta fall — det system, som man har i Sovjetryssland, men i Sverige alltid tycks inta den ståndpunkt, som skall åstadkomma det svagaste försvaret? Hur kan det vara att det finns så olika ståndpunkter till försvarsfrågorna som skola framstå som riktiga ur kommunistisk synpunkt?

Ja, vi känna alla svaret. Jag har bara här velat konstatera denna dubbelhet i ståndpunkten.

Jag vill vidare, herr talman, uttrycka min tillfredsställelse över en sak, som redan förut har påpekats men som kanske förtjänar att understrykas, nämligen att alla — utom kommunisterna — nu äro överens om att det behövs mer än nio månaders utbildning för gruppcheferna. Det har tagit en rätt lång tid innan regeringspartiet har kommit över på denna ståndpunkt. Det är synd att det har tagit tid, men det är glädjande att regeringspartiet nu har kommit till denna insikt.

Herr Lindholm talade om att problemet angående gruppcheferna inte är så enkelt som oppositionspartierna tänka sig. Jag skulle vilja säga, att erfarenheten tydligen har lärt regeringspartiet, att problemet om gruppchefernas utbildning icke är så enkelt som man hittills har trott i regeringspartiet, medan oppositionen ju har hävdad en annan mening. Kan herr Lindholm bidraga till att man inom regeringspartiet kommer till ännu klarare insikt om den oerhört stora betydelse, som en tillfredsställande lösning av gruppchefsproblemet har, har herr Lindholm gjort en god insats för det svenska försvaret. Även om jag till fullo instämmer i den kritik, som

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

t. ex. herr Ståhl framfört mot herr Lindholms sätt att argumentera, vill jag gärna göra det tillägget, att jag har en förhoppning att trots meningsskiljaktigheter på en och annan punkt och trots de överdrifter, som herr Lindholm gör sig skyldig till, slutsatsen av herr Lindholms utredning i alla fall skall bli att vi ha kommit ett steg närmare en tillfredsställande lösning av denna fråga.

Jag vill konstatera också en annan sak. Herr Lindholm säger, att i höst, när hans utredning är färdig, få vi tillfälle att diskutera frågan, belyst från alla synvinklar. Herr Lindholm säger också, att det i dag inte finns några egentliga utbildningsbestämmelser för gruppchefer. Han inser tydligen inte vad säkert många ledamöter av kammaren konstaterade, nämligen vilken hård kritik herr Lindholm utövar mot försvarsministern och regeringen: att vi skola komma ända fram till hösten 1951 innan vi få tillfälle att diskutera denna fråga, tillräckligt belyst från alla synpunkter. Herr Ståhl konstaterade vilken kritik det var mot föregående utredningskommitté. Han har rätt i det, och det är en överdriven kritik. Men kritiken mot regeringen och försvarsministern i herr Lindholms ståndpunkt är ju uppenbar.

Jag tror man måste konstatera, att det hade varit lyckligt om denna fråga hade kommit närmare sin lösning på ett tidigare stadium, låt mig säga allra senast i fjol, och att kammaren därför nu har anledning att inte företa sig något, som kan i minsta mån försvåra eller försena de dispositioner, som behöva vidtagas för att en förlängning och en effektivisering av gruppchefsutbildningen skall bli möjlig. Jag tror därför att det finns mycket starka skäl att nu stödja reservationen.

Skulle det emellertid gå så att kammaren stannar för den andra ståndpunkten — jag förmodar att regeringen

här som den brukar och i motsats till vid ett par tillfällen tidigare i dag kan räkna på understöd från kommunisterna — så att frågan kommer upp igen till höstriksdagen, skulle jag vilja ansluta mig till den vädjan, som herr Hjalmarson och herr Johansson i Mysinge har riktat till regeringen, att regeringen, som ju redan har tagit ett steg framåt till en bättre lösning av frågan — vilket vi äro glada för — skall kunna visa den rätt ringa självövertvinnelse som kan behövas för att lägga fram förslag och genomföra en fullt tillfredsställande lösning av frågan, vilket knappast torde vara möjligt utan att man på ett eller annat sätt ger gruppcheferna elva månaders utbildning.

Jag tror för min del både att denna fråga är viktig i och för sig och att detta är ett lämpligt tillfälle för regeringen att finna en lösning i samförstånd mellan de fyra demokratiska partierna.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag har begärt ordet eftersom jag blivit direkt uppkallad av herr Ohlin.

Jag vill erinra om att man ju brukar lägga två synpunkter på utbildningstidens längd. Den första är den tid som behövs för själva utbildningen, och den andra är den tid som man anser behövas med hänsyn till landets säkerhet.

I vårt land ha vi efter kriget ansett — det har rätt tämligen stor enighet om jag undantar högern — att den utbildningstid som fastställdes 1948 skulle vara betryggande. Folkpartiet intog därvid icke någon särställning. Jag erinrar mig att folkpartiets dåvarande förstakammarledare, herr Andersson, i 1945 års försvarskommitté understödde den linje, som sedan blev riksdagens linje i fråga om utbildningstidens längd. Nu har ju genom fjolårets beslut skapats ett slags möjlighet att tillfredsställa kravet på säkerhet i det att statsmakterna kunna, om de anse detta ur be-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

redskapssynpunkt vara nödvändigt, förlänga inkallelsetiden för de värnpliktiga i vårt land. Det är alltså sakläget.

Vår inställning i dag är icke att betrakta såsom ett definitivt ståndpunkts-tagande till frågan om det skall vara så eller så lång utbildningstid. Vi vända oss mot att man kringgår denna sak och med diverse finurligheter genomför en förlängning av utbildningstiden utan att öppet redovisa det. Man har här gått in på en annan linje än den, som riksdagen fastställde 1948, vilken nya linje vi naturligtvis betrakta som en övergång till en längre värnpliktstid. Skall värnpliktstiden förlängas, tycka vi för vår del att regeringen öppet skall säga ifrån, att den anser de skäl, på vilka den grundade sitt förslag 1948, inte längre vara hållbara; då skall den säga ifrån att den numera har övergått till den militära expertisens och högerpartiets ståndpunkt från 1948. Dit ha ju i alla fall de borgerliga partierna i realiteten övergått enligt vad jag kan förstå. Medan vi stå kvar på den ståndpunkt som vi intogo 1948 har folkpartiet gått ifrån denna ståndpunkt — det är det faktiska sakläget.

Sedan kan man ju diskutera, om situationen har undergått en sådan förändring, att det ur den synpunkten är påkallat att falla undan för kravet på en ytterligare förlängning av värnpliktstiden. Vi anse också att situationen är mycket allvarlig, och inte minst ockupationen av Island, som skedde häromdagen, vittnar ju om, som herr Hjalmarson sade, att det finns en medveten strävan att föra över det krig som planeras på den nordliga räjongen. Å andra sidan vidhåller jag, att om värnpliktstiden skall förlängas, bör regeringen klart ange de skäl, varpå den grundar denna åsikt, och inte genomföra förlängningen så här i smyg och under de godtyckliga former och med den osäkerhet för de värnpliktiga, som dessa förändringar komma att medföra.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Jag tänkte inte komma igen mer i denna fråga i dag, men det var ett par yttranden av herr Ohlin, som föranledde mig att ånyo begära ordet. Det var först och främst hans turnering när han sade, att det var vi som tagit för enkelt på problemet tidigare, under det att oppositionen hade tagit djupare på detsamma. Vi ha hela tiden hävdad, att det väsentliga här är problemet om hur utbildningen verkställs. Vi ha ingalunda varit övertygade om att enbart en förlängning med två månader utan att det vidtas några ingripanden när det gäller utbildningens utformande skulle vara någon lösning. Jag betraktar det som ett alltför enkelt sätt att komma ifrån problemet.

Vidare sade herr Ohlin, att mitt yttrande skulle innebära en fruktansvärd kritik mot statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, men det tillhör väl den där gamla vanan att man skall vältra över allt ansvar på honom. Han är givetvis i viss mån också ansvarig, men herr Ohlin själv och hans vänner här i kammaren bruka ofta återropa den militära sakkunskapen. Varför har man inte på det hållet utfärdat några utbildningsbestämmelser beträffande gruppcheferna?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag tyckte rätt länge under den här debatten, att det egentligen inte skulle finnas någon anledning för mig att ta till orda, men om jag nu ändå gör det, är det för att understryka, hur egendomligt debatten egentligen har format sig. Det beslut, som reservanterna vilja föranleda denna kammare och riksdagen att fatta, kan nämligen absolut icke genomföras i den närmaste framtiden.

Den proposition, som passerat andra

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

lagutskottet och nu ligger på kammarens bord, anknyter beträffande utformningen av värnpliktslagen till det program för påbörjande av repetitionsövningar i krigsförband i ökad takt, som regeringen har funnit sig föranlåten att framlägga emedan den har varit av den uppfattningen, att det hotfulla internationella läget icke medger att vi genomföra detta repetitionsövningsprogram under sex år som det egentligen skulle ta, eftersom dessa repetitionsövningar enligt beslut av 1950 års riksdag togo sin början i fjol. Vi ha ansett det nödvändigt att gå snabbare fram, och därför har det framlagts en proposition, som bland annat reglerar värnplikts-tidens längd med hänsyn till hur många repetitionsövningar som skola utkrävas, och jag är tacksam för att riksdagen har understött vad regeringen på denna punkt har föreslagit. I anslutning därtill har jag tagit upp ett förslag från arméchefen, som i sin tur anknyter till en tankegång, som i fjol diskuterades vid behandlingen av värnpliktsfrågorna, nämligen att allt värnpliktigt befäl skulle inkallas till tio dagars övningar innan repetitionsövningskontingenten i dess helhet ryckte in till sin repetitionsövning. Jag anmälde redan i fjol för riksdagen, att jag hade blivit övertygad genom den kännedom jag fått bland annat om resultatet av herr Lindholms studium, att det skulle vara bra med en sådan extra övning på tio dagar för allt värnpliktigt befäl, således även för gruppcheferna. Det är detta förslag plus ett par andra punkter som nu ligger på riksdagens bord.

På denna proposition har sedan påkopplats en motion från början av riksdagen, som är resultatet av de borgerliga partiernas samförståndssträvan sinsemellan. Det är såvitt jag kan minnas den första samlade oppositionsmotion i försvarsfrågan som framlagts efter kriget. I denna motion, som alltså väcktes vid början av riksdagen,

några månader innan den nu behandlade propositionen framlades, yrka de borgerliga bland annat, att det skall bli en förlängning med en månad av tjänstgöringstiden för gruppcheferna, men den skall läggas före rekrytklassens inryckning. Här ha alltså de borgerliga partierna desavuerat 1948 års värnpliktsutredning i dess förslag att gruppchefernas ytterligare tjänstgöring utöver de övriga rekryternas skulle förläggas efteråt. Nu kräver man att den i stället skall läggas före, d. v. s. att gruppcheferna skola inrycka till tjänstgöring en månad före alla andra rekryter.

Nu är det emellertid så att huvuddelen av de rekryter, som skola rycka in till tjänstgöring innevarande år, vi kunna säga 1950 års klass eftersom klasserna i någon mån blandas, rycka in den 28 maj, och de äro redan kallade till detta. Emellertid ha vi i dag den 9 maj, och det är följaktligen fullkomligt omöjligt att förverkliga de borgerliga partiernas önskemål att ge gruppcheferna en extra månad före de övriga värnpliktigas inryckning. Jag tycker därför att den diskussion som här pågår är fullständigt akademisk.

Jag är beredd, som jag har sagt, att till höstriksdagen redovisa de ytterligare överväganden beträffande gruppchefernas utbildning, som kunna framkomma vid behandlingen bland annat av herr Lindholms förslag. Det är klart att jag med stor uppmärksamhet följer de förslag eller uppslag, som i övrigt kunna framkomma om värnpliktsutbildningen, men den diskussion som förs i dag är fullkomligt akademisk. Det går inte i år att ta in gruppcheferna en månad före andra rekryter. Om man däremot vill förlänga gruppchefernas utbildning med en månad vid utryckningen av den övriga rekrytklassen, är det en sak vi kunna behandla i höst eller till och med vid nästa års riksdag.

Eftersom hela diskussionen är så utomordentligt akademisk, tycker jag

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

för övrigt att det inte hade varit nödvändigt med fullt så passionerade tonfall från vissa talares sida.

Om jag utgår från som en självklar skyldighet för mig att medverka till att soldatutbildningen här i landet organiseras så, att man icke kräver mera från den enskilde och från landets produktionsliv för att utbilda soldater än som är oundgängligen nödvändigt, då kan jag inte säga, att någonting har inträffat som skall förmå mig att avvika från den principen. Det är ju tvärtom så, att vi för närvarande måste forcera repetitionsövningsprogrammet för de äldre värnpliktiga. Det gör det ur arbetsmarknads- och andra synpunkter alltjämt nödvändigt, även ur ekonomisk synpunkt, att se till att vi icke heller beträffande dem som fullgöra första tjänstgöringen ta ut mer än vad som är obetingat nödvändigt.

Jag har suttit här och lyssnat till många förmanande ord om nödvändigheten att ta ansvar för att våra soldater skola få en god utbildning. Jag är väl medveten om att jag har det ansvaret, och jag tänker försöka bära det, men jag tänker inte frestas att avvika från den grundsatsen, att när svenska medborgare skola tas ut till soldatutbildning, då skall utbildningen bedrivas effektivt, och vi skola inte ta ut mer än som är oundgängligen nödvändigt. Om det sedan är nio, tio eller elva månader eller någonting annat, är någonting som vi så småningom skola arbeta oss fram till en enhällig uppfattning om. I varje fall anser jag nog, att jag beträffande kvaliteten på vår utbildning alltjämt kan stå för de omdömen, som jag vid vissa tillfällen har fällt.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag har ingen anledning att nu taga upp försvarsministerns yttrande till närmare undersökning. Jag nöjer mig med ett enda påpekande.

Försvarsministern säger, att man inte skall ta ut mera för denna utbildning än nödvändigt. Men det är ju en sak som alla äro överens om, och det är också ett argument, som många gånger förut har åberopats just som skäl för att bibehålla endast 9 månaders utbildning! Frågan är alltså inte sådana platityder som att man inte skall ta ut mer än nödvändigt, utan frågan är: Vad är nödvändigt? Därför vill jag bara upppepa, att det är med tillfredsställelse vi konstatera, att regeringen och dess parti nu ha insett att nio månader inte räcka. Då instämmer jag när försvarsministern säger, att vi kanske så småningom skola arbeta oss fram till en enhällig uppfattning om vad som är erforderligt. Jag är inte i tvivelsmål om hur detta resultat i så fall skall se ut. Jag vill bara tillägga att ordet »så småningom» skall helst inte innefatta att alltför lång tid får gå i ett skede, som är så fyllt av faror som det nuvarande.

Att jag begärde ordet, herr talman, var emellertid mest för att ge herr Lindholm en kort replik. Herr Lindholm hade ett sensationellt yttrande sist, när han stod i talarstolen. Han sade vänd till oppositionen: Ni som lita på den militära sakkunskapen, varför har inte det militära befälet utfärdat några utbildningsbestämmelser för gruppcheferna? Herr Lindholm tycks tro att han med detta befriar regeringen och försvarsministern från ansvar och gjorde en effektiv replik till oppositionen. Förstår verkligen inte herr Lindholm, gammal ledamot av denna kammar i Sveriges riksdag, att det är chefen för försvarsdepartementet som inför riksdagen svarar för vad som här eventuellt har försummats, och att herr Lindholms yttrande därför är en ny hård kritik mot försvarsministern? Om herr Lindholm inte förstår detta utan tror, att han kan fritaga försvarsministern från ansvar genom att i stället

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

fråga, varför de militära myndigheterna inte gjort så eller så, skulle jag bara i all blygsamhet vilja hemställa, att när herr Lindholm slutat sina studier i gruppchefsutbildningsfrågan, som jag inte vill på något sätt skall bli förse- nad, han då ägnar sig åt ett studium av frågan om statsrådets och regeringens demokratiska ansvar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Får jag fråga herr Ohlin: Om regeringen skulle föreslå tio månaders utbildning för de värnpliktiga, är herr Ohlin då beredd att frångå folkpartiets ståndpunkt från 1948? Är herr Ohlin beredd att desavouera folkpartiets ledamöter i 1945 års försvarskommitté, som icke vände sig emot en utbildning på nio månader?

Nu har herr Ohlin föredragit tidigare i dag att tala om nio, tio eller elva månader för gruppcheferna. I sitt senare anförande glömde han helt och hållet att göra differens mellan gruppchefer och icke gruppchefer. Varför skall herr Ohlin i ena fallet acceptera de militära myndigheternas auktoritet i det avseendet att tiden inte är tillräcklig, medan han inte accepterar den i det andra fallet? Jag skall be att få svar på av herr Ohlin utan några krumbukter och utan några försök att med plattityder klara upp sin ståndpunkt, i vilka avseenden han räknar med att man skall ansluta sig till de militära myndigheternas ståndpunkt och i vilka fall han kommer att ta avstånd från de militära myndigheternas ståndpunkt.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag begärde ordet när försvarsministern i sitt första anförande sade, att han var förvånad över denna debatt, därför att ett beslut i enlighet med reservanternas yrkande kunde absolut inte genomföras. Så föll försvarsministerns ord. När

man sedan hörde hans anförande, utvecklade han som skäl för detta att den månad, som det här är fråga om — en månads utökning av gruppchefernas utbildning — icke kunde läggas före utbildningen av övriga värnpliktiga. Eftersom försvarsministern nu skärper tonen gentemot herr Ohlin, vill jag också i någon mån skärpa tonen och fråga: Har icke försvarsministern läst det utskottsutlåtande, som här behandlas? Jag ber att få påpeka att på s. 20, alltså i reservationen, säga reservanternas ordagrant följande: »Åldersklassen 1950 påbörjar inom en månad sin första tjänstgöring. Av detta skäl föreligger icke möjligheten att för gruppchefer (motsvarande) inom den uttaga den kompletterande utbildningen på trettio dagar före och i anslutning till första tjänstgöringen, vilket utskottet beklagar, då det delar den mening om det lämpliga i en sådan anordning, som 1948 års värnpliktskommitté hävdade. För just denna kategori måste alltså denna tjänstgöring förläggas omedelbart efter första tjänstgöringens slut.»

Här ge alltså reservanternas fullkomligt klara besked. Jag är inte reservant, herr talman, men jag har verkligen råkat läsa det utskottsutlåtande, som vi använt hela förmiddagen till att diskutera, och jag måste fråga mig: Hur har försvarsministern läst betänkandet, när han säger att detta är omöjligt att genomföra? Försvarsministern kan möjligen försöka krypa bakom det förhållandet, att man föredrar en gruppchefsutbildning, som ligger före de övriga rekryternas utbildning. Det är klart att man föredrar det, och hade försvarsministern lagt fram ett förslag i rätt tid, kunde vi också genomfört det för 1951 års klass. Vi ville ha ett sådant förslag på bordet. Då hade det varit möjligt att taga in dem en månad i år i förväg. Men eftersom försvarsministern har ansvaret för att denna nödvändiga reform har försumpats, säga

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

vi: Det är väl i alla fall bättre att ge dem utbildning efteråt, eftersom försvarsministern har omöjliggjort för oss att ge den i förväg.

Jag vill ytterligare, herr talman, påminna om att för ett år sedan kröp försvarsministern bakom ett uttalande, som jag påminde om nyss, nämligen ett uttalande av en anonym auktoritet, om vilken vi fortfarande inte veta om han är fågel eller fisk och som skulle ha sagt att det svenska utbildningssystemet är det bästa i världen. Nu kryper försvarsministern tydligen bakom det förhållandet, att när man inte kan få gruppchefsutbildningen före, är det sämre än ingenting alls. Jag måste med anledning av detta efterlysa den grad av ansvar, som försvarsministern säger sig ha, när han kan handlägga allvarliga utbildningsfrågor på det sättet och när han uppenbart inte vet vad reservanterna ha skrivit i reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Om herr Ståhl gjorde sig besvär att höra på vad man säger, skulle herr Ståhl ha hört att jag sade, att eftersom det nu icke finns någon möjlighet att inkalla gruppcheferna till en månads tjänstgöring före de övriga rekryterna, eftersom dessa rekryter rycka in den 28 maj, kunde man måhända överväga att i stället ge gruppcheferna en förlängning med en månad vid slutet, men om den saken behöver riksdagen i så fall icke fatta beslut i dag, vilket skulle kräva att riksdagen bortsåg ifrån den nu pågående utredning, som är anförtrödd en ledamot av denna kammare. Den eventuella förlängningen av tjänstgöringen för gruppcheferna har riksdagen möjlighet att taga ställning till innevarande höst, sade jag, och möjligen också vid nästa års riksdag. Jag är medveten om — det tänker herr Ståhl säga nu, och jag kan därför säga det själv

— att det kan ur utbildningssynpunkt medföra den olägenheten, att man icke kan planera för gruppchefernas utbildning för tio månader redan från början, men den olägenheten får man taga. När det i alla fall gäller en månads tjänstgöring, som kostar rätt mycket pengar för staten och som innebär en ganska betydande uppoffring för de ungdomar, som det är fråga om, och som också naturligtvis blir en belastning för arbetsmarknaden, kan jag icke avstå från att i denna fråga taga hänsyn till nämnda förhållanden. Det numera i sitt resonemang mera militariserade folkpartiet, mera än man någonsin kunde tänka sig, må sedan ha den uppfattning som det vill.

Jag vill tillfoga att jag har inte förhalat och jag har inte försumpat denna fråga. Vid 1948 års riksdag framlades ett förslag från min sida om en reduktion av övningstiden från 11 till 9 månader. Bakom detta förslag stod då bland annat folkpartiet. Frågan om gruppcheferna fördes då icke på tal. Den togs emellertid upp i den utredning, som anförtröddes åt 1948 års värnpliktskommitté. Den framlade sitt förslag 1949. Detta förslag, som redan tidigare har talats om i dag, kunde av regeringen icke tagas upp i den del det avser gruppcheferna. Däremot togo vi upp hela förslaget beträffande repetitionsövningar i krigsförband och en del andra saker som denna kommitté framlagt. Jag fann det nödvändigt med en ytterligare utredning beträffande gruppcheferna, och jag anser icke att herr Lindholm har förhalat den när han valt den såvitt jag förstår ur alla synpunkter lämpliga arbetsmetoden att följa gruppchefsutbildningen under ett helt år. Därmed anser han sig få en god grund att stå på. Med erfarenhet av hur lättvindigt man tidigare understundom har tillyxat den militära övningstiden efter bedömanden, som icke varit rationella, har jag ansett det vara

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ytterst värdefullt att nu få en grundlig utredning i denna form av den militära tjänstgöringstidens användning. Trots att denna utredning sålunda pågick, övervägdes i fjol huruvida det skulle vara riktigt att framlägga ett förslag, som innebar att man tog ut en förlängd tjänstgöring av gruppcheferna. Det var då som det konstaterades — och det har herr Lindholm nämnt tidigare i debatten i dag — att det inte fanns någon möjlighet att beträffande de värnpliktiga, som ryckte in 1950, eller de värnpliktiga, som rycka in 1951, göra en förhandsuttagning av gruppchefsämnen, därför att centrala värnpliktsbyrån, som handhar ledningen av inskrivningsväsendet och uttagningen av de värnpliktiga, har givit dessa värnpliktiga löfte att deras inskrivningsprov icke skulle lägas till grund för en uttagning till gruppchefer. Detta redovisade jag inför riksdagen, och riksdagen godkände i fjol den ståndpunkt, som jag med anledning därav intog till frågan om gruppcheferna.

Det torde vara lämpligt att herr Ståhl, när han skall resonera i försvarsfrågor, försöker skaffa sig litet bättre informationer om det han resonerar om.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att bemöta ett par uttalanden, som försvarsministern gjorde.

Försvarsministern gjorde gällande, att den ståndpunkt, som från oppositionens sida intagits, när det gäller gruppchefsutbildningen, skulle innebära en desavouering av den ståndpunkt, som intogs av den Ewerlöfska kommittén. Detta är ju ett missförstånd, herr försvarsminister. Huvudlinjen i denna kommittés förslag var ju, att man skulle ge gruppcheferna två månaders extra utbildning innan den första tjänstgöringen började för övriga värnpliktiga. Den ståndpunkt som vi nu ha intagit

innebär att man skall ge gruppcheferna 30 dagars utbildning före första tjänstgöringen och dessutom, och det är ju det som är det nya — på den punkten äro vi ense eller i varje fall på väg att bli ense — att man skall öva gruppcheferna 30 dagar före repetitionsövningarna med tio dagar före varje repetitionsövning.

När försvarsministern i sitt första inlägg sökte göra gällande, att reservanternas ståndpunkt representerade bara ett rent akademiskt intresse, så noterar jag med tillfredsställelse att han i sitt senare inlägg modifierade sin ståndpunkt därhän, att vår inställning skulle ha ett akademiskt intresse med hänsyn till den Lindholmska utredningen. Herr försvarsminister, det är ju ett argument som vi känna till sedan länge! Det är bara det, att för oss är den ståndpunkt, som försvarsministern intar, mycket mera akademisk. Vi kunna inte anse att den Lindholmska utredningen kan vara ett skäl för att icke nu taga den position till gruppchefsutbildningen, som är redovisad i den borgerliga reservationen.

Det har, herr talman, uppstått en mycket intressant diskussion om den första utbildningstidens längd, och det kanske inte får anses alldeles opåkallat om även jag får säga ett ord i den debatten. Herr Vougt förklarade att han opponerat sig emot att man tidigare hade yxat till tiden för den första tjänstgöringen utan verkligt rationella militära överväganden. Jag skulle nog i all vördsamhet vilja säga till försvarsministern, att den tendens som vi då och då förmärkt, att försvarsministern vill göra gällande att vi inom oppositionen inte sätta oss in i försvarsproblemen ordentligt, är en tendens som jag tror att försvarsministern skall försöka frångå i fortsättningen. Det är ju dock så, att när den första tjänstgöringstidens längd tidigare har diskuterats, våra resonemang varit grundade på mycket in-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

gående överväganden från de militära myndigheternas sida, vilka i olika sammanhang under försvarsutredningarnas gång ha redovisats. Men tillåt mig fråga, herr Vougt, vad var det för rationella, militära överväganden, som lågo till grund för att man fastställde nio månaders utbildningstid? Det har aldrig funnits något sådant rationellt övervägande, herr försvarsminister, och de överväganden, som åberopas från herr Vougts sida, ha icke varit någonting annat än efterhandskonstruktioner.

Eftersom det nu är så populärt att fråga, var de olika meningsriktningarna stå i denna fråga, så kanske också jag kan få rikta en fråga till försvarsministern. Jag vill då börja med att konstatera, att om man följt den linje, som högern hela tiden konsekvent företrätt, nämligen att vi skulle haft kvar en första utbildningstid på 11 månader, hade vi icke i dag behövt ha denna diskussion om gruppehufvutbildningen, eftersom den hade kunnat inrymmas inom 11-månadersramen. Det är mycket glädjande om man nu från de andra partiernas sida börjar mer och mer närma sig den ståndpunkt, som vi intagit. Men när herr Vougt riktade en fråga till folkpartiet om var egentligen folkpartiet står, när det gäller den första tjänstgöringen, en fråga som även jag anser det skulle vara mycket intressant att få svar på, är det inte mindre befogat att rikta en fråga till herr Vougt: Var stå egentligen socialdemokraterna, när det gäller den första tjänstgöringstidens längd? Om det skulle bli det oväntade slutet på denna debatt, att vi i denna mycket viktiga fråga kunna konstatera, att vi ha kommit varandra närmare än förr, vilket ju i detta fall måste betyda att man står närmare högerståndpunkten än tidigare, då, herr talman, har jag självfallet anledning att hälsa en sådan förskjutning i ståndpunkterna med stor tillfredsställelse.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Jag vill beteckna herr Ohlins tystnad i anledning av mitt påpekande av folkpartiets ståndpunktstagande 1948 som ett erkännande av att folkpartiet icke längre står på den ståndpunkten. Men det var mindre viktigt än det som försvarsministern här framförde i en fråga till folkpartiet, där han krävde att man utan krumbukter skulle ange sin ståndpunkt till frågan om hur lång utbildningstiden skulle vara.

Folkpartiet, högern och bondeförbundet plus regeringspartiet stå här på en linje, som i verkligheten innebär en förlängning av utbildningstiden med tre månader för alla de årsklasser, som fullgjorde sin värnplikt under kriget och de första åren efter kriget och som alltså ha fullgjort i allmänhet 450 dagar plus beredskapstiden. Jag har inte räknat ut hur lång den utbildningstid genomsnittligt blir, som dessa årsklasser få, men att det blir åtskilligt över 450 dagar är uppenbart.

Därför tycker jag att folkpartiet och regeringspartiet i detta fall kunna taga varandra i hand. Vad jag vänder mig mot är just att man skall göra krumbukter när man vill ha denna ökning av utbildningstiden, att man inte öppet redovisar sina skäl och säger, att man har kommit till den slutsatsen, att man inte kan hålla fast vid det beslut som fattades 1948 och att man nu kräver en betydligt förlängd utbildningstid. Ty det är ju detta som, fast man inte låtsas om det, är innebörden i det beslut som riksdagen skall fatta vare sig utskottet eller reservanterna få sin vilja fram.

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Jag hade väntat att försvarsministern i sitt anförande skulle ge även herr Lindholm en liten välbehövlig upplysning.

Det var ju nämligen så, att herr Lind-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

holm i en replik till herr Ohlin mycket effektivt anklagade det militära befälet för att inte ha utfärdat utbildningsbestämmelser för gruppcheferna. Jag hade väntat att försvarsministern skulle kunna upplysa herr Lindholm om att det finns en bok med särskilda utbildningsbestämmelser för värnpliktiga vid infanteriet och att i den finns ett helt avsnitt som berör utbildningen av gruppcheferna med preciserade bestämmelser om vad de skola inhämta under olika skeden av utbildningen. Men herr Vougt har tydligen små anspråk på de kunskaper som hans speciella sakkunniga skola besitta.

Herr Lindholm anmärkte också på den bristande nattvilan för de värnpliktiga. Jag har ingen anledning att taga ställning till den frågan, men jag trodde att herr Vougt skulle upplysa herr Lindholm om att det är under den nuvarande departementschefens tid som lättnaderna i bestämmelserna beträffande innevaron i kasernerna ha meddelats. Det är alltså på ganska nära håll som herr Lindholm har adressaten för den kritiken.

Jag är liksom herr Hjalmarson tacksam för att herr Vougt höll sitt andra anförande, ty i det första avfärdade han hela kritiken såsom akademisk och teoretisk efer att ha gjort det konstaterandet, att ett beslut i enlighet med reservanternas yrkande absolut ej kunde genomföras, men såsom kammaren hörde hade han anledning att efter kritiken avsevärt modifiera detta kategoriska påstående.

Försvarsministern uttalade att man kan skjuta på avgörandet i denna fråga till hösten eller rentav till nästa vår, men när han under sitt anförande såg att jag reste mig för att begära ordet, gjorde han själv den invändningen mot sitt resonemang, att utbildningen i så fall inte skulle kunna hinna planeras. Det är *en* invändning. En annan, som jag skulle vilja göra, är att de värnplik-

tiga, som skola uttagas till gruppchefer, kunna ställa ett rimligt anspråk på att i tid få besked om hur det kommer att bli med deras utbildning.

Herr Vougt har här talat om det militariserade folkpartiet. Emellertid bruka vi ju alla vara glada åt den enighet som råder de demokratiska partierna emellan. Alltså äro vi ungefär lika militariserade allihop i den allvarstid som vi nu genomgå, och jag tycker nog inte att försvarsministern, som är målsman för försvaret, är den som bör stå och ironisera över att det för närvarande finns ett aktivt försvarsintresse inom de svenska partierna.

Vad vi ha begärt är inte herr Vougt mening om huruvida vi skola ha nio, tio eller elva månaders utbildning, utan vi ha begärt att försvarets högste målsman skall ha en ståndpunkt. Vi efterlysa den fortfarande, och vi göra det förgäves.

Herr OHLIN: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå använder den vanliga kommunistiska metoden att komma ifrån en besvärlig fråga genom att tala om någonting annat. Han har inte kunnat upplysa kammaren om varför kommunisterna när det gäller ryska försvarsproblem intaga *en* ståndpunkt och gilla en utbildning som är flerårig — den är säkerligen flerårig även för gruppcheferna — medan de när det gäller det svenska försvaret intaga den negativa ståndpunkt han nyss redovisade. Han försöker en liten krumbukt genom att säga att ändringarna inte ha föreslagits på ett lämpligt sätt och i lämplig ordning. Skall man draga någon slutsats av det herr Hagberg säger är det den, att om regeringen kommer fram med förslag om en värnpliktsutbildning av samma längd som i Ryssland och gör detta öppet och ärligt, så komma kommunisterna att stödja förslaget. Men jag undrar om detta är herr Hagbergs me-

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

ning. Det han säger är nog bara en täckmanöver när han inte finner något annat sätt att undkomma en besvärande fråga.

Med anledning av vad herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har sagt vill jag bara i anslutning till vad herr Ståhl nyss påpekade göra ett tillägg: när ledamoten av regeringspartiet herr Lindholm här i kammaren i ett försök att fritaga försvarsministern från ansvar riktade ett angrepp mot de militära myndigheterna för en svår underlåtenhetssynd, hade jag verkligen väntat mig att försvarsministern skulle ha tagit till orda och försvarat sina underlydande myndigheter eller också erkänt att försvarsministern själv i sista hand bär ansvaret för de försummelse som här kunna vara att konstatera. Att försvarets förnämste representant i vårt politiska liv anser att han kan gå förbi en sådan kritik som herr Lindholms och låtsas som om den inte angick honom är egentligen ganska överraskande. Det vittnar om att det inte bara är herr Lindholm utan även andra som kunna ha anledning att överväga frågan om utsträckningen av det demokratiska och parlamentariska ansvaret.

Nu försökte försvarsministern blanda bort korten genom att säga att jag skulle ha talat inte bara om gruppcheferna utan om värnpliktsutbildningen i allmänhet. Men det är ett rent misstag. Jag har i dag talat uteslutande om gruppchefsutbildningen. Man behöver väl ändå inte i varje mening tala om att det är den sak som här föreligger till behandling som man talar om, även om möjligen någon föregående talare — vilket jag inte vill påstå — skulle ha snuddat vid den allmänna frågan innan den nu togs upp alldeles nyss. Nej, herr försvarsminister, jag har talat om gruppchefsutbildningen, men nu ger detta herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anledning att till mig ställa frågan, huruvida folkpartiet,

om han skulle föreslå tio månaders första värnpliktsutbildning för alla, vore villigt att frånga sin tidigare ståndpunkt och ögonblickligen acceptera detta nya förslag. Jag förstår att det kan förekomma tillfällen då man i de inre socialdemokratiska partidiskussionerna har ungefär den frågeställningen: Om ett statsråd ändrar sig, följa då de andra ögonblickligen med? Men jag trodde verkligen att den frågeställningen saknade aktualitet vid förhandlingar här i riksdagen. Jag kan för min del inför försvarsministerns förbluffande spörsmål, huruvida jag, om han skulle intaga en helt ny ståndpunkt, skulle acceptera denna, inte göra annat än svara med frågan: Leker försvarsministern sällskapslekar, eller är detta en allvarlig diskussion? Får man, i enlighet med vad herr Hjalmarson nyss sade, tolka försvarsministern så, att det inte är en sällskapslek, då måste detta innebära att försvarsministern umgås med planer på att föreslå en första utbildning på tio månader. Det är i så fall en mycket intressant upplysning, låt vara framställd i en förvånande form.

Försvarsministern ställde också en annan fråga till mig, knappast mindre förbluffande. Han ville veta precis i vilka fall jag accepterar den militära sakkunskapens auktoritet och i vilka fall jag inte gör det. Ja, alla förstå att frågan har ungefär samma verklighetsfrämmande karaktär som den föregående. Jag kan bara svara försvarsministern, att på vårt håll — det gäller även mig — försöka vi att så gott vi kunna bilda oss en egen mening om dessa spörsmål liksom om andra spörsmål som vi ha att taga ställning till här i kammaren, och vi försöka själva bedöma experternas argument. Men det är klart att man ibland har anledning att lita på expertisen i högre grad, ibland i lägre grad. I detta fall har jag liksom förut herr Johansson i Mysinge ansett att mycket talar för den uppfattningen,

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

att om man har en första utbildning för de värnpliktiga i allmänhet som är i knappaste laget, är det osannolikt att man kan utbilda även befäl på samma tid. A priori förefaller det sannolikt att man behöver en något längre utbildning för befälet. Det är även den uppfattning som folkpartiets representant herr Elon Andersson företrädde i den utredningskommitté som arbetade för några år sedan, och det är den ståndpunkt som folkpartiet under hela perioden därefter har vidhållit.

I den fråga som här föreligger om gruppcheferna vill jag alltså svara, att när den militära expertisen, på skäl som förefalla mig, lekmannen, starka, hävdar att det behövs elva månaders utbildningstid, medan försvarsminister Vougt tidigare lika bestämt hävdade att nio månader är en tillräckligt lång utbildningstid, så har jag ansett de starkaste skälen tala för elvamånadersständpunkten. Försvarsministerns auktoritet är — dessvärre, vill jag säga — inte så stor att den är någon mera vägande faktor vid våra ställningstaganden, och jag gläder mig åt att kunna konstatera att försvarsministern själv nu har kommit till den uppfattningen, att den ståndpunkt, som han tidigare med en sådan emfas har hävdade, icke är hållbar. Han har tagit ett betydande steg därifrån, och det är det som vi, trots meningsmotsättningar i övrigt, i dag med tillfredsställelse ha kunnat konstatera.

Jag vill, herr talman, bara tillägga att detta meningsutbyte, om vilket man skulle kunna säga mycket, dock icke bör förtaga det intrycket, att det inom alla de demokratiska partierna finns en uppriktig önskan att både denna och andra försvarsfrågor skola kunna lösas under ett tilltagande samförstånd.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Här har i några sammanhang frågan om utbildningsföreskrifterna för gruppche-

fer diskuterats. Herr Lindholm gjorde gällande att det inte skulle finnas några militära instruktioner och bestämmelser när det gäller utbildningen av gruppcheferna. Det var en uppgift som föreföll mig ganska besynnerlig med hänsyn till den betydelse som gruppchefsutbildningen alltid har tillmätts. Jag har begagnat tiden till att undersöka hur det förhåller sig på denna punkt, och jag har därvid kunnat konstatera, att det i de allmänna utbildningsföreskrifterna till och med finns en särskild avdelning just avseende gruppchefer. Den uppgift, som herr Lindholm här har lämnat, är alltså, herr talman, icke med verkligheten överensstämmande.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Herr Ohlin frågade mig om vi skola leka sällskapslekar. Jag kan inte underlåta att säga, att jag i någon mån har fått det intrycket, att det är det som herr Ohlin har velat göra. I varje fall kan jag fortfarande inte förstå, att en så lång debatt som denna har varit nödvändig, eftersom det beslut, som eventuellt skulle kunna framkomma såsom resultat av en seger för reservanterna, i dagens läge icke har den minsta betydelse för utbildningen. Nå, det är kanske för mycket sagt att den inte skulle ha den minsta betydelse. Jag skulle kunna upprepa vad jag tidigare sade, att ett bifall till reservanternas förslag skulle kunna föranleda att man redan nu beslöte att lägga till en tionde månad vid slutet av gruppchefernas utbildning, sedan vederbörande inryckt till tjänstgöring den 28 maj, men jag vidhåller att vikten av att nu få ett beslut om detta icke kan vara så stor, att riksdagen därför bör frångå sin sed att icke föregripa en pågående utredning.

Herr Hjalmarson misstolkade mig

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

när jag frågade, om herr Ohlin var benägen att desavouera sin partirepresentant i 1945 års försvarskommitté beträffande rekrytutbildningen i dess helhet. Herr Hjalmarson frågar nu mig, var vi inom socialdemokratien stå i fråga om de nio månaderna. Jag har haft tillfälle att avge deklaration i den frågan så ofta förr, att jag egentligen inte tycker att det borde vara nödvändigt att göra det nu. Jag har sagt, att ett starkt framträdande motiv för mig till förslaget 1948 var önskemålet att få till stånd en effektivisering av utbildningen bland annat genom att framtinga en snabbare takt och därutöver genom att ge anslag till olika anordningar som kunde förbättra utbildningen. Sedan den tiden ha de militära myndigheterna varje år avgivit en rapport beträffande de iakttagelser som kunnat göras under utbildningen. Chefen för armén kom i föl till det resultatet, att han för sin del kunde tänka sig, ehuru motvilligt, att en utbildning på nio månader skulle vara tillräcklig för två truppslag, nämligen trängen och luftvärnet. Herr Hjalmarson och jag diskuterade frågan tidigare, och herr Hjalmarson fäste då uppmärksamheten på att chefen för armén hade sagt, att om han var därtill nödd och tvungen kunde han gå med på saken. Detta gällde emellertid inte de elva månaderna, utan det var fråga om nio respektive tio månader. Det är uppenbart att det omdömet från chefens för armén sida är ett resultat av det faktum, att utbildningen har kunnat förbättras, och nu frågar jag mig givetvis, innan vi taga definitiv ställning till frågan om utbildningens längd: I vilken utsträckning är det möjligt att ytterligare förbättra utbildningen? Jag har inte tänkt taga upp den saken här i dag. Men jag kan få nämna, att det är klart att för mig som ansvarig inte bara för att det blir en god utbildning utan också för att man inte tar ut mera

än nödvändigt av de enskilda till militärutbildning, måste det spela en ganska stor roll, att man nu ute i världen har gått över till en utbildning, som är sensationellt mycket kortare än den utbildning, som man någonsin hade under andra världskriget. Engelsmän och amerikanare hade då nio månaders utbildning. Nu ha amerikanarna fyra och en halv månader, d. v. s. de utbildade de soldater, som skickas till Korea, på fyra och en halv månader. Herr Ståhl ser tvivlande ut, men jag försäkrar att det är riktigt. Man skickar dem sedan över Stilla oceanen, ger dem en eller två veckors ytterligare övning i särskilda utbildningsläger bakom fronten i Korea, och sedan gå de direkt ut i kriget.

Nu skall ingen av kammarens ärade ledamöter tro, att jag ett ögonblick vill taga detta till intäkt för ett förslag eller att jag skulle vilja suggerera fram den föreställningen, att vi skulle bedriva vår utbildning på lika lång tid. För det första tror jag verkligen inte, att dessa soldater bli tillräckligt väl utbildade. För det andra ha amerikanarna möjlighet att utbilda sina soldater mycket effektivare än vi kunna. De ha inte vårt regementssystem. De ha stora läger, där de köra hårt med de soldater som komma dit. Man har i Amerika ännu inte i egentlig mening börjat ta i anspråk de värnpliktiga utan använder i huvudsak stamanställda, som säkerligen ha en mycket stark vilja att göra sitt bästa, och man kör hårt med dem. De ha visserligen inte väsentligt mycket längre arbetstid i veckan än hos oss. Den har uppgivits till $8\frac{3}{4}$ timmar om dagen med övningar under $5\frac{1}{2}$ dagar i veckan. På denna tid åstadkommer man det resultat jag nyss talade om. Jag vill inte säga, att vi kunna göra detsamma; jag tror det inte. Den militära miljön i de amerikanska lägren skapar en helt annan form åt soldaten än den vi kunna åstadkomma

Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.

vid våra förband, där utbildningen inte kan få samma enhetliga karaktär. Det är klart att vår veckoledighet är någonting som ständigt bryter av den militära utbildningen och kanske medför att soldaten inte riktigt glider in i miljön.

Detta är alltså några av de faktorer som göra, att man i Amerika kan driva utbildningen mycket bättre än hos oss. Vidare är det att lägga märke till att, när man använder soldaterna i fält, man så att säga sätter in den nye soldaten sida vid sida med äldre soldater. De soldater som gå ut i kriget efter fyra och en halv månaders utbildning äro underställda gruppchefer, som äro veteraner. Det är klart att detta också ger ett resultat, som vi inte kunna tänka oss att uppnå. Därför skulle det vara mycket fjärran från mig att säga, att vi skulle kunna utbilda soldater på fyra och en halv månader. Jag har inhämtat att man i Amerika anser att soldaten på fyra och en halv månader skall kunna lära sig tretton olika vapen, inte bara lära sig deras konstruktion utan också deras tekniska och taktiska användning. Det är emellertid ett mål som är väsentligt mycket högre än det som man här i Sverige har vågat uppställa. Vad jag har fäst uppmärksamheten på är ändå saker och ting, som vi inte kunna underlåta att taga hänsyn till i den diskussion som vi föra. Jag anser alltså nödvändigt att vi skaffa oss bättre information och närmare studera dessa utbildningsmetoder, innan vi för egen del kunna taga ståndpunkt i denna fråga.

Ja, det var egentligen för att säga detta som jag begärde ordet. Jag skall inte fortsätta tvisten med herr Ståhl. Jag kanske bara får säga, att beträffande de olika bestämmelserna rörande tidens användning, ledighet och nattvila o. s. v., som kommo till för ett par år sedan, rådde full enighet mellan de militära myndigheterna och mig. Dessa

bestämmelser kommo till på förslag av dåvarande överbefälhavaren, och han ansåg liksom jag att det kunde vara värdefullt att pröva dem. Jag tror nog att jag delar herr Lindholms uppfattning, att erfarenheterna härvidlag i någon mån äro negativa och att det kan vara värt att överväga, om man inte måste skapa en stramare ordning. Det är en sak som vi för närvarande hålla på att närmare begrunda.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Herr Hjalmarson anklagade mig för att jag skulle ha lämnat en felaktig uppgift. Det är riktigt, herr Hjalmarson, att det i Su. Vpl. finnes en till omfånget mycket blygsam avdelning, som sysslar med anvisningar. Men vad jag här talade om var en egentlig instruktion för utbildning av gruppchefer, och en sådan finns inte, herr Hjalmarson.

Herr von SETH: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Det var intressanta siffror som försvarsministern lämnade angående utbildningen i Amerika. Jag skulle med anledning därav endast vilja påpeka två saker. Den ena är att det i detta fall är fråga om ersättningsmanskap som skall utbildas. Det är inte samma sak som att utbilda värnpliktiga. För det andra har man ju i Amerika god tillgång till människor och behöver därför inte hundra procentigt ta ut alla som utbildas i sådana läger och skicka dem till fronten. Där har man råd att kassera en del. I vårt lilla land måste man ta ut varenda man, eftersom alla behövas på sina poster. Det är en oerhörd skillnad. Därtill kommer att man ingalunda har resultat från Korea, som peka på att detta är en tillfredsställande utbildning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets

Motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater.

hemställan; 2:o) bifall till den av herr Hallagård m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr förste vice talman den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) anmärkta propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Hallagård m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talman tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Igelsbo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om uppsägning av det s. k. Marshall-

avtalet mellan Sverige och Amerikas förenta stater.

Uti en inom första kammaren av herr Öhman väckt motion, nr 237, ävensom uti en likalydande inom andra kammaren av herr Johansson i Stockholm m. fl. väckt motion, nr 316, vilka hänvisats till utrikesutskottet, hemställdes, »att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Sverige i enlighet med artikel 1 mom. 2 uppsäger överenskommelsen av den 30 juni 1948 angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas förenta stater samt utträder ur OEEC».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 237 och II: 316 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Utrikesutskottet har i anledning av vår motion förklarat, att det icke anser de nya fakta vi ha anfört vara av natur att ändra utskottets i fjol uttalade uppfattning med anledning av våra motioner i denna fråga då. Vi ha dock i motionen anfört en del ganska uppseendeväckande fakta, som alla visa hän på att Marshallorganisationen i allt större utsträckning månad för månad samordnats med atlantpaksapparaten. Vi ha hänvisat till att när sir Edmund Hall-Patch inledde aktionen om råvaruförsörjningen och konferensen i Paris sammanträdde med Dag Hammarskjöld, nuvarande statsrådet, som svensk representant, förklarade till och med regeringsorganet Aftontidningen, att detta problem om Parisorganisationens ställning till och eventuella samordnande med de militära och ekonomiska atlantpaksorganisationerna riskerar att på allvar ifrågasätta Sveriges och det neutrala Schweiz' vidare deltagande. I fortsättningen hette det: »Ett successivt in-

Motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater.

lemmande av Parisorganisationen i Atlantpaktens måste med nödvändighet resultera i en allvarlig samvetenskaplig konflikt för Sveriges och Schweiz' vidkommande. Frågan om Sveriges fortsatta deltagande i en organisation som öppet eller indirekt sorterar under eller samarbetar med västblockets militära organisationer kommer i det ögonblicket att aktualiseras.» Det aktualiserades just i de dagarna. Det beslut som Af-tontidningen vände sig mot blev godkänt med några mindre, formella ändringar.

Ändå säger utrikesutskottet i dag, att inga nya fakta ha kommit fram. Jo, det har kommit fram mycket fler fakta sedan dess, fram till den sensationella händelse, som herr Hagberg i Luleå talade om nyss, den amerikanska ockupationen av Island. Dessemellan hände t. ex. — som kammarens ledamöter kunna se i de svenska tidningarna för den 2 och den 3 april i år — att vid Marshallorganisationens treårsjubileum dess amerikanske administratör William C. Foster förklarade, att organisationen »övergått från att vara ett ekonomiskt hjälporgan till att bistå med upprustningen». »För de flesta Marshall-länderna är hjälpen nästa år avsedd att bibehålla den ekonomiska grund som lagts under de tre senaste åren och dessutom att bidra till de rustningar, som äro nödvändiga för att åstadkomma ett starkt försvar.» Foster säger att organisationens hela kraft skall ägnas åt uppbyggnad av rustningarna. President Truman själv lät i samma veva sin speciella rådgivare Harriman officiellt framträda med en förklaring, att Marshallplanen var avsedd att »hjälpa Europa i dess försvarsförberedelser». Det är ju fakta som äro tydliga nog. Men icke desto mindre säger utskottet: Ingenting har inträffat.

Ja, det har som synes inträffat ganska mycket sedan de dagar, då Marshallorganisationen första gången presenterades som en generös hjälporganisa-

tion till det nödlidande Europa från Amerikas sida. Vi äro tvungna att konstatera, att den skarpa kritik vi då framställde i alla avseenden har visat sig befogad. Var stå nu utrikesutskottets medlemmar, som den gången hävdade — med utskottets ordförande i spetsen — att man som motvikt mot en värld av oreda, svält och kaos — som man påstod oss kommunister företräda — mot denna eländets politik skulle skapa stabilitet, ökad produktionskraft och höjd levnadsstandard? Det är något helt annat än höjd levnadsstandard, som upprustningsaktionen under Atlantpaktens och Marshallplanens täckmantel kommit åstad — det veta vi allesamman. Och den tidigare angivna uppgiften att lösa Europas dollarproblem saknar i dag egentlig aktualitet, ty genom Amerikas fullkomliga panikköp av råvaror på alla marknader har Europas dollarsituation upphört att vara något större problem. Då är det ett större problem, att Amerikas speciella skyddsling, nämligen ruhrkapitalet, mycket väl håller sig framme i den europeiska betalningsunionen och skor sig mycket grundligt på de andra Marshallsyskonens bekostnad. I stället har Marshallorganisationen fyllt sin verkliga uppgift, som den icke alls officiellt men i verkligheten hade, nämligen att vara ett medel i Amerikas strävan att bygga upp en väldig rustningskonjunktur. Detta har icke lett till vad man då sade skulle bli resultatet, höjd levnadsstandard, utan till raka motsatsen. Jag får kanske vid behandlingen av den tredje fråga, som utrikesutskottet presenterar i dag, tillfälle att litet närmare belysa hur långt denna rustningskonjunktur har drivits. Och skola vi nu — som herr Ohlin och försvarsministern flaggade för — ytterligare öka den svenska utbildningstiden, så kommer detta att ytterligare bidra till den svenska levnadsstandardens sänkning.

Men därutöver — och det är det all-

Motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater.

varligaste — gör Sveriges engagemang i Marshallplanen det omöjligt för Sverige att säga, att man bedriver en alliansfri utrikespolitik, ty Marshallorganisationens liksom Europarådets samröre med Atlantpakten är i dag fullständigt. Detta engagemang har också medfört att en utländsk stormakt på alla områden griper in i vår svenska politik. Jag hade tidigare i år i en interpellationsdebatt med utrikesministern tillfälle att påvisa, hur Amerika med Marshallkontraktet i handen försöker förhindra Sveriges handel med östeuropeiska länder, hur den amerikanska ambassadören reser ned till chefen i Kullager och andra industrier och ingriper i Sveriges handelspolitik, hur svenska affärsmän, som driva handel med dessa länder, utsätts för trakasserier och förföljelser och hur man mycket medvetet gör gällande, att det är Amerika som skall bestämma vilka vi skola driva handel med. I det fallet får inte Sveriges intresse längre vara avgörande.

Marshallorganisationen har redan dragit en stormakts fogdestab till vårt land, som i första hand omfattar cirka 700 man på ambassaden vid Strandvägen och annorstädes. I statsrevisorernas berättelse i år om de tullfria bilarna och den tullfria spriten upptäckta vi, att över 100 svenskar äro anställda på amerikanska ambassaden och i Marshallorganisationen. Detta utländska inflytande gör sig gällande överallt. Vi ha i Sverige fått utländska propagandatåg på våra järnvägar, där det i särskilda vagnar drives propaganda för denna amerikanska organisation, en lögnaktig propaganda. De s. k. givarna själva veta ju vilket skoj det är med den generösa hjälpen. Jag har tidigare i kammaren belyst, hur de s. k. lånen ge god valuta, när man samtidigt tvingat fram devalveringar, som höjt priserna på de amerikanska varorna och sänkt priserna på de andra ländernas. Det har varit en hjälperorganisation enligt det berömda schemat, att vi tjänar in på

gungorna vad vi förlorar på karusellen. Denna Marshallhjälp har även på andra områden blivit en god affär för de amerikanska »jultomtarna» på grund av den rustningskonjunktur och de ökade priser den har dragit med sig.

Vi ha vidare fått stora amerikanska propagandaturneer i Marshallregi — till och med ABF har engagerats däri — inledda med mötet på Medborgarhuset med exportöl och amerikanska propagandafilmer och propagandaföredrag. Vi ha här i landet en främmande stormakt som fräckt kräver särskilda radio-program för Marshallpolitiken och får det, samtidigt som svenska partier utestängas från radion. Ja, just svenska, ty det är inte vi som dragit hit en främmande stormakts kontrollapparat; det är de andra fyra partierna, som ha gjort det, och vem som driver osvensk propaganda framgår av fakta.

Denna propaganda drives i stor utsträckning med amerikanska pengar. Jag har här i min hand en liten intressant broschyr, bekostad och utgiven av den amerikanska Marshallorganisationen i Sverige. Den är tryckt i Danmark och distribuerad i Sverige. Känna ni igen den? Socialdemokraterna böra göra det, ty kärninnehållet är hämtat ur Paul Björks bekanta broschyr »De fjärrstyrda». Det är ju underligt, att just en sådan broschyr skall spridas för främmande kapital på vårt språk. Vi ha berört denna broschyr en gång förut i riksdagen och jämfört den med den bekante berusade Källe i Göteborg, som telefonerade och inte fick en enda siffra rätt. Och var den dålig från början har den blivit mycket värre i amerikansk regi. Den har för det första ökat från 32 till 48 sidor. Den innehåller en del klara falsarier, som t. ex. när det påstås, att en offentlig utredning i Sverige har bevisat, att det kommunistiska partiet finansieras av främmande makt. Vi ha frågat inrikesministern, och vi ha frågat polisintendent Hasselrot om den utredningen och fått kons-

Motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet med Amerikas förenta stater.

taterat att den inte finns. I inrikesdepartementet trodde man, att uppgiften möjligen kunde härröra från någon formulering — som inte alls innehåller något sådant — i Sandlerkommissionens rapport om Paulssonaffären. Man har exempelvis på s. 41 infört rent provokatoriska falskationer, när man påstår att kommunisterna i Sverige hålla på att spränga järnvägar, och uppger, att uppgifterna tagits ur den svenska polisens arkiv. Broschyren inledes med den socialdemokratiska partisekretärens valvärdering, och man citerar upprepade gånger statsministern och andra socialdemokratiska ledare. Vi ha gång på gång vänt oss till den socialdemokratiska och övriga pressen beträffande denna fjärrstyrda och fjärrbetalda produkt, denna grova inblandning i svensk politik, men ännu har ingen yttrat sig om saken. Vi få se, om vi kunna bryta denna dövstumhet. Det är emellertid vid sidan av denna propagandafloed, vid sidan av dessa främmande kontrollkommissioner i vårt land, framför allt det avgörande faktum jag först nämnde, som är anledningen till att vi ha väckt denna motion. Vad som gjorde Aftontidningen tveksam i januari, borde väl göra vederbörande många gånger mer tveksam i dag, när det nu tydligt framgår, att Marshallorganisationens enda uppgift är att tjäna Atlantpaktens upprustningssystem och när vi ha kommit så långt att vi i söndags fingo bevittna en blixtockupation av ett nordiskt land och att den amerikanska krigsmakten då »övertog försvaret» av Island på samma sätt som Hitlers krigsmakt den 9 april 1940 »övertog försvaret» av Norge och Danmark. När även Morgon-Tidningen, Stockholms-Tidningen och andra tidningar konstatera den skärpning av läget, som detta övergrepp mot en tidigare suverän nation innebär, borde detta väl vara en varning, som med domsbasuners styrka förkunnade för dem som bära ansvaret för Marshallpolitiken, att vi nu måste koppla

loss. Skall det finnas någon möjlighet att i verkligheten företräda vad man formellt företräder, nämligen en alliansfri politik, finns det ingen annan väg än att säga upp Marshallkontraktet. Det är också en väg att undgå att så småningom dela Islands öde.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag skall inte hålla på så länge som den föregående talaren. Jag måste uttrycka min beundran för hans energi att vädra sina gamla synpunkter så ofta. Denna motion har nämligen ingalunda nyhetens behag. Den är synnerligen luggsliten. Det är fjärde gången den kommer tillbaka, och vi ha hört dessa argument ideligen vartenda år. Vi ha haft det stora nöjet i min hemstad Arvika att höra herr Johansson i Stockholm lägga ut texten på ungefär samma sätt som nu. Han har inte haft någonting nytt att komma med, och jag skall inte spilla så mycket tid på denna sak. Jag tänker göra som den ärade herr Johansson själv, nämligen spara mig, tills vi komma till betänkandet nr 12, som gäller Warszawa-resolutionen, då jag förmodar att herr Johansson är beredd att ge kammaren en breddsida.

Vad herr Johansson haft att säga om i vad mån atlantpaktens stater kunna ha använt Marshallhjälpen för sin militära upprustning är en sak som inte angår oss. Det kapitlet vill jag inte gå in på, det ha vi inte att göra med, utan frågan är om *Sverige* utnyttjat Marshallhjälpen för att i aggressivt syfte rusta sig mot någon granne, enkannerligen mot öster. Det ha vi inte. Vi försöka iakttä en alliansfri politik, och alla argument om hur stater handla, som äro anslutna till Atlantpakten, dit vi inte höra, höra inte hit.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Då jag inte använt något enda

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

argument från tidigare datum än den dag vi väckte motionen i år, är det mina argument som äro nya och herr Halléns som äro mycket luggslitna och mycket torftiga.

Är denna situation hållbar, herr Hallén? Ni stå där med brasklappar men komma dock inte ifrån — inte ens edra egna tidningar — att Marshallorganisationen och Atlantpakten synkroniserats fullständigt. Trots det hänger Sverige med i alla svängar. Men utåt för världen förklarar man, att det bara är de andra som handla. Vi hänga bara med ytterst i karusellen, och vi rå inte för vad de göra, heter det. Det är inte hållbart. Vi måste verkligen försöka föra en alliansfri politik genom att gå ut ur detta sällskap, som är komprometterat från första stund. Fortsatt medlemskap är oförenligt med en alliansfri politik.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 237 och II: 316; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 165 om godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dels ock i ämnet väckt motion I: 459.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner

om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Uti en inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Persson, Helmer*, väckt motion, nr 236, ävensom uti en likalydande inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 315, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa att en instruktion för den svenska representationen i Förenta Nationerna skulle utarbetas i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 236 och II: 315 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Jag måste ännu en gång returnera till herr Hallén hans replik om de luggslitna argumenten, ty nästa utställning av luggslitna argument återfinna vi i utrikesutskottets utlåtande nr 12. Medan vi i detta sammanhang ha kastat in en helt ny sak i debatten, återkommer man från utskottets sida med tröttande envishet till alla de argument, med vilka man förut sökt försvara Sveriges negativa hållning till kraven på dels atomvapenförbud dels nedrustning.

Vi har i vår motion utgått från den andra världsfredskongressen i Warszawa, den som blev förbjuden i mr Attlees England men sedan kunde hållas i Polen. Vi ha föreslagit, att de beslut, som fattades där beträffande nedrustningen och en rad andra frågor, i fortsättningen skulle bli normgivande för den svenska representationen i FN och motsvarande institutioner. Denna resolution är inte riktad mot någon regering utan den är riktad till alla. I den-

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

samma framställdes — förutom det gamla kravet på effektivt förbud mot atomvapen och samtidigt en så effektiv kontroll av detta som kan åstadkommas — förslag om en nedrustning av alla stater i proportion till rustningarnas storlek från en tredjedel till hälften. För att bli effektiv skulle kontrollen gälla inte endast stridskrafterna, förefintliga vapen och vapenproduktion i den omfattning som uppgivits av varje land, utan på begäran av en internationell kontrollkommission skulle kontrollen kunna utsträckas till att gälla inspektion av stridskrafter, vapen och vapenproduktion som kunde antagas icke vara uppgivna. Resolutionen innesluter vidare ett förslag, som vi tidigare ha behandlat här i riksdagen, förslaget om förbud mot krigspropaganda. Det skall jag därför inte ta upp i dag. Vidare framföres krav på friare handel mellan länderna och ökade kulturella förbindelser.

Beträffande atomvapenförbudet, som utskottet ägnar det största utrymmet, kan i viss mån utskottsargumentens luggslitenhet bero därpå, att därvidlag inte finns något egentligt nytt. Även om Sverige ibland har uppträtt litet svävande och gjort halva medgivanden, har ju linjen dock varit att stödja den s. k. Baruch-planen. Jag har redan mycket utförligt visat — och andra med mig i denna kammare — att Baruch-planen icke innebär något atomvapenförbud utan är en frukt av tidigare amerikanskt tänkande. Amerikas förenta stater ansågs genom denna plan kunna förskaffa sig monopol på och kontroll över icke bara andra länders eventuella militära produktion av atomvapen utan även över den fredliga kraftproduktionen — men som är oförenligt med upprätthållande av statlig suveränitet. Hela denna argumentering har smulats sönder av det faktum att Amerikas monopol på atomhemligheten har upphört för länge sedan. Veder-

börande kommission har emellertid kört fast därigenom, att Amerika har förbehållit sig i sista hand ensambestämmanderätten över om det skall bli förbud eller inte. Därför har man inte kommit längre, trots den väldiga opinion i världen, som kräver att detta ruskiga vapen skall förbjudas.

Det nya som framför allt har sammanhang med den stora debatt som tidigare har förts i dag och med de grundläggande frågorna vid årets riksdag är frågan om nedrustning. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till det tidigare förslaget från Sovjetunionens sida i FN, att stormakterna skulle nedrusta med en tredjedel, alltså en nedrustning i proportion till vederbörande staters militära styrka, vilket inte medför någon som helst förskjutning. Utskottets enda invändning mot det förslaget, som inte är med i Warszawa-resolutionen, är, att ett stort antal stater ha röstat emot det och att ett huvudskäl därför har varit, att förslaget inte tar hänsyn till den aktuella rustningsnivån inom olika stater. Detta kan absolut inte invändas mot det förslag som föreligger nu, mot Warszawa-resolutionen, ty skulle den bli normgivande är det självklart, att den aktuella rustningsnivån skulle ingå i förundersökningarna och vara avgörande för storleken av nedrustningen från en tredjedel till hälften.

Vad är anledningen till att Sveriges representanter med en sådan frenesi stödda de krafter, som vilja framdriva en våldsam upprustning och i sitt utrikespolitiska ställningstagande äro så rädda för att man skall rusta ned? Det är klart att det som ligger i vägen för ett gemensamt beslut vid den konferens, som nu pågår i Paris, är västmakternas absoluta vägran att gå med på en allvarlig diskussion dels om nedrustning dels om Tysklands återupprustning. Det är de två frågorna som i dag äro en broms för allt framsteg och för allt

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

verkligt fredsarbete. Det är klart att om Sverige som stat, vårt fredsälskande land, vid sidan av den massopinion som finns i världen yttrar sig till förmån för sådana krav, skulle det betyda ganska mycket, ty möjligheten att driva denna politik vidare ligger i villigheten hos de stater, som kanske i första hand skulle bli offer för ett krig, att medverka i den politiken.

Jag skall knyta an till en debatt som nyss fördes mellan herr Ohlin och herr Hagberg i Luleå om rustningsnivån i de olika länderna — inte bara om utbildningstiden utan om det hela. Det bedrivs nämligen i svensk offentlighet så mycket falskari i dessa frågor, att det måste rättas till. Vad utbildningstiden beträffar kan jag i korthet säga, att man inte skall jämföra utbildning av specialtrupper och befäl å ena sidan med utbildning av vanliga värnpliktiga å andra sidan. Man skall inte glömma, att utbildningen i olika stater kan ha olika karaktär, att den också till stor del kan ha karaktär av medborgarskolning. Vidare är det litet skillnad på ett land som Sverige, som väl ingen på allvar kan anse hotat, och ett land, beträffande vilket det i snart sagt varje tidning man öppnar förkunnas, att man nu står beredd att utnyttja den moderna förstörelseteknikens allra mest djävulska medel för att på några veckor utplåna dess städer och industricentra och åstadkomma massutrotning av tiotal miljoner människor. Förvånar det någon, att denna stat tar hotelserna på allvar till slut och bereder sig att ta emot eventuella nya angripare på samma sätt och med samma varma servetter, med vilka Hitler och Göbbels mottogos för några år sedan?

Trots detta föreligger en mycket kraftig differens mellan rustningsnivån i öster och rustningsnivån i väster. Jag upprepar vad jag sagt, nämligen att detta inte har någon större betydelse för vårt resonemang om Warszava-reso-

lutionen, eftersom den är riktad till alla regeringar och inte till någon särskild. Men saken bör någon gång redas ut i denna kammare. Den aktuella militärbudgetens storlek i ett land som Sovjet får ju inte bara ses i relation till militärbudgeten i ett land som Sverige utan framför allt i de länder som skrika värst om att de skola börja krig. Det går ju inte att komma ifrån att de ropa om det. Vilken tidning vi än öppna i dag, läsa vi däri den amerikanske krigsministern Marshalls tal, där han säger: »Såvitt jag kan förstå finns det ingen annan möjlighet till en snabbt avgörande lösning av denna världsomfattande kamp än ett nytt världskrig.» Det är dagsfärskt. Vilja ni ha ett citat som är ett par dagar gammalt, så kan jag visa er Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning, ett känt aktivistorgan. På första sidan av tidningens nummer för i tisdags står det, att USA vill vinna tid inför ett nytt världskrig. Hela innehållet i denna artikel ansluter sig till detta — och beskedet komma från högst officiellt håll.

Vad beträffar rustningsnivån har man bedrivit det skojet, att man i ena fallet talat om nationalinkomsten och i andra fallet om budgeten. Under valrörelsen i Sverige spreds material, enligt vilket den ryska militärbudgeten hade nått upp så högt som till 18 procent av nationalinkomsten, medan militärbudgeten i Amerika, England och Sverige uppgavs stanna vid 2 å 3 procent. Det var ett direkt falsarium, ty samtidigt visade den officiella statistiken, att Sovjets militärbudget var 18 procent av hela budgeten, och det är fullkomligt orimligt att anta, att procenten i förhållande till nationalinkomsten skulle vara lika hög. Men denna sammanblandning gör man ideligen. Nu ha dessa siffror korrigerats. Jag tar en senare artikel, en artikel i regeringsorganet *Morgen-Tidningen* för den 20 mars. Där har man förändrat alla siffrorna. Där

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

säger man att före Koreakriget hade Sovjetunionen anslagit 13 procent av nationalinkomsten för militära ändamål, medan USA, England och Frankrike nöjde sig med 5 å 6 procent. Nu har USA ökat till 24 procent av nationalinkomsten, hette det, medan siffran för Sovjet är 21 procent. Vi se alltså, att även om Morgon-Tidningens siffror vore riktiga vore Sovjets utgifter lägre. Emellertid har man gjort samma falsarium som förut: Sovjets angivna procentsiffror gälla i verkligheten militärutgifternas procentuella andel av budgeten. Man skall väl ändå jämföra samma kategorier. Om man gör det, finner man, att Sovjet i dag använder en avsevärt lägre del av budgeten för militära ändamål än t. o. m. Sverige, som använder mer än 21 procent för ändamålet.

Om vi jämföra med Förenta staternas försvarsutgifter, vad finna vi då? Redan när Truman hade kungjort en budgetsiffra av 50 miljarder dollars var det officiellt 69 procent av den amerikanska budgeten. Om vissa eftersläpande utgifter från världskriget räknades in blev det 83 procent. En sådan svindlande procentsiffra har intet annat land åstadkommit. Sedan dess har Truman i dagarna officiellt ökat sitt bud från 50 till 60 miljarder dollars. Det är att märka att 1939, då det andra världskriget aktualiserades, var den amerikanska budgeten något över en miljard dollars och nu skall den bli 60 miljarder dollars. Behöva vi anföra mera för att visa var det är som upprustning bedrives? Vill herr Hallén, som väl förbereder sig för att motbevisa detta, ha ett mera konservativt vittnesbörd om skillnaden mellan utgifterna för de amerikanska och de ryska försvarsutgifterna, så kan jag väl knappast anföra något mera ärevördigt — om jag inte skall ta något högkyrkligt — än den stora konservativa specialtidningen *Economist*. Den förklarade nyligen följande: »De ryska försvarsutgifterna belöpa sig för

närvarande till 7 å 8 miljarder dollars, eller ungefär hälften mot vad USA gav ut för försvaret före Koreakriget.» Tidningen hävdar vidare att »även om den ryska levnadsstandarden reducerades till den japanska nivån och 17—23 miljarder dollars kunde frigöras för rustningen, skulle de amerikanska försvarsutgifterna ändock vara 2 å 3 gånger större än de ryska».

Detta är sanningen om läget ute i världen i fråga om rustningarna. Och där hänger gamla Sverige med. Nu skola vi öka värnplikstiden, kanske inte bara för gruppehufvuderna. Man har redan kallat in 125 000 äldre värnpliktiga. 3 miljoner arbetsdagar skola i denna tid av arbetskraftsbrist förbrukas genom att familjeförsörjare skickas ut för att harva på exercisfälten igen. Vart tro ni, som fullständigt i onödan på grund av anslutningen till Marshallorganisationen driva en sådan politik, att det tar vägen? Tro ni att det leder till vad man ställde i utsikt vid Marshallplanens antagande, nämligen ökat välstånd? Vi veta att det leder till motsatsen. Vi veta hurdant försörjningsläget är t. ex. i England i dag. Vi veta att upprustningspolitiken redan sprängt Englands socialdemokratiska regering genom Bevans och Wilsons utträde.

Så långt ha vi inte kommit i Sverige, men vissa fläktar dröjer i lokalen i dag. Det var för några veckor sedan som »den sociala reaktionens svala», driven av 40 socialdemokrater, fläktade under taket både i första kammaren och i andra kammaren, och beslutet har stadfäst genom vårt andra beslut vid dagens gemensamma voteringar. Vad är det som har skapat denna situation, där arbetarnas löneaktioner i år, som skulle leda till standardhöjning, ha förbytts i sin motsats och där det sociala reformverket, som man varit så stolt över, inte bara bromsas upp genom att de olika reformerna sjunka i värde — enligt de socialdemokratiska kvin-

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

nornas beräkning 24 procent — utan redan beslutade reformer inhiberas eller försämras genom sådana beslut som det som fattades vid gemensam votering i dag. Det är en politik, som det så småningom blir ganska svårt för vederbörande att försvara.

När man i England på grund av denna vettlösa upprustning kommit dit-hän, att man har köttransoner av en gummilacks storlek i veckan, är det inte att undra på att regeringen spricker. Börjar inte också inom edra egna partier — jag riktar mig närmast till socialdemokratien och bondeförbundet — när ni se vad som händer i England och litet varstans i dag, uppstå en fruktan för vart man egentligen driver oss? De medvetna krafter, som i dag vilja ha krig, finnas icke i öster utan i väster.

Komma ni ihåg, hur det gick, när Amerika för ett par år sedan höll på att få en kris. Man erkände då öppet att man behövde en upprustningskonjunktur och skapade en krigspsykos genom en förljugen propaganda, som vi också här i Sverige ha fått talrika exempel på och som redan har fått sådana verkningar i vårt land, att en av våra största tidningar just i dag talar om ett korståg och ett anfallskrig österut, där Sverige skall vara med. Tidningen framför visserligen två ståndpunkter i samma artikel, men hjärtat är tydligen med hos korståget. Denna propaganda var medveten och den är alltjämt medveten. Jag citerar än en gång Handelstidningen, som talar om vilka verkningar det hade på bör-sen, när det kom ut ett rykte, att det skulle bli fred i Korea. Tidningens redaktör skriver: »Aktiebörsen på Wall Street darrar i knäveckan, emedan bör-sen befarar, att Koreakriget skall ta slut.»

Några rader längre ned skriver man i GHT med cynisk öppenhet: »Utrikes-departementet i Washington såg sig till slut föranlätet att högtidligen demen-

tera börsryktena om Koreakrigets för tidiga ändalykt.» Det är dödens köp-män, som äro i farten. För varje na-palmbomb som bränner upp kvinnor, barn och fattiga bönder i byarna i Korea gnugga de händerna över nya vinster på tusentals och hundratusen-tals och miljarder dollars. Och där hänga vi med! Vi äro ett folk som vill fred, men var hamna vi, om vi driva denna politik? Borde inte Sverige vara en av de stater i Förenta Nationerna, som inte hängde sig på de kapsejsade Baruchplanerna utan krävde förbud mot atombombkrig och bakteriekrig-föring?

När det var fråga om att ansluta sig till Stockholmsappellens förslag om förbud mot atomvapen blev svaret: »Varför bara atomvapen? Varför inte alla vapen?» Men varför gingo ni då inte med, när det föreslogs att man skulle skära ned rustningarna med en tredjedel? Varför vägrade ni så bestämt att gå med på det förslaget? Varför förbjöds fredskongressen i Shef-field? Varför utvisades fredsorganisa-tionens ledning från Västeuropa? Varför jagade man den 1 maj fredspropa-gandister i Västtyskland? Varför äro ni så skräckslagna för freden? Begripa ni inte, att ni därmed avslöja er själva?

Jag vet mycket väl, att jag i dag inte får gehör för en omställning av den svenska representationen i Förenta Na-tionerna för att bromsa de vanvettiga rustningarna, vilka, om de få fortsätta, komma att leda till krig. Men jag är säker på att det motstånd, som er upp-rustning, era inkallelser och er full-komliga solidarisering med de aggres-siva krafterna i världen framkalla, kommer att framtvinga en omvälvning. Det måste göra det, ty annars råka vi in i ett nytt världskrig. Islands exem-pel bör vara avgörande. Det bör lära oss att se vart vi driva hän, om vi inte sätta stopp.

Herr talman! I full vetskap om att

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

de förslag jag företräder komma att falla framåt — det komma säkert fredsvännerna här i landet och i andra länder att svara för — yrkar jag bifall till vår motion och avslag på utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HALLEN: Herr talman! Jag började mitt förra anförande med att uttala min beundran för herr Johanssons i Stockholm outtröttliga energi, när han vädrar sina gamla luggslitna argument. För fjärde gången var han nu tillbaka till att vi skola utträda ur Marshall-organisationen. Jag måste fortsätta med att uttala min beundran, denna gång dock för en annan sak, nämligen för den förunderliga elegans eller kanske jag skall säga smartness, med vilken herr Johansson i Stockholm förstår att vispa ihop de mest disparata saker.

Om vi gjorde oss mödan att lyssna till vad herr Johansson i Stockholm sade, så märkte vi hur han rörde ihop de små engelska veckoransonerna av kött, som sades vara ungefär så stora som en gummiklack, de fria barnresorna här i Sverige, värdet av de sociala reformerna över huvud taget, börserna på Wall Street och hur aktierna där sjunka, vad »dödens köpmän» tänka, varför man inhiberade Sheffieldkongressen, hur det skall gå med Islands försvar och en mängd andra saker. Om jag skulle följa den ärade talarens exempel och försöka plocka ihop allt detta, skulle mitt anförande bli minst lika virrigt och osammanhängande, och det skall jag förskona kammarens ledamöter från. Jag vill endast säga, att det på sätt och vis var bra att herr Johansson i Stockholm inte yttrade sig om det utskottsutlåtande om de mänskliga rättigheterna, som vi nyss behandlade. Om så skett, hade det säkert dels blivit ett

oerhört långt anförande och dels varit ett ganska ömtåligt område att gå in på.

Jag säger detta därför att det utlåtandet på visst sätt sammanhänger med det som vi nu debattera. När herr Johansson i Stockholm och hans medsympatisörer vilja, att vi skola låta Warszawakongressens budskap ligga till grund för en instruktion för våra representanter i Lake Success, så trycker herr Johansson i Stockholm — och med all rätt — främst på nedrustnings- och avrustningsfrågan och frågan om atomvapnen. Men utskottet har verkligen i det hänseendet gjort sig möda med att försöka ge besked. Utskottet hänvisar till att Sverige varje gång har biträtt alla krav på åtgärder för att komma till rätta med den fara, som atomvapnen utgöra, och det är inte Sveriges fel att vi befinna oss i det dödläge i förhandlingarna om atomvapnen, varom utskottet också talar.

Jag vill också säga, att man ju inte vinner något med att biträda en kongressresolution. Det heter i utlåtandet: »I fråga om rustningskontrollen övervinnas icke välbekanta svårigheter, varom länge förhandlats inför internationellt forum, genom att en kongress deklarerar, att sådan kontroll är tekniskt genomförbar.» Nej, herr Johansson i Stockholm, det är just vad den inte är! Och nu kommer jag till vad som enligt min mening är sakens kärna, nämligen varför man inte kommer någon vart i avrustningshänseende och varför man inte kan komma till rätta med den förkulturen dödliga atomvapenfarans. Det anser jag vara uteslutande de diktaturstyrda staternas skull, ty vad tjänar det till med en överenskommelse med stater, där icke den internationella och mänskliga rättsgrunden respekteras? Det är nämligen inte bara fråga om ett beslut på papperet, utan man skall ju också laga så att atomvapenfabrikerna jämnas med marken och att alla atomvapenlager både i USA och i Sovjet och

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

andra stater likvideras. Detta kan man göra i demokratiska stater, herr Johansson i Stockholm, där det utövas kontroll och där man respekterar yttrande- och tryckfriheten. Men tror herr Johansson i Stockholm att man, om det träffades en sådan överenskommelse, skulle få någon hjälp med att kontrollera dess efterlevnad i Ryssland, där det icke existerar någon yttrande- eller tryckfrihet och där man inte respekterar människovärdet? Jag skulle vilja se den tidningsman i Sovjet, som skulle kunna skriva: »Här ha vi gått ojust till väga, ty där och där ha vi atomvapenlager, som ha undanhållits den internationella kontrollen» o. s. v. Hur många timmar, tror herr Johansson i Stockholm, skulle den mannen få existera i frihet — eller existera över huvud taget?

Så länge man inte erkänner de mänskliga rättigheterna och sådana fundamentala saker som tryckfrihet och yttrandefrihet, så länge kan man inte vare sig utanför eller innanför landets gränser se till att dylika internationella överenskommelser också effektueras.

Nu vet jag vad herr Johansson i Stockholm kommer att svara. Han kommer att påstå, att det råder full och obegränsad yttrande- och tryckfrihet i Sovjet, och det kan han ju få påstå. Det är ändå ingen här i kammaren, som tror det. Därför menar jag att mina argument äro till fyllest.

Kammarens ledamöter ha kanske lagt märke till att utskottet, sedan det behandlat ifrågavarande motion, i slutet av utlåtandet med några ord bedömer densamma. Det omdömet kan verka litet fränt, men det är väl inte att förundra sig över, när man tänker på vad som står i Warszawaresolutionen. Det såges i densamma bl. a. följande, som jag vill uppbygga kammaren med: »Vi anser att spärrarna för de kulturella förbindelserna mellan folken leder till oförståelse och söndring, alstrar en

atmosfär av ömsesidigt misstroende och gynnar krigspropagandan.» Detta är alldeles riktigt. Sedan fortsätter man: »Följaktligen vädjar vi till alla regeringar om att bidra till förbättringen av de kulturella förbindelserna mellan folken för att kunna göra dem mera förtrogna med varandras kulturskatter. Vi begär regeringarnas stöd för att genomföra internationella konferenser av konstnärer och intellektuella, ömsesidiga besök i varandras länder, utgivningen och den vidsträcktaste spridningen av litterära verk samt bekantgörandet av konstnärliga arbeten från andra länder.»

Man menar alltså — med full rätt — att sådana överenskommelser, om de träffas, minska krigsfaran och stärker fredens krafter. Men tycker inte kammaren att vi äro föremål för ett ganska cyniskt skoj — det förtjänar inte att benämnas ett dugg annorlunda — när man talar om sådant i ett land, där man infört den mest drakoniska censur som världen känner till och där man har en järnridå, som fullständigt utestänger människor? Vi veta ju hur svårt det är att komma in i det förlovade landet. Vi veta vilka svårigheter ryska medborgare ha att komma ut ur sitt eget land och vilken gisslan man där använder sig av i preventivt syfte. Vad är det då för prat att tala om att de kulturella förbindelserna skola utökas? Man menar ju ingenting med det! Se bara på vilken censur ryssarna ha i sitt eget land! Hur många av världslitteraturens heroer är det inte, som äro förbjudna där! Men ändå pratar man om att ytterligare utöka det kulturella utbytet och det inbördes umgänget — i ett land, för vilket man har sänkt ned den tjockaste och mest ogenomträngliga järnridå historien känner till!

Att tro att riksdagen skulle vara så strålände naiv att den lägger sådant prat till grund för direktiven för våra ombud i Lake Success är alldeles orim-

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

ligt. Detta kanske också förklarar att utskottet har skrivit som det gjort — jag erkänner att det inte är så vänligt som annars är brukligt — när det i slutet på utlåtandet säger följande: »Vad i övrigt förekommer i det av motionärerna som instruktionsunderlag förordade 'budskapet' är sådant camouflage, som för propagandametoderna i det pågående kalla kriget är sedvanligt. Något dess uttalande anser utskottet detta icke förtjäna.»

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Herr Hallén inledde sitt anförande med det standardsvar, som jag sedan många år tillbaka har fått polemisera emot, nämligen att jag rörde mig med så många olika ting. Men jag rörde mig, herr Hallén, icke med en enda sak, som inte har ett mycket nära samband med den centrala frågan i vår motion, nämligen nedrustningen.

Herr Hallén däremot svävade ut i en debatt om bl. a. den redan behandlade frågan om de mänskliga rättigheterna, om pressfriheten i olika länder och om hurudana inresevillkoren äro i olika stater. Vem var det som stegade ut i terrängen? Det var herr Hallén, inte jag.

Om mina frågor voro så många, borde det heller inte ha varit svårt för utrikesutskottets talesman att ta upp åtminstone någon enda av dem, och speciellt huvudfrågan här, vilka länder som ha genomfört de största rustningarna. Det är en central fråga, nära förbunden med den debatt, som vi ha fört här i riksdagen hela dagen. Jag konstaterar, att herr Hallén icke med ett enda ord har kunnat bemöta mina argument.

Jag vill tillägga, att den största summa jag sett någon svensk tidning ange för Sovjets rustningar har varit ungefär en tredjedel eller två femtedelar av de officiellt angivna amerikanska. Ingen bestrider att Amerikas rustningskostna-

der äro två och en halv till tre gånger större — och detta i ett mycket mindre land — och jag förstår därför att herr Hallén gjorde krumbukter ut i terrängen.

Det ligger inte någon cynism i vårt förslag. Det är inte cynism att föreslå, att Sverige skall verka för nedrustningen. Vi ha inte föreslagit att Sveriges riksdag skall godkänna Warszawa-resolutionen, men vi ha föreslagit att den grundtanke om nedrustning som finns där, skall göras normgivande för våra representanter i Lake Success. Detta är något helt annat, och jag tror att vi komma att få mycket starkt gehör för det förslaget, ty nu driver man rustningspolitiken därhän, att den blir outhärdlig. Med den fart vi nu ha komma ni också själva att märka, att svenska folket börjar bromsa.

Jag upprepar frågan: Varför äro ni så rädda för freden? Jag diskuterar gärna också de andra frågorna med herr Hallén — det har jag gjort förr — och jag skall gärna ta upp frågan om de mänskliga rättigheterna för t. ex. negern Mac Gee, som arkebuserades i förrgår, eller de mänskliga rättigheternas standard i den västerländska civilisationens bastioner, t. ex. Franco-Spanien och Grekland, men jag tycker inte att den frågan hör ihop med denna debatt.

Vad så beträffar talet om att vårt förslag skulle vara omöjligt på grund av att det enligt herr Halléns mening inte finns någon yttrande- och tryckfrihet i Sovjet, så vill jag säga, att herr Hallén tydligen inte har läst vår motion. Vi föreslå att Förenta Nationernas säkerhetsråd skulle utse en kommission, som får full rätt att resa i alla länder, alltså även i Sovjet, och full rätt att undersöka inte bara de rustningar som uppgivits utan även sådana, som kommissionen kan misstänka ha blivit dolda för världen. Det föreligger inga hinder för herr Hallén att bli utsedd som medlem av denna kommission, och då får

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

ju herr Hallén själv vara med om att undersöka dessa ting.

Detta står angivet i vårt förslag, det kan man inte backa ut ifrån, och därför faller hela herr Halléns mödosamt uppbyggda argumentering. De kontrollåtgärder vi ha föreslagit torde säga tillräckligt.

Sedan skall jag också ta upp en av herr Halléns utvecklingar. Vi få kanske tillfälle att återkomma till den, när statsministern om några dagar besvarar min interpellation, men eftersom det i vårt förslag bl. a. talas om de kulturella förbindelserna mellan folken, och eftersom herr Hallén har talat om en järnridå, så kunna vi väl ändå snudda vid den nu.

Vi se varje dag, när vi läsa svenska tidningar, hur angelägen man är på den här sidan att hålla den s. k. järnridån nere. Några delegationer härifrån ha på senaste tiden rest till Sovjetunionen. Hur behandlas de i svensk press? En av våra främsta skådespelerskor, Naima Wifstrand, har beklagat sig över att hon överfölls med massor av anonyma brev när hon ville resa till Sovjetunionen. Några idrottsmän, som inbjudits till studieresa i Sovjetunionen, hotades med bojkott. »Ni får aldrig fara till Amerika, om ni åker dit», hette det, och vederbörande utskälldes av alla krafter i pressen. Till på köpet sammanträdde den svenska idrottens högsta ledning för att fatta speciella beslut i saken, något som man aldrig gjort förut. När några borgerliga journalister, t. o. m. från Dagens Nyheter, reste till Sovjet, fick Sverige skrubbor i New York Times.

Vilka är det som vilja ha en järnridå, herr Hallén? Om man så gärna vill veta hur det ser ut bakom den s. k. järnridån, varför är man så rädd för att svenskar skola resa dit?

Detta kan räcka som en replik till herr Hallén. I övrigt vidhåller jag mitt yrkande.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag vidhåller också mitt bedömande av herr Johanssons sätt att argumentera. Herr Johansson hoppar med en fenomenal hastighet från det ena till det andra. I ena ögonblicket talar han om Naima Wifstrand och i andra ögonblicket om en arkebuserad neger i Amerika. Jag vill inte försvara de anonyma breven till Naima Wifstrand, men nog inser också herr Johansson, att det är som en mild västanfläkt i förhållande till vad den ryss skulle få sig till livs, om han kom hem och uttryckte sin respekt för svensk kultur och odling. Det skulle inte stanna vid anonyma brev — herr Johansson vet nog vilka metoder som man använder. Och vad den arkebuserade negern beträffar, så är det mycket riktigt att det finns sådana exempel att dra fram när det gäller Amerika. Men denna sak är dock en droppe i havet i jämförelse med de otaliga, förmodligen dagligen försiggående arkebuseringarna i arbets- och koncentrationsläger i herr Johanssons eget land, om jag så får säga.

Herr Johansson säger att när jag här talar om de mänskliga rättigheterna, så gör jag mig skyldig till precis detsamma, som jag beskyllt honom för, nämligen till att — såsom han uttrycker det på sitt typiska sätt — steppa ut i terrängen. Nej, herr Johansson, så förhåller det sig inte. Jag har framhållit att första grundvillkoret för att en internationell överenskommelse om en ömsesidig nedrustning skall kunna bli effektiv är, att samtliga länder bekänna sig till den västerländska rättsordningen, som inkluderar de mänskliga fri- och rättigheterna, och att alltså den kommission, som skall tillsättas och där herr Johansson var vänlig nog att låta mig komma med på ett hörn, får röra sig fritt och inte behandlas så som numera sker i Sovjet. Om man även där hade stödet av en befolkning, som äger de mänskliga fri- och rättig-

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

heterna, skulle det ställa sig annorlunda, men befolkningen äger icke dessa rättigheter — det vet hela världen och det vet nog också herr Johansson, om han bara tänker efter litet.

Herr JOHANSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Det är för mig absolut självklart, att om FN går med på ett förslag om nedrustning och det utses en kontrollkommitté, låt oss säga med herr Hallén som medlem, så skall herr Hallén också åtnjuta alla mänskliga rättigheter som kunna tänkas när det gäller att undersöka det som han fått i uppdrag att undersöka. Detta är en förutsättning för det förslag, som vi ha framfört, och därmed ramlar herr Halléns argumentering.

Om det sedan också skall vara ett villkor för en nedrustning i världen, att alla stater skola ha en rättsordning av det slag, som Amerikas förenta stater eller något annat lands regering godkänner såsom demokrati, så vill jag säga att det nog blir en säregen rättsordning, som inte kommer att innehålla så rasande mycket av mänskliga rättigheter. Ty var finnas i dag de mänskliga rättigheterna i den av Amerika understödda Chiang Kai-Sheks diktatur? Var finnas de på Malacka, där herr Halléns partivänner ha mobiliserat huvudjägare mot frihetskämparna? Var finnas de i Vietnam och var finnas de för negrerna i Amerika?

Jag använder inte andra argument, herr Hallén, än sådana som ha samband med problemet, och det är inte mitt fel, om inte herr Hallén vill följa med i resonemanget. Men man kan inte ställa frågan på det sätt som herr Hallén anvisat. En förutsättning måste i stället vara att de olika systemen i världen, det socialistiska och det kapitalistiska och feodala, få existera vid varandras sida och upprätthålla fredliga förbindelser med varandra och att

eventuella konflikter icke lösas genom krig. Har man detta som grundval, kan man låta varje folk för sig avgöra vad de mena med demokrati. I Amerika anser man ju att det är demokrati, när man förbjuder en stor del av arbetarpressen i Tyskland och på löpande band släpper ut de nazistiska krigsförbrytarna. Det är en dålig demokrati, men den saken skola vi inte diskutera i dag.

Herr HALLEN (kort genmäle): Herr talman! Jag måste säga att det är herr Johansson som är ute och steppar i terrängen. Nu begav han sig ju ända till Malacka och gjorde en avstickare också till Formosa, till Chiang Kai-Sheks regim. Men det kan han ju hålla på med om han vill.

Jag vill för min del bara säga, att det ju inte räcker med att FN:s kontrollkommission blir tillförsäkrad mänskliga rättigheter och skydd, om man t. ex. skall resa i södra Sibirien och göra undersökningar på de ställen, där det finns atomvapenfabriker. Det är lika angeläget att de mänskliga rättigheterna ha tillerkänts medborgarna själva. Man måste ju vid dessa undersökningar stå i kontakt med dem, som leva i landet, och kunna lita på att det finns en fri och upplyst tidningspress.

Men så fort det säges någonting sådant, börjar alltid herr Johansson tala om att det i England eller Amerika finns tidningar som äro köpta. Herr Johansson vet emellertid mycket väl vad vi mena med en fri och upplyst tidningspress och att en sådan är en av de första förutsättningarna för att man skall kunna åstadkomma någonting med en sådan kontrollkommission som det här gäller. Det kan aldrig herr Johansson komma ifrån.

Däremot får gärna varje land i övrigt ha den rättsordning det vill. Det är här inte fråga om huruvida man har diktatur eller demokrati eller något an-

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

nat, utan det är fråga om huruvida man erkänner vissa grundläggande principer för den mänskliga samvaron. Gör man det och alltså inte ställer till jakt på människor och utövar fysiskt våld mot oliktankande och trampar dem under fötterna för deras åsikters skull, så ha vi fått en sådan gemensam grund, som är nödvändig för att man skall kunna komma överens om både avrustning och annat.

Jag tycker att herr Johansson skulle vända sig till sin egen husbonde och be honom att hissa upp järnridån ordentligt. Men herr Johansson vet ju, att om han gör det, så är det också slut med herr Johansson och hans tidning.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Det förekom i herr Halléns första anförande, jag vill inte säga ett uttryck utan en grundläggande mening, som var så sensationell att jag anser det nödvändigt att fästa uppmärksamheten på densamma.

År 1946 beslöt ju Förenta Nationerna i princip uttala sig för att atomvapen skulle förbjudas. Frågan gick sedan till en särskild kommission för behandling. Där var det huvudsakligen två ståndpunkter som stodo mot varandra. Den ena — jag kallar den för den ryska ståndpunkten — innebar att användningen av atomvapen och andra vapen för massutrotning skulle förbjudas och en sådan kontroll utövas, att beslutet inte skulle stanna på papperet. Den andra ståndpunkten, alltså den amerikanska eller såsom den också kallas Baruchplanen, gick ut på att frågan om förbud ställdes på framtiden, medan frågan om kontrollen sköts i förgrunden. Den svenska delegationen stödde som bekant den amerikanska ståndpunkten. Vi ha ju här i riksdagen diskuterat saken vid ett par olika tillfällen, därvid bl. a. utrikesministern har talat just för den amerikanska

ståndpunkten och förklarat, att det primära är att man åstadkommer en kontroll och att han med hänsyn därtill funnit, att den ryska ståndpunkten icke kan stödjas av den svenska regeringen.

I dag säger utrikesutskottets talesman, att han inte alls tror på en kontroll, och han underkänner därmed det huvudargument, som man har stött sig på vid sitt försvar av den ståndpunkt, som Sverige intagit i FN och som i verkligheten inneburit ett ståndpunkts-tagande mot förslaget om förbud mot användande av atomvapen i en krigsföring.

Att herr Hallén sedan kommer med diverse historier om Sovjetunionen, som han hämtat ur avhopparlitteraturen, får ju stå för hans egen räkning. Hela hans argumentering bidrar emellertid till att stärka det intrycket, att han är motståndare till både kontroll och förbud i fråga om atomvapnen. Herr Halléns argumentation har varit en argumentation för kriget, för att det inte går att komma överens med Sovjetunionen, för att det är omöjligt att träffa en överenskommelse om förbud mot atomvapenkrigföring eller om kontroll av atomvapnen.

Herr Hallén är så pass intelligent att han säkert inser konsekvenserna av denna ståndpunkt. När han talar om det förmenta skräckväldet i Sovjetunionen, så gör han det för att kunna argumentera mot förslaget om att framför allt de fem ledande världsmakterna skola träffa en överenskommelse om att inte använda krigsmedel mot varandra och att reducera rustningarna — något som ju vore det allra viktigaste medlet för att skapa avspänning och avlägsna den krigsfara som nu skapar en sådan oro och dominerar hela politiken — liksom även om att förhindra förberedelser för atomvapenkrigföring och att kriminalisera användningen av atomvapen såsom varande vapen för massutrotning.

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Herr Hallén har i dag på den svenska riksdagens utrikesutskotts vägnar ställt sig på precis samma ståndpunkt som de mest aggressiva krafterna inom den internationella politiken, när de ha uppträtt mot förslagen om nedrustning och förbud mot användande av atomvapen. Det är detta som är den viktiga och sensationella innebörden av herr Halléns argumentation.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Om herr Hallén och hans partivänner tro på alla slavlägerlegender, som berättas, varför har man då i FN varit med om att avslå ett ryskt förslag om undersökning av tvångsarbete i alla länder i världen?

Herr Hallén har även i avrustningsfrågan anfört samma argument som herr Hagberg nyss konstaterade att han gjort i atombombfrågan. Herr Hallén säger att det inte bara är kontrollkommissionen, som skall ha alla mänskliga rättigheter, utan även alla övriga i Sovjetunionen skola ha det, och man skall där tillämpa precis det system som herr Hallén anser vara god demokrati. Nu tvistas det ju i världen om vad som är god demokrati, och den första förutsättningen måste väl, herr Hallén, alltid vara att människorna själva önska vad herr Hallén tydligen menar vara god demokrati, nämligen det amerikanska sättet att leva. Det är ju emellertid den typiska amerikanska ståndpunkten, att först när en sådan ordning genomförts i hela världen, så kan man börja tala om nedrustning.

I förhoppning om att det skall kunna verka åtminstone något avkylande vill jag citera vad en folktoppartist, nämligen förre ordföranden i Publicistklubben, chefredaktören för Expressen Ivar Harrie, som har gått ännu längre än herr Hallén och som är anhängare av Atlantpakten, skrev så sent som för någon dag sedan: »Man får inte hemfalla

åt önsketänkandet att de hundratals miljonerna inom det egentliga Sovjetväldet — — skulle känna sig som förtryckta slavar och hälsa västliga arméer som befriare. Det nu levande sovjetläktledets fullkomliga solidaritet med regimen framgick övertygande av den enastående folkliga försvarskraft som utvecklades under andra världskrigets påfrestningar.»

Jag tycker att herr Hallén inte skall försöka påtvinga det ryska folket något som det inte vill ha, utan i stället hålla sig till vad frågan här gäller, nämligen nedrustning eller icke. Och därvidlag konstaterar jag att herr Hallén icke vill att kravet på nedrustning skall vara normgivande för den svenska FN-delegationens instruktion.

Herr HALLEN: Herr talman! Jag förstår synnerligen väl att herr Hagberg måste ila till sin beträngde kamrats bistånd. Jag tror nog att kammaren märkte att det behövdes efter herr Johanssons tidigare anförande.

Herr Hagberg försökte vrida det hela därhän, att jag inte ens skulle dela de synpunkter som utrikesutskottet i denna fråga anfört. Jo, det gör jag till fullo. Såsom jag sade redan i mitt första anförande, anser jag att frågan om en nedrustning har — som tyvärr faktiskt är fallet — kommit in i ett dödläge, därför att man inte har kunnat enas om hur kontrollen skall genomföras. Och mina senare anföranden ha gått ut på att visa, att kontrollen inte kan bli effektiv med mindre medborgarna i alla de länder, som skola träffa avtal om nedrustning, tillerkännas de vanliga mänskliga rättigheterna.

Herr Johansson försöker att krängla bort detta genom att säga, att jag menar att man överallt i världen måste leva under samma förhållanden, ekonomiskt och i andra avseenden, som i

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Sverige eller Amerika. Nej, det är inte fråga om någonting sådant. Det är inte fråga om diktatur eller demokrati, utan om att man skall enas om vissa grundläggande principer som äro nödvändiga för att kontrollen skall kunna genomföras. Och till dessa principer höra både den personliga och andliga friheten, yttrandefriheten, tryckfriheten och respekten över huvud taget för människovärdet. Jag erkänner gärna att jag inte tror att en nedrustningskontroll kan bli effektiv, förrän dessa förutsättningar ha uppfyllts, och såsom utskottet säger, kan det komma att dröja — något stöd från herr Johanssons sida är ju i varje fall inte att förvänta, när det gäller att påskynda utvecklingen i sådan riktning.

Herr FAST: Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av herr Johanssons sista anförande. Vi ha, såsom herr Hallén här framhållit, inte några önskemål att bli missionärer och omvända ryssarna till vårt system — de må gärna behålla sitt system liksom varje annan nation må ha den styrelseform, som bäst passar den grad av utveckling vartill landet kommit. Men när vi alltså inte heller missionera med hjälp av femte kolonner, så ha vi, herr talman, rätt att fordra att det på det andra hållet visas samma respekt för författningarna på andra sidan gränsen. Men det är väl detta som inte passar, ty det är uppenbart att man i folkdemokratierna inte visat respekt för de system, som funnits i andra länder, utan försökt med båda lagliga och andra medel påverka utvecklingen i den riktning som man själv ansett lämpligt.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Den förklaring, som herr Hallén gav i sitt senaste anförande, upphäver inte på något sätt det väsentliga i hans tidigare anförande och det som jag här

anmärkt på, nämligen att herr Hallén anser att det är otänkbart att genomföra en kontroll, innan det skapats i grunden andra förhållanden inom Sovjetunionen. Om man inte vill acceptera den utgångspunkten, att stater med två olika system kunna existera vid varandras sida och att konflikter mellan dem kunna, om det bara finns god vilja, lösas på diplomatisk väg, då hamnar man på samma ståndpunkt som herr Hallén, att det inte lönar sig att göra något. Och om det således inte framtvings en uppgörelse om begränsning av rustningarna och alldeles särskilt om förbud mot atomvapenkrigföring, så komma vi att driva in i kriget, med alla de konsekvenser som detta för med sig.

Även efter första världskriget fanns det stater med två olika system, och Nationernas förbund var ju betydligt svagare än Förenta Nationerna i dag är, men ändå kunde en majoritet inom Nationernas förbund besluta förbjuda användning av stridsgaser och andra kemiska medel för krigföring, ett beslut som icke var utan betydelse. Om Nationernas förbund kunde göra detta år 1921, varför kan icke Förenta Nationerna, som har dubbelt så många medlemsstater, år 1951 fatta ett motsvarande beslut beträffande atomvapnen? Det måste bero på att man icke vill göra det, och den ställning, som Sveriges delegation tyvärr har intagit i Förenta Nationerna, har varit ett stöd åt dem, som icke vilja ha ett förbud mot atomvapenkrigföring och som förbehålla sig både rätten att fortsätta att fullkomna atomvapnen och framför allt att använda dem. Det går inte att komma ifrån att så är förhållandet.

När herr Fast säger, att man måste kräva att Sovjetunionen visar respekt för andra folks vilja att själva bestämma över sitt inre liv, så vill jag fråga: Vad har herr Fast för konkret exempel på att Sovjetunionen icke gör detta?

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

Sverige är ju nära granne till Sovjet, men har Sovjetunionen gjort något försök att påverka vårt inre liv eller vår status i olika avseenden? Absolut inte. Gjorde Sovjetunionen något sådant försök, när den först av alla stater gick in i Norge, eller har den gjort något sådant försök i Danmark? Herr Fast kanske tänker på folkdemokratierna. I det fallet var det fråga om fascistiska stater. Det var ju ingen tvekan om att fascismen hade utvecklats så mycket i dessa länder, att alternativet vid krigets slut var en socialistisk utveckling eller en återgång till den gamla regimen. Sådant var saken, och det var säkert inte ryssarna utan folken själva som fattade beslut och togo ställning mot fascismen och för de regimer, som skapades.

Men alldeles oavsett detta, menar jag, kommer man åter och åter tillbaka till den stora frågan: Finns det några möjligheter att vinna en överenskommelse om att begränsa rustningarna? Finns det några möjligheter att vinna en överenskommelse om att man inte skall använda atomvapen och att genomföra en internationell kontroll häröver? Jag har den uppfattningen, att om man kan skapa en tillräckligt stark opinion för detta, så finns det sådana möjligheter. Jag tror att det finns så pass mycket av självbevarelsens krafter hos folken, att de skola kunna föra fram saken till ett positivt avgörande, och det är ur den synpunkten vi ha motionerat här i Sverige. Vi ha menat att Sverige, som är ett fredsälskande land och som har ett gott anseende internationellt på grund av sin långvariga fredstradition, i sin politik skulle markera, att det stöder de krafter, som vilja begränsa rustningarna och få till stånd ett förbud mot atomvapnen. Jag tror inte att Sverige skulle ha någon utslagsgivande betydelse därvidlag, ty Sverige är dock ett litet land, men jag tror att varje ansträngning i en sådan riktning vore en

ansträngning för en god sak och, herr Hallén, för en i ordets bästa mening kristlig sak.

Jag anser att den ståndpunkt, som utrikesutskottet, framför allt genom sin huvudtalesman här i dag, har intagit till denna fråga, är en ståndpunkt till förmån för kriget som lösning på de meningsskiljaktigheter, vilka finnas i den internationella politiken. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den motion, som vi ha väckt i detta ärende.

Herr SENANDER: Herr talman! Herr Hallén presenterade hela den serie av ovederhäftigheter om länderna i öster, som under årtal förts fram i vårt lands press och som inte minst fördes fram av ledarna för Tredje riket på sin tid. Egentligen existerar inte annat än möjligen en gradskillnad mellan den propaganda, som herr Hallén här serverade gentemot dessa stater, vilka Sverige ändå lever i fred och på sitt sätt i samförstånd med, och den propaganda, som serverades av Goebbels.

Det är ganska betecknande, att herr Hallén jämte en hel rad andra, som presentera samma ovederhäftigheter, tala om en ogenomtränglig järnridå men ändå anse sig vara kapabla att med den största självsäkerhet yttra sig om de förhållanden, som existera bakom denna järnridå. Därvid stödjade de sig på uppfattningar, som ha förts fram av personer, vilka av den ena eller andra anledningen, och ofta med de mest skumma åtgöranden bakom sig i det egna landet, ha tagit sig ut ur landet och sedan servera sina rövhistorier. Jag tycker, att om man något litet håller på vederhäftigheten, så borde man inte tillmäta alltför stor betydelse åt vad dessa människor, som efter att ha brutit med sitt hemland och därmed i viss mån begått en fientlig handling mot detsamma, prestera i i fråga om omdömen beträffande detta

Motioner om en instruktion för den svenska representationen hos Förenta Nationerna i enlighet med andra världsfredskongressens budskap.

land. Under alla förhållanden tycker jag det borde vara en person i herr Halléns ställning angeläget att åtminstone inte alltför vårdslöst handskas med omdömena om de länder det här gäller.

Jag vill i detta sammanhang peka på en sak, som jag tycker är oändligt betecknande både för okunnigheten om vad som verkligen sker och för den ovederhäftighet, som man presterar i dessa stycken. Herr Hallén säger, att herr Johansson i Stockholm bör veta, att det inte är möjligt för de ryssar, som ha varit över i Sverige, att komma tillbaka till Sovjetunionen och uttala sin respekt för svensk kultur, och jag tror han sade svenskt samhällsliv. Herr Hallén känner dåligt till den saken, fastän han borde veta bättre trots den s. k. järnridån. Jag vill erinra om att samtliga de ryska idrottsmän, som kommit över hit, både här i landet och efter hemkomsten offentlig deklarerat sin stora respekt för svensk kultur, för svensk idrott och för det svenska folkets fredskärlek. De ha talat om våra vackra städer och ha över huvud taget på ett synnerligen berömande sätt uttalat sig om vårt land. Jag vill särskilt hänvisa till att den ryska kvinnodelegation, som senast var på besök i vårt land, både här vid presskonferenser och efter hemkomsten till Sovjetunionen uttalade sig mycket berömande om Sverige. Medlemmarna i delegationen skickade också ett öppet brev till de svenska kvinnoorganisationer, som de hade varit i beröring med, där de inte hade nog lovord för svensk kultur och svenskt samhällsliv och där de berömde våra svenska städer.

Trots detta kan herr Hallén stå upp och säga, att det skulle gå dem mycket illa som vid återkomsten till Sovjetunionen efter ett besök i Sverige vågade uttala sin respekt för svensk kultur och svenskt samhällsliv. Man kan väl i alla fall fordra, att en person, som

talat för den svenska riksdagens utrikesutskott och dessutom bekläder en så, jag höll på att säga viktig post i »upplysningens» tjänst som att vara anställd i svenska statskyrkan, bör handskas litet försiktigt med omdömena i detta fall.

Jag skall bara ta ett exempel till. Herr Hallén talar om att delegationerna »vallas» i Sovjetunionen. Jag vill meddela herr Hallén, att det som regel är delegaterna själva som bestämma vart de skola resa och vad de vilja se. Det har ännu aldrig lagts några hinder i vägen. Jag skulle vilja säga till herr Hallén, att om han intresserar sig för förhållandena bakom järnridån, så bör han söka anstränga sig litet för att komma dit på ett besök. Vi skola rekommendera herr Hallén, ty det skulle inte skada, om han kom dit och fick revidera sin befängda uppfattning om förhållandena där borta.

Herr FAST: Herr talman! När herr Hagberg i Luleå talar om förhållandena i de nordiska länderna och om att Sovjetunionen aldrig försökt påverka vårt inre liv, så vill jag säga, att detta inte bevisar någonting annat än styrkan i vårt demokratiska styrelseskick. Grunden för demokratien är en helt annan här än vad den var i de nuvarande folkdemokratierna, där man arbetade med femtekolonnyverksamhet och på det sättet inifrån underminerade det styrelseskick, som man hade.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Visst är det en skillnad, herr Fast, mellan folkdemokratierna och de nordiska länderna, ty i folkdemokratierna genomför man ju socialismen. Det finns där inga kapitalister, som äga produktionsmedlen, och inga godsägare, som äga jorden. Detta är en märbar skillnad, och den ha vi på vårt håll aldrig bestritt. Vad jag hävdar är, att det är

Anslag till de tekniska högskolorna m. m. — Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

ett uttryck för folkets vilja, att man inte velat gå tillbaka till det gamla utan valt en ny väg.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 236 och II: 315; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Anslag till de tekniska högskolorna m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 5.***Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 89, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 mars 1951, under punkt 4 föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1951/52, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som kunde föranledas av vad föredragande statsrådet anför, dels godkänna av föredragande statsrådet angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52, dels ock till förevarande ändamål för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 705 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Andrén m. fl.*

(I: 369) och den andra inom andra kammaren av herr *Edström m. fl.* (II: 483), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att en permanent professur i byggnadsekonomi och byggnadsorganisation skulle inrättas vid Chalmers tekniska högskola under förutsättning att ett bidrag på 45 000 kronor per år under tio år ställdes till förfogande för densamma av Göteborgs stad och enskilda intressenter samt att den förändringen i den föreslagna avlöningsstaten för Chalmers tekniska högskola vidtoges att förslagsanslaget under 2 a Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare minskades med 3 850 kronor till 228 714 kronor och förslagsanslaget under 1 Avlöningar till ordinarie tjänstemän höjdes med motsvarande belopp till 648 850 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 369 och II: 483,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1951/52, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranledes av vad föredragande statsrådet anför,

b) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 705 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Gränebo, Ohlön* och *Leander Andersson*, herrar *Sundelin, Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Ståhl, Bergstrand, Kylling* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 369 och II: 483.

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1951/52, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, som föranledes av vad reservanterna anfört;

b) godkänna av reservanterna föreslagna avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 705 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGSTRAND: Herr talman! Till den punkt i statsutskottets utlåtande nr 127, som nu föreligger till behandling, har fogats en reservation av herr Gränebo m. fl. Denna reservation innebär yrkande, att riksdagen skall besluta inrätta en professur i byggnads ekonomi och byggnadsorganisation vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg, såsom har föreslagits i en närmast från göteborgshåll framlagd motion.

Det anmärkningsvärda med denna professur är, att den under de närmaste tio åren inte skulle komma att medföra några utgifter för statsverket. I vårt land finns ingen professur i det ämne det här är fråga om, och detta har från åtskilliga håll sedan årtal tillbaka påtalats. Byggnadsproduktionen omfattar en stor och viktig del av näringslivet i vårt land. Det måste också anses sannolikt, att en forskning på området skulle kunna ge mycket goda ekonomiska resultat. Det är anmärkningsvärt, att någon sådan forskning egentligen aldrig har kommit till stånd.

I de petita, som i år inlämnades till ecklesiastikdepartementet, begärdes anslag till två professurer i byggnads ekonomi och byggnadsorganisation, en i Stockholm och en i Göteborg. Ekle-

siastikministern tog inte upp dessa äskanden, med den vanliga motiveringen, nämligen att det i nuvarande ekonomiska läge inte finns möjligheter att göra något åt saken. Emellertid hade de intresserade i Göteborg, som voro beredda på att det skulle gå som det gick, försökt ordna saken på ett annat sätt. Det kom från Göteborg ett erbjudande, att man till statsverkets förfogande skulle ställa en summa av 45 000 kronor årligen för att en professur i byggnads ekonomi och byggnadsorganisation skulle få knytas till Chalmers tekniska högskola.

Detta är ju inte någon liten summa, och under tio år blir det 450 000 kronor. Det är knutet endast ett villkor till erbjudandet, och det är, att beslutet om att inrätta professuren fattas redan i år. Det förefaller mig som om ämnets vikt skulle vara så stor, att det finns allt skäl för staten att tacksamt godta erbjudandet. Man har gjort den invändningen, att professuren efter de tio årens utgång i alla fall kommer att kosta staten en del. Detta kunna vi inte bestrida. Men jag tror inte att det finns så synnerligen många som på allvar kunna göra gällande, att vi efter dessa tio år fortfarande skulle ha råd att undvara professuren. Den skulle med största sannolikhet ha inrättats långt dessförinnan.

Jag skulle vilja vända på saken en liten smula. Det kommer ganska snart en tid, när ecklesiastikministern återigen skall väga de olika anslagsäskandena och fundera på vad det skall kunna beviljas anslag till. Det måste då komma att kännas som en lättnad att åtminstone för tio år framåt kunna skjuta undan tanken på att det krävs ett anslag för inrättande av denna professur i Göteborg.

Alla skäl tala för att riksdagen beslutar att professuren skall inrättas, och jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Gränebo m. fl.

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Det har väckt litet förvåning, att varken ecklesiastikministern eller statsutskottet velat ta fasta på det i mitt tycke ganska enastående erbjudande som kommit dels från Göteborgs stad, dels från några enskilda och vari man lovat att under tio år ta på sig utgifterna för en professur i byggnadsekonomi och byggnadsorganisation vid Chalmers tekniska högskola. Det rör sig ju i alla fall om ett belopp av 450 000 kronor eller nära $\frac{1}{2}$ miljon, som man skulle få. Behovet av professuren måste ju vara ganska stort, när en sådan offervilja visas och när enskilda personer ta på sig kostnader, som det rätteligen hör staten till att stå för. Jag tycker då, att offerviljan skulle belönas, och det tycker många med mig, i all synnerhet som professuren inte skulle kosta staten ett enda öre under de närmaste tio åren.

De remissinstanser som yttrat sig ha varit eniga om att professuren behövs med hänsyn till behovet av forskning och undersökning inom ämnena byggnadsekonomi och byggnadsorganisation. Både forskningen och undersökningen syfta ju till att förbilliga och rationalisera byggnadsproduktionen. Då vi av nationalbudgeten veta, att kostnaderna för byggnadsproduktionen beräknas till 2,1 miljarder kronor per år, inse vi, att om vi kunde spara endast en hundradels procent, så skulle vi kunna bestrida utgifterna för professuren och dessutom göra en god vinst. Om vinsten möjligen kunde uppgå till en procent, skulle det ju komma att röra sig om ett belopp av 20 miljoner kronor per år, som vi skulle spara genom att inrätta denna professur.

Det är alldeles tydligt, att en sådan här professur kommer förr eller senare, och om vi i dag kunna få $\frac{1}{2}$ miljon kronor till skänks, så finns det väl ingen plausibel anledning för oss att inte slå till just nu. Den föregående talaren fäste uppmärksamheten på det lilla

villkor som är bundet vid erbjudandet, att ett belopp av 45 000 kronor skall utgå under tio år. nämligen att inrättandet av professuren beslutas under år 1951. Om inte erbjudandet accepteras nu och ecklesiastikministern och statsutskottets majoritet om någon tid komma till insikt om nödvändigheten av att inrätta professuren, så föreligger ju inte samma gynnsamma förutsättningar.

Det har talats om att utgifterna skulle bli större än att de täcktes av den utlovade bidragssumman, men vi ha, som framgår av reservationen, räknat ut, att omkostnaderna under tio år mycket väl rymmas inom den summa, som står till förfogande. Vad händer då om tio år? Ja, det är klart att kostnaderna måste komma att bäras av staten, men jag är övertygad om att professuren dessförinnan visat sig ekonomiskt så fördelaktig, att man kommer att känna stor tacksamhet över att den inrättats redan på ett tidigt stadium.

Jag vill betona, att denna professur inte alls är någon personlig professur och att det alltså inte är någon särskild person, som man velat knyta till posten. Vad som drivit fram stadens och de enskildas offervilja är helt enkelt det skriande behovet av att någonting göres på det eftersatta område det här är fråga om. Det är ju inte någon byggmästare eller annan enskild person som skulle ekonomiskt kunna dra nytta av att professuren inrättas, utan fördelen är, att vi få bättre bostäder till lägre pris, vilket kommer allmänheten till godo.

Det har påpekats, att det inte finns någon professur i byggnadsekonomi och byggnadsorganisation i Stockholm, och man skulle möjligen kunna tänka sig, att det från Stockholms horisont ter sig litet olyckligt, att det inte är Stockholms tekniska högskola som får professuren. Jag är emellertid övertygad om att det inte dröjer länge förrän det blir en professur där också. Men om

göteborgarna nu ha visat större offervilja och större beslutsamhet, så beror det inte alls på någon lust att dra professuren till Göteborg eller på andra lokalpatriotiska synpunkter, utan alla sådana ha varit åsidosatta. Det rör sig ju i detta fall om ett behov för hela landet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Jag vill inte upprepa de argument, som ha framförts till stöd för reservationen, utan endast framlägga ett par nya synpunkter. Man har från utskottsmajoritetens sida framhållit, att man är rädd för att inrättandet av den professur det här gäller skulle vara förbundet med vissa engångskostnader, såsom utgifter för inrednings- och omändringsarbeten. Det är klart att riksdagen kan vara tveksam inför att påta sig ansvaret för en ospecificerad utgift, när man inte vet, hur långt detta kan komma att föra. Jag har emellertid framför mig ett brev från rektorn vid Chalmers tekniska högskola, där han säger ifrån, att särskilda anslag för omändringsarbeten icke torde behöva beviljas, då Chalmerska byggnadskommittén kan utföra dessa arbeten med användande av den i kalkylen upptagna posten 15 000 kronor för skrivhjälp, material m. m. under första året. Han räknar icke heller med att några kostnader skulle behöva uppstå för laboratorielokaler utöver dem som finnas upptagna i den skrivelse från avdelningskollegiet för avdelningen för väg- och vattenbyggnad, som beröres på s. 16 i förevarande utskottsutlåtande. Dessa kostnader äro inräknade i kalkylen.

Denna fråga är inte ett speciellt göteborgsintresse utan ett riksintresse. Självfallet kommer den forskning, som bedrivs vid denna högskola i Göteborg — en forskning, som är inriktad

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

på att pressa ned byggnadskostnaderna — att komma hela vårt folkhushåll till godo. Jag vill påpeka, att när nu det allmänna tagit ett så stort ansvar för vår bostadspolitik, så ligger det också i det allmännas intresse att på allt sätt nedbringa bostadskostnaderna.

Till slut vill jag bara, herr talman, citera vad tidningen Hyresgästen, som är organ för hyresgästorganisationerna och utkommer i Göteborg, skriver om denna professur i en artikel med rubriken »Önskvärd professur»: »Det måste vara dålig ekonomi att spara på detta område, där det stora problemet faktiskt är att ta igen något av allt det som försumrats i gången tid. Jämfört med den årliga byggnadskostnaden är utgiften för en professur — och varför inte också en vid tekniska högskolan i Stockholm? — en blygsam summa, som lätt bör kunna intjänas. Göteborgs stad, organisationer och enskilda i Göteborg ha i handling visat sig inse frågens betydelse. Skall också riksdagen visa sig förstå det?» Så långt tidningen.

Första kammaren har visat sig förstå den saken. Den har i dag bifallit reservationen. Jag hoppas att andra kammaren kommer att följa första kammarens exempel. Detta är intet speciellt göteborgsintresse utan ett riksintresse. Det är ingen partifråga utan en fråga om en bättre ekonomi för vårt bostadsbyggande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! En av de båda föregående talarna uttryckte sin förvåning över att inte Kungl. Maj:t och statsutskottets majoritet med tacksamhet mottagit den erbjudna gåvan från Göteborg. Det vore inte — och det är alldeles riktigt — var dag som en gåva på under tio år sammanlagt 430 000 kronor erbjödes. Man räknar således med ett belopp av 43 000 kronor om året. Jag vill emellertid fästa

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

kammarledamöternas uppmärksamhet på, att vi i utskottets majoritet räknat med endast 43 000 kronor om året, eftersom det i propositionen står, att ett bidrag av 2 000 kronor är beroende på en prövning för varje år. Man har således räknat med endast 43 000 kronor, en i och för sig ingalunda föraktlig summa.

Nu frågar man sig vilken anledningen är att Kungl. Maj:t, till vilken denna framställning gjorts, icke tacksamt har accepterat denna framställning med de villkor, som äro förenade därmed. På denna fråga svarar föredragande statsrådet följande: »Vad beträffar överstyrelsens äskanden om nya professorer, föreligga beträffande tre av dem utfästelser om enskilda eller kommunala bidrag i en eller annan form till bestridande av de med professorerna förenade kostnaderna. Det sålunda ådagalagda intresset och de utlovade bidragen äro givetvis omständigheter, som i och för sig böra tillmätas betydelse vid övervägandet av frågan om professorerna böra inrättas. Då emellertid många framställningar om inrättande av angelägna vetenskapliga tjänster under nuvarande förhållanden måst avvisas och då statsverket ändock förr eller senare skulle få vidkännas utgifter för nämnda tre professorer, synes avgörande vikt böra fästas vid deras betydelse ur allmänna synpunkter.» Detta är alltså de motiv, som vi i propositionen erhållit från Kungl. Maj:ts sida.

Jag skulle här vilja tillägga en rent personlig synpunkt. Jag är en smula överraskad över att villkoren med denna gåva från Göteborgs stad nästan har ultimativ karaktär. Det säges nämligen, att erbjudandet om bidrag med 25 000 kronor per år under tio år är förbundet med det villkoret, att statsmakterna senast under år 1951 besluta om inrättande av ifrågakvarande professor. Ja, det är ingen tvekan om att man vill framhålla, att här ha ni 25 000 kronor på de villkoren, att ni göra som vi säga

och på den tid som vi ha bestämt! Jag tycker åtminstone att detta är en smula motbjudande. Det är här inte fråga om någon personlig professor utan en helt vanlig, ordinarie professorstjänst i statlig regi. Man får ha vilken uppfattning som helst om det föreslagna sättet för tillkomsten av denna tjänst, men det är dock ganska märkligt, att den skall vara beroende av huruvida det finns intresserade enskilda eller allmänna inrättningar som offra pengar. Ätminstone anser inte jag, att staten skall låta sig ledas av dylika villkor. Jag tycker rent ut sagt att det är en smula genant att statsmakterna skola vara i den ekonomiska situationen, att de skola vara beroende av ett erbjudande från annat håll när det gäller möjligheten att inrätta en, som jag gärna medger, mycket viktig befattning, en vetenskaplig tjänst som enligt utskottets mening i och för sig skulle bli av stor betydelse.

Med detta vill jag inte ha sagt, att vi som accepterat Kungl. Maj:ts standpunkt skulle vara ointresserade av denna fråga. Vi ha tagit hänsyn till det nuvarande ekonomiska läget, Kungl. Maj:ts inställning till denna fråga samt inte minst villkoren i gåvan från Göteborgs stad. Dessa villkor äro mera avsedda att påverka statsmakterna att fatta beslut, ty populärt uttryckt säger man ju, att här ha ni 25 000 kronor, om ni göra som vi säga, i annat fall står detta belopp inte till förfogande. När erbjudandet har en sådan karaktär, skulle man ju kunna tycka att intresset för saken inte vore så särdeles stort. Om man har ett intresse för denna sak som sträcker sig något längre fram i tiden — och det tror jag att Göteborgs stad och de övriga, som tecknat sig för dessa bidrag, ha — då tycker jag att man inte så kategoriskt skulle bestämma, att staten skall träda till senast då och då. På mig verkar detta erbjudande i direkt motsatt riktning mot vad det tydligen är avsett att göra.

Herr talman! Kammarens tid har i

dag använts på ett sätt, som jag starkt reagerat emot, och jag skall i sådant hänseende inte bidra till ytterligare irritation. Jag vill endast med dessa ord kort och gott yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Utskottets ärade talesman ville göra gällande, att det är genant för staten att befinna sig i ett sådant ekonomiskt läge, att den skall behöva lita till enskilda gåvor för att kunna klara av en nödvändig professur. Jag vill framhålla att det inte är första gången staten tar emot enskilda medel för att därmed inrätta professurer. Som exempel vill jag nämna inrättandet av professur för doktor Tiselius i Uppsala, vilkens forskningar så småningom ledde till ett Nobelpris. Jag vill också nämna gåvan på 2,5 miljoner kronor från direktör Gustaf Werner i Göteborg till cyklotronen i Uppsala, som även medfört värdefulla resultat.

Herr Svensson i Grönvik tycker sedan att det är märkligt, att Göteborg ansett det vara så brådskande med denna professur i byggnadsekonomi, att man vill ha den till stånd redan i år. Detta har på herr Svensson i Grönvik verkat på ett sådant sätt, att han närmast är böjd för att avslå detta erbjudande. Vad jag tycker vara märkligt i denna situation är, att Göteborgs stad och enskilda i Göteborg ha lovat, att under tio år bekosta hela denna professur. Ser man på denna fråga med vanligt sunt förnuft, då tycker jag, herr talman, att det vore oklokt att vägra att taga emot denna gåva.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag har förut i olika sammanhang understrukit betydelsen av att vi ge mer åt vetenskaplig forskning, och jag har även vid olika tillfällen sagt ifrån, att detta inte minst gäller den tekniska forskningen. Enligt vad jag kan förstå har riksdagen här möjlighet att berika

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

den vetenskapliga forskningen genom att följa den reservation som har fogats till utskottets utlåtande. När jag säger att riksdagen har denna möjlighet, ser jag inte till frågan om huruvida denna professur skall ligga på den ena eller andra platsen inom landet, utan vetenskap och forskning är någonting som bör stödjas i allra högsta grad ur hela landets synpunkt. Jag anser att reservationen är väl motiverad och att det är önskvärt att forskningen bygges ut med inrättandet av denna professur, vilket möjliggöres om riksdagen följer reservationen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation som har fogats vid utskottets utlåtande.

Herr SVENSSON i Grönvik (kort genmäle): Herr talman! Bara några ord till den senaste ärade talaren. Jag förstår och uppskattar herr Lundbergs intresse för vetenskapen, men han glömer att ett villkor för denna vetenskapliga tjänst är att vederbörande stad satsar ett visst belopp. Konsekvensen skulle för hans egen del bli, att när han vill ha några vetenskapliga institutioner, får han sörja för att de lokala organen satsa ett visst belopp. Jag tror herr Lundberg har anledning att tänka på det.

Herr LUNDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara understryka att denna professur enligt vad jag kan förstå skall tillsättas under fullt betryggande former. Skall man då hänga upp sig på vissa formuleringar, när man ändå kan få en positiv insats för de syften som jag i varje fall anser vara de förnämsta i detta sammanhang?

Herr förste vice talmannen SKOG-LUND: Herr talman! Det kanske inte är alla gånger jag helt och hållet kan instämma med herr Lundberg, men denna gång äro vi på samma linje.

Jag vill bara hänvisa till vad reser-

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

vanterna ha sagt. De ha erinrat om att den nationalekonomiska betydelsen av en energisk och rationell produktions-teknisk forskning inom byggnadsindus-trien med tanke på byggnadsproduk-tionens stora omfattning och ekono-miska värde är uppenbar. Med de våld-samt stegrade byggnadskostnaderna och med det läge, som i övrigt råder på byggnadsområdet, anser jag att vi här stå inför ett av våra största och mest angelägna problem för närvarande.

Jag kan inte som herr Svensson i Grönvik finna det underligt eller rent av genant att man tar emot ett generöst erbjudande för att möjliggöra en forsk-ning av denna art. Jag tycker i stället det är, om jag får använda en före-gående talares uttryck, ett utslag av sunt förnuft om man tar emot ett så-dant erbjudande, och jag menar att det är hedersamt av Göteborgs stad och de enskilda som stå bakom erbjudandet att verkligen framföra det. Jag anser det angeläget att vi försöka fullfölja det som reservanterna här ha förordat och ta emot gåvan för att inrätta pro-fessuren.

Jag ber att få yrka bifall till reser-vationen.

Herr SVENSSON i Grönvik (kort gen-måle): Herr talman! Till herr förste vice talmannen vill jag säga, att det inte är fråga om att avvisa en profes-sur i det här ämnet. Vi underskatta inte betydelsen av denna forskning, men jag är inte säker på att det kan ske några under på den tid som eventuellt kom-mer att förflyta innan professuren in-rättas i vanlig ordning. Det är alltså inte ett underkännande av detta forsk-ningsområdes betydelse som har för-anlett oss att inta denna ståndpunkt, utan det är andra skäl. Jag vill under-stryka att det, med den skrivning som utskottsmajoriteten har, är möjligt för Kungl. Maj:t att ta upp ärendet till kommande riksdag, och då blir det inte

så stor förskjutning i tiden för inrät-tandet av denna professur.

Herr förste vice talmannen SKOG-LUND: Herr talman! Efter herr Svens-sons i Grönvik anförande tycker jag hans inställning är ännu märkligare, ty vi äro ju överens om angelägenheten av att denna professur inrättas. Då blir det en kostnadsfråga, och vi veta ju hur det är för närvarande att gå till Kungl. Maj:t och statsmakterna och begära ett sådant anslag. När vi kunna klara upp utgiftsfrågan genom enskilda bidrag och inte behöva gå den besvärliga vä-gen med statsbidrag, tycker jag det är alla skäl att tacka ja.

Herr NILSSON i Göteborg: Herr tal-man! Det är sällan jag inte stöder Kungl. Maj:ts besparingssträvanden. Om jag i detta fall kommer att rösta för reservationen, beror det inte på att jag anser, att det skulle vara förenat med fördelar för Göteborgs stad om utskot-tets förslag avsloges. Detta är inte ett speciellt göteborgsintresse. Landets byggnadsproduktion har ett värde av omkring 2,1 miljarder kronor årligen, och då våra stadsplaner, husbyggnader, vägbyggnader och vattenbyggnader ha en oerhört stor ekonomisk betydelse för lång tid framåt, måste det anses nöd-vändigt att det inom de avdelningar som studera byggnadsfacken lämnas en undervisning, som ger de studerande en icke alltför snäv kännedom om bygg-nadstekniska arbets- och tidsstudier.

Det är ingenting ovanligt att om en-skilda, såsom i detta fall tillsammans med Göteborgs stad, lova att årligen satsa ett visst belopp, i detta fall 43 000 kronor under tio år, förknippa erbjudandet med vissa villkor. Jag tror herr Svensson i Grönvik har missuppfattat detta Göteborgs erbjudande, när han betecknar det som ett ultimatum. Det är väl möjligt att man kan diskutera villkoren, men å andra sidan är det väl inte orimligt att den, som gör en

Interpellation ang. ordnande av hamnfrågan för Visingsö.

ekonomisk utfästelse, förknippar den med vissa garantikrav och inte vill binda sig för hur lång tid som helst.

Herr talman! Det är endast detta jag vill ha sagt. Detta är icke ett speciellt göteborgsintresse. Det är fråga om en vetenskaplig läraruppgift som rör hela landet, och jag anser mig därför kunna yrka bifall till reservationen.

Herr KYLING: Herr talman! Jag skall inte ta upp tiden med att yttra många ord, men eftersom jag är reservant och har följt ärendets behandling vill jag framhålla en sak.

Av debatten i dag framgår, att både utskottets talesmän och reservanterna äro överens om att »inrättandet av en professur i byggnadsekonomi och byggnadsorganisation otvivelaktigt framstår som ett angeläget önskemål i och för sig» — yttrandet är taget ur utskottets utlåtande. Vi ha, herr talman, under en följd av år tvingats knappa in på vår kulturhuvudtitel, och den kan med all rätt sägas ha hört till de magrare huvudtitlarna under krigsåren och krisåren därefter. När vi nu ha möjlighet att få ytterligare en professur utan att det för dagen kostar staten någonting, anser jag att riksdagen inte skall betrakta det som genant att utomstående hjälpa oss att få denna professur, som alla anse angelägen.

Jag vill bara med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen och uttala förhoppningen att andra kammaren i dag, när den strax går till votering, verkligen hjälper till att rusta upp på detta område.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bergstrand begärde emellertid votering, i anledning varav efter

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5:o) i utskottets utlåtande nr 127, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 110 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9.

Interpellation ang. ordnande av hamnfrågan för Visingsö.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Vä, som yttrade: Herr talman! Under flera decennier har Visingsö haft en olöst hamnfråga. Redan för trettiofem år sedan var en restauration av hamnen aktuell. Någon sådan kom emellertid icke till stånd, och så småningom kom man också till

Anslag till de tekniska högskolorna m. m. — Lönerrevision för vissa chefstjänstemän m. m.

insikt om att enbart en restauration av den nuvarande hamnen — som egentligen icke är någon hamn utan endast en brygga — icke skulle ge Visingsö en hamn, som motsvarade nutida trafiktekniska krav. Den nuvarande s. k. hamnen befinner sig i ett mycket miserbelt skick. Bryggans trävirke är ruttet, och den är så underminerad, att den när som helst kan falla sönder. En sådan olycka skulle för längre eller kortare tid inkräkta på de reguljära förbindelserna med fastlandet och även på fisket. Men vad värre är, den kunde även kosta människoliv. Under medverkan av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uppgjordes därför för några år sedan planer om att vid sidan av den nuvarande hamnen bygga en helt ny, som också skulle fungera som fiskehamn. Samtidigt gjordes framställning till statsmakterna om statligt stöd till dess byggande. År 1949 företogs jämväl

en uppvaktning hos kommunikationsministern i ärendet. Något besked från statsmakternas sida har emellertid ännu icke avhört.

Med hänsyn till hamnens nuvarande dåliga skick och de risker, som äro förenade därmed, förefaller det nödvändigt, att en ny hamn snarast anlägges på Visingsö.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till att hamnfrågan för Visingsö snarast blir löst på ett tillfredsställande sätt?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.44 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Anslag till de tekniska högskolorna m. m.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att handläggningen av statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Lönerrevision för vissa chefstjänstemän m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerrevision för vissa chefstjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 114 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1951, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376),

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

2) kungörelse om ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416), och

3) kungörelse om ändrad lydelse av 9 § 2 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 417),

dels godkänna de allmänna riktlinjer för en lönerevision för chefstjänstemän och därmed sammanhängande detaljförslag, som framlagts i statsrådsprotokollet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att

a) vidtaga de ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente och SPA-reglementet som kunde bli en följd av nämnda förslag,

b) utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde bli erforderliga i anledning av förenämnda författningsändringar,

c) vidtaga de ändringar i gällande personalförteckningar, som följde av förslagen,

d) vidtaga de ändringar beträffande förekommande arvoden, som Kungl. Maj:t kunde finna påkallade i anslutning till lönerevisionen, och

e) för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen,

dels ock å riksstaten för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln till Provisoriskt lönetillägg anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

Propositionen innehöll förslag till en lönerevision för statsförvaltningens chefstjänstemän fr. o. m. den 1 juli 1951. Bl. a. innebar förslaget, att det maximibelopp, å vilket rörlig förhöjning av lön skulle få beräknas, skulle höjas från 1 200 kronor till 1 600 kronor för månad.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I en inom andra kammaren av herr

Nilsson i Kristinehamn *m. fl.* väckt motion (II: 508) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om höjning av gränsen för det rörliga tilläggets utgående från 1 200 till 1 600 kronor för månad.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.* väckt motion (II: 506) hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 114.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 419 och II: 543 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen I: 421 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionen I: 422 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 420 och II: 541, II: 506 samt II: 508,

A. antaga vid statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1951 fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376),

2) kungörelse om ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416),

3) kungörelse om ändrad lydelse av 9 § 2 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 417);

B. godkänna de allmänna riktlinjer för en lönerevision för chefstjänstemän och därmed sammanhängande detaljförslag, som framlagts i nämnda statsrådsprotokoll;

C. bemyndiga Kungl. Maj:t att

a) vidtaga de ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente och SPA-reglementet, som kunde bli en följd av nämnda förslag,

b) utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde bli erforderliga i anledning av förenämnda författningsändringar,

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

c) vidtaga de ändringar i gällande personalförteckningar, som följde av förslagen,

d) vidtaga de ändringar beträffande förekommande arvoden, som Kungl. Maj:t kunde finna påkallade i anslutning till lönerevisionen,

e) för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen;

D. till Provisoriskt lönetillägg för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor;

V. att motionerna I: 382 och II: 509 samt I: 423 och II: 542 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionerna I: 383 och II: 507 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionerna I: 424 och II: 540 icke måtte av riksdagen bifallas;

VIII. att motionerna I: 418 och II: 544 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ward*, *Petterson* i Degerfors och *Gustafsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka yrkandet i motionen II: 508 om avslag å Kungl. Maj:ts förslag beträffande höjning av gränsen för det rörliga tilläggets utgående från 1 200 till 1 600 kronor för månad och att därför utskottet i punkten IV B. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 508 samt med avslag å motionerna I: 420 och II: 541 samt II: 506, med den jämkning, som föreslagits i motionen II: 508, godkänna de allmänna riktlinjer för en lönerevision för chefstjänstemän och därmed sammanhängande detaljförslag, som framlagts i nämnda statsrådsprotokoll;

2) av herrar *Gränebo*, *Svensson* i Grönvik och *Rubbestad*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **PETTERSON** i Degerfors: Herr talman! Det ärende, som vi nu behandla, gäller löneförbättringar för vissa chefstjänstemän. Till utskottsutlåtandet i frågan har fogats en reservation av herr *Ward* m. fl., och jag ber att med några ord få motivera, varför denna reservation avgivits.

Jag skulle, utan att ingå på skäligheten av den löneförbättring, som är föreslagen för de högre tjänstemännen, vilja hänvisa till vad förslaget utmynnar i. Det syftar för det första till en uppflyttning av lönerna med fyra lönegrader samt därmed sammanhängande pensionsförbättringar och för det andra till en höjning av underlaget för det fasta tillägget från 1 200 till 1 600 kronor per månad. Det är mot detta sistnämnda som reservationen riktar sig. Utskottet har vid sin behandling av ärendet avstyrkt motionen II: 508, vari yrkas avslag på den del av den kungl. propositionen, som gäller höjningen av underlaget för tillägget, men vi reserverar hemställa om bifall till nämnda motion. Det finns enligt vår mening mycket starka skäl för den ståndpunkt, som vi ha intagit. Vi förneka inte, att spänningen mellan lönerna för de högre chefstjänstemännen i statlig tjänst och lönerna för vissa chefstjänstemän inom det privata näringslivet varit ett problem, men vi ha ansett, att när nu en lönereglering skall ske för de högre statstjänstemännen, så borde det ha räckt med den lönegradsförändring, som föreslagits. Nu kommer ju dessutom, kan man säga, en löneförbättring på bakvägar med 1 536 kronor per år för dem som komma upp i så hög lön, att de kunna tillgodoräkna sig den i ändringsförslaget förordade höjningen. Detta är ju praktiskt taget lika mycket som hela det fasta tillägget för de lägre tjänstemännen i statlig tjänst.

Det betänkliga med de löneändringar,

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

som föreslås i den proposition vi här ha att ta ställning till, är väl vad det gäller höjning av taket att de genomförs på omvägar. Sedan uppgörelse träffats med de stora löntagargrupperna, och däri inräknar jag också stats-tjänstemännen, kommer man mitt på året med denna proposition. Man frågar sig, vad det var för mening i att hålla på och slåss om procentsatserna och dela upp dem så, att tillägget för inkomster upp till 500 kronor blev 33 procent och för inkomster över 500 kronor 32 procent, när man nu framlägger ett sådant förslag som det föreliggande. I dagens läge känna sig de lägre befattningshavarna grundlurade, och man kan inte värja sig för intrycket, att det finns fog för deras missnöje. Man kan inte heller låta bli att tänka på vad resultatet skall bli nästa gång löneförhandlingar tagas upp. Vi stå ju om ett halvår inför nya förhandlingar, och jag är övertygad om att de lägre befattningshavarna då komma att åberopa löneregleringen för chefstjänstemännen för att om möjligt få rättelse.

En inte oviktig sak i detta sammanhang är, att vi numera i någon mån ha ett samarbete mellan staten och de olika kommunförbunden när det gäller lönefrågor. Arbetet med att få till stånd ett sådant samarbete har man sysslat med länge, och man har nu kommit så långt, att det existerar ett visst samarbete mellan statsmakterna, Landsstingsförbundet, Svenska stadsförbundet och Landskommunernas förbund i lönefrågor. Mot det förslag, som här föreligger, ha både Landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet hyst stora betänkligheter. Man har gått emot den föreslagna lyftningen av underlaget för det fasta tilläggets utgående från 1 200 till 1 600 kronor med hänsyn till konsekvenserna för den kommunala löne-marknaden och landstingens vidkommande.

Utskottet säger på s. 32 i sitt utlåtande, att »löneläget för chefstjänste-

männen visats ha undergått en fortsatt försämring i förhållande till andra grupper av statstjänstemän samt jämförliga grupper av tjänstemän i kommunal eller enskild verksamhet». Detta torde absolut inte kunna accepteras av de lägre tjänstemännen. Jag vet inte vilka utgångspunkter man har när man säger, att chefstjänstemännens löner ha blivit efter. Så länge man håller på med den procenträkning, som nu tillämpas, är det ju nästan ofrånkomligt att klyftan mellan de högre och de lägre befattningshavarna blir större för varje gång en löneglidning sker. Jag vill i detta sammanhang nämna, herr talman, att denna ständiga procentuella höjning vid löneregleringar, för varje år, mer och mer börjar stöta på opposition. Jag kan hänvisa till att Kooperativa förbundet vid sina löneförhandlingar, så vitt jag inte är fel underrättad, i år gått på en helt annan linje och inte höjt lönerna med vissa procentsatser utan med ett visst antal kronor för de olika befattningshavarna.

Herr talman! Eftersom det är så många andra talare anmälda skall jag inskränka mig till det nu anförda och ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Ward m. fl.

Herr SENANDER: Herr talman! Man kanske trots allt hade kunnat diskutera det föreliggande förslaget utifrån rent sakliga utgångspunkter om det inte hade varit på det sättet, att man vid upprepade tillfällen varit så restriktiv från riksdagens sida när det gällt de lägre tjänstemännen. Jag vill erinra om att den höjning av det s. k. rörliga tillägget, som riksdagen för en tid sedan beslutade åt statstjänstemännen och som i princip innebar en förhöjning av 19 procent, knappast täckte den eftersläpning i fråga om levnadskostnadsstegringen, som förelåg för statstjänarna vilka hade haft sitt lönestopp genomfört redan från den 1 juli 1947. Ännu mindre gav det någon kompensation

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

för den eftersläpning i förhållande till den allmänna inkomstutvecklingen, som rådde för statstjänarnas del. Men trots detta stannade man vid en förhöjning av det s. k. rörliga tillägget, som möjligen vid den tidpunkt den företogs återförde statstjänarnas reallöner till vad de voro den 1 juli 1947.

Det är uppenbart, att man under sådana förhållanden måste anställa vissa jämförelser, och då må man säga, att det är ganska orimligt att framlägga ett förslag, som innebär en höjning av lönerna för förut väl betalda chefstjänstemän, medan man alltjämt inte har för avsikt att på något sätt bereda erforderlig kompensation för eftersläpningen i olika avseenden för de lägre statstjänarna. Jag ber att få erinra om att en stationskarl, brevbärare eller tullvakt för närvarande har en inkomst på mellan knappa 7 000 och 7 500 kronor, medan man nu är beredd att höja lönerna för chefstjänstemännen med i vissa fall ungefär det belopp, som utgör hela årslönen för dessa lägre befattningshavare.

Man har i motiveringen talat om den ansvarsfulla ställning som chefstjänstemännen, enkannerligen byråcheferna, ha, och man har tryckt på att det med hänsyn till detta ansvar är befogat att höja lönerna för dem. Jag är själv lägre statstjänare och har varit i tillfälle att studera tjänsteansvaret för de lägre tjänstemännen. Jag måste säga, att dessas ansvar i många fall med hänsyn till de samhällseliga intressena är betydligt större än det som åvilar vissa chefstjänstemän. Tag exempelvis en stationskarl eller en banvakt. Begår han ett ödesdigert missgrepp, så kan han växla in ett tåg i evigheten med kanske 500 eller flera passagerare. Dessutom veta vi att dessa lägre tjänstemän i olika avseenden äro oerhört hårt belastade med en rad tjänsteuppgifter som äro så krävande, att man tvingats sätta pensionsåldern synnerligen lågt — den infaller för närvarande vid 60 års ålder.

Jag tycker, att om man anställer en jämförelse mellan betalningen för dessa lägre tjänstemän och de högre tjänstemännen, som redan tidigare äro mycket högt betalda, så måste man bli av den meningen, att det inte föreligger något behov av att höja lönerna för de högre tjänstemännen. Till detta kommer, att vi ju enligt regeringens och riksdagens uppfattning befinna oss i en krisperiod, där det är nödvändigt att iakttä alla möjliga sparsamhet med statens medel. Då det här rör sig om lönestegringar, som representera en sammanlagd summa av 6,5 miljoner kronor om året, är det ganska oförklarligt att man, trots att man visar sig mycket restriktiv på andra områden i fråga om nödiga utgifter, vill påta sig denna kraftiga utgift. Jag betonar ännu en gång att det gäller tjänstemän, som absolut inte kunna anses befinna sig i något som helst nödläge utan tvärtom måste kunna klara sig mycket gott på de löner de redan ha.

Vi ha i dag genom gemensamma voteringar fattat en del beslut, som jag tycker borde förbjuda riksdagen — om man vill vara något så när konsekvent — att genomföra lönestegringen för chefstjänstemännen. Vi ha i dag beslutat bifalla ett förslag från regeringen att ta ut en extra avgift på barnresor, varigenom man skulle vinna en besparing på cirka $\frac{1}{2}$ miljon kronor om året, en besparing, vars lämplighet för övrigt ifrågasatts av socialstyrelsen och som av samma styrelse ansetts kanske inte komma att uppgå till hälften av det belopp jag nyss nämnde. På detta område anser man sig böra vidta en uppseendeväckande försämring av en social förmån, bara för att spara låt oss säga $\frac{1}{2}$ miljon om året, medan man i fråga om de högre statstjänstemännen är färdig att bevilja en löneförbättring, som innebär en ökad utgift för statskassan på 6,5 miljoner om året.

Jag vill vidare erinra om att det för närvarande pågår en stor tjänsteför-

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

teckningsrevision, som gäller alla stats-tjänare, och därvid man förutsatt, att egentligen ingen omflyttning i lönegraderna för statstjänarna skulle ske, så länge utredningen pågår. Det har här anförts, att den s. k. chefslöneutredningen pågått i många år och nu slutförts, varför man måste genomföra löneförhöjningen för cheftjänstemännen separat. Jag vill då erinra om att det funnits utredningar rörande lägre tjänstemän, såsom exempelvis biträdesutredningen och utredningen beträffande tullverkets kust- och gränspersonal, vilka, trots att de varit slutförda och färdiga för ett avgörande, i »samordningens intresse», som det hette, hänskjutits till den stora tjänsteförteckningsrevisionen. Men i fråga om cheftjänstemännen anser man sig böra göra ett undantag. Jag anser, att detta måste betraktas nära nog som en utmaning mot de lägre tjänstemännen, då det från deras sida höjts starka protester mot att man inte tagit ställning till de sakkunnigutredningar, som föreliggande beträffande biträdena och tullverkets kust- och gränspersonal. Om man ville handla någorlunda korrekt, så borde man, trots att chefslöneutredningen föreligger färdig, ha överlåtit frågan om chefernas tjänsteförteckning till den stora tjänsteförteckningsrevisionen.

För min del finner jag det inte föreliggande några som helst sakliga skäl för att genomföra den föreslagna höjningen nu. Jag anser, att den mycket väl kan uppskjutas. Talet om att man inte i konkurrens med den privata verksamheten kan skaffa dugande personer till chefsbefattningar är jag övertygad om inte håller i praktiken. De cheftjänstemän det här gäller äro till sitt stora flertal sådana, som redan tidigt anställts i respektive verk och avancerat från grad till grad upp till de poster de nu inneha. Dessutom är det ju alldeles uppenbart, att om vi gå mot andra konjunkturer, och de kanske inte är långt borta, så lär det inte vara svårt att re-

dan med de löner, som nu gälla för våra cheftjänstemän, kunna få den erforderliga kvalificerade arbetskraften. Jag anser inte ens att detta förhållande, som man tryckt på mest, utgör något skäl för att genomföra vad som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Med vad jag nu anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Dahlgren och mig m. fl. väckta motionen II: 506.

Herr BRACONIER: Herr talman! Det kan kanske synas opåkallat att så pass sent som nu ta upp den ganska lilla grupp av befattningshavare, som tingsrättsdomarna utgöra. Men att jag ändå vill göra några påpekanden sammanhänger med det faktum, att det när dessa tjänster inrättades var meningen, att tingsrättsdomarna i lönehänseende skulle jämföras med hovrättsråden. Detta fastslogs av 1937 och 1943 års domarutredningar, och det fastslogs också av 1947 års riksdag, som satte tingsrättsdomarna i samma lönegrad som hovrättsråden.

Vi ha endast nio ordinarie tingsrättsdomare i landet. Dessa skulle kunna göra anspråk på att placeras i samma lönegrad som hovrättsråden bland annat av det skälet, att den största sannolikheten talar för att de, om de i stället för tingsrättsbanan hade valt hovrättsbanan, nu hade varit hovrättsråd. De ha ju valt banan som tingsrättsdomare under förutsättning att de skulle placeras i den lönegrad, som förordats av båda de domarutredningar, varom jag nyss talade, och som även 1947 års riksdag hade placerat dem i.

Det är klart, att det är utomordentligt vanskligt att jämföra olika tjänster och diskutera, huruvida en grupp är mera kvalificerad än en annan, ty man rör sig ju därvid med delvis ganska subjektiva moment. Men har man vid flera utredningar kommit till det resultatet, att tingsrättsdomarnas befatt-

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

ningar böra jämföras med hovrättsrådens, så synes det ju litet egendomligt, att man vid en lönerevision utan vidare för en tid framåt sätter tingsrättsdomarna flera pinnhål lägre än hovrättsråden. Alla de sakkunniga, som ha försökt göra en jämförelse mellan tingsrättsdomarna och andra befattningshavare, ha funnit, att de i det stora hela ha samma kompetens som häradshövdingarna och att samma krav kunna ställas på dem som på de senare. Och om man gjorde en jämförelse mellan häradshövdingarna och hovrättsråden, skulle man väl finna, att dessa på det hela taget ha likvärdig kompetens.

Utskottet har i sitt uttalande sagt, att denna fråga kommer att tagas upp senare. Jag får, herr talman, med stöd av vad jag sagt uttrycka den förhoppningen, att utredningen inte skall taga så lång tid utan att den grupp av befattningshavare det här är fråga om får den ställning i löneskalen, som man tidigare har uttalat sig för.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det är alldeles uppenbart att man när det gäller chefstjänstemännens löner har rätt stora förutsättningar att kunna slå på känslosträngarna; det fingo vi ju ett bevis på i det anförande herr Senander höll. Men om man skall bedöma denna fråga från sakliga utgångspunkter får man inte anslå sådana tongångar i detta spörsmål som herr Senander gjorde. Han inledde också sitt anförande med att säga, att om vi behandlat de lägre tjänstemännens lönefråga på ett hyggligare sätt, skulle han ha behandlat denna fråga ur mer sakliga synpunkter. Det är väl med utgångspunkt därifrån man får bedöma herr Senanders inlägg i denna angelägenhet.

Den grupp som det här gäller tillhör de grupper, som fått vidkännas en faktisk reallönesänkning. Om man bara går tillbaka till 1939 rör det sig om rätt be-

tydande belopp, omkring tusenlappen, i reallönesänkning för denna grupp. Även en annan omständighet har spelat en betydande roll vid bedömningen av detta problem, nämligen den att den privata marknaden i allt större utsträckning börjat anställa folk, som tidigare innehaft tjänst hos staten. Man har i rätt stor utsträckning riktat sina blickar på de utomordentligt goda krafter, som finnas på dessa poster. Det är därför som samhället, om det skall behandla denna fråga realistiskt, får lov att genomföra en löne reglering på sådant sätt, att man kan få behålla dessa förnämliga krafter.

Det är visserligen alldeles uppenbart att vi kunna få tjänsterna besatta med de löner, som nu utgå, det är ingen tvekan om den saken. Men då vill jag resa det spörsmålet: Är det tjänstens besättande som är det väsentliga, eller är det väsentliga att vi få den högst kvalificerade tjänstemannen? Om man bedömer frågan ur denna synpunkt — vilket jag gör — tvingas man, oavsett om man vill eller inte, att anpassa löneläget på sådant sätt, att samhället i detta avseende kan uppträda som konkurrent till den öppna marknaden. Det är detta som gjort att vi inom utskottet ha tagit konsekvenserna av vad som förekommit på detta område, och vi tro att det betalar sig för samhället att godta denna löneuppgörelse.

Till utskottet har fogats en reservation, undertecknad av bland andra herr Petterson i Degerfors — som nyss talade för densamma — vari man berört en detalj i hela uppgörelsen, nämligen frågan om takets lyftande från 1 200 till 1 600 kronor. Jag vill i det sammanhanget erinra kammaren om en mycket väsentlig sak, nämligen att bakom det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, ligger en förhandling. Vid denna förhandling har man siktat till att få en samlad löneökning av en viss storleksordning. Genom olika åtgärder, genom de procentuella tilläggen, genom

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

lönegradsuppflyttningarna och lyftningen av taket — som utgör en väsentlig del av dessa åtgärder — har man nått den toppunkt i lönesättningen som man eftersträfvade. Ett bifall till motionen i detta avseende skulle alltså bryta sönder den beräkningsgrund, som man byggt hela resonemanget på, och det kan jag för min del inte godta.

Jag vill dessutom erinra kammarans ledamöter om att då vi behandlade lönerevisionen förra gången, gjordes en lyftning av taket från 900 till 1 200 kronor. Den motivering som då anfördes för lyftningen av taket var, att penningvärdet hade så försämrats, att det var nödvändigt ur den synpunkten att göra denna lyftning. Jag tror inte att någon med större styrka kan göra gällande, att inte det skälet äger ökad kraft i dagens situation. Det är även därför som jag för min del inte kan godta den väckta motionen.

När herr Petterson i Degerfors påstår att höjningen av taket skulle utgöra en förstucken löneökning, är detta fullkomligt felaktigt, ty man har hela tiden varit medveten om att lyftningen av taket utgör en väsentlig del av hela det lönespörmål, som vi här behandlat.

Herr Petterson var också inne på ett annat problem. Han talade om den samarbetsnämnd, som finns och som i lönefrågor representerar staten, Landsförbundet, Stadsförbundet och Landskommunernas förbund, och framhöll, att man från de andra parternas sida gjort allvarliga erinringar emot en lyftning av taket. Ja, det är riktigt att det förekommit erinringar, men det är också riktigt att exempelvis Stadsförbundet i sin uppställning har framhållit, att därest staten lyfter taket från 1 200 till 1 600 kronor, skulle detta tillämpas även inom Stadsförbundets arbetsområde.

I detta sammanhang ber jag att även få ta upp en annan fråga. Jag tror inte att dessa organisationer ha någon anledning att slå sig för sitt bröst och för-

söka vara moraliska när det gäller höga lönesättningar, ty det är ett obestridligt faktum att städerna genom att bjuda högre löner än dem staten betalar i stor utsträckning ha försökt att köpa statstjänstemän. Det är ingenting ovanligt att tjänster i städerna redan äro placerade i 37:e lönegraden, utan att man hos respektive tjänstinnehavare kan kräva samma kvalifikationer som exempelvis hos en byråchef. Jag tror alltså inte att dessa organisationer med fog kunna framstå såsom någon moralens riddarvakt.

Herr talman! Det kunde kanske finnas en och annan synpunkt till att anföras i anknytning till detta spörmål, men då många talare äro antecknade vill jag bara helt kort beträffande herr Braconiers inlägg erinra om att det ju är en hel rad tjänstemannalöner, som bli föremål för ytterligare översyn i en kommitté som redan tillsatts. Man räknar med att dess arbete skall vara avslutat till nästa år. Jag tror därför det är klokt av såväl herr Braconier som övriga kammarledamöter att avvakta den prövning som där skall ske.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SENANDER (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm tycks ha kommit i den ställningen numera, att han kan försvara praktiskt taget vad som helst. Det förekommer aldrig att han anmäler en avvikande mening från regeringen, vad det kan bero på.

Jag skall villigt medge att känslöstämningar och moraliska synpunkter i viss mån spela in när det gäller mitt ställningstagande i denna fråga. Jag kan nämligen inte stillatigande åse, huru som man i olika avseenden behandlar de lägre tjänstemännen restriktivt både när det gäller fastställande av löner och inrättande av nya tjänster, som skulle möjliggöra en snabbare befordran, samtidigt som man visar en mycket stor

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

generositet mot de personer i samhället — i detta fall personer i statstjänst — som redan ha en sådan position, att de egentligen inte ha skäl till klagomål.

Jag nämnde, att om man hade behandlat de lägre statstjänarna på ett annat sätt än man gjort genom tiderna, skulle man ha kunnat diskutera detta spörsmål ganska lidelsefritt och helt sakligt, med bortseende från alla känslöstämningar. Men då man exempelvis fastställt procentuella dyrtidstillägg, som göra att chefstjänstemännen kunna få mer än dubbelt så mycket i dyrtidstillägg som de lägre tjänstemännen, är det klart att man måste bedöma frågan på ett annat sätt. Om man såg till att de lägre tjänstemännen över huvud taget kunde få en någorlunda bekymmerfri existens, är det självfallet att man — med den ordning vi nu ha — också måste finna sig i att vissa personer ha mera betalt än andra.

Jag utgår sålunda inte ifrån några missriktade jämlikhetssynpunkter i detta fall, men på grund av att de lägre tjänstemännen behandlats på sätt som skett måste man reagera mot vad som här föreslås. Vidare vill jag säga att om det vore frågan om att bevara den kvalificerade arbetskraften i statstjänst, är det ju inte rätta vägen att flytta upp tjänsterna och därmed låsa fast dem för all framtid, oberoende av konjunkturerna. Man kunde tillämpa ett annat system, men det tycks man inte alls bry sig om, nämligen att ge personliga tillägg vid de tidpunkter, då det är svårt för staten att konkurrera om arbetskraften.

Herr **PETERSON** i Degerfors (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm säger att de privata företagen i stor utsträckning börjat rekrytera statstjänstemän av vissa kategorier. Det är sant, det medgav jag också i mitt första anförande, och det är därför vi erkänna problemet med chefstjänstemännen och ha accepterat lönegradsförändringen.

När det gäller det s. k. taket kan jag emellertid inte dela herr Lindholms uppfattning. När vi började diskutera chefstjänstemannalönerna voro vi överens om att det skulle gälla endast en begränsad grupp, t. ex. byråcheferna och med dem likställda. Men när man ändrar på taket har man redan dragit in andra grupper, och därmed är redan nu, kan man säga, hela fältet uppluckrat. Det är det vi velat framhålla i vår reservation, att det hade varit bättre att gå på den rena linjen och inte ge sig in på en ändring av taket, ty då är som sagt hela gärdet uppgivet. Jag är synnerligen intresserad av hur det skall gå nästa gång, om det skall bli lika lätt för banvakter, stationskarlar, brevbärare och vaktmästare, som nu befinna sig i 9:e lönegraden, att få lönegradsupplyttningar.

Herr **LINDHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Nog hade man väl haft anledning vänta sig att debatten skulle ligga på ett annat plan än att man jämför lönesättningen för en banvakt och en byråchef. Jag vill erinra herr Peterson i Degerfors om att det här gäller de chefstjänstemän, som sitta i toppen och bära ansvaret för hela förvaltningen. Jag vill vidare erinra herr Peterson om att det i dag står strid om dessa tjänstemän.

Det är, som jag sade tidigare, ingen svårighet att få tjänsterna besatta med de löner som nu utgå, men kan det ur samhällets synpunkt sett vara riktigt att enbart se på lönespörsmålet ur så snäva synpunkter? Vid bedömandet av denna fråga måste vi sikta till att få den mest kvalificerade arbetskraften för den uppgift det är fråga om. Skola vi få det, måste vi gå den väg som utskottet har förordat.

Därmed har jag väl också besvarat herr Senanders uttalande, att jag kommit i någon sådan ställning, att jag kunde försvara »vad som helst». Nej,

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

herr Senander, det är så att jag försöker, så långt det är mig möjligt, att se sakligt på spörsmålet och utan att försöka vara demagog. Om man gör det, herr Senander, kanske man kommer till samma resultat som jag har kommit till i detta fall.

Herr SENANDER (kort genmäle): Tyvärr, herr talman, är det numera så, att nästan varje gång man vågar hysa en mening avvikande mot vad man skulle kunna kalla den officiella, blir man stämplad som demagog. Jag vill bara upplysa herr Lindholm om — såvida han inte förut har reda på det — att jag själv är statstjänsteman, och jag vet var skon klämmer. Jag vet hur de lägre tjänstemännen ha det ställt, hur de både vid posten, järnvägen och tullverket på sina fridagar och efter natttjänst — då de borde ligga hemma och vila — måste gå över till andra statsverk och den privata arbetsmarknaden för att skaffa sig den nödiga extrainkomsten för att kunna uppehålla livet på sig själva och sina familjer.

När man vet detta, är det då demagogi att reagera emot att lönerna höjas på detta sätt för de tjänstemän, som faktiskt klara sig utomordentligt bra på sina löner, och detta därtill i tider som man betecknar som kristider, då de flesta måste finna sig i att inte få den löneförbättring, som de kanske tidigare väntat på?

Herr PETTERSON i Degerfors (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par ord. Herr Lindholm har fullkomligt missuppfattat saken då han säger, att jag blandar ihop byråchefer och bankvakter. Jag erkände att vi ha ett problem beträffande chefstjänstemännen. Men i och med att utskottsmajoriteten går in för en förändring av taket, går man också ifrån de speciella chefstjänstemännen och drar in även andra grupper. Jag håller på att löneökningen skall avse endast denna begränsade ka-

tegori. Det var i detta sammanhang, herr talman, jag ställde frågan, om det möjligen kommer att gå lika lätt för bankvakterna att få lönegradsupplytningar.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Nog kan man väl säga att herr Senander uppträder som demagog, när han vill göra gällande att vi icke ha beaktat de lägre tjänstemännens intressen. Det var inte så länge sedan vi i denna kammare beslutade om en betydande löneförbättring även för övriga statstjänstemän. Jag tror inte att herr Senander, om han studerar resultatet av denna löneförbättring och jämför med vad som erhållits på andra håll, skall kunna påstå att samhället varit någon dålig arbetsgivare gentemot sina anställda.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm: Herr talman! Efter det anförande, som herr Pettersson i Degerfors hållit här och som jag till alla delar vill instämma i, skall jag inskränka mig till att säga några ord med anledning av den föreliggande frågan. Det har mycket starkt understrukits här av majoritetens talesman, herr Lindholm, vilket återfinnes även i propositionen och utskottsförslaget, att en av anledningarna till denna lönereglering skulle vara den reallöneförsämring, som dessa chefstjänstemän fått vidkännas. Men det beror ju alldeles på vad man inlägger i begreppet reallöneförsämring. Man kan ju se saken på olika sätt, och jag har roat mig med att göra vissa jämförelser. Om man tar den tabell, som finns på s. 21 i propositionen och plockar ut de löneförhöjningar i kronor räknat, som vederbörande grupp fått från 1914 fram till 1948, kan man konstatera, att en befattningshavare i nuvarande Ca 9 hade 1914 1 302 kronor och 1948 6 516 kronor. Det är en ökning på 5 214 kronor. Ta vi en befattningshavare i nuvarande Ca 24 hade han 1914 5 187 kronor och 1948 13 428 kronor. Han har alltså fått

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

en löneökning på 8 241 kronor. Om jag sedan för att bara ta en siffra till ser på lönen för en befattningshavare i Co 19, så var hans lön 1914 10 346 och 1948 25 428 kronor. Där utgör ökningen 15 082 kronor. Det är klart att man kan säga, att denna grupp procentuellt sett inte fått den löneförhöjning som de lägre löneklasserna fått. Det har emellertid i vart fall varit min utgångspunkt, att den sammankrympning i inkomster inom samhället som här ägt rum i stället för att vara ett fel varit till fördel för utvecklingen. Jag hoppas att utvecklingen skall fortgå så även i fortsättningen.

Sedan bara en sak till i det sammanhanget, och den gäller det anförda motivet att man skall försöka konkurrera med det enskilda näringslivet om dessa chefstjänstemän. Jag har sagt i annat sammanhang och vill upprepa det här, att jag är mycket skeptiskt inställd till statens möjligheter att kunna konkurrera i detta avseende. Ty den saken är alldeles klar, att om ett enskilt företag vill ha en skicklig karl spela några tusen kronor mer eller mindre ingen roll. Dem betalar det enskilda företaget för att få denne karl. Jag tror inte att staten i det sammanhanget har så stora möjligheter — i vart fall skall man inte överdriva dem — att kunna konkurrera med det enskilda näringslivet om denna arbetskraft.

När jag här ändå inte vill gå på ett avslagsyrkande är detta baserat på det faktum, att det kan ligga något i att det skett en eftersläpning för dessa befattningshavare. Man har även utlovat en förändring i dessa befattningshavares löner, och den kan måhända i viss utsträckning vara motiverad. Men däremot kan jag inte inse att det finns någon motivering för att göra denna löneförhöjning större än uppflyttningen i löneklasser. Jag kan i likhet med herr Petterson i Degerfors inte vara med om att man samtidigt skall höja taket för det rörliga, numera fasta tillägg som

skall utgå. Därigenom utvidgar man, såsom tidigare påpekats, löneregleringen till att omfatta vad som egentligen inte var avsett att den skulle omfatta. På detta sätt få även andra grupper än som förekomma i denna lönereglering förhöjningar. Samtliga som ligga i en lön där taket är fastställt till 1 200 kronor få den uppflyttning av lönerna, som följer av att taket höjs till 1 600 kronor. Det är enligt mitt sätt att se något egendomligt att när man här för ett par månader sedan var överens om en viss höjning, dessa nu på smygvägar skola få en ytterligare löneförhöjning.

Jag kan sluta med det anförda, och jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 1.

Herr NESTRUP: Herr talman! I motionen II: 509 har jag hemställt om en provisorisk löneförstärkning åt läroverksrektorerna, i princip motsvarande den avlöning, som är föreslagen för övriga tjänstemän. Det förefaller egendomligt att läroverksrektorerna inte varit påtänkta då det i propositionen säges, att frågan om en löneförbättring åt byråchefer m. fl. högre tjänstemän inom statsförvaltningen varit aktuell sedan lång tid tillbaka. Gäller detta påstående om en del av de högre tjänstemännen, bör det rimligtvis gälla för alla. Nu har Kungl. Maj:t ansett, att läroverksrektorerna inte böra få vara med vid denna löneförbättring, ty deras lönefråga skall behandlas vidare av 1949 års tjänsteförteckningskommitté. Men detta gäller ju även för dem som nu här skola få en förstärkning. Det gör inte något gott intryck, att skolornas chefer på detta sätt lämnas i sticket. Stämningen bland de högre skolornas lärare är mycket upprörd, och det blir inte lätt att övertyga lärarna om att här inte gjorts mannamån. Jag är emellertid glad åt att utskottet skriver, att det är önskvärt att frågan snarast möjligt regleras.

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

Jag vill understryka detta, och jag hoppas att detta »snarast möjligt» blir snart eller senast den 1 juli 1952.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Som jag varit med om att vid detta utskottsutlåtande foga en blank reservation skall jag med ett kort anförande be att få meddela vad som avses med densamma.

När här ifrågasvarande proposition framlades i kammaren, väckte jag tillsammans med några medmotionärer en motion om avslag på förslaget. Jag ansåg nämligen för min del, att det inte kunde vara lyckligt att vidta denna löneförhöjning för de bäst avlönade av alla våra statstjänstemän. Då vi för ungefär en månad sedan beslöto införa en höjning av det rörliga tillägget till 32 å 33 procent, medförde detta för den grupp av tjänstemän det här är fråga om en höjning med kontant 2 940 kronor per år. Alla statstjänstemän det här gäller ha alltså fått denna löneförhöjning. Under sådana omständigheter ställer jag mig frågande till spørsmålet om det kan vara rimligt att ovanpå denna löneförhöjning ytterligare lägga de stora belopp som här komma i fråga. En byråchef får sålunda utöver de tidigare nämnda 2 940 kronorna ett ytterligare tillägg på cirka 3 500 kronor. Han kommer i jämförelse med vad han hade den 1 oktober i fjol att få en löneförhöjning på inte mindre än 6 492 kronor. Landshövdingar få tack vare förslaget en ökning med 8 076 kronor i förhållande till nämnda tid, och generaldirektören i järnvägsstyrelsen får en höjning med inte mindre än 9 276 kronor och därmed en årslön på över 50 000 kronor. En byråchef kommer upp i en slutlön på över 25 000 kronor och en landshövding och ett justitieråd på över 35 000 kronor.

Jag undrar om detta kan vara lämp-

ligt med tanke på hur den stora massan av folket ute på arbetsmarknaden ser på dessa löneförhöjningar då de i år på nytt skola gå in i avtalsuppgörelser. För en industriarbetare växlar höjningen mellan 800 och 900, högst 1 000 kronor per år, och för en lantarbetare rör den sig omkring 600 kronor per år, och så undan för undan beträffande dessa stora folkgrupper i vårt land. Men för dem som det här är fråga om har det redan blivit en höjning med 2 940 kronor, och då kan jag inte förstå, att det är rimligt att vi nu skola gå in för den ytterligare höjning som här föreslås. Minst av allt hade jag väntat mig att den nu sittande regeringen skulle framlägga ett dylikt förslag, en regering som ju dock har till uppgift att försöka verka i utjämnande riktning när det gäller inkomsterna, i vart fall i vidare mån än vad detta förslag ger uttryck åt. Vid alla de löneredringar jag har haft anledning deltaga i under de senaste åren, ja, ända sedan 1920-talet, har det varit en strävan att försöka minska klyftan mellan löntagarna i de olika grupperna, så att man skulle ge mera åt de lägsta inkomsttagarna och minska för de bäst betalda, en sak som jag tycker är riktig. Ty det är klart att för de lägre inkomsttagarna är levnadskostnadsökningen minst lika tyngande i stort sett som för de högre. För en mindre inkomsttagare äro levnadskostnaderna ungefär lika stora i fråga om livsmedel och kläder som för en högre tjänsteman. Jag kan därför inte förstå att det är någon logik i det resonemang, som här föres, att man skall ge dessa senare de löner som nu föreslås. Jag vet ju att man vill göra gällande, att det träffats en uppgörelse mellan civilministern och dessa löntagargrupper, men jag menar att en sådan uppgörelse inte får vara avgörande för riksdagens ställningstagande. Ett statsråd bör betänka sig mer än en gång innan han går in för en sådan löneredring, som vidgar klyftan på det sätt

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

som här sker mellan de breda folkmassorna och de högre tjänstemännen.

När det här göres gällande, att man är tvungen att göra något för att kunna konkurrera om arbetskraften med det privata näringslivet, vill jag säga, att jag aldrig sett att det skulle ha saknats personer, som skulle vilja åtaga sig en byråchefspost, eller då det skulle utnämnas ett justitieråd, en landshövding eller en generaldirektör; det har som sagt aldrig saknats kandidater till sådana poster. Inte heller tror jag att de personer, som nu skola få dessa löneförhöjningar, komma att utföra sitt arbete på ett bättre kvalificerat sätt, sedan de fått sin löneförhöjning än de gjort tidigare. Det är helt säkert så att dessa personer komma att arbeta precis som tidigare oavsett löneförhöjning. I handlingarna i ärendet har jag sett, att det är framför allt vattenfallsstyrelsen, som betonat att det är svårt för verket att få ingenjörer och andra tjänstemän. Men beträffande vattenfallsstyrelsen förhåller det sig ju så, att detta verk vid sidan av avlöningsstaten kan förfoga över ett visst belopp, som ger det möjlighet att bevilja vederbörande ytterligare tillägg, så nog finns det där vissa möjligheter i här ifrågakarande avseende.

Vidare har man här tidigare i debatten gjort gällande — så har t. ex. herr Lindholm gjort — att kommunerna och de enskilda betala mycket mera än staten. Men då vill jag poängtera, att dessa i enskild och kommunal tjänst anställda inte ha samma fördelaktiga pensionsförhållanden som statstjänstemännen. Det är naturligtvis en stor sak man har att ta hänsyn till i dessa sammanhang, att statstjänstemännen utan att ha erlagt några som helst avgifter få sin framtida försörjning tryggad. Detta och annat gör att man måste ställa sig mycket tveksam inför vad detta förslag kan komma att betyda i fråga om återverkningar på andra områden. Detta har också herr Petterson

i Degerfors tidigare betonat, och han är ju en av de förhandlare för stadsförbundet, som ha att göra upp med en hel del personalgrupper, och han vet sålunda vilken återverkan ett beslut i här föreslagen riktning kan komma att få på den privata marknaden. Det är inte tu tal om annat än att en löneförhöjning här kommer att få följder på den privata arbetsmarknaden. Vi hörde nyss av herr Nestrup hur bittra läroverkslärarna, som inte få del av denna löneförhöjning, bli, och vilken trängtan de ha till en sådan löneförhöjning när de se detta förslag. Men det är klart att detta gäller inte bara läroverkslärarna utan alla dem som stå i lägre lönegrad än byråchefsklassen, t. ex. byrådirektörer och andra. Dessa komma därför att kräva höjda löner. Detta är inte att undra på, ty dessa senare befattningshavare ha nu som tidigare haft ungefär jämförliga arbetsuppgifter med de förutnämnda och mena därför, att när nu byråcheferna lyftas upp i lönehänseende böra även de lyftas upp. Jag finner detta naturligt, och statsrådet får vara beredd på att det blir en mycket stark press på regeringen för att få den att vidtaga åtgärder för en sådan höjning i framtiden.

Jag tror därför, att det förslag som föreligger är mycket olyckligt särskilt i nuvarande läge i en som man vet mycket olämplig situation på arbetsmarknaden. Då det gäller för oss att framför allt bevara penningvärdet skola vi inte bortse ifrån vilken kolossal återverkan lönefrågan har på inflationsspörsmålet. Därvidlag äro ju lönerna det mest avgörande för produktionens vidkommande. Högre löner vid industrien måste ovillkorligen föra med sig högre priser på produkterna, och så vidare på alla möjliga områden. Vi ha ju sett hur det gick med de löneförhöjningar, som vi bara för några månader sedan fattade beslut om för tjänstemännen vid järnväg, post, tele-

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

graf och telefon, och hur de utlöste dyrare järnvägsbiljetter, högre taxor på telefonsamtal och telegram och dyrare postporton. Lönerna äro med andra ord en av de mest primära faktorerna när det gäller att driva inflationen i höjden; det kan man inte komma ifrån. Men har man den saken klar för sig skall man väl inte gå in för en högre lönesättning för dem som enligt min mening ha det allra bäst ställt i samhället. Jag kan därför inte annat än yrka avslag på det förslag, som här föreligger från Kungl. Maj:ts och utskottets sida, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av mig väckta motionen nr 541 i denna kammare.

Häruti instämde herr *Hansson* i Skediga.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINGMAN**: Herr talman! Det är klart att detta är en fråga, som kan uppröra känslorna och påverka omdömena. Det är alltid så när lönefrågor diskuteras, att det finns många bedömningsgrunder och många utgångspunkter, från vilka man söker värdesätta det resultat vederbörande kommit fram till. Jag tror emellertid att det skall finnas möjligheter att se på denna fråga såsom den har utvecklat sig under åren och att undersöka huruvida de beskyllningar för felbedömningar som här framförts verkligen ha fog för sig.

Jag vill först säga, att det lär inte vara möjligt att komma fram till något, som man kan kalla en absolut rättvist avvägd lönenivå vare sig det gäller cheftjänstemän eller andra, utan vad man härvidlag rör sig med är något relativt och helt beroende på vilka jämförelser man gör. Förhållandet är emellertid det, att frågan om cheftjänstemännens löner, alltså lönerna åt byråchefer och med dem likställda och högre tjänstemän varit under utredning sedan 1939. Den ena utredningen

har avlöst den andra för att man slutligen 1947 skulle finna, att det inte var möjligt att förverkliga något av de utredningsförslag som tidigare framkommit, utan att frågan måste ytterligare utredas. Ännu en utredning tillsattes alltså, vilken blev färdig med sitt arbete 1949. Det var den s. k. Stridsbergiska utredningen. År 1949 togos emellertid förhandlingarna upp om stabilisering av lönerna, och det ansågs därför inte vara möjligt att lägga fram utredningens förslag till lönereglering under stabiliseringsåren. Vid de förhandlingar som föregingo stabiliseringen träffades emellertid överenskommelse mellan representanter för regeringen och olika personalorganisationer om att vissa frågor skulle ha förtursrätt, när stabiliseringen en gång upphörde. Däri ingick även denna fråga.

En del av dessa frågor ha tidigare varit föremål för riksdagens behandling, utan att någon därvid reagerat. Riksdagen har i stället varit benägen att i vissa fall bjuda över vad regeringen föreslagit. Jag erinrar i det avseendet om folkhögskollärarnas löner. Det var en fråga som låg likadant till som denna, och där man givit löfte om att så snart stabiliseringen upphört skulle frågan tagas upp. Förslaget i fråga behandlades av föregående års riksdag. Även andra löntagargrupper ha varit ställda i samma läge, och förslag beträffande dem ha kommit fram till riksdagen. Men när man nu kommer fram till denna grupp sägs det, att härvidlag behöver ingenting göras. Herr Rubbestad var till och med förvånad över att den nu sittande regeringen kunde komma med detta förslag. Jag vill säga herr Rubbestad, att det är inte så märkvärdigt om den sittande regeringen vill infria givna löften, det bör man göra lika väl när det gäller den ena gruppen som när det gäller den andra.

Sedan kan man ju diskutera innehållet i det föreliggande förslaget. Såsom

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

jag redan nämnt har hela detta ärende varit föremål för en ingående utredning, och utredningsmannen har lagt fram tre olika alternativ till lösning av lönesättningen. I alla dessa alternativ räknade han emellertid med ett borttagande helt och hållet av begränsningen i fråga om det rörliga tillägget, alltså inte med att man skulle lyfta taket utan att man skulle helt ta bort detsamma; detta var genomgående i samtliga de alternativ han lade fram. Under de förhandlingar som sedan förts med personalorganisationernas representanter ha parterna enats om att inte ta bort taket utan att lyfta det från 1 200 till 1 600 kronor såsom framgår av förslaget. Då kan man fråga sig vad det finnes för skäl att göra detta. Men man kan på samma sätt fråga sig: Varför föreslog 1945 års lönekommitté på sin tid en höjning av taket? Man hade tidigare ett lägre tak, men kommittén föreslog en lyftning till 1 200 kronor. Det var naturligtvis med hänsyn till att man redan då kommit in i ett förändrat penningvärde. Löneläget hade därmed förändrats, och man ansåg att för att hålla balansen mellan olika lönegrader något så när behövdes en höjning av det belopp å vilket rörligt tillägg skulle utgå.

Förhållandet är precis likadant nu. Man kan behålla taket vid 1 200 kronor men söka åstadkomma en löneförbättring genom en utbyggnad och en omräkning av löneplanen. Men då man talar om återverkningar på kommunerna är det ingen som kan inbilla mig, att icke detta även får återverkningar på kommunerna, alldenstund kommunförbunden, innan riksdagen fattade sitt beslut, i förväg förpliktat sig att taga konsekvenserna av riksdagens beslut.

Då man säger att ett genomförande av detta ger återverkan för kommunerna, kan man även fråga sig, om ej kommunernas åtgärder redan gett återverkningar för staten. Det är tyvärr så. Den statliga lönesättningen för chefs-

tjänstemännen har kommit att släpa efter icke bara i förhållande till den enskilda marknaden utan även vid jämförelse med den kommunala lönesättningen.

Nu tror jag icke att man har möjlighet att inom den statliga sektorn konkurrera med den enskilda marknaden om lönesättningen för chefstjänstemän. Där har man naturligtvis möjlighet att mera obundet öka lönerna vid varje särskilt tillfälle på ett helt annat sätt än vad man kan göra inom det statliga området. Jag tror icke heller att det är nödvändigt att staten i varje situation söker konkurrera. Men däremot tror jag det är nödvändigt att man från statens sida visar de tjänstemän, som man har satt på de betydelsefullaste poster, att man icke helt nonchalerar deras intressen. Vi behöva duktigt folk inom ledningen för den statliga verksamheten. Det finns även en hel del duktigt folk på dessa poster. Men deras arbetsvilja främjas ej av att man bara lovar dem en utredning och icke gör någonting mera. Även om man ej kan konkurrera med andra arbetsgivare, bör man dock visa den goda viljan att hålla löneläget så att de icke släpa efter alltför mycket.

Det har i en motion ifrågasatts, huruvida man icke i stället för att taga bort taket skulle kunna inarbeta det procentuella tillägget i den fasta lönen. Det kan man tänka sig att göra, men det löser ej problemet, utan det endast förstörar detsamma. Genom att man inarbetar tillägget i själva löneplanen kommer den gräns, där det nuvarande rörliga tillägget upphör, att bli ännu mera markerad, och det rörliga tillägget kommer i fortsättningen att giva ännu mera underliga resultat. Skall en sådan åtgärd vidtagas, bör det ske i samband med en allmän omarbetning av löneplanen, då man får reglera löneskalan i dess helhet.

Nu är det en mycket besvärlig situation som uppstår inom det statliga om-

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

rådet, när man kommer in på löne regleringar, därför att diskussionen lätt influeras av de skäl som anförs från dem som äro inplacerade i de lägsta lönegraderna och sättas i motsats till dem som äro placerade i de högsta lönegraderna. Man menar att om den ene icke kan få mera än så och så mycket i kronor räknat skall ej heller den andre få mera. Jag har personligen icke svårt att förstå dessa skäl, men jag skulle vilja fråga: Hur för man diskussionen inom andra områden? Hur för man diskussionen inom kommunerna? Gå de som sitta i den kommunala förvaltningen ut och diskutera med de lägst avlönade innan de fastställa lönerna för cheferna? Det tror jag icke att de göra. Jag är övertygad om att de lägre tjänstemännens organisationer icke lägga sig i den lönesättning som kan finnas skälig för att erhålla högre tjänstemän. Hur gör man inom den enskilda industrien? Jag har icke hört att de som ha att förhandla om lönerna för den lägre personalen vid något tillfälle protesterat mot lönesättningen för chefslönerna. Ändå ligga dessa på en höjd som ej kan jämföras med de löner som det här är fråga om.

Herr Rubbestad nämnde, att genom det framlagda förslaget kommer chefen för statens järnvägar upp i en årslön på ungefär 50 000 kronor. Jag undrar om icke statens järnvägar är ett bland de största företagen här i landet. Jag tror att man i detta land kan finna en hel del företagsledare som ha lika hög lön och kanske högre lön för skötseln av betydligt mindre företag. Det förekommer även inom den kommunala förvaltningen.

När man nu åberopar att förändringen av taket skulle vara det mest motbjudande, så tror jag att man skall se det på det sättet att även om man icke tycker att det är trevligt att göra den operationen så bör man vara medveten om att därest man ej gör den, kan man få göra en som är obehagligare. Inom

andra områden har man ej dessa begränsningar kvar; de äro slopade inom den enskilda marknaden. Så länge man bygger på det rörliga tillägget med bibehållande av taket uppkommer just det problem som påkallat denna löne reglering och som består i att de närmast liggande tjänsterna så att säga flyta in i chefstjänsterna. Det blir en så obetydlig löneskillnad mellan byråchefen och hans närmaste underordnade, att det så småningom icke lönar sig för de närmaste underordnade att taga chefstjänsten med de större krav som ställas på innehavaren av densamma.

Jag skulle också vilja hänvisa till att om man nu skulle gå emot denna höjning av taket så ha reservanterna icke gått emot den höjning av taket på pensionerna som också ligger i förslaget. En provisorisk löne reglering, avsedd för professorer, är också uppbyggd på denna höjning av taket för de reglerade tjänsterna. Skulle man nu behålla taket vid 1 200 kronor, har man rivit upp det system som både denna löne reglering och den provisoriska löne regleringen för professorer bygga på. Alltså, detta ingår som en mycket betydelsefull del i hela konstruktionen av löneförbättringen. Rycker man ut denna del vore det nästan lika bra att icke göra någon löne reglering. Då åstadkommer man ett trassel, som sedan komme att göra denna fråga betydligt besvärligare att komma till rätta med.

Man får bedöma inställningen till problemet även med hänsyn till det värde som man sätter på förhandlingsöverenskommelser och förhandlingsrätten. Det har förhandlats med tjänstemännens organisationer. Utgångsläget var ett förslag från en utredningsman, vilket var gynnsammare än den föreliggande propositionen och vilket tjänstemännen givetvis ville hålla fast vid. Men under förhandlingarnas gång ha de gått regeringen till mötes på olika punkter. Vi ha givetvis också gått dem

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

till mötes. Men om man tar utredningsförslaget som utgångspunkt, ligger propositionen, totalt sett, lägre än utredningsmannen tänkt sig i sitt billigaste alternativ.

Om man på detta sätt förhandlar sig fram till en frivillig överenskommelse, som nu riksdagen skall pröva, uppstår också frågan: Vilken respekt vill man ha för en sådan överenskommelse? Anser man att man skall förhandla sig fram till en överenskommelse, och tror man på möjligheten att i framtiden ordna sådana frågor förhandlingsvägen? Tror man att det är en framtidsmöjlighet, skall man också behandla förslaget med hänsyn till detta.

Jag vill påstå att det icke ligger något oskäligt i det framlagda förslaget, oavsett om man gör jämförelse med den privata marknaden eller med de kommunala lönerna. Vi komma icke att ligga över någondera gruppen. Vi komma att ligga närmare det löneläge som utkristalliserat sig där, men vi komma ej att överskrida det.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! När herr statsrådet i sitt anförande berörde att man här vidtagit åtgärder för andra grupper, t. ex. genom löneregleringen för folkhögskolelärare och andra, så är ju det en sak som ligger helt vid sidan om. Det är ju grupper som tidigare aldrig varit lönereglerade. Man har försökt att passa in dem i det statliga lönesystemet. Det tycker jag är riktigt. Det är en helt annan sak. Men här gäller det en förflyttning av sådana som redan äro inplacerade i det statliga lönesystemet och som genom olika löneregleringar fått den plats som man ansett att de borde ha.

Statsrådet säger att om man slopar höjningen av taket från 1 200 kronor till 1 600 kronor bryter man sönder hela systemet. Nej, det gör man icke, herr statsråd! Det som är felet här är den kraftiga höjning som sker i grund-

lönen för dessa. Byråcheferna höjas ju upp från 33 till 37 lönegraden, alltså en betydande höjning. Dessutom har man gjort om löneplanen nr 2, som ger betydligt högre löner, ända upp till 4 800 kronor i vissa lägen, utöver det som redan tidigare har gällt. Det är självklart att denna höjning från 1 200 kronor till 1 600 kronor spelar en mycket stor roll för de stora löntagarna. Det gör en extra inkomst med icke mindre än 1 536 kronor per år bara genom denna höjning av det rörliga tilläggets beräkning på 1 600 kronor i stället för på 1 200 kronor. När man vet att genom detta förslag en byråchef får 6 204 kronor i rörligt tillägg, medan en banvakt får cirka 1 500 kronor, frågar man sig: Är detta rätt avvägt, när det gäller att skapa ersättning för ökade levnadskostnader? Att byråchefen skall få fyra gånger så mycket för ökade levnadskostnader tycker jag icke är riktigt.

Vidare säger statsrådet att det icke är riktigt att de lägre tjänstemännen skola vara med om att konkurrera när det gäller de högre. Jag förstår att ur de högre tjänstemännens synpunkt är det bra att slippa detta. Jag har varit med i flera kommittéer, där man haft förhandlingar med tjänstemän. Vi ha fört samman de högre och de lägre, och de ha fått göra sina synpunkter gällande. Det har blivit mera rättvist avvägt än nu.

Statsrådet säger att man skall vinnlägga sig om att hålla löften. Ja, visst skall man det. Men jag anser att man skall vara rädd för att giva löften med sådana konsekvenser.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Rubbestad säger att man icke skall göra jämförelse mellan den lönereglering som ägt rum för folkhögskolelärare och denna lönereglering. Jag har heller icke lik-

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

ställt dem på annat sätt än att man i båda fallen kommit överens om att en löne reglering skulle ske; när stabiliseringen upphört, skulle förslag framläggas om löne reglering förutom för folkhögskolelärare och andra grupper även för chefstjänstemännen. Och när man redan lagt fram förslag för de andra grupperna, skall man icke rygga överenskommelsen för chefstjänstemännens del. Det har jag alltså ansett att man icke skulle göra.

Sedan vill jag fästa uppmärksamheten på en sak som jag förmodar att herr Rubbestad tidigare kommit underfund med, nämligen att denna löne reglering icke avser att vara en kompensation för ökade levnadskostnader. Det är en löne reglering som tillkommit och diskuterats fram innan den nuvarande levnadskostnadsökningen blivit känd.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Herr Lindholm framhöll i sitt anförande att det låg nära till hands att i denna fråga vädja till känslorna. Det är möjligt att det är på det sättet, även om jag för min del måste säga att den hittills förda debatten icke har givit någon anledning till ett sådant antagande. Jag tycker nog att lika väl som man gör anspråk på att kunna förebringa sakskäl för denna sak, lika väl kan man ha anspråk på att kunna framlägga sakskäl däremot.

Det har föreslagits att byråcheferna skola flyttas upp fyra lönegrader. Jag har för min del ingen invändning att göra mot denna uppflyttning, även om jag vill säga att det hör till ovanligheten att man flyttar upp en tjänsteman i staten fyra lönegrader på en gång. Jag vet ej om det kan anföras exempel på att det skett tidigare. Det spelar väl icke så stor roll. Jag accepterar detta förslag.

Motiven äro: för det första att lönerna för chefstjänstemännen släpat efter,

för det andra att det är svårigheter att rekrytera chefstjänsterna. Men det är dessutom, säger man, svårigheter att behålla de mera kvalificerade chefstjänstemännen hos staten.

Jag kan acceptera de motiv som äro anförda för lönegradsuppflyttningen. Jag vill emellertid göra det lilla påpekandet, att de icke utgöra något som är alldeles speciellt för chefstjänstemännen. Det är faktiskt någonting som vi gå till mötes i kanske ökad utsträckning även när det gäller andra kategorier av statstjänstemän, beroende på den löneutveckling som också för de lägst avlönade försiggått under krigstiden och även under efterkrigstiden med dess löneglidning ute på den öppna arbetsmarknaden och andra ting som vi i tidigare sammanhang diskuterat.

Men om man nu flyttar upp chefstjänstemännen fyra lönegrader, kan man ställa frågan: Kan det vara anledning att låta denna grupp gå före andra grupper, när man har en stor apparat i gång, nämligen tjänsteförteckningsrevisionen, för att pröva den statliga lönesättningen över huvud? Det kan mot detta, att också chefstjänstemännen skola vänta, sägas, att de väntat så länge tidigare. Man har haft flera utredningar som kommit till resultatet att denna grupp borde uppflyttas. Det ligger nog en hel del i detta. Det finns anledning att göra ett undantag för denna grupp i fråga om lönegradsuppflyttning på samma sätt som man gjort det för andra grupper. Man har i år gjort det för maskinistpersonal och eldare. Det finns flera grupper där man beslutat uppflyttning utan att tjänsteförteckningsrevisionen slutförts.

Så här långt har jag alltså inga direkta invändningar att göra mot det förslag som framförts från regeringens och utskottets sida.

Så komma vi till en annan sak; det är höjningen av taket för det s. k. rörliga tillägget. Det kan hända att man

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

skall höja taket. Det kan hända att man skall helt enkelt taga bort taket och att man icke skall ha någon begränsning för det rörliga tillägg som skall utgå. Men jag vill bestämt hävda, att om man skall göra en förändring beträffande detta tak eller helt taga bort det skall man icke göra det nu. Anledningen till denna ståndpunkt är att vi från och med innevarande år ha övergått till att träffa överenskommelse om det rörliga tilläggets storlek för ett år i sänder. Det betyder att de grupper, som nu äro placerade på den statliga löneplanen, i fråga om det rörliga tilläggets storlek äro bundna från den 1 januari fram till den 31 december i år. Oavsett i vilket löneläge de ligga ha de inte anledning att räkna med att under denna tid få någon förbättring av tillägget. Då kan man fråga sig, varför det kan finnas anledning att i mitten av året ändra det rörliga tilläggets storlek för vissa grupper och varför man dessutom skall göra förändringar för de grupper, som tidigare äro relativt väl tillgodosedda.

Jag vill också understryka vad som tidigare har framhållits, att när man höjer taket för det rörliga tillägget, betyder det inte bara att man ändrar lönerna för chefstjänstemännen, d. v. s. de grupper som äro uppräknade i den kungl. propositionen, utan det betyder också att man förändrar lönerna för en hel rad andra grupper, vilkas löneställning icke har varit under prövning vare sig i chefslöneutredningen eller i andra sammanhang utan nu prövas i tjänsteförteckningsrevisionen. Det gäller en del grupper på den militära sidan och på den civila sidan byråsekreterare, byrådirektörer o. s. v. Man kan ju inte säga, att de skäl som ha anförts i fråga om de högre chefstjänstemännen ha samma tyngd i fråga om dessa.

Det har sagts här, att om man nu icke höjer taket för det rörliga tillägget, kommer man därigenom att även-

tyra rekryteringen och slå sönder systemet. Jag vill emellertid för min del bestämt hävda, att om man från den 1 juli genomför en så betydande höjning av lönen som fyra lönegraders uppflyttning, kan inte en ytterligare höjning av tillägget ha sådan betydelse, att den skulle i avsevärd utsträckning påverka möjligheterna att rekrytera eller hålla kvar dessa kategorier av tjänstemän.

Det har här träffats en överenskommelse, och det ligger naturligtvis nära till hands att hävda, att den också skall gälla. Jag vill emellertid i det avseendet påpeka, att man också har träffat en överenskommelse om att grunderna för det rörliga tillägget skola vara fastställda för ett år framåt, och då kan man lika gärna säga, att den överenskommelsen skall vara bindande under innevarande år och att man, när man kommer fram till den 1 januari 1952, får ta upp frågan om taket till ny prövning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETERSON i Degerfors (kort genmäle): Herr talman! Det var ett yttrande av statsrådet Lingman, som förledde mig att än en gång begära ordet för replik. Statsrådet säger, att vi skulle vara småkitsliga. Det förekommer inte, säger statsrådet, vare sig på den kommunala löne marknaden eller på den privata, att den ena gruppen tar hänsyn till vad andra ha fått. En kommunalarbetare, säger statsrådet, frågar inte hur mycket vi skola betala en tjänsteman. Det är emellertid just vad som sker ute på arbetsmarknaden. Jag kan hänvisa till de segslitna förhandlingar vi i år ha haft med kommunalarbetarförbundet, vid vilka kommunerna ju fingo gå ganska långt särskilt i fråga om sociala förmåner och semester,

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

längre än vad andra ha behövt gå, just emedan kommunerna tidigare beträffande tjänstemannagruppen hade gått betydligt längre. Detta ha kommunalarbetarna hänvisat till.

Sedan kan jag inte låta bli att i detta sammanhang hänvisa till vad förre finansministern Wigforss brukade försöka inpränta i oss, att den kaka som alla skola bryta av är given. Om någon grupp försöker bryta för stort stycke för sig själv, betyder det att andra grupper få så mycket mindre. Nu vill jag fråga, om inte herr Wigforss' bild gäller än i dag?

Herr PERSSON i Växjö: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att säga ett par ord i anledning av herr Rubbestads anförande. Herr Rubbestad har ju noga räknat ut hur stor löneförhöjningen skulle bli för de tjänstemän det här gäller och också angivit, vilka löner en del av dessa tjänstemän ha. Man kan nog tycka, att lönerna ligga högt; det är summor man inte är van att höra nämnas i sådana sammanhang.

Nu tror jag för min del, att när man på en del områden av samhällslivet betalar så höga löner som sker, t. ex. inom kommunerna och det privata näringslivet, kommer man inte ifrån att också staten måste följa med åtminstone i någon utsträckning.

Det finns faktiskt ett område som enligt vad jag kan förstå ligger herr Rubbestad lika nära som detta, där man åtminstone i vissa fall betalar mycket höga löner. Herr Rubbestad nämnde, att generaldirektören för statens järnvägar, om detta förslag bifalles, kommer upp i en lön av bortåt 50 000 kronor. Det är en mycket hög lön, och såvitt jag vet finns det ingen annan generaldirektör som har så hög lön. Jag förstår inte saken riktigt, men jag föreställer mig att det måste vara lika krävande att vara generaldirektör för ett sådant verk som statens järnvägar som att t. ex. vara direktör för en skogs-

ägarförening. Jag kan inte föreställa mig annat än att det måste ställas minst lika stora krav på generaldirektören som på direktören för skogsägarföreningen. Jag känner till en skogsägarförening, vars direktör har, inte närmare 50 000 kronor, utan 68 670 kronor i lön om man tar den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten. Detta är vad som finns kvar efter reseavdrag och avdrag för pensionsförsäkring och annat, och jag skulle därför tro att denne tjänstemans lön ligger närmare 90 000 kronor. Jag vet inte så noga vad t. ex. en direktör för en slakteriförening har, men är det inte så att en direktör för en slakteriförening ligger åtminstone något stycke över t. ex. en byråchef i lön? Det går inte att göra några direkta jämförelser, men nog är det väl tänkbart att chefen för lånebyrån vid bostadsstyrelsen, som har ansvar för många hundra miljoner kronor, har en lika krävande befattning som t. ex. direktören i en slakteriförening.

Nu är jag rädd att herr Rubbestad på sitt vanliga oefterhärmligt insinuanta sätt kommer att säga när jag har satt mig — det skall inte dröja länge — att jag också är något slags byråchef i bostadsstyrelsen och att det är därför jag säger på detta sätt. Herr Rubbestad brukar ju argumentera så i olika sammanhang. Är det någon som är delegat vid Europarådet, är det ju enligt herr Rubbestad detta som är hans motiv för att yrka högre anslag o. s. v. Jag vill då tala om, att jag bara är förordnad av Kungl. Maj:t mot arvode, och jag har bara velat anförda dessa synpunkter för att visa, att man även inom det område, som jag tycker skulle ligga herr Rubbestad nära, ansett sig nödsakad att betala ut högre löner än man förmodligen skulle vilja betala. Det kan väl inte bero på annat än att det är konkurrens om det duktiga folket. När man skall bedöma sådana frågor, tycker jag man får ta hänsyn till hur förhållandena äro på olika områden.

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Det var för mig en överraskning att höra, att herr Persson i Växjö fungerar som byråchef — det hade jag aldrig föreställt mig tidigare.

Jag vill dessutom säga, att det är en helt annan sak om olika ekonomiska föreningar betala sina cheftjänstemän höga löner än att både en byråchef i bostadsstyrelsen och en vanlig byråchef i ett departement få höga löner. Tjänstemannen i den ekonomiska föreningen får kanske ibland arbeta 24 timmar om dygnet, ofta hundra timmar i veckan, under det att de andra ha en arbetstid på i regel 42 timmar i veckan.

Det är väl bäst att herr Persson anger namnen på de personer som få dessa löner. Jag känner inte till att det betalas ut sådana löner, och åtminstone har jag inte medverkat till dem.

Herr PERSSON i Växjö (kort genmäle): Herr talman! Egentligen är det ju ingen idé att diskutera med herr Rubbestad längre. Det går mycket lätt att se de personer jag talar om i taxeringskalendern.

Denna argumentation, att direktörerna för olika ekonomiska föreningar arbeta 24 timmar om dygnet, kan man väl ändå inte godta. Det är omöjligt för en människa att hålla på någon längre tid att arbeta 24 timmar om dygnet — det måste väl ändå herr Rubbestad erkänna. Min lilla erfarenhet från det verk där jag har medverkat en smula har i alla fall sagt mig, att det finns tjänstemän, som arbeta kanske 16 timmar om dygnet en lång tid i följd. Den erfarenhet jag har kunnat göra i detta verk har fått mig att revidera min uppfattning om hur lång arbetstid vissa statstjänstemän måste ha för att kunna sköta sina sysslor. Jag kan visa med statistik som vi ha sammanställt, hur vissa tjänstemän, som inte ha ett öre i övertidersättning, ändå få fullständig slita ut sig, därför

att de av ambition vilja sköta sina uppgifter.

De löner jag drog fram från ett visst område anförde jag emedan jag tyckte, att även herr Rubbestad bör ha en tankeställare när han försöker slå an känsloträngarna i sådana sammanhang.

Herr NILSSON i Kristinehamn: Herr talman! Herr Perssons i Växjö replik om den fria löneemarknadens lönesättning ger onekligen en tankeställare, men den kan ju föranleda reflexioner åt flera håll. Med de höga löner som den privata företagsamheten i dag betalar är det ju alldeles uppenbart, att statsverkets möjligheter att konkurrera i lönesättningen äro mycket begränsade, om de över huvud taget äro för handen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på en omständighet, som man inte bör helt se bort från när man jämför statstjänarlönerna med de höga lönerna i det fria näringslivet. En högre statstjänsteman sitter ju säker på sin plats, försävt han inte direkt missköter den uppgift han är satt att sköta, under det att det inte alls är ovanligt att en cheftjänsteman i det enskilda företagslivet trillar av sin pinne lika snabbt som han har lyfts upp på den. Jag är alldeles förvissad om att våra generaldirektörer och byråchefer värdesätta den säkerhet som deras anställning i statens tjänst medför så högt, att de inte gärna göra sådana jämförelser med dem, som äro anställda i den enskilda företagsamhetens tjänst, som herr Persson i Växjö här gjorde.

Jag begärde emellertid ordet närmast med anledning av vad herr Lindholm anförde i sitt första anförande. Herr Lindholm åberopade förslaget från 1945 års lönekommitté att det s. k. taket skulle höjas från 900 kronor till 1 200 kronor. Då jag hade äran att vara med i 1945 års lönekommitté, är jag angelägen att säga, att jag är alldeles förvissad om att ingen av kommitténs

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

ledamöter skulle önska, att man tar dess förslag till intäkt för att höja gränsen ytterligare. Man skall nämligen komma ihåg, att 1945 års lönekommitté bl. a. hade till uppgift att försöka sammanpressa löneklyftorna i statsförvaltningen. Det ledde till att man gav relativt mycket större lönehöjningar i de lägre lönegraderna och i mellangraderna, under det att de högsta tjänsterna fingo släpa efter ganska avsevärt. För detta gavs den kompensation, som låg i höjningen av taket. Att då använda samma motive-ring i det ögonblick man höjer chefs-tjänstemännens löner med icke mindre än fyra lönegrader är ju, herr Lindholm, ganska orimligt såvitt jag kan förstå.

Jag delar herr Lindholms och stats-rådet Lingmans uppfattning om att det är eftersträvanvärt att statsverket kan behålla de goda krafterna i statsförvaltningens tjänst. Jag har emellertid redan påpekat, att det föreligger stora svårigheter att konkurrera med den enskilda företagsamheten. Möjligheterna att konkurrera med kommunerna äro kanske större, och härvidlag har ju statsrådet i sin proposition direkt an-fört, att syftet delvis är att hålla kvar sådana tjänstemän, som annars kunna tänkas gå över bland annat till kom-munerna. Men vad inträffar nu om vi följa Kungl. Maj:ts proposition? Jo, Stadsförbundet har redan överenskommit med de kommunala tjänstemännens organisationer, att därest det företas en ändring i gränserna för det numera fasta tillägget, skall den automatiskt tillämpas även för dessa kommunala tjänstemän. Resultatet blir alltså att man lyfter båda parternas lönenivå, varefter man har precis lika goda eller dåliga förutsättningar att konkurrera om arbetskraften som förut.

Nu frågar man, varför dessa kom-muner ha träffat en sådan överenskom-melse. Jo, det beror inte på att man med otillbörliga medel konkurrerar, herr Lindholm, utan det beror på att

kommunerna ha accepterat statens all-männa lönereglemente för den kommu-nala lönesättningen, och har man gjort det, kan man uppenbarligen inte göra avsteg från statens löneföreskrifter på än den ena punkten och än den andra, utan då tvingas man att acceptera den ståndpunkt man har intagit.

Jag har väckt en motion om att riksdagen inte skall bifalla Kungl. Maj:ts proposition i denna del. Jag medger, att statsrådet har rätt i att det leder till trassel när det gäller den uppgörelse som han har träffat med de högre stats-tjänstemännen, men jag kan inte se någon annan råd än att statsrådet får komma igen och försöka lösa frågan på annat sätt. Jag har ingen erinran mot att de högre tjänstemännen få en rimlig löneställning och absolut ingen erinran mot att regeringen infriar sina givna löften till de högre statstjänste-männen, men det förefaller mig som om det vore rimligt att man tänkte sig för mycket noga innan man valde väg, framför allt när det gäller en väg, där riksdagen vid upprepade tillfällen har reagerat mot vad man har föreslagit. Jag erinrar om att vi här ha haft hårda strider när det var 700 kronors gräns, när det var 900 kronors gräns och nu när det är 1 200 kronors gräns. Jag tycker man i någon mån bör respektera de invändningar som riksdagen gör på en sådan punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Ward m. fl.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Nilsson i Kristine-hamn säger, att man inte kan göra en jämförelse mellan den argumentering som användes, då taket lyftes från 900 till 1 200 kronor, och vad som nu före-slås. Men motivet, herr Nilsson, den gången, var det förändrade penning-värdet, och jag tror att man med full styrka kan tala om ett förändrat pen-ningvärde den här gången också.

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

Sedan är det en annan sak, som herr Nilsson i Kristinehamn fullständigt förbigått i detta sammanhang, och det är att de olika delarna av förslaget tillsammans skulle representera en produkt, som skulle utgöra den löneökning man skulle ge åt dessa chefstjänstemän. Man har alltså siktat att nå till en viss lönenivå. Om nu herr Nilsson i Kristinehamn får igenom sitt yrkande, bryter man för en viss del av dessa tjänstemän bort en väsentlig del av denna avsedda löneökning.

Jag har själv suttit och förhandlat om avtal på andra håll och varit van vid att om man gjort en uppgörelse med den andra parten, söker man också att infria den. Det skall resas verkligt allvarliga skäl emot en sådan uppgörelse, innan man kan rygga den. Herr Nilsson i Kristinehamn har icke haft något att erinra emot den samlade löneökning, som man eftersträvar att nå. Det är därför, herr talman, som jag anser att hans resonemang icke är hållbart i denna fråga.

Herr NILSSON i Kristinehamn (kort genmäle): Herr talman! Men herr Lindholm måste väl ändå medge, att man också kan säga att det ligger en avsevärd kompensation för det försämrade penningvärdet i de fyra lönegradernas löneförhöjning! Man behöver inte bara åberopa det rörliga tillägget såsom en kompensation för det försämrade penningvärdet.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag vill erinra herr Nilsson i Kristinehamn om att det här icke är fråga om enbart en kompensation för det försämrade penningvärdet, utan här är det fråga om en lönereglering, som varit utlovad tidigare men som icke kunnat genomföras på grund av vissa omständigheter. Man får inte, herr Nilsson i Kristinehamn, glömma bort att för denna tjänstemannagrupp har det inte varit någon lönereglering på åt-

skilliga år beroende på många olika omständigheter. Man skall inte försöka att trola med problemet på det sätt, som man har gjort här.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr Petterson i Degerfors frågade mig, huruvida jag ansåg att herr Wigfors' uttalande om delning av den kaka, som var tillgänglig, fortfarande kan anses äga giltighet. Jag anser att uttalandet fortfarande äger giltighet, men det är med det som med mycket annat, det är beroende på vilket sätt man framställer frågan och vad man åsyftar med den. Jag vet inte om herr Petterson i Degerfors menar att chefstjänstemännen skulle dela kakan lika med de underordnade — låt oss säga att generaldirektören i statens järnvägar skulle dela lika med banvakten i kronor räknat — eller om man skall säga att chefstjänstemännen i statsförvaltningen skulle få dela lika med chefstjänstemännen inom andra förvaltningsområden, låt oss säga den kommunala förvaltningen. Skola de dela lika där, bör det väl vara aktuellt att behandla frågan på samma sätt. Eller skall man säga att chefstjänstemännen inom enskilda företag eller kommunal förvaltning skola ha en mycket större del av kakan än de, som ha motsvarande uppgifter inom den statliga förvaltningen?

Jag tror inte man kan ge ett direkt svar på frågan, förrän man har klart för sig, hur man har dessa kakbitar utdelade och vilka som skola dela dem.

Herr Nilsson i Kristinehamn förklarade, att kommunerna voro ställda i den belägenheten, att de hade godtagit den statliga löneplanen och därför voro nödsakade att följa de förändringar, som komme att äga rum i den statliga lönesättningen. Detta är väl ändå en sanning med modifikation. Kommunerna ha tagit den statliga löneplanen,

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

men de tillämpa tjänsteförteckningen på annat sätt än staten. Medan staten har vissa tjänster inplacerade i 31, 32 och 33 lönegraden, ha kommunerna inplacerat motsvarande i 37, 38 och 39 och ännu högre. De ha kompenserat dem på det sättet. Om nu staten skall försöka rätta till en del oegentligheter, som uppstått genom att lönerna släpat efter, kan man inte protestera däremot från kommunernas sida. Här påtalade olägenheter borde kommunerna tänkt på, när de togo det statliga lönesystemet men behandlar det på annat sätt än vad staten gör!

Jag vill, för att inte de kommunala svårigheterna skola åberopas alltför mycket, hänvisa till att under förhandlingarnas gång, när vi blevo på det klara med att förutsättningen för att vi skulle kunna träffa en uppgörelse med tjänstemännen var denna förändring av taket, så hade vi samråd med representanter för de kommunala organisationerna, som förklarade sig förstå statens intresse av att träffa en uppgörelse. När vi sålunda direkt ha talat med de kommunala förhandlingsorganen, tycker jag det är underligt om andra representanter för kommunerna säga något annat.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde statsrådet utveckla frågan om delningen av kakan och frågade, om herr Petterson i Degerfors ansåg det vara rimligt att man skulle ta från de högst betalda och ge till de lägre. Det förvånade mig, när jag hörde den frågan och vet regeringens inställning när det gäller jordbruket, där man ju gått in för att de, som ha stora inkomster, i vissa fall skola dela med sig till dem som ha mindre.

Nu tror jag inte att det är den riktiga vägen att göra så beträffande tjänstemännen, men jag menar att frågan borde inte vara främmande för regeringen, då regeringen intagit denna ståndpunkt beträffande jordbruket.

Herr KYLING: Herr talman! Jag skall inte taga många minuter i anspråk, men det är ett par reflexioner jag har gjort under denna debatt.

För det första vill jag påminna om att när löne regleringen för statstjänstemännen blev verklighet, utmättes dessa löner efter det ansvar, som de olika tjänstemännen, placerade i olika lönegrader, hade. Man utmätte dem efter de studie- och andra kostnader, som vederbörande ådragit sig för att kvalificera sig för sin tjänst. På detta lade man sedan ett rörligt tillägg, och detta rörliga tillägg skulle alltså få ändras allt efter fluktuationerna i penningvärdet.

Penningvärdet har nu sjunkit väsentligt, men det är inte tjänstemännens fel, att penningvärdet har tillåtits dala ned på det sätt som det gjort.

Herr Rubbestad och herr Gustafsson i Stockholm ha hjälpts åt att förklara med siffror, hur mycket i pengar räknat en tjänsteman i Ca 9, Ca 24 och Cp 19 får eller har fått. Det är en sak som herrarna emellertid glömt, och det är att räkna ut vad nettolönen blir för de tjänstemän, som ligga i de lägre eller mellangraderna och de som ha de högre lönegraderna, när skatterna äro frånräknade. Då kanske ni kunna återkomma och börja diskutera från en helt annan utgångspunkt.

Herr Rubbestad tillvitar regeringen att inte vara riktigt ärlig i sitt uppsåt. Han menade att regeringen är till, om jag fattade herr Rubbestad rätt, för att föra utjämningens politik. Jag måste, herr talman, säga, att regeringen har nog fört en utjämningens politik. Det visar progressiviteten i skatteskalorna alltför tydligt. Min frågeställning, herr Rubbestad, skulle därför vara: Var skall utjämningen sluta?

Sedan skulle jag bara till sist, herr talman, vilja göra några reflexioner i anledning av herr Rubbestads påståendet att tjänstemännen i departementen, nämnder och kungliga verk ha sin åtta timmars arbetsdag, under det att

Lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.

andra arbeta kanske 24 timmar om dygnet. Det förvånar mig verkligen att herr Rubbestad, som varit statsråd en gång i tiden, kan leva i den tron, att hans tjänstemän i departementet gingo hem efter åtta timmars arbetsdag. För mig framstår det vara på följande sätt, herr talman. Antingen är det så långt tillbaka i tiden sedan herr Rubbestad var statsråd, att han glömt dessa förhållanden, eller också skrev herr Rubbestad själv alla propositioner och lät tjänstemännen gå hem. Eller för det tredje gick herr Rubbestad hem efter åtta timmar och lät tjänstemännen stanna kvar och arbeta. Jag skulle tro att det senare är troligare. Men då skola vi bara ha klart för oss här, att herr Rubbestad hade mycket högre lön än de tjänstemän, som stannade kvar och arbetade.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Bästekille.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! Då mitt namn återfinnes under utskottsutlåtandet vill jag med några ord förklara, varför jag har kunnat biträda utskottets utlåtande utan några större betänkligheter. Det är två skäl.

För det första; vi ha en duglig och i stort sett mycket kunnig och ansvars-kännande ämbetsmannakår här i landet. När det gäller den grupp vi här tala om, de högre chefstjänstemännen, ha de utan tvekan ett mycket ansvarsfullt arbete att utföra. Det går inte att ställa dem i en särställning, utan de måste också ha den uppflyttning, som är föranledd av den förändring som skett av penningvärdet.

Det andra skälet — och det har vägt minst lika starkt för mig — är samhällets egen nyttyosynpunkt. Med den konkurrens, som för närvarande råder om arbetskraften, är det nödvändigt, om de samhällliga institutionerna och statens

egna affärsdrivande verk skola kunna behålla en verkligt duglig grupp människor i ledande ställning, att de följa med i lönenivån.

Här har herr Nilsson i Kristinehamn talat om att kommunerna också använda sig av den statliga löneplanen. Det har statsrådet redan svarat på, och jag kan inskränka mig till att hänvisa till detta. Den som har haft någonting med de statliga affärsdrivande verken att göra kan intyga, att inte minst städernas affärsdrivande verk äro de verkligt svåra konkurrenterna till staten, när det gäller denna arbetskraft. Det gör, herr talman, att jag anser att ur statens och samhällets egen synpunkt är det enbart fördelaktigt att vidtaga den nu ifrågasatta åtgärden. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HANSSON** i Skediga: Herr talman! När min partikamrat, herr Rubbestad, talade om tjänstemännen och deras arbetsförhållanden tycker jag han gick för långt. Vi i vårt land äro tack-samma för den plikttröhet, som våra tjänstemän visat ifrån lägre till högre.

Vad beträffar våra ekonomiska organisationer och deras löneförhållanden få vi nog säga, att det var överord även där. Jag instämde i herr Rubbestads första anförande, men man måste nog vara litet försiktig i fråga om sådana yttranden. Det är ganska osannolikt att våra ekonomiska föreningar plåga sina tjänstemän med att arbeta i 24 timmar. Då blir det som en gubbe sade hemma, 25 timmars arbetsdag. Han arbetade hela dygnet och även middagsrasten, och då blev det 25 timmar, sade han.

När löneökningarna äro sådana som de äro efter vad jag hörde här, så ligger det en tröst i att vi ha en finansminister, som har förstånd att taga tillbaka en rätt väsentlig del. Jag tror därför att vi inte skola grubbla så mycket över att siffrorna äro stora. Finansministern plockar nog tillbaka en betydande del, och jag tror därför inte att

Lönerevision för vissa cheftjänstemän m. m.

löneökningarna i verkligheten bli så stora.

Löneökningarna äro beroende på levnadskostnaderna, och som herr Rubbestad sade är det inte dyrare att leva för den som har större lön än för den som har mindre. Jag vill säga ännu en gång att det är en tröst i det hela, att kolossalt mycket går tillbaka i form av skatt till staten.

Jag för min del skulle vara mycket tacksam, om löneökningarna för de högre tjänstemännen inte bli så stora, ty det verkar orättvist gentemot de mindre inkomsttagarna. Men det blir väl då att tala om för dessa senare, att en stor del går tillbaka till staten i form av skatt. Det får vara en tröst för ett tigerhjärta.

Jag kommer för min del att rösta för yrkandet om avslag och anser att staten skall iakttaga försiktighet i denna fråga, så att inte denna ständiga skruv uppåt fortsätter.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Kyling, att tjänstemännens arbetstid är inte åtta timmar, som han gjorde gällande, utan i allmänhet sju timmar, 42 timmar i veckan.

Jag vill gärna erkänna att en hel del byråchefer och högre tjänstemän ha åtskilligt mera än åtta timmar under vissa tider, men i regel är tjänstemännens arbetstid bara sju timmar om dagen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm: Herr talman! Herr Kyling påpekade, att när jag nämnde siffrorna för den sannolika lönutvecklingen, borde jag ha räknat med nettolönen. Jag nämnde dessa siffror därför att jag ansåg att lönutvecklingen för dessa högre tjänstemän ändå är sådan, att de ha möjlighet att leva på en betydligt högre standard än tjänstemännen i de lägre graderna. Det var utgångspunkten för mitt resonemang.

Jag har aldrig talat om någon nettolön. Det förekommer visserligen inom

vissa privata företag, att man har denna löneform. Jag vet inte om herr Kyling menade att även staten skulle gå in för ett dylikt system.

När man här varit inne på resonemanget om det timantal, som vederbörande tjänstemän arbeta, skulle det vara av en viss betydelse om herr Kyling ville göra en jämförelse mellan exempelvis skollärare och järnvägsmän, mellan deras löner och deras ansvar och även jämföra deras arbetstid.

Herr NORUP: Herr talman! Det är angeläget att det från bondeförbundet hörs någon annan röst än herr Rubbestads i denna fråga.

Jag kan inte instämma i de synpunkter, som herr Rubbestad fört fram. Man må beklaga att penningvärdet fallit, men när vi leva under inflationstider är det nödvändigt att i likhet med det enskilda näringslivet höja lönerna. Vi äro ofta kritiskt inställda mot att samhället övertar fler och fler funktioner, men när samhället gör det anser jag det också nödvändigt, att man som ledare för samhällets olika organ får män, som äro kapabla att bedöma olika ting. I tävlan med det privata näringslivet tror jag det är klokt att staten följer med på detta område.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag förstår mycket väl herr Norups inställning. Det är inte bara nu, som han är en ivrig förkämpe för höga löner för framför allt cheftjänstemännen. Beträffande de löner, som herr Persson i Växjö påtalade i de ekonomiska föreningarna, har herr Norup varit en av de mest pådrivande krafterna för att höja dem. Jag tycker att det knappast hedrar honom.

Herr NORUP: Herr talman! Jag är glad över att herr Rubbestad förstår mig. Jag har aldrig kunnat förstå herr Rubbestad.

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

Härmed var överläggningen slutad. På därå av herr talmannen givna propositioner biföll kammaren till en början vad utskottet i punkterna I—III hemställt.

I fråga om punkten IV gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets däri gjorda hemställan; 2:o) bifall till samma hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ward m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till avslag å Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Degerfors begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade herr Senander votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten IV i statsutskottets utlåtande nr 128 antager bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ward m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts förslag i ärendet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat

för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ward m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV i utskottets förevarande utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ward m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 93 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten IV.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannen därå givna propositioner vad utskottet i punkterna V—VIII hemställt.

§ 3.

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsun-

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

derstödda privata läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 112 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 mars 1951, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen förordade förslagen till

1) omreglering av anställnings- och löneförhållandena för rektorerna vid de högre kommunala skolorna m. m.,

2) löne- och pensionsreglering för rektorer och lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter,

3) löneförbättring för lärarpersonalen vid vissa statsunderstödda privata handarbets- och skolköksseminarier;

dels i anslutning härtill bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts utfärda bestämmelser om ändring i avlöningsreglementet för övningslärare och reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde visa sig erforderliga för genomförandet av nämnda förslag.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft ett antal motioner.

I fråga om fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala hade i propositionen föreslagits bl. a., att fem facklärare skulle placeras i Ca 25. För facklärare i Ca 25 och Ca 23 skulle gälla en undervisningsskyldighet av 27 veckotimmar och för övriga facklärare 30 veckotimmar. Beträffande enskilda handarbets- och skolköksseminarier hade förordats bibehållande av nuvarande system med minimilöner, varvid tillstyrkts 22 löneklassen för bestämmande av minimilönens storlek för heltidsanställd befattningshavare, som innehade pensionsreglerad tjänst.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald m. fl.* (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Moseson m. fl.* (II: 534), hade, såvitt nu är i fråga, hemställts, att vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala dels 10 ordinarie tjänster i Ca 25 skulle inrättas, dels undervisningsskyldigheten för lärarpersonalen i intet fall sättas högre än 27 veckotimmar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 436) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* (II: 535) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att fast anställda lärare vid i proposition nr 112 angivna enskilda handarbets- och skolköksseminarier skulle placeras i lägst lönegrad Ca 23 (minimiavlöning) samt att undervisningsskyldigheten för lärarpersonalen i intet fall skulle sättas högre än 27 veckotimmar.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 435 och II: 537 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 438 och II: 538 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 442 och II: 534, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 436 och II: 535 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 437 och II: 536,

A. med beaktande av vad utskottet anført godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 mars 1951 förordade förslagen till

1) omreglering av anställnings- och löneförhållandena för rektorerna vid de högre kommunala skolorna m. m.,

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

2) löne- och pensionsreglering för rektorer och lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter,

3) löneförbättring för lärarpersonalen vid vissa statsunderstödda privata handarbets- och skolköksseminarier;

B. i anslutning härtill bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet anförts utfärda bestämmelser om ändring i avlöningsreglementet för övningslärare och reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare;

C. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde visa sig erforderliga för genomförandet av nämnda förslag;

VI. att motionerna I: 386 och II: 505 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Söderquist*, *Bergstrand* och *Kollberg*, fröken *Elmér* och herr *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 442 och II: 534, såvitt nu vore i fråga, besluta, att högsta undervisningsskyldigheten för lärarpersonalen vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala skulle utgöra 27 veckotimmar.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fru SJÖSTRAND: Herr talman! I fråga om den del av statsutskottets utlåtande nr 129, som gäller lärarpersonalen vid Maria Nordenfelts högre handarbetsseminarium i Göteborg, Föreningen Handarbetets vänner och Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i Stockholm, har ingen reservation avgivits. Fastän jag förstår att jag på detta stadium av frågans behandling inte har möjlighet att påverka riksdagens beslut,

vill jag ändå i anledning av min motion dra en lans för den lärarkår, som är anställd vid dessa högre handarbetsseminarier. Denna lärarpersonal har ju en mycket ansvarsfull och krävande uppgift som handledare och utbildare av blivande speciallärare. Vederbörande måste använda mycken tid utöver sina lagstadgade undervisningstimmar för inköp av material, för planerande och organiserande av en så effektiv och pedagogiskt lagd undervisning som möjligt. Det kan icke vara rättvist att låta denna kår kvarstanna i den av Kungl. Maj:t föreslagna lönegraden. En jämförelse borde ha gjorts med de lärarkårer, som ha samma arbete som de vid handarbetsseminarierna anställda, nämligen övningslärarna vid folk- och småskoleseminarierna, vilka också undervisa vuxna elever och utbilda dessa för liknande arbete. Jag anser att det hade varit riktigare att jämföra dessa kategorier, och i anledning härav har jag i min motion föreslagit riksdagen att placera lärarpersonalen vid Nordenfelts högre handarbetsseminarium, Föreningen Handarbetets vänner och Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i lönegrad Ca 23 och med 27 veckotimmar i stället för föreslagna 30.

Visserligen säges det att den av utskottet föreslagna löneplaceringen skall vara ett provisorium, men ett provisorium i dagens läge kan komma att bli bestående för rätt lång tid framåt och komma att utgöra en mycket stor orättvisa emot denna kår och vara ett hinder för rekryteringen av fullgod arbetskraft. Jag beklagar, att staten på detta sätt försummar att sörja för utbildningen av handarbetslärarinnor. Det råder en katastrofal brist på slöjdlärarinnor i vårt land. I vissa län finns knappast en enda utbildad sådan utan man får reda sig med outbildat folk, och bättre kommer det inte att bli, när staten visar så litet intresse för denna fråga. Och ändå planerar man för fram-

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

tidens skola så många praktiska linjer och en omfattande yrkesutbildning även på detta område. Vem skall sköta den undervisningen? Och hur skola vi gå i land med vad man planerar för den nya skolan? Vi få ju på detta sätt inte lärarkrafter ens till linje 9 y.

Herr talman! Jag ber att i anledning av de anförda skälen få yrka bifall till motionen nr 535 i andra kammaren.

Fröken **AGER**: Herr talman! Jag tillhör de motionärer, som tagit upp frågan om lönegradsplaceringen och timtjänstgöringen för lärarinnorna vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Vid denna skola äro anställda 28 lärarinnor, varav 20 skulle göras till ordinarie och 8 till extra ordinarie. Departementschefen och utskottet ha i det fallet varit synnerligen välvilliga, men denna välvilja kunde även ha sträckt sig till själva lönegradsinplaceringen. Endast 5 ha blivit inplacerade i Ca 25. Man har motiverat detta med att vid statens skolköksseminarium 5 lärarinnor äro inplacerade i Ca 25. Denna motivering skulle ju vara hållbar, om statens skolköksseminarium vore lika stort som fackskolan. Men statens skolköksseminarium utexaminerar varje år 20 elever, vartill det behövs 5 lärarinnor, under det att vid fackskolan årligen utexaminerades 57 till 60 elever. Där har man ändå bara fått 5 lärarinnor i Ca 25. Detta ha några ledamöter av denna kammare funnit oriktigt och av denna anledning motionerat om att fackskolan skall få minst 10 lärarinnor inplacerade i Ca 25. Motiveringen härför är så stark att jag, trots att det inte finns någon reservation till utskottets utlåtande på denna punkt, yrkar bifall till motionen 534 i denna kammare av herr Mosesson m. fl.

I fråga om undervisningsskyldigheten för dessa lärarinnor föreligger däremot en reservation. Timtjänstgöringen

för de lärarinnor, som äro inplacerade i Ca 25, har fastställts till 27 timmar och för de övriga, som alltså äro inplacerade i Ca 23, till 30 timmar. Trots att man i de övriga seminarierna, småskole- och folkskoleseminarierna, har ett mera begränsat timantal, i vissa fall ända ned till 24 timmar, fastställer man här en timtjänstgöring för facklärare till 30 timmar. Det kan inte vara en rättvis behandling av dessa lärare, och man gör osökt den reflexionen: Är det därför att det gäller lärarinnor i praktiska ämnen, som man inte kan sänka timantalet till 27 timmar utan tycker att dessa lärarinnor inte ha det så arbetsamt som lärarinnorna på folkskole- och småskoleseminarierna? Man får också räkna med att det inte gäller vanliga tjänstgöringstimmar utan undervisningstimmar. En undervisningstimme fordrar ju både förberedelse och efterarbete. Jag skulle tro att arbetsveckan för en dylik lärarinna ofta överstiger 48 timmar.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag här framfört yrkar jag bifall till den reservation, som är avgiven av fröken Andersson m. fl.

Fru **EWERLÖF**: Herr talman! Som motionär i denna fråga evad det gäller Rimforsa lanthushållningsseminarium skall jag be att få säga några ord.

Departementschefen har i propositionen föreslagit, att sju ordinarie lärartjänster i Ca 22 och två extra ordinarie i Ce 20 inrättas vid Rimforsaseminariet. Föreståndarinnan skulle erhålla ordinarie lärartjänst och dessutom ett arvode som bestämmes av Kungl. Maj:t. Detta förslag avviker från den lönesättning, som tillämpas vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, trots att samma anspråk ställas på lärarkrafterna och på undervisningen. I min motion yrkar jag på att fem av lärarinnorna vid Rimforsa seminarium ställas i sam-

Löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m.

ma lönegrad som lärarinnorna vid fackskolan, nämligen i Ca 25, och de övriga i Ce 23 samt föreståndarinnan i Ca 30.

Departementschefen har motiverat sin placering av lärartjänsterna i de av honom föreslagna lönegraderna med att man inte skall föregripa den lönesättning, som skall ske i samband med att Rimforsaseminarier eventuellt kommer att få ändrade arbetsuppgifter. Den enmans- eller kanske jag skulle säga enkvinnoutredning, som har skisserat upp den blivande husliga utbildningen, räknar nämligen med att det skall finnas vissa seminarier och att de övriga skola användas som förskolor. Rimforsaseminarier förutsättes då skola bli en sådan ettårig förskola. Under den tid som kan förflyta till dess att denna utredning kan föras ut i levande livet kommer emellertid undervisningen på Rimforsa att fortgå och krav ställas på att den skall hålla samma standard som den till dato har hållit. Detta kommer emellertid att bli omöjligt. Det finns ingen möjlighet att få en sådan rekrytering av lärarkrafterna, att undervisningen kan upprätthållas på sin nuvarande nivå, vilket även för statens del borde vara av intresse.

Statsutskottet har icke anslutit sig till departementschefens förslag, men det har inte heller ansett sig kunna tillstyrka min motion. Utskottet har träffat en kompromiss, som går ut på att de nu nämnda lärargrupperna sättas i lönegrad Ca 23 resp. Ce 21. Jag vill i alla händelser, herr talman, även om jag inte kommer att ställa något yrkande, då det ju är bättre att få en kompromiss än ingenting alls, i detta sammanhang framhålla, att det blir ytterligt svårt att kunna bedriva undervisningen på ett tillfredsställande sätt på Rimforsa, om lärarna där få en lägre lönegradsplacering än t. ex. vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Det var i går en talare som nämnde, att om i synnerhet männen bleve bättre

betalda, så skulle det bli bra förhållanden — jag tror att det i detta sammanhang gällde hemmen. Jag skall inte här hävda, att i synnerhet kvinnorna skulle bli bättre betalda, utan jag skall i stället hävda, att om kvinnorna i allmänhet få lön efter prestation, så blir det nog en större trivsel i samhället.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har bara velat framhålla dessa betänkligheter mot lönesättningen evad det gäller Rimforsa seminarium.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Dessa spörsmål ha inom utskottet varit föremål för en ingående prövning. Vi ha som kammarens ledamöter observerat gjort en liten justering beträffande Rimforsaseminarier, där vi funnit lämpligt med en placering i lönegrad Ca 23 resp. Ce 21.

Vad gäller fackskolan i Uppsala ha vi inte kunnat biträda motionerna av den anledningen, att vi inte kunnat bli övertygade om att de skäl som anförts varit tillräckligt bäriga. Vi ha låtit representanter för fackskolan framföra sina synpunkter i utskottet. Jag måste bekänna att jag icke av de anföranden, som då höllos, blev övertygad om att det var berättigat att gå ifrån den kungl. propositionen på den punkten. Det har anförts att man borde reducera antalet undervisningstimmar från 30 till 27 av det skälet, att man på andra områden har minskat undervisningstiden ännu mera. Utskottets inställning har inte alls samband med någon undervärdering av det praktiska arbetet. Enligt vår bedömning bör man kunna tjänstgöra 30 timmar i veckan, och därför ha vi också biträtt propositionen.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. På därå av herr talmannen givna propositioner biföll kammaren till en bör-

Löne- och pensionsreglering för lärarpersonal vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m.

jan vad utskottet i punkterna I. och II. hemställt.

Beträffande punkten III. gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 442 och II: 534 såvitt nu vore i fråga; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

I avseende å punkten IV. framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 436 och II: 535; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen bifölls på av herr talman-
nen därå framställda propositioner vad
utskottet i punkterna V. och VI. hem-
ställt.

§ 4.**Löne- och pensionsreglering för lärar-
personal vid statsunderstödda folkhög-
skolor och lantbruksundervisnings-
anstalter m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonal vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr HAMMAR: Herr talman! Det är med verklig tillfredsställelse man konstaterar att en löneroglering, byggd på riksdagens beslut förra året, nu ligger på riksdagens bord, den löneroglering som gäller lärarpersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m.

Några förhållanden skapa emellertid en viss tveksamhet, och jag kan inte underlåta att här peka på dessa.

När riksdagen följde lärarlönesak-

kunnigas förslag i fråga om befordringsgång för lärare, innebar detta förvisso en önskan att säkra lärarrekruteringen inom folkhögskolan. Den kungl. propositionen har emellertid på vissa ställen frångått riksdagens beslut, och departementschefen har också i vederbörlig ordning meddelat, att han på vissa punkter fått lov att ifrågasätta jämkningar i förhållande till principbeslutet.

Det förefaller som om Kungl. Maj:t inte tagit med i beräkningen de påfrestningar, som internativ och annat vid en folkhögskola innebära. Det var ju detta som skulle kompenseras genom en snabbare befordringsgång. När en ung akademiker hamnar vid en folkhögskola, som ställer stora krav på hans personliga insats för och bland de unga, gäller det att dels söka intressera honom för gärningen, dels också bereda honom en sådan lön, att han har möjlighet att stanna kvar vid folkhögskolan.

Det kan synas som om lönegrad Ce 24 skulle vara en för hög lönegrad för en som tjänstgjort vid skolan endast två år, men vi måste komma ihåg att han bara får en del av denna lön, om han är anställd för en 22 veckors kurs. Kanske han dessutom har små möjligheter att få timlärartjänst under fortsättningskurs, folkbildningskurs och sommarkurs, särskilt sedan det nu angivits ett visst timtal, som de ordinarie lärarna måste utgöra för att de i sin tur skola få en rimlig lön inom sin lönegrad. Detta har, synes det mig, icke tillräckligt beaktats. För min egen del hör jag till dem, som anse att riksdagens beslut även i detta fall borde ha respekterats. Likaledes anser jag att den ökning, som Kungl. Maj:t föreslagit då det gäller övningslärarinnor, som också äro anställda som husmödrar, inte har blivit nöjaktigt motiverad.

Till sist vill jag påpeka ytterligare en sak. Kungl. Maj:t har hemställt att riksdagen skulle bemyndiga Kungl.

Höjning av traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet m. m.

Maj:t att under vissa förutsättningar vidtaga ändringar i det avlöningsreglemente, som nu skall utfärdas. Det är angeläget för folkhögskolans lärare att sådana ändringar, om de nu komma till stånd, inte få beröra väsentliga grundläggande principer i lärarlönesakkunnigas förslag, vilket ju utgjorde själva underlaget för riksdagens beslut. Man kan räkna med att folkhögskolans lärare komma att vaksamt följa vad som sker på denna punkt.

Herr talman! Med dessa randanmärkningar till det förslag, som här har kommit på vårt bord från statsutskottet, tillåter jag mig ändå att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som här har anförts, att utskottet föreslår vissa justeringar i det beslut som fattades vid förra årets riksdag. Dessa justeringar ha samband med de överläggningar, som förts mellan representanter för den organisation, som företräder folkhögskollärarkåren, och representanter för samhället. Man har därvid träffat uppgörelse om att den slutliga propositionen skulle få den utformning som den i dag har.

Jag ber, herr talman, med stöd av det anförda att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Höjning av traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av traktamentsersättning, utgående enligt allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) m. m.

I propositionen nr 178 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt ut-

drag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 6 april 1951, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid propositionen fogat förslag till förordning om höjning av traktamentsersättning, utgående enligt allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210), dels och medgiva, att reservbefälstraktamentena höjdes med två kronor för dygn. Enligt förslaget skulle förordningen träda i kraft den 1 maj 1951.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) godkänna vid propositionen fogat förslag till förordning om höjning av traktamentsersättning, utgående enligt allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210), med den ändring i fråga om tidpunkten för förordningens ikraftträdande, som av utskottet förordats,

2) medgiva, att reservbefälstraktamentena höjdes med två kronor för dygn.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nihlfors*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och jag vill något motivera denna.

Det förslag, som kammaren nu har att taga ställning till, är ett förslag till provisorisk höjning av traktamentsersättningar för statstjänstemän. Kungl. Maj:t har föreslagit att förordningen om denna höjning skall träda i kraft den 1 maj. Den skulle alltså ha trätt i kraft för några dagar sedan. Utskottet har emellertid av formella skäl ansett, att man måste ändra på tidpunkten för ikraftträdandet till den 1 juni 1951.

Det egendomliga i detta ärende är, att Kungl. Maj:t har lagt fram en proposition, som kommit på riksdagens bord den 10 april och där man föreslagit att en traktamentshöjning skulle träda i

Höjning av traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet m. m.

kraft den 1 maj. Med iakttagande av motionstiden på tio dagar har det varit absolut omöjligt för statsutskottet att behandla propositionen så snabbt, att kamrarna skulle kunnat fatta beslut före den 1 maj.

Jag anser att det inte hade varit nödvändigt för utskottet att ändra tidpunkten för ikraftträdandet till den 1 juni, detta av den anledningen, att Kungl. Maj:t tydligen måste ha varit medveten om att här inte kunde fattas något beslut före den 1 maj. Kungl. Maj:t har följaktligen ansett, att det inte skulle möta några oöverstigliga svårigheter att låta ikraftträdandet så att säga beslutas några dagar i efterskott. Resetraktamenten uttagas ju i regel i efterhand. De tjänstemän, som resa å tjänstens vägnar, bruka inte vara så snabba i vändningarna när det gäller att taga ut reseersättningen, eftersom de i allmänhet begagna sig av förskottssystem.

Det finns en annan omständighet som också bör beaktas, ehuru den kanske inte är vägande i detta sammanhang, nämligen att man i organisationernas tidningar redan har publicerat Kungl. Maj:ts förslag och nämnt att det skulle träda i kraft den 1 maj. Därvid har man utgått ifrån att det snarast var ett formellt beslut riksdagen hade att fatta, eftersom organisationerna hade träffat ett avtal med Kungl. Maj:t. Därför kan man nog räkna med att många stats-tjänstemän, som företagit tjänsteresor just nu, leva i den förvissningen, att traktamentsersättningen höjts med fyra kronor för helt dygn, och rätta sig därefter, vilket de ju dock redan tidigare fått lov att göra, fastän de då ha fått betala mellanskillnaden ur egen kassa. Det är nämligen så, att denna traktamentshöjning har diskuterats ganska länge; organisationerna hade begärt denna provisoriska höjning redan i december 1950.

Det är alltså detta som jag har funnit egendomligt, att riksdagen verkligen skall behöva ändra på ikraftträdande-

datum av formella skäl, när Kungl. Maj:t ansett att det skulle kunna gå för sig med ett ikraftträdande den 1 maj trots den sena tidpunkt, vid vilken Kungl. Maj:t har lagt fram detta förslag för riksdagen.

Jag har emellertid inte något yrkande för närvarande.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Jag vill till en början erinra om att man vid förhandlingarna utgått ifrån, att denna ändring skulle träda i kraft den 1 maj. Sedan har det på grund av olyckliga omständigheter vid utskottsbehandlingen kommit att bli så, att man har framskjutit ikraftträdandet till den 1 juni. Det är klart att detta inte är så angenämt för dem, som äro berörda av de förbättringar som det här är fråga om.

Med hänsyn till att man från båda parter — både från regeringens sida och från organisationernas sida — har varit inställd på att förbättringen skulle träda i kraft så fort som möjligt skall jag be att få ställa ett yrkande om en ändring i utskottets utlåtande, vilket yrkande innebär bifall till utskottets förslag med följande ändring i fråga om förordningens ikraftträdande: »Denna förordning träder i kraft dagen efter den förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.» Om denna ändring genomföres, blir det alltså möjligt att få ett ikraftträdande i mitten av månaden. Det skulle bli någonting mitt emellan det som man från början hade tänkt sig och det som utskottet föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Henriksson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Dyrortsundersökning m. m.

Henriksson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Henriksson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Dyrortsundersökning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en dyrortsundersökning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 111 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 mars 1951, föreslagit riksdagen att till Kostnader för dyrortsundersökning å riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 425) och den andra inom and-

ra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* (II: 531), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att dyrortsundersökningen skulle företagas med beaktande av vad i motionerna härom anförts, dels uttala att riksdagen senast vid 1952 års höstsession skulle beredas tillfälle att yttra sig över frågan om dyrortsområdenas antal och principerna för orternas inplacering i respektive områden, och dels att, med uttalande av att ortsgrupp I borde uppflyttas i ortsgrupp II fr. o. m. den 1 januari 1952, anhålla, att förslag härom förelades 1951 års höstsession;

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* (II: 533), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 111 måtte dels beakta de synpunkter, som i motionerna anförts, dels ock uttala, att målet för den planerade dyrortsundersökningen skulle vara att möjligheter skapades för en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen, och i avvaktan härå besluta om omedelbart slopande av dyrortsgrupp I;

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bror Nilsson* och *Sunne* (I: 427) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* (II: 532), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de fr. o. m. den 1 januari 1952 nybildade kommunerna i dyrortshänseende skulle vara enhetligt organiserade i enlighet med vad i motionerna anförts, samt att för den händelse riksdagen beslutade om ny dyrortsundersökning till prövning även upptoges frågan om dyrortssystemets avskaffande, varvid dock borde provas det fortsatta behovet av tillägg för vissa orter, såsom enslighets-, kallorts- eller liknande tillägg; samt

en inom andra kammaren av herr *Sjölin* väckt motion (II: 530), vari hem-

ställt, att riksdagen måtte besluta att vid genomförande av förestående dyrortsundersökning de i motionen anförda synpunkterna skulle beaktas och att sålunda ingen konsumtionsundersökning på landsbygden skulle verkställas, ingen hyresräkning företagas och för undersökningen beviljas ett förslagsanslag om 125 000 kronor;

dels ock ett antal vid riksdagens början väckta motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 530, i vad den avser medelsanvisningen, till Kostnader för dyrortsundersökning för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 425 och II: 531, I: 426 och II: 533 samt I: 427 och II: 532, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført rörande avveckling av storkommunernas uppdelning i olika ortsgupper;

III. att motionerna I: 76 och II: 114, I: 147 och II: 169 samt II: 113 och II: 530, sistnämnda motion i vad den icke behandlats under I., icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gränebo*, *Mannerskantz* och *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Bergstrand*, *Pettersson* i Dahl och *Birke*, vilka ansett, att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 425 och II: 531, I: 426 och II: 533 samt I: 427 och II: 532, besluta, att ortsgrupp 1 den 1 januari 1952 skulle uppflyttas till ortsgrupp 2;

2) av herr *Bergstrand* utan angivet yrkande;

3) av herr *Pettersson* i Dahl, likaledes utan angivet yrkande.

Dyrortsundersökning m. m.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr NILSSON i Svalöv: Herr talman! Vid 1949 års riksdag framlades från högerhåll en motion, vari yrkades att dyrortsgrupp 1 skulle slopas och i samband därmed de berörda orterna uppflyttas i ortsgrupp 2. Denna motion blev avstyrkt av utskottet bland annat med den motiveringen, att om en sådan åtgärd skulle vidtagas borde den uppskjutas tills kommunindelningsreformen genomförts och till dess lönestoppet upphört. 1949 års riksdag biföll utskottets hemställen, och motionen blev sålunda avslagen.

Jag reagerade vid detta tillfälle inte så starkt mot beslutet, då jag till en viss del ansåg de anförda skälen för uppskov vara bärande. Då det dessutom vid 1950 års början ryktades om en utredning i ärendet, återkommo vi icke från högerhåll vid 1950 års riksdag med någon ny motion i denna sak. Då vi nu emellertid erfarit att den utredning, som skall syssla med frågan, tager lång tid, så att en eventuell justering av dyrortsgrupperingen tidigast kan ske den 1 juli 1953, och då dessutom kommunindelningsreformen snart definitivt skall genomföras och lönestoppet har upphört, ha jag och några partivänner till mig motionsledes framfört kravet på slopande av dyrortsgrupp 1 och en uppflyttning av de berörda orterna till ortsgrupp 2.

Det är med beklagande jag konstaterar att utskottsmajoriteten icke ansett sig kunna tillstyrka det i motionen framförda kravet. Som skäl för sitt ställningstagande kan utskottet nu inte åberopa vare sig kommunindelningsreformen eller lönestoppet, utan utskottet har måst framföra andra skäl. Dessa ha, såsom vanligt är i detta hus, kommit att ligga i att en utredning pågår och att denna inte bör föregripas.

Jag medger att en sådan princip, som att en utredning ej skall föregripas av

Dyrortsundersökning m. m.

beslut, vilka ligga inom utredningens område, i många fall kan vara riktig. Avgörande härför anser jag emellertid vara huru lång tid utredningen tar. Tar den mycket lång tid, kan man nog i vissa fall inte komma ifrån, att provisoriska beslut måste fattas under tiden. Vi ha t. ex. i dag fattat ett beslut om fordonsskattens fördubbling, trots att en utredning om fordonsskatten försigår. Jag anser därför inte att jag gjort något brott mot den gällande ordningen när jag motionerat om ett provisoriskt beslut om uppflyttning av orterna i dyrortsgrupp 1 till grupp 2 trots att utredning rörande dyrortssystemet pågår, detta framför allt som förslag i ärendet icke definitivt är utlovat till 1953 års riksdag utan vi kanske få vänta ännu längre.

Utskottet framhåller i sitt betänkande bland annat, att utskottet i överensstämmelse med dyrorts nämndens uttalande anser att en provisorisk uppflyttning den 1 januari 1952 skulle kunna få till följd att uppflyttade orter möjligen efter utredningen skulle behöva återgå till grupp 1 och att detta då skulle medföra olägenheter. Dessa farhågor äro, hoppas jag, endast av teoretisk natur. Allt talar väl för att utredningen bör komma fram till, om inte ett omedelbart slopande av dyrortsgrupperingen så åtminstone att stora justeringar få vidtagas i densamma, och då i den riktning som motionen syftar till.

Om vi se saken rent teoretiskt och säga oss, att ett provisoriskt beslut om ett slopande av Ortsgrupp 1 skulle innebära att någon ort senare finge återgå till en lägre Ortsgrupp, så skulle detta icke medföra de stora olägenheter, som vid ett bifall till utskottets hemställan komma att bli rådande efter kommunsammanslagningen, då det ofta kommer att inträffa att delar av en och samma kommun bli placerade i olika dyrortsgrupper. Så kommer nämligen att bli fallet i över 19 procent av rikets

kommuner, om Ortsgrupp 1 skall bibehållas efter den 1 januari 1952. I södra Sverige, där vi ha huvudparten av de kommuner som äro placerade i Ortsgrupp 1, kommer detta att medföra mycket svåra problem för våra kommunalmän. Var och en av kammarens ledamöter kan nog förstå vilken irritation det måste väcka om olika anställda personer i en och samma kommun skola avlönas med olika belopp bara därför att den ene bor på *en* plats i kommunen och den andre bor på *en annan* plats i samma kommun.

Om vi sedan gå till skattebetalarna och se hur det blir för dessa, finna vi att de få betala skatt efter samma utdebitering allesamman men att Ortsavdragen bli olika, vilket medför att personer med samma inkomst och samma civilstånd få olika skatt allt eftersom de bo i den ena kommundelen eller i den andra. Sker icke en ändring i dyrortsgrupperingen i samband med kommunsammanslagningen, så komma olägenheterna för de berörda kommunerna att bli mycket stora, och de komma att få stora problem att kämpa mot. Jag är t. ex. övertygad om att man i vissa kommuner icke avtalsenligt kan anställa personer i kommunens tjänst, utan man får för samtliga anställda i en och samma kommun tillämpa en lönesättning efter den högre normen, d. v. s. efter Ortsgrupp 2. Detta kommer icke att skapa respekt för ingångna kollektivavtal.

Det lär också finnas fall, där de anställda komma att begära kompensation för de lägre Ortsavdrag och den högre skatt, som de få vidkännas på grund av att de arbeta och bo i den del av kommunen, som är placerad i dyrortsgrupp 1.

Jag har svårt att förstå hur de socialdemokratiska och folkpartistiska utskottsledamöter, som bo på landsbygden och som därför känna till dessa problem, ha kunnat inta den ställning de gjort. Det förvånar mig att de icke

Dyrortsundersökning m. m.

i stället ha anslutit sig till reservanterna, som ha insett vilka svårigheter de berörda kommunerna komma att få, om icke en provisorisk uppflyttning sker.

Herr talman! Det är frestande att här ta upp hela problemet om dyrortsgraderingens avigsidor, men med tanke på framför allt den pågående utredningen skall jag inte göra detta. Jag vill dock ha uttalat att landsbygdens folk med rätta anser, att dyrortsgrupperingsfrågan är en central fråga, som kräver en snabb lösning. Dyrortsgrupperingens orättvisor gentemot landsbygdsbefolkningen äro påtagliga.

Jag har redan tidigare någon gång här i kammaren framhållit, att vårt nuvarande dyrortssystem har varit en bidragande orsak till vad vi kalla flykten från landsbygden. Vi som bo på landsbygden eller i tätorter, placerade i ortsgrupp 1 — i Skåne är det inte alls ovanligt att ganska stora tätorter äro placerade i den gruppen — ha ytterst svårt att få några sökande till ledigförklarade platser, det må sedan gälla tjänster som folkskollärare, kommun- och distriktssjuksköterskor, kommunalkamrerare eller kvalificerade yrkesarbetare. Jag har också själv mer än en gång varit med om att tillsätta tjänster, då vederbörande ha återtagit sina ansökningar, när de fått höra att kommunen tillhör ortsgrupp 1. Jag förstår så väl dessa personer, ty de som ta en tjänst i sådana orter, som äro placerade i ortsgrupp 1, göra därigenom ekonomiska uppoffringar. Därför är det ofta endast sökandenas personliga band med orten som göra, att de söka sig dit och att befattningarna kunna besättas med kompetent folk.

Frågan om dyrortsgrupperingssystemet berör emellertid inte bara arbetstagare i olika yrken och ställningar, utan den berör också alla andra, såsom jordbrukare, pensionärer m. fl. Jag skall dock inte nu närmare gå in på denna sak.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som i anslutning till punkt II. i utskottsutlåtandet är avgiven av herr Gränebo m. fl.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Jag har anslutit mig till den första reservationen, som redovisas vid detta utskottsutlåtande, men jag har också låtit anteckna en blank reservation, och jag har gjort det sistnämnda därför att jag inte heller kan biträda den del av utskottets motivering som inte beröres i den första reservationen.

Jag måste säga, att när man diskuterar dyrortsgrupperingens vara eller inte vara, måste man beundra majoritetens förmåga att alltid hitta på argument, som den för sin del anser vara fullt bäriga. Det har varit så vartenda år. Varje gång vi ha diskuterat dyrortsgrupperingen framför man nya argument. Man har aldrig kunnat försvara denna dyrortsgruppering. Man har tvärtom alltid i utskottsutlåtandena sagt, att det finns ojämnheter i dyrortsgrupperingen, att de böra rättas till o. s. v., men utskottet har aldrig sträckt sig längre utan har sedan alltid hittat på skäl mot dyrortsgrupperingens avskaffande. De senaste åren har man anfört det skälet, att man inte skulle föregripa kommunindelningsreformen utan att man först skulle se, vad den skulle komma att innebära. Sedan har man ansett självklart, att olika delar av en storkommun inte skulle tillhöra skilda ortsgrupper.

Nu har talaren före mig, herr Nilsson i Svalöv, berört dessa olägenheter. Jag skall inte gå in på det, ty det är onödigt att upprepa hans argument, vilka enligt min mening voro riktiga. Inom vissa storkommuner komma inte bara två utan t. o. m. tre ortsgrupper att vara representerade, i vissa storkommuner ortsgrupperna 1, 2 och 3 och i andra ortsgrupperna 2, 3 och 4. Det skall bli

Dyrortsundersökning m. m.

ganska lustigt att se, hur det skall klaras av för de tjänstemän, som bo i de kommuner, där detta är förhållandet.

Utskottet omtalar, att enligt 1946 års dyrortsundersökning utgjorde spännvidden i dyrhet mellan högsta och lägsta ortsgrupp 16 procent. Emellertid erkänner utskottet — och det har också departementschefen gjort — att den har minskat, så att spännvidden nu inte är så stor. Departementschefen anför emellertid ett annat argument, som också redovisas i utskottsutlåtandet. Departementschefen säger, att om ortsgrupp 1 toges bort, skulle spännvidden bara bli 12 procent, varefter departementschefen tillägger, att »enligt socialstyrelsens timlönestatistik för augusti 1950 för vuxen manlig industriarbetare å den enskilda arbetsmarknaden skillnaden i lön mellan högsta och lägsta ortsgrupp skulle vara 26.5 procent». Nu får jag fråga statsrådet, som kommer att yttra sig här senare, vad detta egentligen har med dyrortsgrupperingen att göra. Denna skillnad i arbetsmarknadens priser kan nämligen omöjligt ha med själva dyrortsgrupperingen och prisinsamlingen att göra utan är i stället ett uttryck för den tävlan om arbetskraften, som förekommer mellan de företag som äro belägna på olika orter och vilka överbetala arbetskraften. Det är inte så länge sedan jag hörde finansministern redogöra för denna löneglidning på arbetsmarknaden tack vare att en del företag, som ha goda avsättningsmöjligheter för sina produkter — kanske exportvaror eller dylikt — överbetala arbetskraften genom höga ackord o. s. v. Jag skulle tro att timlönerna äro lika men ackorden olika, och därigenom blir det denna redovisade skillnad mellan ortsgrupperna. Det är alltså en prisstatistik avseende arbetsmarknaden, som egentligen inte har med den sak vi nu diskutera att göra utan för vilken andra omständigheter äro avgörande.

Utskottet framhåller vidare, att departementschefen instämmer i de sak-

kunnigas uttalande, att man så långt materialet tillåter skall bygga på en prisstatistisk jämförelse, men att man därjämte måst söka åstadkomma en rimlig avvägning med hänsyn till de faktorer som man säger inte äro direkt mätbara. Det är också rätt intressant att ta del av propositionen och se, hur dyrortssakkunniga enligt propositionen ha redovisat detta. De ha indelat dessa faktorer i fyra grupper. Till den första gruppen, benämnd grupp A, ha hänförs varor (tjänster), för vilka man vågar påstå, att ingen eller endast obetydliga regionala prisvariationer förekomma. Till denna grupp har man räknat vin, sprit, tobak, förenings- och försäkringsavgifter, bil, cykel, klockor, smycken, portföljer, väskor, lotter, tippning, ränta på lån o. s. v. Det angives, att i Stockholm skulle utgifterna för dessa varor för indexfamiljen gå till 1 006 kronor. Man kan nog instämma med dyrortssakkunniga i att beträffande priserna på dessa varor finnas kanske inga variationer mellan olika orter. Nästa grupp, grupp B, angives omfatta varor, för vilka det finns lokala prisvariationer, som kunna mätas genom prisinsamling. Där upptagas kroppsvård, rengöringsmedel, hembiträde, hemhjälp, blommor och fotografering. Sedan kommer grupp C, där de sakkunniga säga sig redovisa varor, för vilka det finns prisvariationer, vilka äro omätbara eller mycket svårämätbara. Dit har man hänfört möbler, läsning, telefon, sjukvård, reparationer, annonsering, advokatarvode, bröllop, barndop, begravning o. s. v.

De sakkunniga anse alltså, att t. ex. posten sjukvård, för att nu diskutera den ett ögonblick, är mycket svårämätbar. Jag kan emellertid aldrig tänka mig annat än att sjukvården måste vara dyrare på de avlägsna orterna än på de centrala. Skall man, såsom man säger är avsett, få till stånd någon rättvisa på detta område och slippa irritation, måste man väl ändå erkänna, att

Dyrortsundersökning m. m.

på avlägsna orter på landsbygden är sjukvården eftersatt och att, om den befolkning, som bor där skall få sjukvård av samma kvalitet som de som bo i tätorterna, måste sjukvården på förstnämnda orter bli dyrare. Att detta är ett faktum borde man väl kunna erkänna.

Sedan ha de sakkunniga upptagit en fjärde grupp, som de kalla för grupp D. Dit säga de sig ha hänfört varor, för vilka konsumtionen på olika orter har en så skiljaktig karaktär, att en prisutjämnning i egentlig mening saknar relevans. Där upptagas sådana saker som barnuppfostran, gåvor, nöjen, semesterutgifter, egna odlingar och flyttning. När man talar om barnens uppfostran måste man väl ändå kunna medge, att den, om den verkligen skall vara likvärdig, är dyrare på landsbygden än i t. ex. sådana tätorter, där vi ha våra läroanstalter o. d. Men de sakkunniga konstatera, att härvidlag finns ingen möjlighet att göra någon jämförelse, att en prisjämförelse helt och hållet saknar relevans. Det finns här en massa sådana saker, om vilka man måste säga, såsom jag tidigare gjort här, att de argument som anförts omöjligen kunna stå sig vid en noggrann granskning.

Vi ha i vår motion framhållit, att den utredning som nu pågår bör ske i kontakt med dyrortsnämnden. Utskottet understryker med anledning därav vikten av att dyrortsundersökningen uppläggas så, att allmänheten får förtroende för undersökningens resultat, och det tycker jag är en mycket viktig princip detta, att allmänheten skall ha förtroende för det resultat som redovisas här. Utskottet uttalar sig också för att utredningen bör ske i nära kontakt med dyrortsnämnden.

Vad beträffar områdesindelningen vill jag erinra om att när vi i fjol i riksdagen hade denna fråga uppe till behandling framhölls det, att det egentligen inte skulle vara så små områden

som nu utan att man i stället skulle gå in för större områden. Vi ha sagt i vår motion, att man bör ha större områden och sammanföra städer och landsbygd till ett område. Nu säger utskottet att det kan vara skäl för detta. Utskottet tycker dock, att man skall understryka departementschefens och dyrortssakkunnigas uttalande att endast stora skillnader i kostnaderna skola få motivera att en kommun placeras i annan dyrortsgrupp än en närliggande kommun.

Hur skall man klara den saken? Jag hoppas att statsrådet och utskottets talesman, när de ta till orda, klarlägga för kammaren hur man därvid tänker gå till väga för att skapa verkligt förtroende hos allmänheten.

Herr Nilsson i Svalöv har här framhållit vilka svårigheter man har att tillätta vissa tjänster på landsbygden, och vi ha i dag haft en stor debatt här, under vilken herr Lindholm tydligt sade ifrån att det väsentliga är att tjänsterna skötas och handhavas på rätt sätt. Detta är riktigt, men har man inte full rätt att säga detsamma om tjänsterna på landsbygden? Jag har ingen anledning att på något sätt kritisera landsbygdens tjänstemän, men jag kan mycket väl förstå att en duktig tjänsteman, när han väljer bostadsort, inte tar den ort, där lönen är lägre, skatterna högre och kanske också varorna, som han behöver köpa, äro dyrare. Jag har många gånger träffat tjänstemän, som blivit förflyttade från en högre ortsgrupp till en lägre och som absolut inte ha kunnat förstå varför den ort de förflyttats till har legat i en lägre ortsgrupp än den första, eftersom kostnaderna för de tjänster, varor och förnödenheter tjänstemannafamiljen behövde inte voro ett dugg billigare i kommunen i den lägre ortsgruppen utan kanske snarare något dyrare.

Jag har tidigare från denna plats framhållit — hur underligt detta än kan

Dyrortsundersökning m. m.

låta för stockholmarna — att när det gäller att anskaffa förnödenheter till exempelvis ett bygge på landsbygden, lönar det sig faktiskt många gånger att resa till Stockholm, ty där kan man få varorna billigare. Det betalar sig med en sådan resa. Men Stockholm skall ligga i centrum för beräkningarna med pristalet 1 000, och allting skall kretsa kring Stockholm.

Sedan ha dyrortssakkunniga framhållit, och utskottet har understrukt det, att någon tillfredsställande prisinsamling är omöjlig att göra på den egentliga landsbygden. Jag skulle vilja veta vad man bygger detta påstående på. Kan det verkligen vara lättare att göra prisinsamlingar i städerna än på landsbygden? Vad är det som gör, att man inte kan skaffa fram prisuppgifter på landet lika väl som här i Stockholm? Kan utskottets talesman ge svar härpå?

Dyrortssakkunniga ha föreslagit, att prisinsamlingarna skola göras enligt intervjumetoden, och utskottet redovisar att det inom utskottet har rätt delade meningar om huruvida den metoden är tillförlitlig eller inte. Jag för min del sällar mig till dem, som äro mycket tveksamma om metodens tillförlitlighet — speciellt som de intervjuande ju skola samla in prisuppgifter för varor, som köptes för ett helt år sedan. Jag måste säga att detta ställer höga anspråk på en husmor. Jag tror, att det är mycket svårt för henne att ange vilka priser hon betalat för varor och tjänster ett år tillbaka i tiden — försåvitt hon inte för mycket, mycket noggrann kassabok och anteckningar, men det är det väl inte så många som göra, vare sig de äro bosatta på landsbygden eller i städerna.

Sedan kommer jag till bostadskostnaderna. Vi ha i vår motion anført, att när man fastställer den posten, skall man som utgångspunkt för jämförelserna ha, att det skall vara samma standard på bostäderna i den ena och den andra orten. På den punkten säger utskottet: »En sådan beräkning torde

emellertid stöta på stora svårigheter, särskilt när det gäller icke statsbelånade hus.» Det är möjligt att det här senare kommer att lämnas en förklaring över denna passus — jag hoppas det — så att vi få höra varför det är svårare att fastställa bostadskostnads-posten för icke statsbelånade hus. Efter vad jag förstår innebär väl inte statslån att ett hus blir vare sig billigare eller dyrare än annars, utan kostnaderna bli väl desamma oavsett detta och oavsett var huset är beläget.

Beträffande skatteposterna ha vi i vår motion sagt, att man inte kan jämföra dem, därför att kommunerna ha så många olika möjligheter att använda skatterna för olika ändamål och att resultatet av jämförelserna därför icke bli tillförlitliga. Där gör utskottet det erkännandet, att de skäl som motionärerna redovisa äro beaktansvärda, men utskottet anser dock att det skulle vara förbundet med alltför stora vanskligheter att där tillråda den avräkningsmetod, som motionärerna föreslagit. Varför det?

Sedan ha vi resettillägget. Det tillhör de s. k. omätbara faktorerna. Men hur man än resonerar, kommer man ändå aldrig ifrån att människor bosatta i orter på landsbygden, som ligga »långt från all ära och redlighet», därvidlag ha oerhört mycket större olägenheter att övervinna än befolkningen i tätorterna, som har allting inom räckhåll. Det är här tänkt, att även utgifterna för spårvagnsresor och dylikt, s. k. arbetsresor, skola räknas in. Jag måste då fråga: Om man skall föra in dessa arbetsresor i uppgifterna, hur skall man då kunna ta tillräcklig hänsyn till alla de resor, som befolkningen ute i de avlägsna bygderna måste företaga?

Om man skall ha någon möjlighet att tillsätta de tjänster, som ändå måste tillsättas ute på landsbygden med goda befattningshavare, tror jag att man är tvungen att ge dem som bo på avlägsna orter ett litet lönetillägg jämfört

Dyrortsundersökning m. m.

med vad de få, som bo centralt. Det har man redan fått göra på många håll. Det är också möjligt att den riksdagsman, som är med tillräckligt länge, en dag får uppleva att riksdagen beslutar om en »gruppering baklänges», d. v. s. att samhället, som ju har intresse av att få tjänsterna i de avlägsna bygderna besatta, får bekväma sig till att ge extra tillägg till befattningshavarna där.

När vi diskuterade dessa frågor i fjol, kunde man inte gå med på att flytta upp ortsgrupp 1 till ortsgrupp 2, därför att den saken skulle bli föremål för utredning. Den utredningen skulle, sade man, genomföras mycket snabbt. Jag framförde den gången starka tvivel på att utredningen skulle genomföras och det på resultatet av densamma grundade riksdagsbeslutet skulle komma att fattas så värst snabbt. Jag fruktade tvärtom att detta skulle komma att ta ganska lång tid, och dessa mina farhågor ha ju också besannats. Utskottet säger nämligen nu, att man inte kan förvänta att förslaget om ny dyrortsgruppering ens kan föreläggas 1952 års riksdags höstsession. Först 1953 skall man kunna ta ställning till detta problem. Frågan har alltså förhalats alla dessa år, och den förhalas nu ytterligare på obestämd tid. Jag tror därför, att det bästa riksdagen kan göra är — det är inte mycket, men jag har inga förhoppningar om att kunna komma längre än så — att besluta om att ortsgrupp 1 flyttas upp till ortsgrupp 2.

Jag vill sluta med att säga, att jag finner det anmärkningsvärt att man reser så starkt motstånd mot en sådan ändring i det nuvarande underliga systemet, vars tillämpning efter vad jag kan finna ändå ingen har kunnat försvara. Alla erkänna tvärtom att systemet är orättvist. Men trots detta vill majoriteten inte vara med om att åstadkomma denna rättvisa.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Fru SJÖSTRAND: Herr talman! Vid denna sena timme på dygnet skall jag inte gå in på några detaljer i dyrortsfrågan. Jag vill emellertid framhålla ett par synpunkter på denna fråga.

Det dyrortssystem, som vi hittills haft, har bevisligen drabbat mycket orättvist, och åtskilligt talar för att det rättvisaste vore att slopa dyrortsgrupperingen, eventuellt med undantag för tillägg för vissa orter. Detta har aldrig varit föremål för undersökning, vilket väl ändå hade varit ett logiskt alternativ, och att så inte skett vill jag livligt beklaga.

Nu går man in för en ny dyrortsundersökning, som skall kosta mycket pengar, som bygges upp på tvivelaktiga undersökningsmetoder och som enligt min åsikt inte heller leder till någon rättvisa. Mot den nya undersökningens både metoder och principer kunna många allvarliga och vägande invändningar göras och ha också gjorts av en hel rad remissinstanser. En del av dessa invändningar har jag framfört och kommenterat i min motion, och jag har därför inte anledning att upprepa dem här.

Liksom herr Nilsson i Svalöv finner jag det anmärkningsvärt, att resultatet av undersökningen kommer att innebära, att en ny lönegruppering inte kan träda i kraft förrän tidigast den 1 juli 1953. Vad jag särskilt beklagar är, att om det nu skall göras en undersökning, den inte påbörjats tidigare, så att den hade varit färdig, när kommunsammanslagningen är klar. Som det nu blir komma, som redan antytts, omkring 200 av de nya kommunerna att innehålla kommundelar, som höra till två olika dyrortsgrupper. Av dessa ligger en rätt stor procent i mitt län, Jönköpings län. Att det kommer att väcka irritation och vara förenat med besvärligheter att betala olika lön för samma arbete inom samma kommun är självklart. Då borde man åtminstone kunna ha den möjligheten att redan den

Dyrortsundersökning m. m.

1 januari 1952 flytta upp de kommundelar, som äro placerade i grupp 1 till grupp 2. Om detta göres är departementschefen emellertid rädd att man kunde komma att företa en eller annan uppflyttning, som man sedan finge låta återgå. Med den utveckling på prisområdet, som skett de senaste åren och som visar en tydlig tendens till prisutjämning över hela linjen, bör man med all säkerhet kunna antaga, att en från ortsgrupp 1 till grupp 2 uppflyttad kommundel inte skall behöva åka ned igen till grupp 1.

I min motion har jag bl. a. yrkat, att de från den 1 januari 1952 nybildade kommunerna i dyrortshänseende skola vara enhetligt organiserade. Jag ber att få vidhålla detta mitt förslag, och då reservationen just upptar detta krav, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtan- det fogade reservationen.

Herr SJÖLIN: Herr talman! När jag läste den kungl. propositionen och sedan också dyrortssakkunnigas betänkande, förvånade jag mig över de irrationella metoder som hittills använts när det gällt att fastställa levnadskostnaderna. Då jag dessutom fann, att meningen var att även vid den nu förestående undersökningen använda samma komplicerade system, väckte jag min motion II: 530. Jag påvisade däri, att betydligt enklare och mera rationella metoder skulle kunna tillämpas.

Statsutskottet har emellertid tyvärr inte visat något som helst intresse för de framförda förslagen. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som man genom att använda de anvisade metoderna skulle kunna slippa ifrån både konsumtionsundersökningen och hyresräkningen. Det betyder att man skulle kunna inbespara hela kostnaden för konsumtionsundersökningen, 90 000 kronor, och lejonparten av den för hyresräkningen kalkylerade kostnaden,

75 000 kronor. Grundläggande för undersökningen skall vara principen om lika standard. Detta synes självklart, eftersom huvudsyftet med undersökningen är att klargöra, i vad mån det finns anledning att differentiera statstjänstemännens löner med hänsyn till levnadskostnadernas variation på olika platser. Att under sådana förhållanden låta orternas olika levnadsvanor och miljö influera vid fastställandet av levnadskostnaderna synes från dessa utgångspunkter helt felaktigt. Därför är det enligt min mening inte nödvändigt med den ifrågasatta dyrbara och arbetskrävande konsumtionsundersökningen. Man bör helt enkelt förutsätta, att konsumtionen är densamma överallt. Skall likastandardprincipen för tjänstemännen kunna upprätthållas, synes mig detta vara ett logiskt villkor. Att den sedan inte är densamma är en ovidkommande sak för den fråga som nu skall bedömas.

I enlighet med detta betraktelsesätt bör med ledning av socialstyrelsens tidigare undersökningar och stora erfarenheter på området väljas en ideell budget. Man kan också kalla den en normativ budget. Med hänsyn till de stora olägenheter som vidlåda det hittills praktiserade systemet, enligt vad som framhålles i handlingarna, synes mig denna utväg vara lämplig att överväga. Dyrortssakkunniga säga t. ex.: »Vid ett studium — — — bör kommas ihåg, att undersökningar av detta slag icke kunna ge siffror som ur alla synpunkter äro tillfredsställande. Vissa utgifter växla starkt från det ena hushållet till det andra eller förekomma blott sällan, och slumpvariationerna bli därför i material av denna storlek ganska betydande. Därtill komma systematiska fel av flera slag, nämligen dels sammanhängande med att materialets representativitet icke är helt tillfredsställande (en rätt stor del av de utvalda hushållen vägrade att ställa sig till förfogande), dels beroende på att hushål-

Dyrortsundersökning m. m.

len kunna ha systematiskt under- eller överskattat vissa utgiftsposter.» Statsutskottet säger följande: »Inom utskottet har även tvekan gjort sig gällande mot att den s. k. intervjumetoden härvid skall komma till användning. Denna metod anses emellertid på expert-håll överlägsen den tidigare tillämpade metoden med bokföring, och av tids-skäl kan ej heller den senare metoden komma till användning.»

Utskottet konstaterar alltså härmed, att ingen av de två hittills använda metoderna är bra. Den logiska slutsatsen härav borde ju vara att pröva en annan metod såsom föreslagits, men det kan tydligen inte tänkas. Sedan utskottets tveksamhet om båda de hittills använda metoderna konstaterats, säger nämligen utskottet: »Utskottet tillstyrker sålunda propositionens förslag beträffande en konsumtionsundersökning på landsbygden. Mot departementschefens förslag i övrigt rörande budgetvalet har utskottet icke någon erinran att göra. Av det anförda följer, att utskottet icke kan biträda det i motionen II: 530 framförda yrkandet om att någon konsumtionsundersökning på landsbygden icke skulle verkställas.»

Beträffande bostadsundersökningen kan man i dyrortssakkunnigas betänkande läsa om alla de svårigheter som förefunnits för att fastställa bostadskostnadsposten. På ett ställe heter det t. ex.: »Det använda förfaringssättet rymmer flera godtyckliga moment.» På ett annat ställe kan man läsa följande: »Riktpunkten vid jämförelse av bostadskostnaderna — liksom vid alla andra element i dyrortsjämförelsen — bör vara den lika standarden.» — I praktiken har det emellertid visat sig vara förenat med betydande svårigheter att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla denna princip, trots det mycket omfattande statistiska material, som förelegat från de stora bostadsräkningarna. Förklaringen härtill ligger främst i bostadsbeståndets starkt

skiftande karaktär på olika orter. Bostaden är inte en enhetlig, kvalitativt homogen vara som smör eller mjölk, där en enkel prisjämförelse är tillräcklig.» Statsutskottet anför om denna sak: »En beräkning av *bostadsposten* på sådant sätt, att endast kostnader för bostäder av samma standard jämföras, erbjuder onekligen stora svårigheter. Utskottet vill dock understryka, att jämförelsen av bostadskostnaderna bör avse den lika standarden.»

Tydligt är att den hittills använda metoden trots att den förutsätter en hyresräkning av gigantiska mått medför betydande godtycklighet vid bostadskostnadens bestämning. När denna metod visat sig så kolossalt arbetskrävande och dyrbar och behäftad med så många osäkerhetsmoment, som de sakkunniga påvisat och statsutskottet vitsordat, vore det väl naturligt att söka en annan metod. En sådan synes mig ligga mycket nära till hands.

Kravet på lika standard leder helt logiskt till frågan: Vad kostar en bostad av lika standard i ett nyuppfört hus på alla de 260 orter, där prisundersökningar skola göras? För att utröna detta bör man helt enkelt tänka sig att nu bygga hus med standardlägenheter och beräkna kostnaden på alla undersökningsorter. Statsutskottet anför i betänkandet härom följande: »En sådan beräkning torde emellertid stöta på stora svårigheter, särskilt när det gäller icke statsbelånade hus. Utskottet vill erinra om att år 1949 antalet hyreslägenheter i statsbelånade hus endast uppgick till omkring 60 procent av samtliga färdigställda hyreslägenheter.»

Jag tillåter mig säga, att detta är ett mycket underligt resonemang. Det är naturligtvis ingen konst, vilket herr Pettersson i Dahl nyss påpekade, att räkna ut kostnaden i icke statsbelånade hus. Men det går naturligtvis lika bra att jämföra hyreskostnaden i statsbelånade hus, om detta skulle vara att föredraga. Huvudsaken är att man jämför

Dyrortsundersökning m. m.

samma saker. För övrigt kunde man ju proportionera med hänsyn till mängden av statsbelånade och icke statsbelånade hus. Denna metod, som också rekommenderats i ett par andra motioner, innebär onekligen en rationell lösning. Det är mycket beklagligt, att utskottet, såvitt man kan bedöma av utlåtandet, inte underkastat detta förslag någon realprövning. Den fördelen skulle det bl. a. också medföra, att man skulle kunna slutföra dyrortsundersökningen på betydligt kortare tid.

Herr talman! Då jag är övertygad om att de av mig föreslagna metoderna för levnadskostnadsundersökningen erbjuda en praktisk lösning, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av det i motionen II: 530 framställda förslaget, att vid genomförandet av dyrortsundersökningen de i motionen anförda synpunkterna beaktas och att sålunda ingen konsumtionsundersökning på landsbygden skall verkställas och ingen hyresräkning företagas.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Vi ha här kommit tillbaka till en gammal beakt. Så länge jag har haft äran tillhöra denna församling ha vi nämligen varje år haft ingående diskussioner om dyrortsgrupperingen, och jag tror, att hur länge vi än diskutera ha vi ändå inte så särdeles stora möjligheter att komma till enighet i denna fråga. Jag har nämligen en känsla av att den för vissa av kammarens ledamöter har blivit något av en religion snarare än en sakfråga, som skall prövas i vanlig ordning.

Den dyrortsundersökning som nu pågår fattade riksdagen beslut om förra året, och det förslag som nu ligger på riksdagens bord siktar till ett fullföljande av utredningens arbete. Vad skall då denna utredning göra? Jo, den skall så långt möjligt försöka få fram objektiva fakta på detta område. Det för-

vånar mig, att man så frenetiskt kritiserar dessa strävanden till objektivitet och i stället — på som det förefaller mig tämligen lösliga grunder — vill gå till beslut i en så betydelsefull fråga som denna.

Herr Sjölin talade nyss om konsumtionsvanorna i olika delar av landet och om de undersökningar som i det avseendet skola göras. Det är riktigt att det är förenat med ganska mycket arbete att genomföra dem. Men om man vill nå fram till sanningen — så långt det står i mänsklig förmåga att göra det — måste man också göra undersökningarna så grundliga, som det över huvud taget är möjligt.

Herr Sjölin uppehöll sig bl. a. vid bostadsposten. Jag måste i det hänseendet säga, att om man vid bedömningen av bostäderna skall använda sig av en så enkel metod som den av motionärerna förordade, kan man under inga förhållanden få fram den rättvisande bild av läget, som vi eftersträva. Vi måste i stället räkna med att det finns olika typer av bostäder i samhällena. Därför få vi försöka indela bostäderna i olika klasser på olika orter och väga dem mot varandra. I det förslag som nu föreligger har man, för att få fram en så rättvisande bild som över huvud taget är möjligt, ökat typantalet något.

Jag tycker, herr talman, att om man ser på detta problem sådant det har presenterats för riksdagen, borde man känna sig tillfredsställd med den mycket allvarliga strävan departementet har ådagalagt för att få fram ett för alla godtagbart resultat.

Vad sedan beträffar utskottets behandling av detta ärende, så ha vi försökt att så långt som möjligt ta hänsyn till de motionsvis framförda yrkandena, vilket ju också framgår av utskottsutlåtandet. Det är speciellt en sak, som har bekymrat motionärerna, och det är sammanslagningen i storkommuner. Vi ha därför i ett särskilt uttalande framhållit, att det är synnerligen önskvärt

Dyrortsundersökning m. m.

att största möjliga enhetlighet åvägbringas, så att vi icke i de nya storkommunerna få alltför många olika dyrortsgrupperingar. Detta kan åstadkommas genom de prövningar, som dyrortsnämnden verkställer.

Det är emellertid ett yrkande i avslutning till utskottets utlåtande, som jag måste uppehålla mig vid något, nämligen yrkandet att man mitt under en pågående utredning skall besluta slopa ortsgrupp 1. Enligt vad jag har kunnat finna bygger man inte detta antagande på något annat än ett visst känslotänkande. Man vill tillfredsställa en opinion ute i bygderna som man själv till väsentlig del har arbetat fram. Men man glömmer vilka konsekvenser i ekonomiskt avseende som detta skulle medföra. Frånsett den omständigheten, att det ju för närvarande pågår en prövning av t. ex. en så viktig sak som frågan om den riktiga avvägningen olika orter emellan, visa verkställda utredningar, att ett slopande av ortsgrupp 1 skulle på grund av de ökade kostnaderna för löner och dylikt för statens vidkommande medföra en direkt utgiftsstegring på cirka 3 miljoner kronor samt för kommunernas del på i runt tal 1,5 miljon kronor.

Det är alltså en ökning av samhällets utgifter med omkring 4,5 miljoner kronor som man här utan vidare vill presentera folket. Det kan inte vara riktigt att behandla en så allvarlig sak på det lättsinniga sätt som reservanterna ha gjort.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm talar här om att frågan om dyrortsgrupperingen har blivit något av en religion för vissa ledamöter i kammaren. Är det inte så i stället, att det har blivit en religion för herr Lindholm och andra att alltid gå emot våra förslag i den frågan?

Vidare säger herr Lindholm att om man vill hålla sig till sanningen, bör man väl inte ha något emot att en dyrortsundersökning göres och att objektiva fakta framläggas. Jag vill erinra herr Lindholm om att både dyrortssakkunniga och andra ha sagt, att det är nästan omöjligt att få fram sådana objektiva fakta att de utan vidare kunna läggas till grund för dyrortsgrupperingen. Herr Lindholm har ju också själv varit med om att skriva utskottets utlåtande, där det säges att någon prisinsamling inte kan ske inom en del områden.

Herr Lindholm framhåller att man nog alltid får räkna med att bostäderna komma att vara av olika kvalitet och att de måste klassificeras med hänsyn därtill. Jag hade ju trots att man utgick ifrån att bostadsstandarden skulle vara enhetlig. Skall det nu betraktas som något självklart, att standarden är olika och att detta skall få inverka på fastställandet av löner och dylikt?

Herr Lindholm kommer också med det gamla argumentet om att ett slopande av ortsgrupp 1 skulle medföra stora kostnader. Det skulle, enligt vad herr Lindholm nu sade, förorsaka en merutgift för staten på 3 miljoner kronor och för kommunerna på 1,5 miljon kronor. Förra gången dessa argument framfördes år 1949, talade statsutskottet om en merutgift på 1 miljon kronor. Beloppet har alltså nu vuxit till det tredubbla, men det må ju så vara — jag tror också att slopandet av dyrortsgrupp 1 kommer att kosta en del. Jag vill emellertid fråga herr Lindholm, om han anser det rättvist, att de tjänstemän, som bo på de platser där olägenheterna äro störst, d. v. s. där lönerna äro lägst och skatterna högst, i stället skola betala dessa pengar direkt till statskassan — talet om att det blir en merutgift, kan ju inte tolkas på annat sätt än att de få göra det.

Herr Lindholm behöver inte vara rädd för att det här är fråga om någon

Dyrortsundersökning m. m.

opinion som vi själva ha framskapat. Det bor ju tjänstemän också ute i bygderna, och dessa ha nog själva fått erfarenhet av hur det förhåller sig. Herr Lindholm kan ju resa ut och söka förklara för dem på vad sätt de bo billigare och kunna köpa sina varor billigare och få dem att tro på det.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Nej, herr Pettersson i Dahl, för mig har det inte varit någon religion att gå emot förslagen, utan min strävan har ständigt varit att försöka få fram objektiva fakta i denna fråga.

Herr Pettersson framhåller att det även i utskottsutlåtandet säges, att det inte går att åstadkomma ett material som är fullt objektivt. Jag ber herr Pettersson observera, att jag endast talat om att vi skulle söka få fram objektiva fakta så långt det står i mänsklig förmåga att göra det, och det är ju någonting annat än att åstadkomma en hundra procentig objektivitet. Under alla förhållanden äro de fakta, som man kan få fram vid en undersökning, mycket värdefullare än den argumentering som herr Pettersson nyss åberopat för sin ståndpunkt.

Vidare måste jag säga att herr Pettersson har snedvridit mitt uttalande om bostäderna. Vad jag sagt är, att det i olika samhällen ju finns bostäder av olika typer och att man inte, om man skall få fram en ordentlig bild av bostadskostnaderna, kan bara mot varandra väga en viss sorts bostäder, utan att man måste göra detta med bostäder av olika typer. Man skall givetvis mot varandra väga samma typer av bostäder både i Stockholm, Göteborg och Dahl. För detta ändamål har man indelat bostäderna i olika grupper, och genom att man på det sättet har ett större register att röra sig över, är det väl sannolikt att man kommer sanningen närmare än om undersökningen skulle begränsas till enbart en bostadstyp.

När herr Pettersson här frågar mig, om jag anser det rättvist att statstjänstemännen ute i bygderna skola betala de 3 miljoner kronor, som ett slopande av ortsgrupp 1 skulle kosta staten, så är detta endast ett slag i luften. Herr Pettersson har ju icke visat, att det mellan de olika orterna i dessa ortsgrupper saknas en sådan skillnad i levnadskostnader, att det skulle vara motiverat att just nu slopa ortsgrupp 1. Det är ju dessa förhållanden, som man håller på att undersöka, och först när den undersökningen är klar, kunna vi taga ställning till frågan, huruvida ortsgrupp 1 och eventuellt även andra ortsgrupper böra avskaffas.

Herr SJÖLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm säger att man inte kan få en rättvis grund för bedömning av bostadskostnaderna, om man inte mot varandra väger de olika typer av bostäder som finnas i de olika samhällena. Men det är just ett sådant tillvägagångssätt som inte ger någon rättvis grund för bedömningen. Det måste ju byggas på en mycket subjektiv uppskattning av de olika lägenheterna. Dyrortssakkunniga ha också sida upp och sida ned deklarerat de olika svårigheter som uppkomma vid fastställandet av bostadskostnaden.

För att förenkla hela proceduren har jag tillåtit mig föreslå, att man skulle utgå från vissa standardtyper av hus och sedan på 260 platser i landet undersöka hur bostadskostnaden ställer sig för dem som tänkas bo i dessa hus. Jag kan inte finna annat än att detta måste vara ett synnerligen rationellt tillvägagångssätt jämfört med den hyresräkning som tidigare ägt rum. Om jag inte läst fel i handlingarna, undersökte man t. ex. år 1945 cirka 300 000 bostäder. Skulle nu en motsvarande kategori inom bostadstillgången på landsbygden undersökas, skulle det nog röra sig om bortåt 100 000 lägenheter, att

Dyrortsundersökning m. m.

döma av de siffror som finnas i dyrortssakkunnigas betänkande. Jag kan inte säga om avsikten är att prisundersöka så många bostäder, men skall undersökningen ske i samma utsträckning som tidigare blir nog antalet så stort som jag här angivit.

Om man i stället går den väg, som jag föreslagit, behöver man bara anmoda en byggmästare, t. ex. H. S. B., att beräkna kostnaderna för standardlägenheter i, låt oss säga ett husblock här i Stockholm, ett lamellhus i Trollhättan, ett fyrafamiljshus i en mindre stad eller tätort eller ett tvåfamiljshus på landsbygden. Om man därvid vill jämföra både två-, tre- och fyrrumslägenheter eller bara lägenheter om två rum och kök har underordnad betydelse. Huvudsaken är att man jämför samma standardlägenhet på olika platser, så att man får ett klart uttryck för kostnaden för t. ex. en tvårumslägenhet i Stockholm, Trollhättan och låt mig säga Dahl eller Sandviken.

Så enkelt skulle det hela vara. Man skulle bara behöva göra 260 räkneoperationer i stället för att skicka ut över hela Sveriges rike en hord av människor som skulle undersöka bostadskostnaderna.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Utöver vad herr Sjölin här sagt skulle jag vilja fråga herr Lindholm, om han menar att den bostadskostnadsundersökning, som skall företagas, skall tillgå på samma sätt som när det på sin tid var fråga om att göra folkpensionsgrupperingen med hänsyn till bostadskostnaderna. Då frågade man på ett mycket förrädiskt sätt kommunerna, vilka kostnader folkpensionärerna hade för sina bostäder. En del kommuner svarade mycket sannskyldigt, att många folkpensionärer bodde hos sina anhöriga eller hade mycket dåliga bostäder, varför bostadskostnaderna voro mycket låga, och med utgångspunkt därifrån

gjordes sedan grupperingen för folkpensionerna. Är det samma metodik som herr Lindholm menar att man nu skall använda?

Herr Lindholm gör vidare gällande att jag icke har kunnat visa att det är lika dyrt för tjänstemännen att leva på orter, som tillhöra Ortsgrupp 1, som på andra platser. Jag vill erinra herr Lindholm, att vi båda ha här i riksdagen mer än en gång fått vara med om fatta beslut om ändring av dyrortsindelningen i samband med förflyttning av en grupp av tjänstemän. Så skedde t. ex. när en grupp tjänstemän förflyttades från Stockholm till Arboga. Vi fingo då bevitna att Arboga flyttades i en högre Ortsgrupp, så att inte tjänstemännen skulle förlora på bytet, ty tjänstemännen hade mycket fort kommit underfund med att varor och tjänster inte voro ett dugg billigare i Arboga än i Stockholm utan kanske snarare dyrare.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag har fått en mycket stark känsla av att såväl herr Pettersson i Dahl som herr Sjölin inte ha läst vare sig propositionen eller sakkunnigas betänkande på det sätt som de borde ha gjort. I betänkandet liksom i propositionen redovisas nämligen en hel serie av olika bostadstyper som man här skall röra sig med. Det går inte att ta ut en viss bostadstyp och säga att den äger giltighet för hela landet. Det finns ju bostäder med centralvärme och utan centralvärme, med badrum och utan badrum och med vatten och avlopp och utan dessa ting. Om man då väger kostnaden på en ort för t. ex. en bostad med alla moderna bekvämligheter mot kostnaden för motsvarande bostad på andra platser, så har man därmed inte fått något rättvisande utslag för den faktiska bostadskostnaden ute i landet. För att få fram en mera riktig bild har man gjort så, att man också jämför kostnaden för de andra

Dyrortsundersökning m. m.

typerna av bostäder. Ty, mina damer och herrar, hela svenska folket bor inte i nybyggda bostäder, och skall man göra en undersökning av levnadskostnaderna, får man väl rätta sig efter de faktiska kostnaderna och inte efter de teoretiska.

Herr SJÖLIN (kort genmäle): Herr talman! Det är, herr Lindholm, just på den sista punkten som uppfattningarna skilja sig. Är det verkligen fråga om att konstatera de nuvarande verkliga levnadskostnaderna, när man nu skall söka finna en grund för att bestämma tjänstemännens löner på olika platser? Skola inte jämförelserna göras med utgångspunkt från att likastandardprincipen skall upprätthållas? Jag vänder mig för min del bestämt mot det förhållandet, att olika levnadsvanor på olika platser skola få vara avgörande vid jämförelserna. Både departementschefen och dyrortssakkunniga, liksom även den avdelning av statsutskottet, där herr Lindholm är ordförande, ha ju förklarat, att utgångspunkten skall vara att standarden är densamma.

Jag förstår då inte varför man säger att hänsyn måste tagas till att det finns så många olika slag av lägenheter i de olika samhällena. Den saken spelar ju ingen roll, utan vad det gäller är att bestämma vilken lägenhetstyp som skall användas för undersökningen, om det skall vara centralvärme, wc, vatten och avlopp, badrum o. s. v. Man fixerar alltså först en standard och på grundval därav räknar man sedan ut kostnaderna på de 260 orter, vartill undersökningen skulle kunna begränsas. Härigenom får man en rättvis grund för att bedöma bostadskostnaden.

Enligt min uppfattning är det däremot inte fråga om att ta reda på hurdana levnadskostnaderna verkligen äro på olika platser, utan förutsättningen är att man har precis samma bostad och lever på precis samma sätt.

Herr NESTRUP: Herr talman! Att jag tar till orda i fråga om dyrortsgrupperingen beror i någon mån därpå, att jag har personliga erfarenheter på området. Jag har flyttat från gammal B-ort till C-ort och sedan till D-ort, och jag måste säga att jag har vunnit på bytet, i all synnerhet när det gäller de s. k. omätbara faktorerna, vilka ju ha den allra största betydelse för trivseln.

Jag har här motionerat om ett avskaffande av dyrortsgrupperingen, därför att min kännedom om förhållandena över huvud taget har sagt mig, att dyrortsgrupperingen verkat och verkar orättvist. Statstjänare, som frivilligt flyttat från de s. k. dyraste orterna till de s. k. billigaste för att komma i åtnjutande av de låga levnadskostnaderna på de senare orterna, ha snart kommit underfund med att de hoppat i galen tunna. Hur de statstjänare, militärer, järnvägstjänstemän och andra, som utan eget åtgörande blivit förflyttade från de dyraste till de billigaste orterna, ha reagerat, skall jag inte närmare gå in på, men att de ha känt sig lurade kan jag utan överdrift påstå.

Det var också sådana kategorier av statstjänare, som först togo upp striden mot dyrortsgrupperingen och som påvisade de orättvisor, och helt enkelt löjligheter som dyrortsgrupperingen grundades på.

När det nu begäres anslag för en ny dyrortsundersökning vill jag göra mig till tolk för Halmstads statstjänstemäns samarbetskommitté, som representerar 1 600 statstjänstemän i Halmstad. Kommittén har arbetat i mer än tjugo år och har således mycket stora erfarenheter att bygga på. I ett yttrande, som kommittén avgivit till länsstyrelsen beträffande dyrortsundersökningen, framhåller man, att det hade varit lyckligare om några ledamöter av dyrortssakkunniga hade tagits från andra dyrorter än de högsta. Vidare anser man värdet av prisundersökningen i fråga om livsmedel, bränsle och lyse, kläder, skodon

Dyrortsundersökning m. m.

och den stora posten övriga utgifter vara mycket diskutabelt, beroende på de svårigheter som möta när det gäller få fram likartad kvalitet på varuslag och tjänster. Vad posten bostäder beträffar framhåller man, att det vore bättre att göra en ny bostadsräkning på ett fåtal men väl valda orter och därvid endast taga med under de senaste åren tillkomna fastigheter. Posten skatter bör ingå i dyrortsjämförelsen. Enär statstjänstemännen huvudsakligen bo i städerna, bör såsom värdet av ett års skatt väljas genomsnittliga skatteposten i områdets samtliga städer och större tätorter. Detta bör ske, emedan, åtminstone i södra Sverige, landsbygden i allmänhet har en lägre kommunal standard än städer och tätorter och därför också lägre skatter, men å andra sidan saknar så många av de s. k. omätbara faktorerna, som ju allra rikast stå till buds i våra största städer. Dessa omätbara faktorer göra ju också, såsom erfarenheten visar, statstjänsterna och även andra tjänster i de stora städerna mera eftertraktade än tjänster i mindre städer och på landsbygden.

Vidare anser man, att Hallands län i sin helhet bör föras till grupp 6, d. v. s. samma grupp som övriga västkustlän, och inte delas av någonstans på mitten.

Till sist påpekar kommittén att dyrortsgrupperingen är orättvis och därför bör avskaffas.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! I det av dyrortssakkunniga den 10 januari detta år avgivna betänkandet var bl. a. intagen en tidplan som gick ut på att den nya dyrortsgruppering, som eventuellt skulle komma, inte kunde träda i kraft beträffande de statliga löneplanerna förrän tidigast den 1 juli 1953 och i taxeringshänseende den 1 januari 1954. När jag såg detta betän-

kande, avlämnade jag och herr Nilsson i Svalöv i denna kammare en motion, nr 169, vari vi hemställde att undersökningen angående pris- och hyresförhållanden skulle påskyndas så, att riksdagen redan under nästa år skulle få tillfälle att besluta i frågan.

Utskottet har avstyrkt motionen, och jag måste med beklagande konstatera, att när vi här i kammaren år 1949 framlade förslag om att ortsgrupp 1 skulle avskaffas och ingå i ortsgrupp 2 fingo vi av utskottets talesman det svaret, att vi inte kunde besluta något sådant därför att vi måste vänta på den kommande indelningen i storkommuner. Vi fingo låta oss nöja med detta, och nu konstaterar jag på nytt av utskottets utlåtande, att majoriteten har enat sig om att vi skola vänta två år, innan vi kunna avgöra frågan. Jag börjar snart undra, om majoriteten över huvud taget har för avsikt att lösa den eller om man bara kommer med de obotfärdigas förhinder för att skjuta upp den.

Det har redan från denna talarstol sagts, att åtskilliga saker inte bli lätta att praktiskt utforma. Flera exempel ha påvisats. Jag kan bara tänka på hur det kommer att bli hemma i mitt eget härad. Vi få två storkommuner. Den ena kommer att bestå av fem gamla kommuner, varav fyra tillhöra ortsgrupp 2 och en ortsgrupp 1. Inom den kommun, som tillhör ortsgrupp 1, kommer man att fråga, vad ont man har gjort i Fågeltofta, eftersom man inte kan behandlas som övriga kommuner inom Albo härad. Man har ju inte gjort något ont alls utan av någon outgrundlig anledning stannat i ortsgrupp 1 i stället för att bli placerad i ortsgrupp 2.

Utskottet konstaterar, att det är medvetet om att det kommer att medföra viss irritation, om storkommunerna skola innehålla olika ortsgrupper. Den saken behöva vi inte diskutera. Bara det lilla exempel jag gav visar ju tydligt och klart, att det kommer att uppstå olägenheter. Man kan också tänka på

Dyrortsundersökning m. m.

en annan sak. I samband med den nya kommunindelningen äro länsstyrelserna nu i färd med att lägga upp nya taxeringsdistrikt. Det blir trevligt för den taxeringsnämndsordförande som får ett distrikt, där en del tillhör ortgrupp 1 och en del ortgrupp 2. Det skulle inte förvåna mig om han kommer att göra åtskilliga fel på grund därav. Det är inte så lätt att komma ihåg, att man ena stunden befinner sig i den del som tillhör ortgrupp 1, där vissa avdrag får göras, och den andra stunden i ortgrupp 2, där avdragen äro helt andra.

Det kunde vara mycket mer att anmärka, men tiden är långt framskriden, och jag skall därför inte fördjupa mig i detaljer. Jag bara noterar, att utskottets talesman från talarstolen förklarade, att det blivit en religion för vissa av kammarens ledamöter att gå till attack i denna fråga. Jag skulle kunna säga som herr Pettersson i Dahl, att det verkar som om det för större delen av kammarens ledamöter var en religion att inte taga hänsyn till någonting utan bara gå vidare i de gamla hjulspåren.

Herr Lindholm sade vidare, att det var känslotänkande att yrka på ett slopande av ortgrupp 1. Nej, herr Lindholm, det är det inte. Det är inte något annat än ett krav på rättvisa, och därtill kommer, att det skulle bli betydligt lättare ur praktiska synpunkter om den komme bort. Det har redan sagts, att största delen av de kommuner som tillhöra ortgrupp 1 finns i södra Sverige, inte minst i Skåne. Om vi bli av med dessa, blir det ytterst få irritationsmoment kvar. Då slippa vi den irritation, som utskottsmajoriteten också har talat om, och därför skulle vi väl kunna vara ense om att slopa denna ortgrupp.

Herr Nilsson i Svalöv anförde hur det kan gå, när man skall avlöna dels en tjänsteman, som är bosatt inom den del av storkommunen som tillhör ortgrupp 1, och dels en annan, som bor i den

del som tillhör ortgrupp 2. De komma ju att behandlas olika, och ingen människa med något sinne för och erfarenhet av kommunalt arbete tror väl, att berörda parter i denna kommun skulle utbrista i glädje, fröjd och gamman.

Med hänsyn till att tiden är så långt framskriden skall jag nöja mig med detta. Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr Gränebo m. fl.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Jag är bergfast övertygad om att även om kammaren skulle slopa ortgrupp 1, skulle vi inte slippa irritationsmoment. Då skulle det med samma styrka resas krav på att ortgrupp 2 skulle avskaffas. Vi skulle ständigt få samma bråk.

Vad beträffar invändningen, att det skulle bli så mycket besvär med den där tjänstemannen inom storkommunen, vill jag erinra om att vi i utskottets utlåtande ha sagt, att man beträffande storkommunerna skall eftersträva att få bort splittringen och få dem så enhetliga som möjligt. Om starka skäl tala för en delad dyrortsgruppering inom en kommun, måste man dock böja sig för den.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det kan givetvis anföras flera exempel, som belysa bristerna i den nuvarande dyrortsgrupperingen. De förslag, som framlagts i propositionen, äro avsedda att leda till ett bättre läge, så att man skall kunna komma ifrån en del av svårigheterna, men vi kunna nog alla vara överens om att hur man än löser frågan, komma klagomål från olika håll att kunna anföras. Även om man skulle helt avskaffa dyrortsgrupperingen, är det väl ingen som tror, att man skulle kunna vara utan någon gruppering i lönehänseende och få en likartad lön över hela landet. Jag tror inte, att det skulle vara möjligt. Man får försöka att

Dyrortsundersökning m. m.

med olika metoder komma rättvisan så nära som möjligt, om man inte kan nå den fullständigt.

Under den diskussion som här har förts har det anförts kritik mot de principer som förslaget bygger på. Det har framförts förslag, som åtminstone förslagsställarna själva ansett bättre än utredningens. Det är i denna fråga som i många andra, att den som kommer med ett förslag anser, att detta är bättre än andras. Det har emellertid alltid visat sig, att om alla skola vara med vid bedömningen, är det mycket svårt att nå enighet om vilket förslag som skulle vara det bästa.

I fråga om slopande av ortsgrupp 1 skulle jag vilja anföra några synpunkter. Herr Pettersson i Dahl kritiserade en sak som påvisats i propositionen, nämligen att spännvidden mellan lönerna inom den enskilda industrien har ökat till 26,5 procent, medan den inom den statliga lönesättningen är 16 procent. Han frågade vad lönespännvidden har med frågan att göra. Men det är väl ändå en mycket väsentlig del av hela frågeställningen, om man menar att dyrortsgrupperingen skall vara grundläggande för lönesättningen. Det som mest berör löntagarna är hur stor spännvidden blir dyrorterna emellan. Alla anförda exempel ha ju gått ut på att visa hur svårt det är att få tjänstemännen att känna sig nöjda i de lägre dyrorterna därför att deras lön där är för låg. Det hela blir alltså en diskussion om lönesättningen.

Det har sagts, att det är svårt att få tjänstemän till de lägre dyrorterna. Det kan nog så vara, men jag vill fästa uppmärksamheten på att man inom affärsverken har särskilt stora svårigheter att rekrytera personal till de högre dyrorterna, vilket verksledningarna ha anfört bekymmer över.

Den siffra, som är hämtad från industrien, 26,5 procent, avser vuxna manliga industriarbetares löner under år 1950. Man säger, att detta kan förklaras

av bättre ackord på de högre dyrorterna. Det spelar emellertid inte så stor roll hur lönen är sammansatt. Det visar bara, att man har varit tvungen att via ackord ge högre förtjänster för att kunna få erforderlig arbetskraft till de högre dyrorterna.

Vi kunna se på en del avtal som sluttits innevarande år, där ackorden inte inverkat. I avtalen för den privata buss- och lastbilstrafiken är lönespännvidden mellan högsta och lägsta dyrort 26 procent. För personalanställda inom konsumentkooperationen är den enligt de avtalsenliga tabellönerna 28,5 procent. Om man räknar med de provisioner, som ges i de högre dyrorterna, framför allt i Stockholm, blir spännvidden 34,5 procent.

När spännvidden inom det statliga lönesystemet år 1947 sänktes till 16 procent, väntade man, att den enskilda sektorn skulle följa efter. Krav därpå restes också från olika förbund, men utvecklingen har gått i en annan riktning. I stället för att närma sig dessa 16 procent har man avlägsnat sig ifrån dem. Inom den statliga sektorn ha vi fortfarande en lönespännvidd av 16 procent, och kommunerna följa efter, men inom den enskilda sektorn ligger den mellan 25 och 30, i vissa fall t. o. m. över 30 procent.

Om man i det läget går in för att slopa ortsgrupp 1, förkortar man spännvidden inom den statliga sektorn från 16 till 12 procent. Hur skall man då få det statliga lönesystemet att något så när överensstämma med förhållandet på löne marknaden i övrigt? Det kan visserligen gå genom att man som utgångspunkt för den statliga lönesättningen tar det högsta löneläget på den enskilda marknaden och därifrån räknar 12 procent, men då komma dessa löner att ligga väsentligt över dem som betalas på den enskilda marknaden på de lägre dyrorterna. Går man i motsatt riktning, får man en statlig lönesättning, som ligger väsentligt under den

Dyrortsundersökning m. m.

enskilda. Skall man balansera löneskalan på medelort komma de statliga lönerna att ligga under på de högre dyrorterna men över på de lägre. Jag tror inte, att man kan lösa det problem som här uppstår genom en sådan operation, och det skulle vara mycket olyckligt att göra den i nuvarande läge.

Det missnöje som råder över det nuvarande dyrortssystemet och som man vill försöka bryta udden av genom att sammanslå ortsgrupperna 1 och 2 är inte begränsat till dessa orter. Av de framställningar om förändringar i dyrortsgupperingen, som ha kommit till Kungl. Maj:t under de sista åren, har det största antalet kommit från orter, som ligga högre än i ortsgrupp 1. Det har varit framställningar från sådana i ortsgrupp 2, som ha önskat uppflyttning till ortsgrupp 3, och från ortsgrupp 3, som ha önskat flytta upp till ortsgrupp 4. Skall man rätta sig efter antalet framställningar, är problemet för dessa orter större än för dem som ligga inom ortsgrupp 1.

Vad man här rimligen bör göra är väl att avvakta den undersökning, som nu skall verkställas. Jag har i överensstämmelse med de sakkunnigas tankegångar i propositionen sagt, att man bör lämna utrymme för en skälighetsprövning utöver prisunderlaget för att därigenom försöka få så stora enhetliga områden som möjligt. Det är naturligtvis inte bra som det är nu. I synnerhet i södra Sverige är det besvärligt, där en mängd småkommuner, som gränsa intill varandra, tillhöra olika dyrortsgrupper. Man bör sträva efter att få större områden, placerade i samma ortsgrupp. Har man kommit så långt, återstår ändå frågan om spännvidden i lönesättningen, som är en väsentlig sida i löneavvägningen. Det är en fråga, vars lösning enligt mitt förmenande bör utkristalliseras vid förhandlingar med berörda personalorganisationer. Skulle riksdagen nu fatta beslut om en omflyttning som leder fram till en ändrad

spännvidd, har riksdagen faktiskt berövat tjänstemännen möjligheten att fritt förhandla om den spännvidd, som bör få gälla i löneskalan. Jag tror inte att man skall göra så, om man anser, att tjänstemännen skola ha rätt att förhandla på samma sätt som parterna på den enskilda marknaden, där förhandlingarna ha lett till en löneavvägning för de olika orterna i den riktning jag här har omnämnt.

Jag skulle slutligen vilja fästa uppmärksamheten på en annan detalj. I början av innevarande år framlade andra lagutskottet sitt utlåtande nr 8, angående en omprövning av bestämmelserna om bostadskostnadsgrupperingen. Det var i anledning av ett yrkande om uppflyttning av den lägsta bostadsgruppen till närmast högre, och utskottet framhöll där, att det enligt dess mening inte kunde vara lämpligt att bryta ut denna mindre del och behandla den särskilt. I varje fall borde en sådan åtgärd inte vidtagas utan särskild utredning. Detta utskottets uttalande har riksdagen godtagit. Det torde vara svårt för riksdagen att fatta ett beslut, som skulle strida mot detta beslut, som redan fattats i en så näralliggande fråga.

Herr PETERSSON i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Det är väl ändå inte riktigt att draga in industriarbetarnas ackordslöner i dyrortssystemet. Här skall ju göras en undersökning av vad varor och tjänster kosta. Skall det då inverka på dyrortssystemet, om det blir en konstlad prisuppskrivning genom att vissa industrier ha en mycket bra marknad och betala arbetarna högre ackord än andra? Det kan inte vara rättvist. Antag att firman Christian Olsson flyttar från Enköping till Falkenberg, har en mycket bra exportmarknad, betalar sina arbetare bra och fraktar dem till och från arbetsorten, så att de därigenom få ett bättre ackord. Skall det då inverka så att vederbörande ort

Dyrortsundersökning m. m.

kommer upp i en högre ortsgrupp? Jag kan inte inse, att det skulle vara riktigt.

Statsrådet säger, att det är en skillnad på 16 procent mellan lönerna i den statliga och kommunala lönenivån medan det i avtal med industriarbetarna rör sig om 30—35 procent. Det är nog riktigt, men jag kan inte förstå, vad det har med detta att göra.

Vidare säger statsrådet, att de flesta klagomålen inte komma från ortsgrupp 1. Nej, tacka för det, där bo ju så få tjänstemän. Det är självklart, att de flesta klagomålen komma från platser, där det bor många tjänstemän, och hela kammaren vet ju, att det finns mycket få i ortsgrupp 1. Det är därför det inte blir någon större merkostnad för staten och kommunerna, om man flyttar upp dem.

Herr statsrådet erkänner, att det är mycket olyckliga förhållanden särskilt i södra Sverige med alla småkommuner och billiga orter. Ja, billiga äro de nu inte. Ingen människa som bor där kan i varje fall inse det, men statsmakterna tala ju om att de äro billiga. Vi hörde nyss en talare berätta, att han flyttat från en ort i en högre ortsgrupp till en ort i en lägre och att han inte kunde begripa, varför denna skulle vara lägre, då priserna voro precis desamma eller högre.

Jag har inte tänkt mig annat än att man skall kunna förhandla fritt, men de avtalsuppgörelser, som nu träffas, skola inte blandas in i de prisundersökningar för dyrortssystemet som nu skola göras.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl har tydligen missuppfattat mig. Jag menar inte att avtalsförhandlingarna och där framkomna lönebyggnader skulle påverka prisinsamlingen och därmed dyrortsgrupperingen. Prisinsamlingen och dyr-

ortsgrupperingen är en sak och den lönebyggnad, som kommer därefter, är en förhandlingsfråga. Så är det på den enskilda marknaden, och så har det också varit på det statliga området. Den nuvarande spännvidden, 16 procent, tillkom efter förhandlingar med 1945 års lönekommitté. Varför skall då riksdagen nu besluta om en ändring av spännvidden till 12 procent utan att dessförinnan ingå i förhandlingar med tjänstemännen? Dessa förhandlingar kunna inledas sedan man fått fram en bild av hur spridningen är i dyrortshänseende. Man måste skilja på en prisinsamling och en på grund därav gjord dyrortsgruppering och den spännvidd i löneplanen, som man därefter kan anse vara skälig.

Det kan vara riktigt, som herr Pettersson i Dahl säger, att det finns ett mindre antal tjänstemän i ortsgrupp I än på andra orter, men detta tar sig också uttryck i att missnöjet på dessa andra orter kommer att vara lika starkt, och man kommer att anse dyrortsgrupperingen lika orättvis även om man sammanslår grupperna 1 och 2. Med denna sammanslagning skulle man inte vinna någonting annat än att man trängde ihop spännvidden så, att den inte i något avseende överensstämde med vad som utkristalliserats inom andra löneområden.

Herr SJÖLIN (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet Lingman nämnde, att var och en i allmänhet tycker bäst om sitt förslag. Vad mitt förslag beträffar är det självklart att det är riktigt, eftersom detta förslag framkommit efter ett kritiskt bedömande av de metoder, som föreslagits i den kungl. propositionen. Jag skulle gärna vilja fråga statsrådet Lingman varför han, sedan han tagit kännedom om mitt förslag, ändå föredrar det förslag dyrortskommittén kommit till, trots att detta kostar 90 000 kronor, en utgift som man skulle

Dyrortsundersökning m. m.

slippa, om man accepterade tankarna i motionen.

Dessutom är det rätt underligt med dessa konsumtionsundersökningar på landsbygden, ty på ett annat ställe heter det, att det är omöjligt att göra prisundersökningar på landsbygden. Man frågar sig då vad man skall ha dessa konsumtionsundersökningar till, när man icke kan använda dem för en prisundersökning. För övrigt tycker jag att det är nonsens att tala om att man inte kan göra en sådan. Det är dock självklart, att man verkligen kan göra en prisundersökning. Men det är rätt egendomligt att tänka sig, att denna skulle vara ett sant uttryck för de verkliga kostnaderna, eftersom den konsumtionsundersökning man syftar till ligger ett helt år tillbaka i tiden. Hur säkert ha människorna reda på sina utgifter för ett år sedan och de varor och förnödenheter, som de då förbrukade? Jag kan aldrig tänka mig att någon kan ge en exakt uppgift i detta fall. Dyrortssakkunniga ha också deklarerat, att det är hopplöst att få riktiga uppgifter härvidlag.

På samma gång skulle jag vara tacksam för ett svar från statsrådet Lingman på frågan, varför statsrådet hellre föredrar dessa hyresräkningar i stället för att utreda bostadskostnaderna på det sätt jag i min motion skisserat. Det bleve dock en väsentlig besparing att förfara på det sättet, och framför allt finge man ett rättvist uttryck för vad man syftar till.

Jag vill tillägga, att det enligt min mening är alldeles felaktigt att i detta ögonblick tala om att förändra dyrortsgrupperingen. Man kan inte förändra den förr än man får ett reellt underlag för bedömandet därav. Därför har jag endast talat om metoderna för undersökningens utförande.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (kort genmäle): Herr talman! När statsrådet

Lingman säger, att man inte skall betaga tjänstemännen deras möjligheter att förhandla, skulle jag vilja fråga om de tjänstemän, som äro bosatta på de billigaste orterna, få vara med och förhandla. Såvitt jag vet är det alltid tjänstemän från Stockholm, som äro med vid dessa förhandlingar, och det är alltid stockholmare, som sköta om sådana här undersökningar.

Vad sedan de svårigheter beträffar, som skulle följa med ett borttagande av dyrortsgrupp 1 — man skulle då komma med krav på att även taga bort den näst lägsta o. s. v. — så vill jag säga, att denna utveckling är alldeles riktig. Vi ha i vår motion sagt att man bör avskaffa hela dyrortssystemet, ty det är det enda rättvisa.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås: Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen och med hänsyn till att dyrortsgrupperingens hage vid det här laget säkert är så väl avbetad, att så värst många gröna strån inte finnas kvar, lägger jag det anförande jag tänkt hålla i lådan och yrkar endast bifall till reservationen av herr Gränebo m. fl.

Herr **NIHLFORS**: Herr talman! Jag hör på lockskramlet att det inte är populärt att tala här i kammaren efter klockan 12 på natten. Jag tycker emellertid att även en storstadsbo skall få komma med i denna långdragna diskussion om dyrortsundersökningen. Detta är nämligen inte bara ett landsbygdsproblem, det är även ett storstadsproblem. Där kan man gott säga att landsbygden och storstäderna bilda gemensam front på ett par punkter. Det gäller resekostnaderna, således avståndet till arbetsplatserna samt tidsfaktorn. Detta måste man taga hänsyn till, och jag tycker att uttalandet av utskottet, som ansluter sig till propositionen, över lag bör vinna anslutning i denna kammare, eftersom man här kommer in på en väsentlig nyhet, som man bör

Dyrortsundersökning m. m.

taga fasta på. Denna gör att man vid en dyrortsundersökning kan komma fram till ett ännu mer rättvist resultat än tidigare.

Över huvud taget är det fråga om att nu tillämpa mera exakta metoder för undersökningen. Därför tycker jag att herr Sjölin's förslag, som innebär att man skulle minska möjligheterna här-till genom att slopa konsumtionsunder-sökningen, i själva verket skulle med-föra en återgång till primitivare me-toder, särskilt med tanke på att man då skulle använda något slags standard-budget, som man skulle sätta upp som norm. Jag tror att kritiken mot en så-dan budget, om en sådan upprättades, skulle bli enorm.

Jag hoppas att alla tror mig när jag säger, att vi här i Stockholm inte ha något intresse av att — endast därför att vi äro stockholmare — motarbeta den utjämning mellan landsbygd och stad, som baserar sig på en undersökning av det slag, som här föreslås. Det är ju klart att det inte är av den anledningen jag i denna kammare kommer att rösta för utskottets förslag, vilket innebär att vi gå fram på en linje, som sedermera kan leda till en rättvisare bedömning. Det är således inte möjligt att föregripa en utredning av detta slag genom att redan nu taga bort ortsgrupp I. Jag be-höver nog inte gå vidare in på den saken.

Slutligen vill jag säga några ord till herr Pettersson i Dahl. Han sade att det endast var stockholmare, som sutto och förhandlade för tjänstemännen, och därför kunde man inte räkna med att medlemmarna i ortsgrupp I fingo sina intressen tillgodosedda. Jag vill emel-lertid påpeka, att de flesta representan-ter för de organisationer, som äro med på förhandlingarna, komma från lands-orten. Förhandlingsmännen ha således mycket väl landsbygdens synpunkter på dessa problem klara för sig. Jag tror inte man behöver misstänkliggöra de människor, som sitta i förhandling-

arnas spets. Representationen är näm-ligen mycket allsidig.

Jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSON i Spånstad: Herr tal-man! Jag tycker att det vittnar gott för denna frågas fortsatta utveckling, att det missnöje med dyrortsgrupperingen, som anmälts här i dag, är betydligt mera nyanserat och kommer från be-tydligt flera håll än tidigare. Jag tror också att det bör kunna ge dem som ha hand om arbetet en tankeställare, så att de inse nödvändigheten av att så mycket som möjligt påskynda arbetet med den nya ortsgrupperingen.

Det var ett par uttalanden av stats-rådet som jag skulle vilja något kom-mentera. Statsrådet sade, att affärsver-ken ha svårare att rekrytera på dyr-orter. Han drog därav vissa slutsatser. En slutsats som kan vara lika riktig som någon annan är det kända faktum, att rekryteringsbasen för statstjänstemän-nen på en dyrort är betydligt smalare än på en låglöneort.

Ett annat uttalande gällde antalet pro-tester, som komma från anställda på olika dyrorter. Jag undrar emellertid om man kan pressa resultatet av denna sammanräkning så långt. När jag hörde statsrådet säga detta gick jag ner i bib-lioteket och tog fram den senaste år-gången av riksräkenskapsverkets års-bok och såg efter, hur många tjänste-män det fanns på skilda dyrorter. Jag fann att det på löneplan I fanns 1 847 tjänstemän i dyrortsgrupp I av sam-manlagt 173 000. Man kan kanske inte pressa frågan om antalet protester för hårt, när skillnaden är så stor.

Jag vill sluta med att säga att det är ytterligt önskvärt, att vi åstadkomma så snabba resultat från utredningen som möjligt. Helst skulle jag önska att stats-rådet kunde ordna det så, att riksdagen fick taga ställning till dessa problem på hösten 1952.

Tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställdes av herr Sjölin; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade likväl herr Sjölin votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 132 antager bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit bifall till det av herr Sjölin under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan

med den ändring, som föreslagits i den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 69 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning.

Föredrogos i ett sammanhang andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 22, över motion angående tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- el-

Tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning.

ler underofficersutbildning, och ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 476, med delgivning av nämnda kammares beslut över motion i samma ämne.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 313, hade herrar *Håstad* och *Braconier* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende skulle kunna tillmätas den utbildningstid, som ålades värnpliktiga, vilka undergå officers- eller underofficersutbildning, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag i ärendet.

Andra kammarens beredningsutskott hemställde, att motionen II: 313 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nordkvist*, *Dickson*, *Braconier*, *Nestrup* och *Andersson* i Sundsvall, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att andra kammaren i anledning av förevarande motion för sin del ville besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende kunde tillmätas den utbildningstid, som ålages värnpliktiga, vilka undergå officers- eller underofficersutbildning, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda;

2) av herr *Ekdahl* och fröken *Vinge*, utan angivet yrkande.

Enligt det kammaren tillhandakomna protokollsutdraget hade första kammaren i anledning av motionen I: 175 för sin del beslutat att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende

kunde tillmätas den utbildningstid, som ålages värnpliktiga, vilka undergå officers- eller underofficersutbildning, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Andra kammarens beredningsutskotts hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BRACONIER**: Herr talman! Med tanke på den sena timmen skall jag inte yttra många ord. Jag vill bara erinra om att första kammaren, låt vara med lottens hjälp, gått på samma yrkande som reservanterna. Jag vill också erinra om att samtliga organisationer, som här uttalat sig, finna, att de nuvarande bestämmelserna äro varken enhetliga eller klagörande. Första kammaren har funnit, att man, om man så vill, kan vidga det förslag motionärerna framlagt så att det kommer att omfatta samtliga ortsgrupper.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **ANDERSON** i Sundsvall: Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen inskränker jag mig till att yrka bifall till reservationen.

Fröken **VINGE**: Herr talman! Då jag i likhet med herr Ekdahl fogat en blank reservation till detta utlåtande, vill jag säga några ord.

Jag vill då meddela att även vi anse, att en utredning behövs på detta område. Jag vill emellertid framhålla — jag vet, att även herr Ekdahl anser detta — att reservanternas motivering är ofullständig och därför missvisande. När det gäller förmåner, som de här ifrågavarande anställda kunna få utan förfång för någon annan, då skulle vi önska att all militärtjänstgöring finge tillgodoräknas. Vi syfta då på uppflyttning i löneklass eller beräkning av den tid som vederbörande tillbringar i

Tillgodoräkande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning.

den reglerade befordringsgången i olika lönekategorier. När det däremot gäller att i konkurrens med andra medsökande vinna anställning, då får man icke åsidosätta grundlagens bud om förtjänst och skicklighet. När det gäller kommunala tjänstetillsättningar får man vidare icke åsidosätta den kommunala självbestämmanderätten. Detta innebär att i den mån militärutbildningen är av den art, att den kan anses vara en merit för vederbörande tjänst, då skall den givetvis räknas som varje annan merit. Men annars skall man icke taga hänsyn till militärtjänstgöringen.

När det slutligen gäller frågan om inträde vid fackhögskolorna vill ingen förorda ett sådant system att militärpoängen fick ett så högt värde att en laudaturstudent utan militärtjänst skulle få stå tillbaka för en Ba-karl med hög militärpoäng.

Herr talman! Jag kommer att rösta för reservationen.

Herr SVENSSON i Alingsås: Herr talman! Jag vill följa det goda exemplet från de båda kammarledamöter som talade närmast före fröken Vinge. Jag vill endast hänvisa till vad utskottet anfört och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning i denna fråga. Detta beror på att jag finner att de grupper, som det gäller enligt motionen, äro tämligen väl tillgodosedda. Finns det något därutöver att önska, så skulle det vara att man finge motsvarande förmåner även för dem som det inte är fråga om i detta fall. Här är det nu endast fråga om dem som äro i allmän tjänst. Jag menar för min del, att man inte kan komma längre på denna väg, utan att man då får bereda bättre förmåner direkt i tjänsten för dem som uttagas

till underofficers- eller officersutbildning. Detta är anledningen till att jag har accepterat utskottets förslag, till vilket jag nu ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till andra kammarens beredningsutskotts hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtan det fogade reservationen av herr Nordkvist m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtan nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nordkvist m. fl. avgivna reservationen och sålunda biträtt första kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Braconier begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 57 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit sitt allmänna beredningsutskotts hemställan; och skulle den gjorda delgivningen icke föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 8.

**Rättvisare beräkning av levnads-
kostnadsindex m. m.**

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 18, över motion om en rättvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 358, hade herr *Hagberg* i Luleå m. fl. föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära vidtagande av åtgärder dels för att få levnadskostnadsindex beräknat på ett mer verklighetsbetonat och betryggande sätt än vad hittills skett, dels att de direkta skatterna skulle ingå i den index, som komme till användning vid beräkning och fastställandet av de statsanställdas löner, dels att nu gällande indexsiffra måtte justeras uppåt, så att de menliga följderna för tjänstemän och arbetare av socialstyrelsens felberäkning bleve eliminerade för framtiden, dels att statstjänarna skulle erhålla kompensation för den ekonomiska förlust som de av samma orsaker lidit under år 1950.

Utskottet hemställde, att motionen II: 358 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **DAHLGREN**: Herr talman! Vi ha i år liksom förra året föreslagit åtgärder, syftande till att söka få fram ett mera verklighetsbetonat och därmed ett mera betryggande levnadskostnadsindex än vad vi hittills haft. Då vi föregående år förde fram detta krav möttes det av en avvisande hållning från riksdagsmajoritetens sida, som tydligen ansåg att allt på detta område var väl. Sedan dess har det emellertid inträffat att socialstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 januari 1951 erkänt, att man tydligen räknat med för låga siffror i den officiella indexstatistiken. Detta erkännande understryker hur

rätt vi hade i våra farhågor för att den indexberäkning, som lades till grund för löneuppgörelser för såväl stats- som kommunalanställda och anställda i enskild tjänst, inte var verklighetsbetonat.

Vi ha ju också i vår motion skrivit att om nu tillämpade beräkningsätt, som anses vara riktigare, skulle ha tillämpats även under tiden december 1946—december 1949, så skulle det officiella indextalet under tiden 1 januari 1947—31 december 1949 ha stigit med 11,4 procent i stället för vad som enligt socialstyrelsens felaktiga index skett med endast 8 procent. Man skulle då redan den 1 januari 1950 haft att beteckna stegringen i levnadskostnaderna med indexsiffran 171 i stället för med 166, och den 1 januari 1951 skulle indexsiffran ha blivit fastställd till 176 i stället för 171.

Vi ha i motionen även sagt att denna felberäkning kostat statstjänarna över 100 miljoner och de fackligt organiserade i LO omkring 160 miljoner. När nu socialstyrelsen i sin granskning av vår motion söker förklara felräkningen med att man från och med 1950 tillämpat en viss ändrad metod vid beräkningen av prisändringar på grundval av prisombudens noteringar, kan jag inte underlåta att erinra om att socialstyrelsen i den av mig nyss omnämnda skrivelsen till Kungl. Maj:t sagt bl. a. följande: »På grund av de kvalitetsförbättringar, som ha inträffat under den ifrågavarande perioden, måste det nämligen antagas, att prissteringen har varit mindre än 11,4 procent. Å andra sidan tyder det nyss omnämnda siffermaterialet på att den officiella indexen har lämnat ett något för lågt resultat.» Att detta konstaterande beträffande denna felräkning kommer så sent har enligt min mening kostat vårt lands löntagare av alla kategorier åtskilliga miljoner.

Socialstyrelsen har i anslutning till granskningen av vår motion även något berört svårigheterna att få fram ett korrekt index. Hur mycket den offi-

Rättvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.

ciella indexsiffran skulle ha påverkats av en »riktig» bedömning av prisändringarna på de varor, som uppvisat kvalitetsförändringar under perioden, ansåg sig styrelsen då icke kunna göra något uttalande om, och styrelsen anser sig fortfarande icke kunna ange, var den »rätta» index skulle ha legat.

Jag har med avsikt anfört detta för att konstatera hur osäker man i dagens situation är, då det gäller att fastställa vad man egentligen menar med det »rätta» index. Samtidigt vill jag erinra om att det inte är så länge sedan hela vårt lands löntagare hade att se upp till en magisk indexsiffra 169, som syntes omöjlig att uppnå men samtidigt var en förutsättning för löneökning. Då tvivlade sannerligen icke socialstyrelsen eller indexnämnden på huruvida beräkningssättet var riktigt eller ej. Men då gällde det ju också att hålla tillbaka möjligheterna för arbetarna och löntagarna att få en skäligen ersättning.

När sedan utskottet talar om de vanskligheter, som äro förknippade med att få fram det korrekta indexet, och som en svårighet betecknar att finna en representativ budget, kan jag — trots denna sena timme — icke underlåta att omnämna en tidningsartikel, som jag läste för ett par år sedan om den levnadskostnadskalkyl, som fanns för socialstyrelsens specialkonstruerade indexfamilj. Denna familj, man, hustru och två barn med en inkomst av ca 6 000 kronor om året, som således generellt skulle gälla som genomsnittlig för Sveriges befolkning, uppgavs i kostnader för hyra betala 654 kronor om året. Detta avsåg förhållandena för omkring två år sedan. Naturligtvis kunde man inte samtidigt ge tips åt alla andra familjer i liknande förhållanden i samhället var denna ypperliga idealbostad fanns att få. En sak, som kanske ligger något vid sidan av ämnet men som ändå är betecknande, är att denna idealbostad måste ha

varit särdeles fin. Man beräknade nämligen, att familjen i kostnader för tvätt endast behövde erlægga 10:77 om året. Jag skulle kunna ge en massa detaljer beträffande denna kalkyl. Jag nöjer mig med att omtala att denna familj, som tydligen var speciellt konstruerad, badade 2 gånger om året. Tydligen fanns intet badrum i lägenheten. Fadern i huset köpte ett par skor för 13:94 om året. Med dåvarande priser måste således ett par priskontrollerade skor räcka i minst två år. Hade han velat variera färg och skaffat sig både bruna och svarta skor, så måste dessa båda par hålla under så lång tid som motsvarar en hel riksdagsperiod. 19:93 var fruns strumpkonto för året. Jag skall inte närmare gå in på detta. Damerna här i kammaren veta att en sådan summa icke förslår på långt när. De herrar här i kammaren, som eventuellt betala damernas strumpkonto, veta också vad dessa kostnader i verkligheten gå till. Det fanns egentligen bara en enda post i indexberäkningen som jag tyckte verkade tillräcklig, och den gällde inköp av sytråd. Hela 10 kronor var anslaget för året, vilket säkerligen behövdes för att sy ihop trasorna som måste fladdra runt denna indexfamilj.

Det var således med detta underlag som man från socialstyrelsens sida vid det tillfället för ca 2½ år sedan påstod att reallönen under ett år hade höjts med 8 procent. Detta skedde ungefär samtidigt som LO:s ordförande i första kammaren påstod att arbetarna knappast återvunnit standarden för 1939, d. v. s. 1939 års reallöner.

Med en kritisk inställning kan man visserligen säga att dessa uppgifter äro mer än två år gamla, men de visa dock på ett tydligt sätt nödvändigheten av att man på allvar tar itu med att söka få fram en indexberäkning, lagd på en mera verklighetsbetonad grund än vad tidigare varit fallet. Det exempel jag här anfört vittnar om att den s. k. nor-

Rättsvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.

malfamiljen inte haft möjlighet att leva normalt, samtidigt som det påvisar vilket underlag man använt, då det gällt att söka övertyga arbetarna om att de skulle ha fått ökade reallöner. I verkligheten kan man med säkerhet fastslå, att den beräkningsform, man använt då det gällt att få fram ett levnadskostnadsindex, gett mycket stora möjligheter för såväl statliga som kommunala och enskilda arbetsgivare att med denna indexberäknings hjälp sänka de anställdas reallöner. Det är mot denna bakgrund man har att se den allmänna misstro — således inte bara misstro från det kommunistiska partiet — mot indexberäkningen, som funnits och finns bland löntagare inom alla grupperingar, d. v. s. alla de fackliga organisationerna, tjänstemännens, böndernas och arbetarnas. Denna misstro har verkligen en mycket stark reell bakgrund. Utskottet har i sitt utlåtande inte på något sätt polemiserat mot denna allmänt utbredda misstro, utan utskottet hoppas nu som tidigare att man i fortsättningen skall kunna komma fram till något bättre.

Herr talman! Jag konstaterar, att ingenting vare sig i utskottets utlåtande eller i socialstyrelsens granskning av vår motion har övertygat mig om att allt skulle vara väl på detta område. Vår motions yrkande innebär bl. a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär vidtagande av åtgärder för att få levnadskostnadsindex beräknat på ett mer verklighetsbetonat och betryggande sätt än vad hittills skett. Jag hemställer om bifall till motionen II: 358.

Fröken VINGE: Herr talman! Det är beklagligt att detta ärende i år liksom i fjol behandlas vid en så sen timme.

Det är omöjligt att nu bemöta de många ovederhäftigheter som herr Dahlgren här anfört. Jag utgår vidare ifrån att kammaren icke är intresserad av ett närmare bemötande därav. Man måste emellertid komma ihåg att vad

herr Dahlgren här anfört kommer in i riksdagens protokoll, och på grund av den sena timmen kommer en hel del av vad han sagt tyvärr att få stå oemot sagt. Jag vill emellertid söka att i största korthet bemöta åtminstone vissa delar av hans inlägg.

Utskottet har ägnat denna fråga en mycket omsorgsfull behandling. Vi ha infordrat remissutlåtanden, haft föredragning av en expert och diskuterat detta ärende vid flera sammanträden inom utskottet. Frågan om hur levnadskostnadsindex är konstruerat och hur det bör konstrueras är en mycket invecklad historia, som omöjligt kan diskuteras här i kammaren. Vad jag framför allt vill slå fast är, att när utskottet i fjol avvisade den dåvarande motionen, så sade vi inte att vi ansågo att de metoder som socialstyrelsen använde voro så förträffliga att de inte kunde göras bättre. Vi sade i stället, att vi hade reda på att socialstyrelsen själv höll på med att ompröva sina metoder. Detta kanske icke framgick så tydligt av själva utskottsutlåtandet. Men i den korta debatt här i kammaren, som då ägnades denna fråga, framhölls det desto tydligare. Nu mena vi i utskottet, att just det faktum, att socialstyrelsen kommit fram med nya beräkningsgrunder, visar att vi haft rätt i vårt antagande, att det var obehövt för riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning. Socialstyrelsen bemödar sig själv om att göra index så rättvisande som möjligt.

Sedan måste jag trots den sena timmen påpeka en motsägelse, som förekommer i motionen. Motionärerna ta socialstyrelsens meddelande om de delvis nya beräkningsgrunderna till utgångspunkt för ett resonemang, där de å ena sidan betrakta den gamla metoden som en felberäkning och utgå från att den siffra, som erhållits genom den nya metoden, bör läggas till grund för stats-tjänstemännens löner, men å andra sidan begära åtgärder för att få levnads-

Rättvisare beräkning av levnadskostnadsindex m. m.

kostnadsindex beräknat på ett rättvisande sätt. Man vill fråga: Syfta ni därmed på den gamla metoden? Den är ju redan övergiven, och då slå ni ju därigenom in öppna dörrar. Eller syfta ni på den nya metoden? Anse ni, att inte heller den varit särskilt betryggande? Och hur kunna ni i så fall bygga hela ert fortsatta resonemang på antagandet, att stegringen i levnadskostnadsindex under tiden 1 januari 1947—31 december 1949 skulle vara 11,4 procent i stället för 8,0 procent?

Man får givetvis inte sky några ansträngningar för att göra index så rättvisande som möjligt, men man måste komma ihåg, att en levnadskostnadsindex aldrig kan bli ett matematiskt exakt tal, som kan sättas in i en ekvation, med vars hjälp man lekande lätt löser samhällsproblemen. Själva ordet index betyder egentligen pekfinger, och även om en levnadskostnadsindex ger mer än en fingervisning om utvecklingen, får man alltid räkna med att den måste vara behäftad med en felmarginal. Man frågar sig då: Hur stor är denna felmarginal? Jo, vi kunna säga, att den ligger någonstans inom gränserna för skillnaden mellan procentalen 11,4 och 8,0.

Det har alltså enligt socialstyrelsens beräkningar på fyra år uppstått ett fel, som är mindre än 3,4 procent, alltså betydligt mindre än 1 procent om året. Man bör jämföra detta fel med den levnadskostnadsstegring på 17 enheter, d. v. s. omkring 10 procent, som vi haft enbart under det senaste kvartalet, och låta saken få sina rätta proportioner. Givetvis anse vi i utskottet, att man inom socialstyrelsen på allt sätt bör arbeta på att ytterligare minska felmarginalen, och vi ha den bestämda uppfattningen, att man försöker göra detta. Vi ha över huvud taget den uppfattningen, att beräkningarna äro så pass exakta som de på vetenskapens nuvarande ståndpunkt kunna bli.

Jag skall inte, herr talman, ta upp ti-

den med att bemöta mera av vad den ärade talaren sade, i all synnerhet som det var omöjligt att från min plats i kammaren höra allt som sades. Men jag hoppas att vi, om motionärerna komma igen en tredje gång, få tillfälle att behandla frågan grundligare än vad vi nu ha möjlighet att göra på grund av den sena timmen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr DAHLGREN: Eftersom det var så gott som omöjligt, herr talman, att från denna plats uppfatta vad fröken Vinge sagt, är det litet svårt också för mig att polemisera mot hennes uttalanden. Att döma av det lilla jag hörde kan jag emellertid utgå ifrån att fröken Vinge drog en lans till försvar för vad utskottet skrivit, vilket alltså innebär, att man försöker försvara hela indexberäkningen, såväl den pågående som den som gällt tidigare, med andra ord den som kostat vårt lands löntagare hundratals miljoner kronor i förlust.

Det är detta jag reagerar emot, och jag betonar än en gång, att socialstyrelsen själv har erkänt sin felberäkning. Inför detta faktum borde inte riksdagen, menar jag, stå så kallsinnig nu, och det borde den inte ha gjort föregående år heller. Vi ha därför tidigare framfört våra krav och vi ha senare konstaterat, att man måst erkänna en felberäkning, som lett till denna ekonomiska katastrof för löntagarna. Skola vi nödgas uppleva ännu en sådan, innan utskottets ledamöter förstå att något mer måste göras för att få fram ett rättvisande index?

Jag har ingen anledning, herr talman, att ändra på mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Motion om ändring av 12 § mom. 2 ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

§ 9.

Föredrogs i ett sammanhang andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om åtgärder till förminskande av hygieniska vådor i följd av bristfälliga metoder vid renslakt m. m., samt ett till kammaren överlämnat utdrag, nr 456, av första kammarens protokoll med delgivning av sistnämnda kammarens beslut över dess beredningsutskotts utlåtande över en motion i enahanda ämne.

Andra kammaren biföll vad dess beredningsutskott hemställt och biträdde sålunda första kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 10.

Motion om ändring av 12 § mom. 2 ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 20, över motion angående viss ändring av 12 § mom. 2 ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Då detta torde vara det sista utlåtande som allmänna beredningsutskottet avlämnar under denna riksdag, kanske jag får be de ärade lekfulla kammarledamöterna om tålmod under de cirka två minuter, som jag beräknar att mitt anförande kommer att ta.

Såväl utskottet som reservanterna ha avstyrkt en motion, som går ut på en mer restriktiv formulering i ordningsstadgan när det gäller replikrätten. Anledningen till att jag tillsammans med några kamrater reserverat mig beträffande motiveringen är, att vi kanske velat något starkare framhäva, att talmannen bör ha handlingsfrihet i förevarande avseende.

När emellertid utskottets majoritet nöjt sig med att hänvisa till de motive-ringar, som riksdagen godkänt vid införandet av ordningsstadgan, tillåter jag mig tolka utskottsmajoritetens uttalande så, att talmannen *nu* har precis samma handlingsfrihet som han hade när stadgan infördes. Om jag inte blir motsagd på denna punkt, herr talman, finns det ingen anledning att nu ställa något yrkande.

Herr HÅSTAD: Då det nu inte finns anledning att ta upp någon debatt, vill jag endast konstatera, herr talman, att motionärernas synpunkter blivit i allt väsentligt tillgodosedda genom utskottets uttalande. Jag har därför intet yrkande att ställa utan känner mig fullt tillfredsställd med den behandling motionen fått.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1950 vid dess andra ordinarie möte fattade beslut;

nr 186, i anledning av väckta motioner dels om tillsättande av en skandinavisk parlamentarisk kommitté med uppgift att söka åstadkomma lättnader i umgänget mellan de skandinaviska folken, dels om åtgärder för bildande av ett permanent organ för nordiskt samarbete;

nr 187, i anledning av väckt motion om redogörelse till riksdagen för Europarådets förhandlingar och FN:s arbete;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention rörande privilegier och immunitet för Förenade Nationernas fackorgan; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien;

från statsutskottet:

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till ytterligare aktie-teckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för företagsräkning;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande av medel från försäkringsinspektionens fond för upprättande vid Stockholms högskola av en professur i försäkringsrätt;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel dels för inköp av stenkol och ved, dels ock för statens bränslekommis-sions verksamhet under budgetåret 1951/52 m. m.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvan-läggningar i Malå socken m. m.;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnads-frågor m. m. inom ecklesiastikdeparte-mentets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnads-arbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1951/52 till inredning och ut-rustning av nybyggnad för statens rättskemiska och farmaceutiska labora-torier;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående fortsatt disposi-tion av visst äldre anslag;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd ersätt-ning till f. d. borgmästaren i Ängel-holm Gustaf Viktor Berg von Linde;

Nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användning av medel ur postverkets understöds-kassa för bidrag till viss semesterhemsverk-samhet;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av radio-licensavgiften;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter;

nr 202, i anledning av väckta motio-ner angående redovisning av utestån-de reservationer;

nr 203, i anledning av väckta motio-ner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markför-värv för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lotsav-gift;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1951/52 till vissa åtgärder för förstärkning av landets ekonomiska försvarsberedskap; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställnings- och avlöningsförhållanden för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m.

Vidare anmäldes och godkändes be-villningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltig-hetstid för viss provisorisk ändring av gällande tulltaxa, m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 no-

vember 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att ingå överenskommelse med Österrike om provisorisk tillämpning i förhållandet mellan Sverige och Österrike av bestämmelserna i svensk-tyska avtalet den 25 april 1928 för undvikande av dubbelbeskattning beträffande inkomst och förmögenhet.

Slutligen anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 171, i anledning av väckta motioner angående avveckling av s. k. clearingkassor m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 224, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 12.

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposi-

tion nr 208, angående godkännande av mellan Sverige och Ungern träffad uppgörelse rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intressen, tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Herr förste vice talmannen meddelade, att bankoutskottet anmält, jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att delegerade för riksdagens verk gjort hemställan om dels vissa ändringar i 1947 års pensionsreglemente för riksdagens verk, m. m., dels ock vissa ändringar i personalförteckningen för riksdagens revisorers kansli.

Denna anmälan bordlades.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 12.55 på natten.

In fidem

Gunnar Britth.